MIRCEA HORIA SIMIONESCU

TOXICOLOGIA

sau dincolo de bine şi dincoace de rău

TOXICOLOGIA • MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Lei 16

Coperta de Traian Filip

DATE ŞI COINCIDENŢE

1928 *ianuarie, 23, orele 13,30: Se naşte la Tîrgovişte (str. Maior Brezişanu, la 150 de metri depărtare de casa natală a lui Grigore Alexandrescu), ca prim fiu al lui Stelian, ofiţer de infanterie, şi al Irinei, oficiantă P.T.T*

iunie: Al doilea zbor al unchiului Titu, pe un biplan *Potez,* încheiat cu dărîmarea unui hangar şi avarierea aparatului.

august: Familia Petculescu moşteneşte o maşină de cusut, dintr-o avere deturnată spre societăţile de binefacere.

septembrie: Epidemie de scarlatină, amînarea deschiderii şcolilor. Demiterea subsecretarului de stat de la Învăţămînt.

noiembrie: 6 ani de la moartea lui Marcel Proust.

decembrie: O sută de ani de la naşterea lui Tolstoi şi 18 de la moartea lui.

1929 *ianuarie: Participă cu interes la aniversarea unui an, sparge o farfurioară de tort; pregătiri pentru alegerea unei cariere demne de ambiţiile părinţilor.*

— Apar la Florenţa revista IL FRONTESPIZIO (la care colaborează Papini, Soffici, Bertocchi, Carlo Bo) şi OPERE de Machiavelli.

martie: Apare pentru prima oară, pe bulevard, o pălărie cu marca Aneta Ganea, purtată de una din protagonistele marilor bătălii vestimentare ale anilor 30.

10 iulie: Întoarcerea la Tîrgovişte a lui Victor Balaban. Întîmpinare sărbătorească.

august: Vizită a scriitorului Brătescu-Voineşti şi a fratelui său Ştefan la HANU GALBEN, masă, omagii, plata.

15 octombrie: Se naşte, în casa Popescu, din str. Fructelor, fratele viitorului scriitor, Tityre.

octombrie: Doamna Mailat o acuză pe doamna Tălăngescu

pentru tentativă de otrăvire a unui gînsac şi ameninţă că se va plînge prinţului de Galles, pe care îl visează frecvent.

— Ziarele anunţă moartea la Torino a scriitorului Giovanni Faldella, inovator al tehnicii literare. Tîrgoviştenii nu înregistrează pierderea.

— Pictorii Tanţi Iliescu, Aurel Vasilescu şi Vasile Blendea se grăbesc să reţină în frumoase desene şi picturi unele din clădirile şi locurile interesante ale oraşului, în vederea apropiatei lor demolări.

1930 *ianuarie: În pofida crahului bursei new-yorkeze, a dificultăţilor postbelice şi a mutării familiei în casa Dimitriu de pe Calea Domnească, băiatul creşte şi începe a avea unele opinii; tatăl, la aniversarea a doi ani, îi urează fiului să devină al doilea Papană. Copilul produce prima ieroglifă.*

— Victor Balaban îşi cumpără o şapcă spre a înfrunta mai uşor noile vremi.

— La halta Teiş se deschide o bodegă cu grădiniţă, pentru ofiţerii cartierului 22 Infanterie şi Depozite. Mama protestează.

— Se împlinesc o sută de ani de la Revoluţia burgheză din Franţa.

— Arde magazinul universal FURNICA MICĂ.

— Începe la Neapole publicarea operelor complete ale lui Francesco de Sanctis.

1931 *mai: Prima călătorie, de oarecare importanţă, a băiatului: la bunicii de la Piteşti, cu maşina decapotabilă ZAMBILICA. Într-un cerc de prieteni, viitorul scriitor declară că va trece în memoriile sale evenimentul. Mătuşa Nuţa îi promite pentru această intenţie o bomboană. Ascultă pentru prima oară o conferinţă a lui Simion Mehedinţi, la radio cu căşti.*

— Giovanni Gentile publică LA FILOSOFIA DELL' ARTE, pe care micuţul n-o va citi niciodată.

— Unchiului Ionel Cheruvim, viitorul general, i se pune ţeastă de platină (fractură la căderea de pe cal).

— La Tîrgovişte se vorbeşte că i s-a întîmplat ceva dezagreabil TITANICULUI.

— 205 ani de la Călătoriile lui Guliver.

1932 *Copilul, împreună cu părinţii, se mută în strada Brezişanu, în casa popii Telemac, între uliţa sordidă a potcovăriilor şi selectul bulevard al tradiţionalelor bătăi cu flori şi al parăzilor. Popa Telemac îl blestemă pe tatăl că a cultivat grădina*

bisericii, ceea ce bietului militar îi va aduce, după șase ani, moartea.

— Doamnei Vrăbiescu i-a dispărut un cal.

— Demisia guvernului prezidat de Alexandru Vaida Voievod.

1933 *Împlinește 5 ani, pe care îi sărbătorește alături de un trenuleț de Nürnberg, pe care împreună cu fratele său îl și demontează neîntîrziat. În timp ce copiii iau mustrări, în patria trenulețului un caporal tîmpit se pregătește să ia puterea, lucru care îi hotărăște să decimeze fără milă o companie de soldați de plumb, nemți și ei.*

— 101 ani de la moartea lui Goethe.

— 400 ani de la nașterea lui Montaigne.

— Tatăl pleacă la manevrele regale din Transilvania, de unde se va întoarce bolnav.

— Giulio Einaudi înființează la Torino editura care-i va purta numele, în colecțiile căreia *scriitorul de mai tîrziu ar vrea să-și vadă tipărită tetralogia INGENIOSUL BINE TEMPERAT.*

august: Toată Tîrgoviștea e de părere că Victor Balaban nu mai știe să salute. Asupra maladiei este consultat doctorul Mazilu.

1934 *aprilie: Ca răspuns la acumularea de tensiuni în Europa și Asia, părăsește hîrtiile și, cu toate sentimentele sale antimilitariste, organizează trupe și linii de apărare; Tityre inventează o bombardă cu care, la experimentul pe poligon, sparge un geam la primarul averescan Iancu Anastasescu.*

— În bătălia pălăriilor, doamnele concurente cer arbitrajul unei persoane incoruptibile. Cineva o propune pe Sfînta Vineri.

— În timp ce primăria plantează cu tei strada Lt. Pârvan Popescu, fostă Fructelor, tatăl, din spirit de contradicție, sădește pe alee nouă plopi, *înclinînd gustul fiului spre poezia lui Pascoli* (pe Eminescu iubindu-l ceva mai înainte).

1935 *februarie—mai: Băiatul suferă prima criză anxioasă cu sindrom de interpretare, agravată de mutarea în Lt. P. Popescu.*

— Pe strada cu tei apare un iaurgiu, scos parcă dintr-o pînză de Van Gogh.

— Apare ediția definitivă, de la Fundații, a poeziilor lui Bacovia.

septembrie: Păşeşte în prima clasă primară şi găseşte şcoala „o a cincea roată la căruţă".

octombrie: Italia atacă Etiopia. Exact peste trei ani, Geo Bogza se va afla la Mizil, în cel de-al 175-lea minut al celebrei sale călătorii în acel oraş.

— Un bucureştean îşi bate un cui în cap, medicul i-l scoate cu cleştele; se dărîmă vechea ulicioară (Hala turcească fusese, ca şi Mitropolia, distrusă), tîrgoviştenii visează noaptea că oraşul lor va fi curînd un nou New York. Domnişoara Angelica Georgescu, apropiindu-se de 50 de ani, se opune viitorului, elogiind viaţa simplă la parter.

1936 *După obţinerea premiului al treilea, consideră studiile terminate şi, reorganizîndu-şi armata în vederea războaielor de la Curtea Domnească şi Grădina cu Duzi (ce vor dura zece ani), se autoavansează la gradul de mareşal. Încep, în grădină, lucrările Liniei Maginot, cauză a reumatismelor de mai tîrziu. Amînă sine die lecturile vîrstei. Tatăl mereu bolnav.*

— G. Călinescu a scris aproape tot din ce avea de scris. Va mai scrie încă pe-atît.

— Moare la Roma Pirandello.

— Joyce mai are de trăit cinci ani.

— 320 de ani de la plecarea lui Shakespeare.

— Victor Balaban speră să obţină o fîşie de loc din Grădina cu Duzi sau unul din premiile Nobel.

1937 *primăvara: Viitorul scriitor descoperă frumosul Vals de Durand, ignoră cam tot ce mai tîrziu îl va entuziasma, Vică Anghel şi Oncescu îi contestă gradul de mareşal, linia Maginot se prăbuşeşte în faţa asaltului armatei lui Şova. Descoperirea lui Stan şi Bran. În casa din Lt. Pârvan Popescu intră Octavian Goga, Rebreanu, Blaga, Voiculescu, Pillat, Camil Petrescu, domnul Mozart, locotenentul (căpitanul?) Stăncioiu, care va înnebuni ulterior. Toate aceste persoane, copilul le înregistrează deocamdată ca obiecte.*

1938 *Tatăl scriitorului, după ce se consideră moştenitorul unchiului Cantacuzino, moare în vîrstă de 41 de ani (laringită t.b.c.). Criză atee a copilului, cu distrugerea contractelor. Intrarea în cartier a domnului Aripă, în calitate de chiriaş, autorul dezastrelor ulterioare: al doilea război mondial, plecarea pe rînd a unchilor Titu, Paul, Petre, Mişu, Theo, a mătuşilor Nuţa, Jeana, Lenuţa, Marioara, a mamei scriitorului.*

— An etalon în comparațiile economice și sentimentale, de care puberul nu are de dat seama.

— Moare D'Annunzio.

— Sisi Ciuciuc, mătușă, fuge cu un oarecare.

— Unul din plopii aleii se frînge.

1939 *septembrie: Viitorul poet se întreabă dacă pentru intrarea lui la liceu („Ienăchiță Văcărescu") era absolut necesar să înceapă războiul. Dă seama de raportul dintre suferința personală și cea a umanității. Îl zărește printre picioarele părinților săi pe viitorul prieten Costache, de care-l va lega o afecțiune de-o viață.*

— Doamna Vrăbiescu își găsește calul pierdut.

— 300 de ani de la nașterea lui Racine.

1940 *ianuarie: Declară, de față fiind imaginea lui din oglindă, că este un individ excepțional, lucru pe care nu-l va mai repeta niciodată, deși nu va înceta să creadă acest adevăr. În timp ce armatele hitleriste cunosc oarecare succese, trupele mareșalului-poet mărșăluiesc spre cer. Face cunoștința lui Beethoven, căruia nu-i lasă o impresie deosebită. Se bucură, în schimb, de întreaga considerație a lui Victor Balaban.*
martie, 11, la orele 17: O zărește pe Helga, într-un grup de fete. Curînd o va vedea pe Cella. Le va scrie scrisori; nu le va trimite.

— Bunul prieten Bibi Popescu inventează praștia multidirecțională cu săgeți, armă cu care se poate obține supremația pe toate cîmpurile de luptă.

1941 *Luînd în considerare mai multe trăsături fizice și caracteriale, prietenul Ludovic Ionescu îl poreclește Rabelais. Începe două romane: SALT LAKE CITY și CE OAMENI; CE IDEI, ilizibile. Bunica maternă, Venera, îl avertizează să scrie curat, „nu ca acel netrebnic de Arghezie" demascat de Pisani în UNIVERSUL. Fină a soților Maiorescu, bunica mai are și alte sfaturi. Tînărul este decis să nu urmeze învățăturile.*

— *Construiește* cu Tityre și alții un Turn Babel din zăpadă, înalt pînă la nori. Limbile se încurcă: *el alege literatura*, Tityre șuruburile, Timotei pictura, ceilalți altele.

1942 *Cecilia Ionescu, „iubita lui Luchian", îl numește, din cauza căutăturii, „bolșevic", citește Balzac, Ovidiu (METAMORFOZELE), este amenințat la mai multe materii, dar ascultă Schubert și Beethoven, frecventează șezătorile de la Sala de Arme, unde îi vede pe mulți scriitori importanți ai vremii.*

În sfîrşit, îl cunoaşte pe Radu Petrescu. Malherbe sosise.

— 1985 de ani de la naşterea lui Ovidiu.

— Un avion inamic bombardează o turmă de oi la Fieni, ciobanul se-ntreabă de ce trebuia să fie tocmai el ţap ispăşitor. Întrebarea e transmisă de guvern Aliaţilor.

1943 *Editează împreună cu prietenii o serie de reviste literare — manuscris. Discută grav cu Radu cum va putea supravieţui unul celuilalt, în cazul că nu vor sfîrşi în aceeaşi clipă. Schiţează împreună un plan al cărţilor viitoare, o soluţie la întrebarea pusă.* Prietenie cu Costache, Timotei, Emilian, Macu şi Ludovic.

— Arde Arsenalul de la Tîrgovişte.

— Domnul Crinescu revendică Peloponezul.

— Demisia lui Mussolini.

— *Peste zece ani, prozatorul va scrie COMENTARIU ASUPRA LUCRURILOR PARTICULARE, iar peste 40 de ani, ultimul volum din tetralogia INGENIOSUL BINE TEMPERAT: TOXICOLOGIA.*

1944 *aprilie: Retras de la şcoală de frica bombardamentelor, se dispersează la Voineşti-Dîmboviţa, unde citeşte cît de-atunci pînă astăzi, în restul timpului celor cinci luni caligrafiind revista CARNET LITERAR pînă la 150 de numere. În toamnă, la revenirea în oraş, schimb cu Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Emilian Georgescu, C. Lăzărescu, Gr. Diculescu şi alţii de publicaţii de acelaşi tip. Cenacluri.*

septembrie: Împreună cu Radu şi Costache, în grădina de lîngă Penitenciar (strada Bărăţiei), înţelegere echivalînd cu un jurămînt, de-a nu-şi publica volumele înainte de 40 de ani, înţelegere pe deplin respectată.

— Tîrgoviştenii, în frunte cu venerabila doamnă Gheneraru, întîmpină cu entuziasm armatele Aliaţilor.

1945 *martie:* În întunericul oraşului glorios (uzina fiind defectă), se citesc ICOANE DE LEMN, AŞTEPT ANUL UNU, ANTOLOGIA MELODY-BAR şi revistele caligrafiate. La Sala de Arme se dă un concert de fanfară cu UVERTURA LA 1812, ilustrată cu bubuituri de tun. Publicul fuge din sală, înspăimîntat, dirijorul, lt.-colonel Micu, strigă: „Nu fugiţi! Aşa e muzica!"

septembrie: În grădina Moţoi, citeşte ISTORIA ORGANICĂ, prima formă a viitoarei BIBLIOGRAFIA GENERALĂ, ce va apărea abia în 1970.

— Un an de la apariţia, la Paris, a volumului FICTIONS al lui Jorge Luis Borges, *de al cărui nume va auzi peste 21 de ani.*

1946—48 *Scrie MARELE TRATAT, CARTEA DESPRE FEMEIA ESENŢIALA ŞI LUMILE ANEXE, VEGETAŢII LUNARE, TREI CĂRŢI DESPRE UNIVERS, plachetele de versuri W, SINDETIKON şi FINIS, şi scrisori.*

— Victor Balaban se decide să treacă de la scrierea de poezii ocazionale, dedicate în majoritate doamnei Vrăbiescu sau calului ei regăsit, la repararea maşinilor de scris.

— *Soseşte în oraş Georgică Prometeu, căruia Tityre îi va face oral un număr de excelente portrete.*

1948 *Revedere, la Universitatea din Bucureşti (unde l-au văzut şi audiat pe G. Călinescu), cu Radu, Costache, Petru Creţia, Mihai Constantinescu; cunoştinţa cu Radu Căplescu, Tudor Ţopa, Ion Horga, Paul Gherasim, Tudor George.*

octombrie: Odată cu împlinirea vîrstei de 20 de ani şi intrarea la Facultatea de Litere, se încheie primul pătrar al vieţii scriitorului.

Începe anecdota.

DINCOLO, DINCOACE...

Începînd, cu sfială și poticneli, aceste mărturisiri, la o vîrstă încă nepotrivită rememorărilor, plec cu nădejdea că ele ar putea fi de oarecare utilitate, dacă ar izbuti să lumineze prin indiscreții unele cămări mai puțin accesibile ale construcției mele, cîteva demersuri și procedee cu articulații derutante, precum și mecanismele care au condus la scrierea unor cărți ce s-au bucurat de aprecierea cititorului.

Mărturisirile artistului ar trebui să fie, teoretic vorbind, de prisos, opera lui prezentîndu-ni-se plăsmuire și totodată explicație a acesteia. Ce rost mai are anecdota ? Înlătur întrebarea, gîndindu-mă că este posibil ca opera să fie rezultatul unei erori, cum s-a întîmplat uneori: omul care a creat-o avusese intenția să fie matematician, medic, hingher, condotier sau sfînt, dar viața l-a trimis în altă parte, și-atunci ocolișurile, deturnarea, apariția ca din întîmplare a unui alt model de viață, o nenorocire sau, dimpotrivă, o nemaicunoscută bucurie în planul cotidianului, ne interesează ca oameni deschiși oricînd cunoașterii, cum ne interesează de ce, în condiții asemănătoare, primind aproximativ același bagaj de cunoștințe și trăind cam același tip de evenimente (privite din Marte, bătălia de la Waterloo și turnarea unui film prăpăstios în Vestul sălbatic par de aceeași specie și importanță), imaginăm obiecte flagrant diferite unele de altele, pentru că de-am pune alături *Lăutul* lui Luchian de *Oedipul* enescian, sau *Jocurile de copii* ale lui Bruegel în vecinătatea lui *Opt și jumătate*, sau *Variațiile Golberg* de Bach vizavi de *Perseu* al lui Cellini, *Luceafărul* în preajma unei clădiri a lui Le Corbusier n-am stabili, decît cu ajutorul unor foarte perverse raționamente și prea alambicate reducții ale sferelor, o asemuire oarecare.

E un miracol că, în ciuda faptelor, izbutim să distingem în geografia Artei un obiect de altul și că ajungem să vedem sub aparențe atît de statornic înșelătoare, niște legături de fier. Înfățișările realității obiective sînt seriale, cauzele care le produc nu conduc niciodată la efecte aberante. Cele ale ficțiunii da. De aici o foame generală de explicații, chiar și atunci cînd e vorba de producții mai modeste, cum este cazul de față.

Așadar, ne interesează cum mănîncă artistul și ce crede el despre felul cum mănîncă. Cu atît mai mult ne interesează autoportretul lui cu floare la butonieră și cu opera în mînă.

Tîrziu, foarte tîrziu, prin 1970, pe cînd stăteam într-o seară pe banca din fața ferestrei dormitorului și lăudam împreună sensibilitatea florilor de regina nopții, ce tocmai începeau să se deschidă în seara parfumată de iunie, mama s-a pomenit spunînd din senin, fără nici o legătură cu ce vorbisem pînă atunci:

— Dacă aș fi avut destul curaj, l-aș fi invitat la masă, într-o duminică . . .

Am tresărit, am privit-o neliniștit, mai apoi am crezut că vorbește anapoda — unul din jocurile ei întîrziate pînă dincolo de adolescență, ca să mă încerce dacă sînt atent:

— Pe cine să-l inviți? am întrebat-o.

— Pe tata, de bună seamă! Mi-a spus-o foarte serios, înainte de-a ne părăsi: „Cînd vă va fi foarte dor de mine, așterneți masa de nuc sub cireș, pregătește, tu, un bulz, nisetru la grătar și friptură de iepure și cheamă-mă din grădină, peste gardul de lemn cîinesc. Voi veni, negreșit. La sfîrșit, vei aduce cîteva sarailii; le faci minunat, nu ți-am mărturisit-o din superstiție, de teamă să nu modifici rețeta. Știi cum se-ntîmplă, ori de cîte ori atragi luarea-aminte cuiva despre o reușită a lui, devenită de mult dexteritate, strică totul, din exces de zel . . . Voi veni, pe cuvînt de onoare". După moartea lui, m-am gîndit, de-a lungul multor nopți de insomnie, la prînzul promis, pentru că, înțelegi, i l-am promis pe loc. Vreau acum să-ți mărturisesc că n-am avut curajul să-l pregătesc: am uitat cum se prepară iepurele și saraililie . . .

— Nu se poate! am strigat, sărind în picioare.

— E îngrozitor pe cît e de-adevărat! a spus mama, podidind-o lacrimile. La început, sperînd totuși că e o uitare întîmplătoare, de scurtă durată, am lăsat memoria în voia ei, am legat, cum îmi este obiceiul, un șervet alb de piciorul mesei și-am așteptat. Nici vorbă să-mi pot aminti ceva. M-am înverșunat, m-am dus la mănăs-

tirea Viforîta să mă rog, am căutat, cu toate că le mai căutasem și altă dată, caietele mele de rețete culinare. Zadarnic. Au trecut cîteva luni de frămîntări deznădăjduite, în cele din urmă m-am hotărît să mă adresez unui medic. Îți amintești călătoriile mele frecvente la București? Ei bine, nădăjduiam să aflu un medic care să se priceapă și în hipnotism, în tehnicile terapeutice freudiene. Un fost căpitan m-a îndrumat la Mulgund, oculistul indian despre care auzise că obține rezultate încurajatoare folosind vechea știință a compatrioților lui. Locuia pe bulevardul Pache, dincolo de Moșilor. Citisem că, pentru a face tratamentul eficace, e nevoie, înainte de orice, să crezi în metoda propusă. De cum ieșeam pe ușă și mă îndreptam spre gară, îmi impuneam să cred orbește în acea metodă, pășind ca o somnambulă, abstrasă de la tot și de la toate, iar în tren îmi repetam de mii de ori cîteva formule în stare să mă aducă mai aproape de credința jinduită. Am luptat cu mine însămi întocmai cum lupți cu o fiară, pentru că erau multe întîmplările ce-mi stăteau împotrivă. Odată, prin 41, trenul în care mă aflam s-a oprit, cîțiva domni, destul de înspăimîntați, au aflat că linia fusese demontată de legionari, ca să împiedice batalionul de tancuri din Tîrgoviște să se ducă în capitală, unde începuse rebeliunea. Nu m-am mișcat de pe locul meu, mi-am continuat autosugestia pînă ce m-am aflat singură în compartiment: pasagerii făcuseră transbordare, m-am trezit doar cînd vreo cinci soldați cercetau garnitura. Am stat noaptea aceea în vagon, ce era să mai fac... Abia a doua zi mi-am putut continua călătoria...

Cînd am ajuns la Mulgund, spre prînz, eram atît de istovită, atît de surescitată, că ședința de hipnotism în loc să mă culce în somn adînc, mi-a sporit vigilența și m-a aruncat într-un fel de rîs isteric, cu hohote și, probabil, cu răbufniri paradoxale. Doctorul, dezarmat, a ținut să-mi spună, poate îl jignisem, că nu sînt potrivită pentru un asemenea tratament și m-a îndrumat la un vecin al lui, psihiatru, parcă Irimescu sau Iliescu...

Am refuzat să merg la Irimescu. Fusesem, cu patru ani în urmă, pensionată pentru tulburări nervoase, îmi ajunseseră la urechi unele răutăți ale tîrgoviștenilor pe chestia asta, nu voiam ca, intrînd în grija unui specialist, să întăresc părerea că aș fi o nebună...

— Ai suferit mult, mamă, am observat eu, ca să-i scurtez frămîntarea și, n-am motive s-o ascund, să-mi maschez indispoziția. Aș vrea să știu, am continuat, de ce n-ai întrebat-o pe tanti Ica despre... Memoria ei a fost întotdeauna prodigioasă...

— Eşti un copil prost! a izbucnit ea, vădit iritată. Cum îţi închipui că-mi putea scăpa un asemenea lucru? A fost prima persoană căreia m-am adresat. Din nefericire, şi îţi poţi da seama ce decepţie am trăit atunci, Ica m-a convins că ea n-a ştiut niciodată reţeta, nu ea fusese cea care mă-nvăţase, ci soacră-mea. Şi, cînd mă gîndesc bine, aşa trebuie să fi fost.

— Atunci înseamnă că tata greşise...

— Se prea poate... Cum nu exclud şi posibilitatea ca eu să fi înţeles eronat. Momentul cînd mi-a vorbit era cum nu se poate mai tulburător: îl vedeam cum se luptă cu moartea şi eu rămîneam neputincioasă, zdrobită în neputinţa mea, zguduită şi de faptul că, bietul, inventa tot felul de poveşti ca să nu sufăr... Ica m-a însoţit la aproape toate şedinţele lui Mulgund. Ea se dovedise docilă şi credincioasă, doctorul, după ce a supus-o unei experienţe, mi-a şi dat-o ca exemplu...

Rar artistul care să nu simtă nevoia de-a se mărturisi. Nevoia aceasta nu trebuie judecată ca venind de la vreo neîncredere în puterea de penetraţie şi de comunicare a operei, ci ca un instrument de lucru, de verificare a eficacităţii mijloacelor, în scopul menţinerii acelui tonus moral de care înaintarea are trebuinţă şi creaţia o mereu împrospătată motivaţie. Nu exclud şi sentimentul, nelipsit din inima şi a celui mai puternic creator, al temerii că în calea spre înţelegerea mesajului conţinut în operă se interpun unele obstacole, pe care nici el, nici receptorul mesajului nu le poate ignora: printre atîtea, voi aminti (de)formaţia artistică pe modele ilustre, în veci nerepetabile, inoperante înaintea unei propuneri fatalmente noi ca factură, anxietatea opţiunii în condiţiile avalanşei de noutăţi şi a timpului puţin de care receptorul dispune, barajul contrafacerilor şi neconcordanţa dintre faimă şi valoare, permanenta tulburare a recepţiei de către industria culturii, care, utilizînd uneori iresponsabilitatea conştientă, parazitează sistematic criteriul estetic. Cu rarisime excepţii, artistul nu este indiferent *cînd* va fi receptat şi înţeles, astăzi sau peste o sută de ani, şi chiar în cazul excepţiei, al unei foarte înalte conştiinţe a profesiunii lui, el are nevoie măcar de un prieten care să reprezinte umanitatea pentru care trudeşte.

Cunosc scriitori care şi-au epuizat energiile în explicarea operei lor inexistente, în etern stadiu de proiect. Dacă am avea, stenografiate, confesiunile lor, am fi în posesia unuia dintre cele mai importante documente — în negativ — din istoria artei.

— Încă nu renunțasem la vizitele săptămînale în cabinetul de pe bulevardul Pache, cînd, într-o zi, am auzit în salonul lui de așteptare doi pacienți vorbind despre efectele stimulatoare miraculoase ale nicotinei asupra memoriei. Dozele fracționate, povesteau ei, vindecaseră o maladie cu simptomele cunoscute de mine, așa că, mai tîrziu, după ce m-am convins că drumurile mele la București sînt cheltuială de prisos, am început să fumez.

— Nu te-am surprins niciodată bînd tutun...

— Mă feream. Erați, tu și frate-tău, la vîrsta periculoasă, cînd exemplul rău... Tabacul mi-a sporit neîncrederea și mi-a slăbit și mai mult memoria. Nu-mi rămînea decît să experimentez, să-mi amintesc pas cu pas ce uitasem.

— Și la acest lucru m-am gîndit. Tocmai voiam să te-ntreb ...

— N-am reușit. Vreau să spun că n-am reușit să-mi procur alimentele de care aveam nevoie. Începuse mizeria. De unde să procur nisetru, iepure, făină trei nule, nucă, untdelemn? Erau ani de război, banii pe sponci, abia de puteam să vă încropesc scîrboasa aia de mîncare de cartofi, ciorba de fasole și, cînd frate-meu Nestor îmi mai dăruia vreo pungă cu făină, acele pituști fără drojdie de bere, prăjite pe plită ... Încercasem, fără succes, de două ori; încercările următoare le-am abandonat. Îți închipui ce era în sufletul meu! Printr-o inversare stupidă, de care mă învinovățesc încă și astăzi, persistența neputinței, rușinea cu care ea mă acoperea mă preocupau mai mult decît aducerea lui la masă, chestiune ce începuse să mă exaspereze.

— E cu neputință! am exclamat, mai mult pentru că nu mă simțeam în stare de un cuvînt mai inspirat. Dîndu-mi repede seama că o jignesc, am trecut repede peste acestea : Spune-mi, mamă: astăzi, cînd avem alte venituri și se găsesc de toate, ai mai putea să încerci?

— Ce să mai încerc?

— Experiențele întrerupte.

— Îmi găsești tu untdelemn? Că în privința nisetrului, aș nădăjdui că nu-i chiar imposibil. Victor Balaban ...

— Îți aduc tot ce ai nevoie. Chiar și făină trei nule ...

Mama a căzut pe gînduri, a răsucit între degete tivul rochiei grena, dar n-a scos nici un cuvînt. Era momentul să schimbăm vorba, s-o reluăm într-un timp mai potrivit.

M-am ridicat de pe bancă, m-am îndreptat spre fereastra din spate (fereastra camerei în care suferise și își sfîrșise zilele tatăl meu) și, aplecîndu-mă să mîngîi cele cîteva fire de regina nopții,

acum înflorite dumnezeiește, parfum suav traversat de mirosuri aspre de frunză zdrobită în palmă, am spus:

— E tîrziu. S-a răcorit. Să intrăm în casă! Uitasem, mamă, să te-ntreb: dar masa noastră de nuc mai e pe-aici, pe undeva?

— Eu cred că da, parcă am mai văzut-o în magazie . . . Oricum, picioarele de care legam șervetul erau întregi. Doar tăblia îi lipsea . . . Scaunele însă le-am vîndut, știu sigur.

De la începerea („cu sfială și poticneli") a acestor mărturisiri, au trecut șapte luni de zile, fără a fi putut înainta nici măcar cu un rînd de care să fiu mulțumit. Din momentul cînd prietenii de de la *Transilvania* mi-au făcut amabila invitație la confesiune, încă mai înainte de acel început (un an poate!), aparatele laboratorului meu s-au dereglat, pentru că mi se cerea să dau seama de ceea ce în mod curent era preocuparea mea principală: studiul propriei persoane. Spargi în fiecare zi lemne pentru foc, o faci cu pricepere și, în timp ce ridici toporul și lovești, gîndul îți aleargă la o mulțime de chestii, întorcîndu-se firește adesea la execuția lemnelor. Vine, într-o zi, cineva și te îndeamnă să-i povestești ce și cum faci, ce gîndești atunci. Ai răspunsul la îndemînă și i-l dai, nu mai că punerea în cadru a muncii obișnuite și banale te îndeamnă la speculație și, jur că așa se petrec lucrurile, la improvizație. Invenția e gata. Analiza cu încetinitorul duce la contrafaceri și fantezii, nu e exclus chiar să-ți dai, din exaltare și poftă de demonstrații, cu toporul în fluierul piciorului.

Apoi, pentru a încadra onorabil tabloul, menit ochiului altuia, este nevoie să îmbătrînești puțin, să trăiești situația nouă, tulburătoare, a celui care, avînd întinse experiențe de împărtășit, se întreabă cărora dintre ele să le dea întîietate, pentru ca tabloul să nu ajungă panoramă, în plus, să aleagă acele aspecte ce-i promit a nu se dovedi, după o altă perioadă de îmbătrînire, desuete sau lăturalnice.

N-am înțeles dacă indispozițiile lui, la scurtă vreme după ce a fost vioi, spiritual, copleșitor de amabil cu cei din jur, se datorează firii prea sensibile la un amănunt pe care noi, ceilalți, nu l-am observat, sau unei oboseli intervenite pe neașteptate, sau unui joc (deși exclud această presupunere, văzîndu-l sincer), sau trăirii unui gînd fără putere de exprimare.

De aceea, azi mi-am luat curajul la purtare și l-am întrebat:

— S-a-ntîmplat ceva neplăcut? Te doare ceva?

Mi-a răspuns scurt, rece, plictisit, cu aerul că îl sîcîi cu nimicuri:

— Uneori uit că mă doare și, cînd îmi amintesc, nu pot ascunde ce se-ntîmplă cu mine. Da, mă doare ușa, mă doare grădina, mă dor cîinii și streașina. Nu-i destul?

Fac tot ce-mi stă în putință să nu-l tulbur cu nimic. Întrebările mele sînt prea de ajuns. Crezînd că pot obține o informație despre viața lui de la Ion, „cel ce a coborît din pînzele lui Bruegel", m-am adresat ieri bătrînului:

— Lucrează mult?

— Ca omu', după cum e timpul. Dar se și hodinește, n-ai mata grijă: stă adesea vreo două ceasuri pe terasă, nu vede pe nimeni, nu spune nimic, singur doar cu gîndurile și cu grija . . . E șiret, asta s-o știți.

M-a surprins umblîndu-i în dulapul din camera de jos. Văzusem că de-acolo scosese fotografiile de familie pe care mi le-a arătat și dorisem să le revăd.

— Te plictisești? m-a întrebat.

I-am explicat, cerîndu-mi scuze, că nu voisem să-l mai deranjez, dar că țineam să verific ceva.

— Fotografiile ți-au spus ceva numai cînd le-am însoțit cu vorbele mele, alaltăieri. Altfel, ele rămîn mute. Iată, de cîte ori o privesc pe aceea cu unchiul Titu la volanul mașinii lui, îl văd făcîndu-mi cu mîna. Ție nu ți-ar trimite nici zîmbetul datorat fotografului, nu te supăra . . .

Ieri măsura o stinghie. A întors metrul de lemn de nu știu cîte ori, a reluat măsurătoarea vreo jumătate de oră.

— Faci ca bunul croitor, măsori de trei ori și tai o singură dată?

— Nu-i așa. Sînt superstițios: mă tem ca stinghia să nu scadă la-ntîmplare.

Dealtfel, el, care n-a spus o singură poezie la serbările școlare, știe pe de rost toate scrierile lui Urmuz. (Ulterior, m-am convins că n-are încredere în metru, iar pe cei care-i vorbesc ajutîndu-se de cifre îi privește cu bănuială.)

Magnetofonul trimitea de pe terasă acordurile unei simfonii de Haydn. El săpa cîțiva pomi în grădină și părea că nu urmărește muzica. L-am întrebat:

— Să schimb banda? Voiai de dimineață un Berlioz . . .

— Îl vreau încă, dar prunii ăştia ar trebui şi ei consultaţi... Schimbarea neanunţată e ca ploaia după un soare fierbinte: mănează.

În haine de lucru — adică într-o bluză zdrenţuită, în pantaloni scurţi, în bocanci sparţi traşi, în plină vară, peste ciorapi groşi de lînă —, mă întreb ce-ar spune despre el femeile care l-au iubit. Îmi prinde parţial gîndul şi-mi spune într-o doară:

— Să-mi faci poze în ţinuta asta şi să le trimiţi la Academie... S-o găsi cineva să-şi ilustreze istoria literaturii cu asemenea material iconografic...

I-am spus că eu, unul, nu m-aş da înapoi de-a face precum gîndeşte.

— Ştiu, a adăugat. Şi ai scrie sub ele: „În acest hal de mizerie ajunge poetul care nu s-a mulţumit cu o masă simplă de lemn, ci a căutat să-i facă mesei şi-un acoperiş"...

Gîndul ucigător de-a afla o soluţie grabnică acestei situaţii inimaginabile a luat proporţii, şi era cît pe-aci să ajung la spitalul de nebuni. Obsedat zi şi noapte de reuşita felurilor de mîncare preferate de bătrînul meu tată (căci nu întotdeauna îl evocam tînăr, ideea că timpul adăugase patru decenii vîrstei lui mi-l aducea înainte ca pe un moşneguţ aproape idiot şi-mi înnegura întrucîtva bucuria posibilei reîntîlniri), am alergat pe la cunoscuţi să reconstitui reţetele de preparare a fripturii de iepure şi a sarailiilor. Nu-mi mai găseam liniştea şi trebuise, într-o vreme, să nu-mi mai pot cîştiga puţinele ore de somn şi răbdarea de odinioară decît cu tranchilizante şi duşuri scoţiene, cu escapade desperate în munţi, la schituri îndepărtate, în Deltă... Las deoparte ce m-a urmărit un timp, şi-i mărturisesc cititorului că, decăzînd mereu, sănătatea şubrezindu-mi-se, îngrijorării ce se va întîmpla cu mine am început să-i acord mai multă importanţă decît prînzului pe care căutam să-l pregătesc, repetînd peste ani chinul mamei. Tata aşteptase atîta amar de timp ospăţul; putea să-l mai aştepte. Deteriorarea sănătăţii mele mă împingea spre un sfîrşit îngrozitor, era evident că dorul, resimţit mai înainte, nu mai era însoţit de sentimentul acela de urgenţă, de nerăbdare senină, ci devenise o simplă cauză a dezastrului meu. M-am surprins de cîteva ori, în acest răstimp de dramatică zbatere şi derută, învinuindu-l pe tata de extravaganţă, de sminteală şi chiar de cinism. Înţelesul simbolic al reîntîlnirii, mai înainte limpede, se ştersese cu totul din inima mea;

îi luase locul curiozitatea: cum arată bătrînul (cu gîndul paralel: cum voi arăta eu însumi după trecerea în viață sau dincolo de ea, la vîrsta lui de peste 80 de ani?), pe unde și-a petrecut anii de singurătate, cu cine s-a văzut, ce a simțit, cum vede el evoluția lucrurilor (dacă a continuat să rămînă un bun observator al evenimentelor), ce se-ntîmplă pe acolo pe unde își consumă veșnicia? Și, ca să duc pînă la capăt mărturisirea, n-am putut evita unele comparații între noi doi: poate că, așa cum spun cărțile, traiul lui de pe-o zi pe alta, într-o vecie fără termene, pe alte meleaguri, e senin și confortabil (iarbă proaspătă, aer limpede, stele strălucitoare, vorbe bune, nici o contradicție, nici o criză, nici o îngrijorare), în timp ce al meu, etern zbuciumat, înfruntă cavalcada de neprevăzute, de la șarja deloc derizorie a călătorilor într-un autobuz, pînă la învăluirea rachetelor cu rază medie de acțiune, țiuitoare în urechi de dimineața pînă noaptea, pînă noptea cînd sar adesea din pat și, convins că nu mai există scăpare, sar la ferestre să le deschid, să defenestrez grabnic, să-mi aflu undeva un adăpost. Ne despart, îmi spuneam în asemenea clipe, inegalități revoltătoare; drept ar fi ca el — și împreună cu el toți ceilalți ai familiei—Titu, Nuța, Janeta, Petre și Paul —, să se zbată ei să ne ofere o masă copioasă, ca pe vremuri, nu noi să ne pierdem și puțina bună dispoziție în căutarea unor produse din care puțini au mai gustat.

Uneori, fiind bolnav și traversînd momente grele, primeam de la Tîrgoviște telefonul mamei, care nu știa nimic, dar bănuia ceva. Căutam să-i înlătur îngrijorarea debitînd fel de fel de banalități înviorătoare, în stare să ascundă adevărul. Jucam perfect rolul bunei dispoziții, îmi permiteam o mulțime de glume, făceam adevărate tumbe de spirit și vioiciune. La sfîrșitul convorbirii, cînd credeam că am reușit să o mint frumos, mama mă oprea anunțîndu-mă că se urcă în primul tren: „Am înțeles: nu te simți bine, ai febră, vin să te îngrijesc . . .” Mai mințeam o dată, îi respingeam apăsat diagnosticul, dar ea, enervată: „Cu febră de 39 de grade nu se glumește! Vin neîntîrziat.” Aveam, într-adevăr, febra pe care o numise.

Din tonul și logoreea mea, îmi aprecia cu o exactitate uluitoare starea fizică și morală. Nu-mi amintesc să se fi înșelat vreodată, așa cum în copilărie citea pe chipul meu, cu multe ore înainte, că-i pregătesc un necaz.

Banalitatea unor confesiuni poate fi citită, de cel care știe să ia temperatura rîndurilor înșirate pe-o pagină, mai precis decît dacă

autorul le-ar împăna cu cele mai fanteziste povești. Cititorul va întîlni mai departe o mulțime de amănunte aparent nesemnificative. Îl anunț că toate au fost experimentate în laboratorul despre care am vorbit. Toate au însemnătate în foaia de observație a simptomatologiei specifice.

Cînd am reluat convorbirea, el mi-a vorbit mult despre adîncimea pe care o produce expresia introductivă „în vremea aceea . . ." din cărțile fundamentale, cu un efect de situare dincolo de bine și de rău. Tot ce se petrece în cadrul acesta precis și neprecis apare definitiv și spusele unuia sau altuia din vorbitori devin *spusa*, dispensîndu-se de ghilimele, într-un singur discurs circular. Poezia trebuie să țină seama de această miraculoasă posibilitate.

Helga, către o prietenă: Citește Montaigne. Ascultă un cvartet. Înfățișează unui amic principalele trăsături ale gîndirii freudiene. Apoi, fără pauză, se-așează înaintea radioului și speră să prindă mesajele ființelor locuitoare pe alte planete . . .

E acesta un bărbat serios?

Timp de o săptămînă încheiată, numitul s-a prezentat zi de zi, nemijlocit, la Biblioteca Centrală din strada Ghica unde a citit cărți. De-o punctualitate foarte precisă la venire, dar tîrzielnic la plecare, supărînd personalul. Una fată servici a aflat din gura lui zicîndu-i de ce nu pleacă ca ăilalți; că el nu se-ndură și că păcatele lui. Cartea răsfoită cu cel mai mare interes, vă atrag respectuos atenția, este întocmai identică cu cea pe care o citește de-un semestru încoace șeful poștei, altul nelalocul lui duminicile. Concluzia se desprinde de la sine: există în rețea două cărți la fel, autorul n-a putut fi legitimat, tipărite la fel.

Alte cărți le-a citit foarte repede, deși erau mai subțiri, lucru ce contrariază. La ora prînzului nu pleacă la masă, se aprovizionează din pachet: două felii de salam și-o gură de apă. Comportarea e în general cuviincioasă prientenească tovărășească. La terminarea stagiului, a spus că pleacă să scrie, dar n-a menționat cui, și-a luat rămas bun de la toată lumea. Își făcuse printre meseni (sala de la etaj) cordiale relații. (Arhiva Gingu)

N-aș putea să spun că îi fac reproșuri: inima mea de femeie îl înțelege și-l iartă și n-am de gînd să-i împovărez viața cu întrebări. Unele lucruri trebuie însă lămurite, adică vreau să știu unde mă aflu eu, Luna, față de Luceafărul care se închipuie.

Nu e dispus să facă mărturisiri atunci cînd i le solicit, i se pare că îi răpesc unul dintre atributele lui de bărbat (senior) și nu mă pot plînge că nu-și deschide adesea sufletul, cînd îmi spune chiar mai mult decît aș fi avut eu de gînd să-i cer. Despre iubitele lui de altădată mi-a vorbit cu o seninătate și indiscreție întrucîtva demesurate, de cîteva ori m-am simțit nedreptățită și poate geloasă la furnizarea unor detalii, dacă nu cumva m-am simțit inferioară acelor ființe.

Stătusem împreună pe terasă, pînă noaptea tîrziu, a doua zi a scris acea piesă *Luceafărul de noapte*, pe care a inclus-o în volumul *Banchetul*. Felul în care m-a descris acolo nu numai că era neadevărat, dar mi-a apărut și jignitor: portretul meu se confunda cu al unei fetișcane naive, iar finalul mă arunca în cel mai stînjenitor ridicul. De bună seamă, m-am supărat și am ținut să-i amintesc cum în prima formă a povestirii mă recunoscusem și el fusese bucuros de aceasta. L-am întrebat de ce a modificat acea primă și izbutită formă, de ce m-a ridiculizat mai apoi, ce decepție i-am produs între cele două redactări?

— Cum toate femeile sînt la fel! a exclamat. Cum nu pot ele să înțeleagă că între realitatea vieții și ficțiunea literaturii e o cale atît de lungă . . . Distanța dintre două medii sau două regnuri . . . Prima formă a povestirii mele, pe care acum regret că ți-am arătat-o, pentru că nu se-arată nici iubitei o schiță departe de a fi un obiect finisat, trăda într-adevăr cîteva din elementele cunoscute de tine: terasa, un sentiment delicat, o seară frumoasă, două umbre ce semănau cu o femeie și un bărbat care se iubesc, deasupra cărora dăinuia chiar intenția, mai de mult exprimată, că într-o zi te voi aduce așa cum ești în paginile mele, una din minciunile scriitorului față de sine și de ceilalți, nedovedită vreodată de fapte. Aceste elemente s-a-ntîmplat să le cunoști și o veche iluzie privind arta s-a simțit hrănită și încurajată. Schița nu se desprindea din anecdotă, semnificațiile mai adînci n-avuseseră timp să se contureze. La a doua redactare, am întrevăzut o posibilă soluție în placarea ideii eminesciene din *Luceafărul* și am distanțat pe măsură personajele, unul pînă la trivial și derizoriu. Dacă citești atent finalul, vei observa că femeia iubită nu decade nici o clipă din superbul ei rol tragic: trivialul ține doar de viziunea oamenilor obișnuiți despre rostul vieții, exprimată acolo de una din bătrînele care au ascultat povestea de dragoste și își închipuie că lucrurile se pot aranja. Dar ce fac, Doamne, îți repovestesc ceea ce doar ai citit? Iartă-mă . . .

Vorbea pătimaș, am înțeles că această chestiune de estetică practică îl mai necăjise, nu puteam să fiu decît de părerea lui. Cu

toate acestea, am continuat să-l iscodesc, observînd că pentru sine își rezervase rolul Luceafărului.

— Nici vorbă! a protestat el. Scriind la persoana întîi, am trăit clipe cînd credeam că pot fi eu acela... Am retezat decis putința de confuzie, reducînd lumina personajului la aceea a unui bec obișnuit, motiv pentru care am și introdus pasajul din *Larousse*, minimalizant, și am pus capăt — prin notarea anului morții — oricărei posibilități de identificare. Oricît de lipsit de superstiții aș fi, nu m-aș juca să-mi însemn pe hîrtie anul (apropiat) al sfîrșitului... Dacă logica povestirii o cere, te rog să mă crezi că nu mă dau înapoi de-a face, în spațiul ficțiunii, chiar și cea mai odioasă crimă. Aventura e mult mai gravă decît pare. Înainte de-a încerca tu deziluzia, eu am trăit-o. Îți evoc îndată legenda meșterului care își zidește iubirea în peretele ce se-mpietrește fără să ia forma trupului femeii, ci doar a spiritul ei...

Am regretat că l-am tulburat cu ideea Luceafărului care se închipuie și m-am mărginit să-i reproșez, deși nu stă în obiceiul meu, că două mituri în doar patru pagini mi se pare cam mult...

Glumeam, ca și pînă acum.

Mama, reîntoarsă de la București, aflîndu-și casa îngropată în vegetație: „Grădina mea a luat-o razna!"

Dimineață triumfătoare de primăvară, la Pietroșița, prima zi după echinox, incredibilă renaștere a naturii, răspuns limpede, la timp, ofensei unei ierni murdare, cu zăpadă zgîrcită, vîntoasă, ieri-seară încă stăpînă a livezilor. De pe terasa casei, în dulce penumbră, lumea se înfățișează ochiului de-o noutate uluitoare: privești frasinul lui Grecu și știi că e acolo de-o veșnicie, dar brunul aspru al triunchiului profilat pe albul muntelui din spate, înzăpezit încă pe culmi, parcă a fost desenat adineaori de-un Andreescu, pentru bucuria ta; cărbunele liniilor se scutură fin de pe luciul cartonului, vezi cum încap în stînga cîteva acoperișuri de olane, în imediată vecinătate agrafele stîlpilor de înaltă tensiune, dincolo, spre miazăzi, stîncile tătărăști ale Văii Lupului. Aceste pete de galben auriu și verde timid sugerează adîncimea văilor și severitatea volumelor, dealul molcom din spate, către care ai întors acum privirea, de culoarea fînului pîrguit, își deschide aripile largi ca să cuprindă, de la pădurea de pin pînă foarte departe, la șirul de căpițe al celor din Dealul Frumos, paharul de cristal al cerului opalin. Îți freci ochii să te convingi că nu visezi, te ajută razele soarelui țintind dinspre Brata, și-acum toate formele și nuanțele devin perfect

lizibile, ca-ntr-o carte scrisă pentru singurătatea ta, recunoști toate detaliile vîlcelei șerpuind între rîpe de humă roșie și verde, fiecare arbore găsindu-și locul potrivit în textul ce ți-a fost oferit — arbori viguroși coborînd versantul Dealului Mare, pînă la picioarele tale. Dacă ar fi să desenezi tu, martorul acestui spectacol, tabloul atît de bine desenat și să-i transcrii semnele, nu te-ai reține să așezi pe muchea de jos a hîrtiei, în primul plan, propriii tăi bocanci alpini, mîna ta cu arătătorul întins, ochiul larg deschis să soarbă curgerea luminii, habar n-am cum ai face, însă simți că fără tine care privești ar lipsi ceva esențial, fiindcă în tine se aflau dinainte, încă de astă-iarnă, toate minunile, toate bucuriile de-acum, n-a fost nevoie decît de schimbarea luminii și de ieșirea ta pe terasă pentru ca toate să existe așa. Miracolul clipei, iată-l, privește-l!

Te mulțumești cu scrisul mărunt, îți faci iluzii că el poate surprinde o parte din ceea ce desenul ar reține mai bine, și adaugi alte note între ramele paginii, îndoit însă: niciodată nu ți-a reușit o descriere făcută la fața locului, în aer liber, e probabil o lege a scrisului să nu reușească decît după ce s-au stins țipetele formelor și ale culorilor și s-au prăvălit în ireal lumina prea crudă, cîntecul viu al păsărelelor, aromele și șoaptele peisajului. Și-apoi, hîrtia, închipuită ca o mediterană fără margini, te-ndeamnă să tot navighezi, necuprinsul ei are loc și pentru cel mai neînsemnat detaliu, îți vine să te-apuci de-o treabă nebunească: să faci inventarul complet al tuturor văzutelor și nevăzutelor, fabuloasă acumulare de chipuri și aparențe, fiindcă nu cred să fie în lume scriitor care să nu spere că va reuși, într-o zi, să epuizeze, printr-o muncă tenace, întregul mobilier al unei priveliști, catagrafiind pînă și furnicile și frunzele, stelele din cer și stelele din iarbă, universalul puls al sevelor în tulpini și mulțimea umbrelor ce însoțesc de-aproape fiecare obiect.

— E un început promițător, cu o descriere ca asta pui la pămînt și-o octogenară!

— Du-te dracului, Panaite, nu te mai lecuiești de obiceiul tîmpit de-a citi peste umăr! Mă vezi chinuit de-atîtea luni de neputință, ai suportat greu grosolăniile mele, exasperarea că nu pot începe cartea, și crampele, și insomniile, și hotărîrea irevocabilă de-a lăsa pentru totdeauna condeiul și-a pleca unde-oi vedea cu ochii... Și-acum, cînd am confecționat ceva curat...

— Dă-i drumul. Pe cuvîntul meu că n-am nici un motiv să resping ceea ce, cu siguranță, va face o bună impresie. Descrierea ta se află la echidistanță (parcă așa i se spune) de gustul cititorului lui Maugham și al criticului îndelung școlit.

— Din cauza ta nu reușesc să înjghebez măcar o pagină. Piei dinaintea mea, Satană!

Panait și-a tras coada din chilia mea, și-acum îl aud călcînd țiglele pe casă.

— De ce n-a dorit pește? o întrebam în gînd pe mama, ori de cîte ori îmi revenea propunerea lui, ca un avertisment. Sau salată de roșii cu usturoi? Sau papanași cu smîntînă? Semnificația ar fi rămas intactă, cu toate că, mă-ntreb: ar fi fost mai simplu de preparat? Dar dacă, prevăzînd lucrurile, pusese condiția aceea tocmai ca să ne ia, într-un mod să-i zic metaforic, orice nădejde de-a ne reîntîlni, de a-l revedea? Răsturnînd chestiunea: poate că habar n-a avut ce fel de lume a construit și ce moștenire șubredă ne-a lăsat, prevăzînd că, oricîte bunătăți i-ar fi servite în viitor, acolo unde pleca, nici una nu va avea savoarea bucatelor preparate de mama, mai nimica toată, după el. . .

Gînduri încîlcite, mizerabile, chinuitoare.

Pe vremea cînd avusese loc convorbirea revelatoare, pe bancă, între luminările florilor de regina nopții, lucram la traducerea din Dante și eram obsedat de structura terținelor *Purgatoriului*. Curios, atunci nu mi-a trecut prin minte că bietul bătrîn se află într-o situație de provizorat. Gîndul acesta mi-a venit de curînd, tot în legătură cu opera lui Dante, cu ocazia retipăririi traducerii mele. Între două lumi poftele încă persistă, lipsurile se resimt acolo ca în orice spațiu dominat de legile trecerii, ba nu exclud ipoteza că individul, mai aproape de grădina promisă, în ochi avînd imaginea bogățiilor ei, se zbate în contradicții chiar mai dure decît cele pe care le cunoaștem. Tata nu era un descurcăreț, iar în ce privește decizia de a-și lua partea — de-a dreptul stîngaci și netrebnic. Îl citise sau nu pe Dante? Să presupunem că nu. Oricum, manualele de infanterie, acel superb tratat de tactică generală al locotenent-colonelului Bolintineanu, îi erau cunoscute, și din paginile lor trebuie să fi reținut măcar că nu starea de nutriție (sau subnutriție) conduce la ocuparea pozițiilor inamice, cum nici cealaltă stare — de igienă —, cît moralul trupei, al infanteristului de rînd.

— Să ne fi sugerat să-i prezentăm o piesă de teatru sau un recital de versuri din poeții noștri militari! i-am strigat mamei, reproș ca întotdeauna în gînd.

Numai că, de data aceasta, mama mi-a replicat, zîmbind cu înțeles:

— Nu-mi imaginez ca prin locurile pe unde îl duc pașii acum să nu fie aceeași inflație ca pe-aici. Nu, fiule, rămîi la gîndul că

ospățul era o simplă condiție, ca-n basmele bătrînești; nu coborî în stradă înalta lui amintire.

Era timpul să-mi dau seama și singur că ferfenițasem destul frumusețea și fiorul unei scene sublime.

Un amic din tinerețea mea, bărbat cu o aleasă cultură literară, muzicală, cinematografică, teatrală, poet, compozitor și nuvelist, fin degustător de produse spirituale, a început cîte ceva în toate aceste domenii și specialități, dar n-a dus la capăt (la un început de capăt, pentru că așa e jocul) nici unul din talentele sale. Viața lui și-a îngustat de timpuriu perspectivele, din prea ascuțita lui luciditate, din spaima organică de-a nu compromite cu jumătate de măsură una sau alta din chemări. Abținerile (căci de amînări nu l-am auzit niciodată pomenind) l-au menținut la sfert și la optime. Acum, cînd se apropie de 60 de ani, se întreabă ce ar putea să mai încerce și căreia dintre promisiuni ar mai putea să-i dea curs.

Sincer îndurerat de netrebnicia lui, l-am consultat pe regretatul meu prieten, Radu Petrescu, ce crede că ar putea să facă. Radu, sincer afectat, mi-a răspuns, după o lungă chibzuință: ,,Prea multe talente sînt o povară pentru cine le are, un dezastru pentru cine, avîndu-le accentuate, își dă seama că nu poate dezvolta unul fără a le nedreptăți pe toate celelalte. Ajunge la vîrstă înaintată și, indecis, rămîne mereu la startul promisiunilor. . .

M-am gîndit mult la înțelesul acestei observații și am ajuns la concluzia că, decît prea multe daruri, mai bine nici unul. Am întors ochianul spre propria-mi făptură și am ajuns a crede că n-am primit moștenire de la părinți decît gustul (poate năravul) de-a privi pieziș. Pieziș, dar atent. Spre a mă face înțeles, am să adaug doar că mi-a plăcut, încă de copil, să privesc lucrurile, oamenii, întîmplările ca și cum ar fi fost inventate de cineva nu tocmai de bună-credință, deși îndeajuns de serios și calificat, în scopul de-a ne pune la încercare ochiul și cugetul.

— Dealtfel, a continuat într-o zi mama, asemenea cuvinte cu înțeles se spun în mod obișnuit în ocazii d-astea. Doamna Istrate Tălăngescu mi-a povestit cum, la despărțire, venerabilul avocat i-a cerut, știind că va fi depus într-un cavou, să-i fie aduse în criptă carabina, pîslarii și cartușiera. Femeie cu simțul realității, doamna Tălăngescu nu s-a putut abține de a-i răspunde că nu știe pe ce lume se află, că arma fusese predată autorităților încă în primii ani de după război, și să facă bine să nu mai amintească pe

viitor de chestia asta, lumea poate crede cine știe ce... „Altceva!" i-a ordonat doamna Tălăngescu, abia ținînd lumînarea la căpătîiul muribundului. „Să-mi aduci, dragă, bicicleta! a cerut jumătatea de glas a lui Istrate, dar ai grijă să-i cumperi un far cu dinam..." Nu i-a adus-o, pentru că institutoarea a înțeles, cum o fi înțeles, că nu despre bicicletă fusese vorba... A vîndut-o, erau datori, în sapă de lemn. Știi cine i-a cumpărat-o? Ene Gavrilescu! A făcut cu ea turul țării, acum plănuiește să se ducă în Franța...

Era prea de tot. Dar, înlăturînd — și n-aveam motive să n-o fac — toate interpretările, rămînea ca aproape certă propunerea, care, simplificînd sever lucrurile, se rezuma la: vă e dor și țineți să mă revedeți? Ei bine, invitați-mă la masă. Voi veni! Și, în această variantă, cea mai limpede din cîte îmi apăruseră, precizarea meniului nu însemna decît un efect al habitudinii, nu de atîtea ori ni s-a spus: veniți la un pui cu mujdei de usturoi și, cînd ne-am dus, ni s-au pus înainte o mulțime de alte bucate, care mai de care mai apetisante, plus băutura, înghețata, cafeaua?

— Nu, te contrazic, pentru că văd că, în ciuda sfaturilor mele, aluneci mai departe pe gheața soluțiilor facile. Situația e mai complexă, nu degeaba m-a chinuit atîția ani. E vorba de respectarea pînă la amănunt a unui ritual. Ocazia e unică. Irepetabilul e cel ce mi-a înghețat acțiunea, de spaima, firește, a eșecului. Îți e limpede că tatăl tău, chiar dacă o va mai putea face, nu va mai repeta propunerea, necum să-i schimbe condițiile? Știi cît de mîndru era!

— Să mă bată Dumnezeu dacă el s-a putut gîndi, în acea clipă teribilă, la toate aspectele chestiunii! A privit lucrurile foarte în general, nu-mi închipui că avea timp să discute liniile de perspectivă ale omenirii, vreau să spun că, în orice caz, amenințările lui Malthus nu-l interesau cîtuși de puțin...

Starea înaintată de uzură fiziologică i-o recunosc în cîteva habitudini și ticuri: din cinci fraze pe care mi le spune, una e neapărat o evocare a tinereții lui și invariabil însoțită de-o umbră de melancolie ce-i trece peste fruntea înaltă; nu încetează să învinuiască obiectele cu care lucrează (ferăstrău, rangă, rindea, săpăligă, dar și creion, riglă, caiet): le adresează cuvinte injurioase, le reprimă printr-o lovitură de palmă sau de ciocan, le pedepsește, cum a fost cazul cu o sîrmă subțire de beton, pe care a tăiat-o, cu o perseverență aplicată, aproape sadică, în mai multe bucăți nefolositoare și a aruncat-o în vîlcea; pretinde că obiectele, de obicei docile, au zile de sminteală, cînd își ies din fire, nu vor să rămînă

acolo unde le pune, îl ironizează duşmănos de prin colţuri; se-apucă de mai multe treburi, trece cu dexteritate de la una la alta, ai impresia că le va încheia pe toate cu succes, dar pe la jumătatea lucrului îl vezi epuizat; se descurajează, termină prost treburile începute, pretinde că odinioară nu făcea asemenea greșeli; își compară neîncetat priceperea și energiile cu ale altora, care-și pierd vremea risipindu-le, trăieşte clipe de satisfacție și superioritate, după care un mic neajuns sau o greșeală îl fac să folosească altfel comparația între cel de azi, diminuat, și cel de altădată, operativ, eficace, ajutat atunci de întîmplarea (sau norocul) care acum l-a părăsit.

Ambițiile sale nu țin seama de posibilități și-l paște ridicolul cel mai trist.

Am devenit scriitor pentru că nu mă pricepeam, de timpuriu, să fac nimic. Mama mi-a povestit că, odată, pe la 4—5 ani, m-a aflat plîngînd și, insistînd să afle ce mi se întîmplase, i-am răspuns: „Toți copiii știu ce se vor face cînd vor fi mari. Eu n-am să știu să fac nimic. D-aia plîng". Mama m-a mîngîiat: „Dar cînd erai mai mic cu doi ani şi te-am întrebat, ai răspuns cu o voce groasă, ce parcă nici nu era a ta: poet!"

N-am mai spus un cuvînt: poet ştiam că pot fi.

Acum șapte ani, sănătatea fiindu-mi serios amenințată, medicii nereușind să-mi vindece nepotrivirile cu lumea, m-am retras la țară și, cu niște măruntiş și cu o încăpățînată voință de-a mă reface, am început să-mi construiesc o casă, sanatoriul singurătăţii viitoare. „Bună idee!" a exclamat fratele meu, un neîntrecut meşter în toate cele practice. „Era și timpul, a continuat el, pentru că, pînă la vîrsta ta, n-ai făcut nimic." Am sărit ca ars: „Cum așa? Dar am fost 20 de ani redactor la cel mai mare cotidian, am fost director al Operei, am scris și publicat șase cărți, am copii. . ., bibliotecă, discuri, prieteni. . ." „Eh, astea sînt chestii fără importanță. E vremea să pui mîna să faci ceva *serios*. Curînd n-ai să mai poți bate un cui."

Cînd am reușit să întocmesc cu mîna mea o ușă — după vîrsta de 50 de ani — am trăit sentimentul consistent că făptuiesc un lucru cu adevărat *serios*.

Lucrurile au ajuns să ne exaspereze, să nu ne mai putem vedea calmi, ca înainte, pe marginea altor subiecte. Într-o zi, toamna trecută, înapoiat dintr-o călătorie în Madagascar, un prieten — de profesiune medic —, care îmi cunoștea suferința, mi-a

dovestit cum, în insula aceea, dorințele din urmă ale celor care pleacă se îndeplinesc întocmai de către cei rămași. Lucrul util, reținut din această povestire, a apărut abia la sfîrșit, cînd prietenul mi-a spus că, în cazul în care ceva a rămas neclar în frazele muribundului, există acolo practica de-a se face corespondență cu spiritul dispărutului, cu întrebări precise, pentru ca răspunsurile să nu bată cîmpii: 1. Ai dorit ca pe mormîntul tău să fie sacrificată o tînără fecioară. Cum să fie acea fecioară: blondă, brună, roșcată? Cu studii superioare sau neinstruită? Din domeniul rural sau...? Sacrificiul ei să fie la buna înțelegere sau...? 2. În privința mașinii de ras: să fie *Gilette* sau *Ronson*? Electrică? Tradițională? Cu tăiș dublu sau din acelea cu lame încorporate? 3. Pastrama: cu mirodenii sau fără...? etc. Rar ca solicitantul să nu răspundă în cel mai scurt timp, cu excepția situațiilor cînd se cer obiecte supuse unor taxe și îngrădiri și, din comoditate cei de la poștă, în loc să lipească scrisorile violate și să le returneze, le aruncă la coș. Nu fără riscul de a-și atrage blestemele destinatarilor așteptînd zadarnic să li se-mplinească vrerea, dorințele. Ca detaliu, medicul mi-a spus că un malgaș decedat pe la începutul secolului și care își dorise un aparat de radio (scrisoarea lui ajunsese), nu știuse ce să răspundă cînd i se ceruseră precizări, fiindcă habar n-avea de noutățile în acest domeniu și ignora televiziunea, pe care, cu siguranță, ar fi preferat-o.

— Îi preparăm, noi, cu absoluta respectare a dorințelor, prînzul pe care l-a vrut. Bun. Dar dacă, apropiindu-se din neguri și adulmecînd, își va da seama de ceea ce noi nu mai putem observa, anume că friptura de iepure aparține unei mîțe din Rio Grande, iar nuca sarailiei nu-i decît pesmet aromat cu chimicale ? Cu cei drepți nu te poți juca... Coborîrea lui din Olimp...

— Ai făcut, băiatul meu, un complex oedipian dintre cele mai profunde. Să amînăm pentru o vreme această treabă — lasă, îi vine și ei rîndul; să te-nsănătoșești mai întîi și după aceea ... Recitește-l pe Freud. Studiază-l pe Jung. Vom mai vorbi.

Am amînat pentru cîteva săptămîni discuția. Înainte de-a ne despărți, spre a încheia cu ceva agreabil, i-am spus mamei, în prag:

— Și prietenul de care îți vorbii a-ncercat să corespondeze cu cei dragi ai lui. Îmi spunea, mîhnit, că n-a reușit nici o dată. Își învinuia scrisul imposibil, de medic. Cum tu ți-ai tratat memoria la Mulgund, el s-a înscris la un curs de caligrafie, la Dalles.

(Din însemnările Cellei: Îi place înălțimea. Uneori, de pe ultima treaptă a scării de zugrav, spune o frază ce nu se cere explicată.

Astfel: „Recitește, rogu-te, *Părerile despre viață ale motanului Murr*, « editate » de E.T.A. Hoffmann!" Știe bine că n-am să le recitesc.)

Într-o dimineață, a scos dintr-o ladă plină ochi cu terfeloage (pliante, fotografii cu necunoscuți, tăieturi de ziare, hărți. . .) o broșură din vechea *Bibliotecă pentru toți*, conținînd scrisorile lui Alecsandri către Ion Ghica, și m-a rugat să-i transcriu cîteva pasaje:

— Ai să înțelegi de la primele rînduri de ce te împovărez cu asemenea sarcină, mi-a spus. Cînd am citit-o, adineauri, m-a furnicat în toată ființa. . .

Am făcut ceea ce îmi ceruse (păstrînd imposibila grafie a tipăriturii, neglijențele și incorectitudinile) și i-am înmînat-o în aceeași zi.

— Îți mulțumesc. Îndată ce termin de fixat acest geam în cadrul lui, îți voi explica ce similitudini și idei am găsit în acest doar aparent copilăros și afectat text. . . Solidă scriere!

Au trecut opt zile de cînd mi-a vorbit astfel, nu a mai scos o vorbă despre scrisoarea seninului bard. Și cred că, pînă la apropiata mea plecare din Pietroșița, nu-și va mai găsi timp s-o facă.

Scrisoarea este expediată în decembrie 1883, de la Mircești, și pasajele în care s-ar ascunde unele sugestii pentru cartea iernii, la care scrie acum, indicate de el marginal cu cel mai fin creion, le reproduc întocmai. Cititorul să judece singur:

„Iubite amice, iată-ne cu earna în țară!. . . Ea a sosit noaptea pe furiș, și s-a grăbit să-și scuture cojoacele pe fața pămîntului pentru ca să afirmeze stăpînirea ei. . . A doua zi românii s-au trezit vasali acestei regine aspre a cărei miniștri sunt crivățul și gerul, a cărei armată sunt fulgii de zăpadă și țurțurii de ghiață, a cărei palaturi sunt clădite cu troian. Baba cochetă și sulemenită se miroază în oglinda rîurilor înghețate și poartă pe frunte-i o coroană de brilianturi ce te pătrunde de fiori cînd o privești și te preface în sloiu cînd te atingi de dînsa.

E timp de a se culege pe acasă și de a se adăposti la gura sobii în așteptarea altei regine mult mai atrăgătoare, Primă Vara, care va detrona în curînd pe bătrîna usurpătoare. Sperare drăgălașă!. . . Ea ne face a răbda despotismul îngrozitor al ernei, fără nici-o încercare de răscoală în contra ei, căci orice manifestare răzvrătitoare ar aluneca pe ghiață și ar cădea slăbită sub un număr înfiorător de graduri de frig.

Pădurile apar ca niște pete negre pe fundul alb al tabloului iernatic. Copacii desfrunziți au aerul de schelete pîrlite în foc, și printre crengile lor sboară ciripind mulțime de păsărele, stigleți,

piţigoi, vrăbii, ciocîrlani etc., căutîndu-şi hrana, pe cînd sub cerul nouros cîrduri lungi de corbi fac manevre prevestitoare de vijelii. În toate zările, pe toate cîmpiile se întinde o pătură ca o pînză pe un mort, iar pe drumurile dispărute sub zăpadă se văd mişcîndu-se încet sănii încărcate cu lemne dela pădure. Vitele par chircite, păsările sgrebulite şi oamenii vineţi la faţă. Iarna găseşte o petrecere de artist lipind pe geamuri flori fantastice de ghiaţă şi vopsind cu coloare patlaginie urechile şi nasurile omeneşti. Ea simte mulţumire de a pune natura în suferinţă şi de a face ca însuşi aerul să pară tremurînd de ger, cînd priveşti fulgii spulberaţi de suflarea vîntului.

Eu, amice, deşi mare admirator a frumuseţilor Iernii, splendide la lumina soarelui şi fermecătoare sub razele lunei, mă feresc de contactul ei prin întrebuinţarea unui număr, *ajuns a fi legendar*, de paltoane şi de blăni. Cînd o văd sosind, o întîmpin cu bătrînescul cîntec popular:

Soră'mi eşti, soră să'mi fii,
Iar la noi mai rar să vii.

Şi ea, drept mulţumire, întoarce cheia în broasca uşii mele, trîntindu-mă astfel la închisoare pînă la epoca sosirii naghîţilor. Trei, patru şi uneori cinci luni de zile, retras în căsuţa mea, îmi închipuiesc că sunt într'o corabie prinsă de sloiurile mării Baltice. Părere negreşit, dar părere aşa de înteţită în mintea mea, că zăresc chiar urşi albi trecînd pe cîmp. . . Cît despre lupi îi aud noaptea urlînd în marginea satului şi ziua îi recunosc în impiegaţii fiscului. . ."

La adresa dvs. nr. 5438/75 din 5 ianuarie a.c., avem onoarea să vă răspundem următoarele: Din evidenţa membrilor şi din schema de organizare a institutelor, a bibliotecii şi a gospodăriei anexe, nu reiese în nici un fel că persoana numită are vreo legătură cu Academia Română, în afară de o simplă menţionare pe-o listă de premii, întocmită cu ani în urmă, chestiune onorifică şi întîmplătoare, asupra căreia actualul preşedinte şi comitetul de direcţie nu poartă nici o răspundere.

Dacă în legătură cu acest aspect (premiul) vă interesează detalii, vă rugăm să vă adresaţi Arhivei naţionale, singura în măsură să vă satisfacă cererea. Semnat: Ionescu.

Din indiscreţiile vecinilor şi alte surse, am aflat că numitul se-ntîlneşte cu o mulţime de cunoscuţi şi necunoscuţi, cărora le cere bani cu împrumut. N-am putut încă afla mărimea sumelor,

condițiile de credit, scopul pentru care se angajează în datorii. O parte a întîlnirilor lui de afaceri prezintă un caracter pronunțat diversionist. În cofetăria *Scala* a vorbit (numai el) despre unul Bunuel sau Bunel. Reieșea că acela servește masa la o cantină pentru săraci și spunea că toți cei care au trecut prin lipsuri să nu uite, cînd ajung să aibă, că au rămas mulți nefericiți în situații grele, că așa cum azi se găsesc explicații și unele scuze pentru situația lor (stîngaci, suferinzi, timizi etc.), e de presupus că au existat și pentru ei înșiși, cîndva, — asemenea scuze, ceea ce nu i-a oprit atunci să strige teribil despre nedreptatea lumii. Într-o conversație pe stradă cu unul Petrică, palton negru, elegant, haină dedesubt, costum, cravată pepit, pălărie boruri căzute, cu ochelari, se arăta pe bază de exemple cum se pot recunoaște din mai mulți tipurile pure de parveniți, în special după culoarea ochilor, ,,ochi de purcel opărit'', spunea. A continuat să se refere la situații, dar n-a putut concretiza pentru că a venit fata să-i spună lasă pe mîine că se-nchide prăvălia și să facă bine să-i dea banii.

Cu femeile numeroase pe care le cunoaște și le vizitează nu are relații de nici un fel, din corespondență se desprinde doar ideea că una i-a promis pește proaspăt, dacă se poate nisetru. Dar s-a văzut femeie care să se țină de cuvînt, cu excepții, firește?

De cîte ori l-am căutat pe stadion, la Cupă, nu l-am aflat, pentru că nu frecventează și nu-l preocupă nici la radio. Serile, lumina camerei lui rămîne aprinsă pînă tîrziu, spre ziuă, un vecin afirmă pe răspundere proprie că ceva face. Din încăpere, cînd deschide fereastra, se-aude un patefon foarte vibrant, cu muzică grea și supărătoare, niciodată operetă sau varietăți. Primește pachete mici, cu cărți neinteresante. Nu bea.

Pietroșița, astăzi. Vă informez că e un mare, neîntrecut consumator de vitamina C. fiole, medicament tare ce produce grave răniri ale stomacului, esofagului și danturii. I-a declarat lui Ignățoiu că nu-i pasă. Așa se explică lipsa lui de vlagă, de voioșie și de simț civic al petrecerii.

Zilele, lîngă acest om minunat, trec ca norii. Aș dori să pot nota tot ce-mi spune, ce face. Uneori e greu să-i urmărești gîndurile, trăirile, de asta își dă seama și el, atunci cînd încetinește vădit mărturisirea sau o treabă oarecare. Astăzi, apropo de viața lui, s-a amuzat copios la gîndul ce-or fi înțelegînd despre ea cei care îl admiră de departe și n-au, ca mine, ocazia fericită de a-i sta în preajmă.

Cu mult timp înainte de-a începe să scriu poezii (acest început îl făceam pe la 13 ani), mi-am dat seama, nu fără surprindere, că felul cum privesc și observ lucrurile e altfel decît al celorlalți: cu bănuială, cu o maladivă curiozitate, căutînd să aflu cum funcționează mecanismele de sub înfățișăile lucrurilor. Știam bine că nu voi putea recompune mașinuțele primite la pom de sărbători, perseveram diabolic a le demonta. Cu oamenii — și casa noastră avea mulți musafiri — se întîmpla la fel. Eram mai puțin interesat la *ce spun* decît la felul *cum spun* oamenii o istorie. Cînd, mergînd mai adînc, am descoperit nepotriviri flagrante între ce și cum spuneau, pe de o parte, și ce auzeam că fac (nimicnicii scandaloase), pe de alta, am trăit un entuziasm formidabil.

În această privință, judecătorul de mai tîrziu, fratele meu, mă întrecea: portretele și caricaturile lui, schițate în cîteva cuvinte, avînd ca obiect unchi și mătuși, vecini și alți cunoscuți erau de-o originalitate pregnantă, de-un colorit neobișnuit de viu și de-o mare pătrundere caracterologică. Deși mai mic decît mine cu doi ani, Tityre era nu numai un portretist, dar și un bun constructor, nu doar pentru faptul că știa să așeze la loc toate șuruburile mașinuțelor desfăcute, dar și să povestească, timp de ore în șir, isprăvile cutăruia și cutăruia, într-o manieră atît de reușită și de matură, că regret apariția atît de tîrzie a magnetofonului. Îl consider primul meu profesor de epică și caracterologie.

Împreună am inaugurat o literatură. Dar numai eu am avut ideea de-a o reține pe hîrtie. El a preferat piulițele, burghiul, filetele, stilul oral.

În scrierile mele vine adesea vorba (a și venit dealtfel) despre maladii. Te rog să înțelegi întotdeauna că este vorba despre boala lui Don Quijote și nu despre altceva, mi-a spus el astăzi.

În toamna anului 1977, ca prin minune, i-am procurat mamei toate cele necesare pentru reluarea experiențelor. Mă simțeam ceva mai bine, priveam lucrurile cu mai multă încredere. Niciodată nu făcusem cu atîta plăcere drumul la Tîrgoviște, cu toate că mă nemulțumise puțin gîndul că, de această dată, n-am să-l revăd pe Tityre, plecat încă din iunie, în cea de-a doua expediție polară, cu ale cărei rezultate era cît pe-aci să primească Premiul Nobel. În tren, n-am făcut decît să-mi repet fazele operațiunilor de bucătărie pe care urma să le parcurgem.

— Toate sînt pregătite! au fost primele cuvinte, de îndată ce am intrat pe ușă.

Mă așteptam ca ele să-i producă mamei starea cunoscută de neliniște, vecină cu panica. Dimpotrivă: de această dată s-a înseninat, și-a extras din poșetă lornionul și, desfăcînd pachetele, s-a grăbit să studieze alimentele. După care:

— Într-adevăr: nimic nu lipsește. Să-i mulțumești Soniei din partea mea și să o rogi ca data viitoare cînd se-ntoarce din Italia, să-mi aducă și niște linte. Iepurele e tînăr, cum îi plăcea lui...

— Crezi că vei reuși?

— De ce să nu reușesc? Am uitat să-ți comunic: acum trei ani, într-o seară, răsfoiam manualul de pedagogie al lui G. A. Antonescu. Mi-a făcut întotdeauna plăcere să-l reiau, lecțiile lui îmi reamintesc de copilăria voastră. Ei bine, pe cînd începeam capitolul pedepselor, pe ce crezi că-mi cad ochii? Pe rețetele fripturii de iepure și a sarailiei! Fuseseră scrise pe pagina jumătate liberă a capitolului dinainte, chiar după ultima convorbire cu tatăl tău. Ca să vezi ce mamă înțeleaptă ai! Răsturnarea cu dosul în sus a lumii, moartea lui, înmormîntarea, vizitele, apoi mutarea într-o altă casă, ordinea nouă a lucrurilor au făcut să uit însemnarea. Era scrisă mărunt, amănunțit.

— Putem începe neîntîrziat? Asta înseamnă că, cel tîrziu mîine, îl putem invita la prînz.

— Fără Tityre? La acest neajuns nu m-am gîndit.

— Fără el. La înapoierea lui de la Pol, îi vom povesti ce și cum ... Mi-e frică să mai amînăm. Și-apoi, într-o triadă oedipiană un al patrulea e de prisos. Să-ncepem!

Astăzi i-am cumpărat o sticlă de vin (cea mai scumpă pe care am găsit-o la bufetul sătesc) și, sub pretextul că se cere sărbătorită pagina scrisă noaptea trecută, lăudată de el la prima oră a zilei, i-am dăruit-o. Parcă i-aș fi oferit otravă. Mi-a smuls-o din mînă, a aruncat-o pe lavița din „aplecătoare", printre legumele întinse acolo pe-un ziar, apoi, privindu-mă mustrător:

— În casa asta nu se bea alcool!

— E un vin slab, modest! m-am apărat și scuzat.

— E băutură alcoolică și, oricît de slabă, ea așează între oameni o perdea...

— Dimpotrivă, vinul deschide sufletul, știe oricine...

— Nu-i adevărat! Deschide doar punga cuvintelor. Pe măsură ce frînele se-nmoaie și limba se iuțește, sinceritatea scade. Numai

alcoolicii, stabilind o convenție între ei, sfîrşesc prin a crede că la băutură devin sinceri. Dar, în timp ce animalul din ei își leapădă toate veşmintele și devine pădureț, sufletul se-nvăluie în fustele celor mai triviale cuvinte. Asta-i sinceritatea pe care o doreşti? Eu, unul, cînd am cedat băuturii, am făcut cele mai necugetate lucruri, am stricat chiar prietenii... Apoi, îmbunîndu-se: Tot ce-ți spun nu privește decît propriile-mi persoană și comportare. Nu sînt intolerant cu obiceiurile altora. Te rog să bei! Dar fără mine.

Am băut, mi-am păstrat luciditatea, aş fi avut nevoie de un cuvînt prietenos, de cîteva mărturisiri.

Nu mi-a vorbit tot restul zilei, pînă la aprinderea stelelor.

Lucrează un grătar metalic, pe care să-l fixeze în ramele unei ferestre. Pare total confiscat de munca lui. La un moment dat, îl întreb unde a mai văzut aşa ceva, adică ce model urmăreşte să reproducă. Mi-a vorbit despre vilele de la Valombrosa, în preajma Florenței, proteguite cu asemenea grătare. De la vile trece la cafenelele ilustrului oraș toscan și își amintește cum l-a cunoscut într-una din ele pe Lampedusa.

Mi-am dat seama că fantazează, versiunea nu semăna nici cu nuvela lui despre Lampedusa, nici cu mărturisirile făcute cu diferite ocazii, din care reieșea că a întreprins călătoriile în Italia în cele mai umilitoare condiții, dar nu l-am contrazis. Am presupus că are în minte o continuare a nuvelei (în bună măsură autobiografică) și nu l-am taxat drept mincinos.

Pe acest om nu trebuie să-l crezi. E de ajuns să-l iubești.

Pretinde că ideile care-i vin (în timp ce se ocupă de tot felul de treburi) sînt atît de abundente, că n-are timp să le noteze. Are impresia că pierde mai multe decît i se anunță.

Cînd izbuteşte să rețină una, o repetă cu voce scăzută, prin casă, prin curte, printre oamenii între care nimerește și, ajungînd s-o rețină, aşază la începutul însemnării o notă şcolară (scara de la 1 la 10).

— De la ivirea în minte, ideea vine însoțită de calificativul ei. Rar se-ntîmplă ca aprecierea să fi fost greşită, chiar și la regăsirea hîrtiei peste un număr mare de ani.

De mai multe ori, de-a lungul ultimelor zile, mi-a repetat că absolut toate situațiile „imaginate" în cărțile lui au fost mai înainte

trăite și experimentate de el. Mi s-a părut exagerat — una din afirmațiile lui ostentativ polemice — așa că am cerut lămuriri.

— Uite cum se petrec lucrurile, mi-a explicat: am scris recent o povestire în care toți oamenii civilizației moderne purtau, în orice împrejurare, iarna sau vara, echipament gros și dur — adevărate carpace de metal și plastic. Doi îndrăgostiți, ca altă dată eroii medievali sau, mai de curînd, cei din romanul lui Blecher, încearcă să se apropie, să se mîngîie, să împlinească ceea ce îndrăgostiții au de-mplinit. Lucrul este complicat, dacă nu imposibil, pentru că apărătoarele de glezne și genunchi, platoșele protejînd toracele, căștile de oțel și mai ales mănușile de azbest, purtate îndelung, au dat conformației anatomice o anumită ținută și dinamică, organele s-au adaptat îmbrăcămintii, sînt tot mai greu de eliberat din rigorile impuse.

Povestirea îl poartă pe cititor în împrejurări dintre cele mai felurite, toate sînt pervertite de vestimentația modernă, a omului amenințat să fie strivit, călcat, vătămat de vehiculele marilor viteze, de căderea de pe orbită a fragmentelor de nave ieșite la pensie etc. O omenire hotărîtă să supraviețuiască, și care e nevoită să renunțe la plăcerile ei dinainte pentru acest scop . . .

Ideea mi-a venit văzînd că, înspăimîntați de vijelioasa circulație de pe drumurile noastre (?), supraveghetorii ei au izbutit să introducă la lege instrucțiuni ce obligă și pe conducătorul motoretelor să poarte cască, nefiind scutit nici însoțitorul lui de pe șaua din spate. E o prevedere enormă, demnă de Swift. O motoretă de-astea nu circulă cu o viteză superioară unei biciclete, a unei căruțe cu cai, a unui tractor, a unui om alergînd să prindă autobuzul . . . Și chiar dacă viteza ar fi întrucîtva mai mare, ea nu expune pe motorist unor pericole mai însemnate decît ale pietonului care traversează drumul sau circulă pe marginea lui, fără motor . . . Cînd am auzit noutatea, m-am cutremurat în sinea mea, nu atît pentru că știu ce înseamnă să porți o cască (și cu a însoțitorului — două), care dacă apără de eventualitatea unei coliziuni sau căderi, în schimb agasează permanent auzul, vederea și chiar întregul sistem reflex și atenția, dar mai ales pentru că am descoperit în ea un simptom al unei maladii foarte răspîndite a timpului nostru: aceea de-a lua măsuri absolute, acolo unde ele sînt comode pentru cei care le formulează, pentru a trece ușor cu vederea pe cele costisitoare și dau bătaie de cap, nu le mai enumăr, fiind fără număr.

Singura justificare, reală și evidentă, este că motoristul e un locatar al drumului public. Atunci logica cere, ca-n povestirea mea,

generalizarea precauției la cărăuși, bicicliști, și cărucioarele cu sugari.

Am muncit pe brînci, în bucătărie, toată ziua din ajun, pînă după miezul nopții, și a doua zi, de cum s-a crăpat de ziuă. Mama găsea în mine un ajutor priceput: cea mai scîrboasă operațiune, despuierea iepurelui, am terminat-o într-un sfert de oră, cu ea am început pentru a pune la fezandat carnea nevinovatului animal, în oțet cu mirodenii. Foile de sarailie le-am întins tot eu, pe vechea noastră planșetă, din care, spre neplăcuta mea surpriză, au ieșit, cînd am tras-o din spatele dulăpiorului, sute de gîngănii verzi și cărămizii, încuibate nu numai în lemnul ei, ci și prin toate colțurile bucătăriei. Într-o oală, devorat de furnici, am descoperit cadavrul unui șobolan, în sertarul mesei am aflat, zăcînd într-un borcan cu grăsime, colierul de perle artificiale al mătușii-mi Nuța.

— Nu fi mirat de starea mizerabilă a bucătăriei, m-a liniștit mama văzîndu-mă îngrozit, cu hoitul șobolanului pe făraș. De la eșecurile și boala mea, n-am mai gătit, nici măcar n-am mai vrut să trec pragul acestei încăperi. Am mîncat în oraș sau la Marioara Cheruvim, frate-tău s-a înscris la cantină. Cînd, totuși, am fost nevoită să fierb un ceai sau să frămînt niște aluat, m-am rugat de doamna Predan . . .

Mama mi-a povestit cum a simțit crescîndu-i în suflet o ură violentă împotriva ustensilelor bucătăriei. În mașina de tocat carne, acum năpădită de mucegaiuri și de epidermele a ceva ce trebuie să fi fost odată viermi, ea vedea rînjitul chip al lui Panaitescu, măcelarul care îi făcuse propuneri nerușinate curînd după ce rămăsese văduvă, dinții lui murdari, meșa de păr transpirat căzută pe frunte; de tava mare pentru copt nu voia nici acum să se folosească, considerînd-o dușmănoasă, în stare de crimă, nu mă frapa oare, mă întreba mama, asemănarea ei cu Răducanca, croitoreasa, cea care, vecină infamă, tot muta gardul și tăiase nucul, ca să nu se mai știe unde fusese hotarul? Cuțitele, lingurile, satîrul erau de nefolosit, din cauza ruginei ce le mîncase tăișul, abandonate în cutia lor de tablă pentru că unele fuseseră utilizate, pretindea mama, la torturarea prizonierilor, în timpul războiului, cu celelalte mîncaseră cei din neamul lui Ciopală, sifiliticii ăia, cînd ne stătuseră în casă . . .

— Închipuiri, vei spune, gînduri de femeie smintită. Știu. Dar ție nu-ți pare tulburător că toate visele în care fusesem avertizată de primejdiile ce mă pasc s-au adeverit întocmai?

— Ce vise, mamă? am întrebat-o eu, înfigînd mîna în viscerele iepurelui.

Se conduce neabătut după spusele lui Mateo Alemán: „. . . cele mai mari bucurii dau prilej nenorocirilor celor mai mari, fiind de cele mai multe ori ajunul lacrimilor".

Iubitul meu îmi vorbește despre responsabilitățile pe care și le-a asumat (cuvintele acestea le rostește, nu știu de ce, zîmbind) și îmi enumeră cîteva, toate ținînd, spune el, de profesiunea aleasă la începutul adolescenței. Are un dar teribil de-a complica lucrurile, astfel că după ce l-ai ascultat îți vine să crezi că este peste putința unui muritor să încheie un roman de o sută de pagini sau măcar analiza unei stări sufletești.

Nu e vorba de proiecte uriașe, o spune singur, dar atît cît se schițează, ele par de nerealizat. Și nu-i vorba nici de minimalizarea energiilor lui. Ceva în mecanismul de apreciere a raporturilor dintre posibil și mijloace s-a dereglat: trăiește zile în șir panica de-a nu putea duce la capăt o descriere banală și cel care, aflîndu-se în preajma lui, îl vede cum se chinuiește, cum îl zgîlțîie frigurile și-l taie crampele, poate să-și închipuie că și-a propus să alcătuiască o altă *Comedie umană*. Cînd, în cele din urmă, sleit de puteri declară că nu mai suportă calvarul și că, spre a se elibera, acceptă compromisul de-a face măcar jumătate din ce își propusese, se-așază la lucru și — în mod miraculos — are surpriza să-și înfăptuiască proiectul inițial, cel întreg și nu al compromisului și jumătății.

— Ai văzut? Mă-ntreb de ce te-ai mai chinuit și ți-ai blestemat zilele?

— Fără chinul ăsta, mereu mai istovitor cu cît înaintez în vîrstă, știu sigur că n-aș putea întocmi un singur cuvînt. Starea de grație și reușita, eu trebuie să le plătesc cu suferințele fizice pe care tu, Cella, nu știi cum să mi le mai îndulcești, în timp ce eu mă opun îndîrjit oricărei mîngîieri. Ai văzut ce răspunsuri grosolane primesc îngrijirile și mîngîierile tale în asemenea momente vecine cu demența! . . . Mă muncesc chinurile iadului, dar salvarea o refuz cu oroare, cum refuz și somnul, calmantele, plimbarea, lecturile, spectacolele, de teama ca sminteala, și ea obținută cu greu, să nu-și oprească creșterea . . . Este foarte probabil ca asemenea înfierbîntare a simțurilor și a minții să-mi pună într-o zi capăt vieții, cu toate acestea, imprudent, mă întorc mereu la ea, ca motociclistul pe zidul morții, chemat de turnante tot mai primejdioase.

Vorbele lui mari, prea la îndemînă, sînt și ele un simptom al dereglării de care aminteam. Eu cred că o igienă moderată a ființei lui este posibilă și poate că și randamentul ar fi mai mare:

— Măcar respectă orele de masă și, mai cu seamă, pe cele de somn!

— Habar n-am cînd se cuvine să dorm, deși nu încetez să-mi tot arunc ochii pe ceas... Ah, ce fericit mă simt atunci cînd, foarte rar, pierd șirul tiranic al orelor!...

În casa inginerului Micu a dezvoltat cu mare competență, înainte de-a servi masa, la un pahar de coniac, o teorie foarte neștiințifică privind ploaia și descărcările electrice. Printre altele spunea că ploaia în cantitate mare strică loturile de zarzavaturi (le îneacă), praful se-alege de munca voluntară a cetățenilor cinstiți, n-ar vrea să fie în pielea lor, el nu și-a luat cînd i s-a oferit în spatele Spitalului Fundeni, zicînd că are o rîpă la țară. Spunea că nu se bucură, dar se bucura, însă nici seceta nu e bună, deducea singur acest adevăr după faptul că anul trecut n-a plouat și praful străzilor Povernei, Clopotarii (Noi sau Vechi), Grigore Alexandrescu i-a intrat tot pe fereastră.

După părerea noastră de agricultor ocazional, cu lot la spital, această atitudine nu-i constructivă, deocamdată nu se cunoaște nici exces de secetă, nici de intemperii. Atunci de ce să vorbească ca să-și dea arama pe față?

— Eu am grijă de cai ca de ochii din cap, spune Vasile Grigore, din Buciumeni. Să nu-i văz chinuiți sau nemîncați... Mai bine îi omor cu mîna mea decît să-i văz chinuiți...

Și, mînînd la deal, puse biciul pe ei.

M-am așezat lîngă el, pe bancheta verde de pe terasă, în timp ce își prepara medicamentele dimineții: trei litere de vitamină, vasodilatatoarele, regulatorul de ritm cardiac și extractul de anghinară (nu le mai numesc, numele medicamentelor se schimbă mereu). Știam că aseară, după o zi petrecută în aer liber (n-a putut să scrie), luase o doză dublă de somnifer. Mi s-a părut că abuzează, așa că am strîmbat din nas la vederea fiolelor și flacoanelor.

— Ești împotrivă?

— Firește. Medicamentele sînt arme cu două tăișuri. Părinții și bunicii noștri le evitau...

— Eşti sigur? Mă aflam o dată într-un cerc de amici, unul dintre ei a făcut exact aceeaşi observaţie. Atunci, un medic a intervenit: „Părinţii şi bunicii dumitale luau zilnic somnifere". „Pe dracu, niciodată!" Medicul a zîmbit, apoi i-a înşirat pe degete numele medicamentelor de care bătrînii nu se lipseau niciodată: ceapa (somnifer), pătrunjelul şi usturoiul (hipotensive), ţuica, drojdia şi basamacul (vasodilatatoare), borşul, laptele acru, iaurtul (regeneratoare ale florei intestinale şi ale acidităţii), anghinara, lipanul, lămîia (stimulatoare hepatice), zeama de varză, melasa de fructe, pistilul, măceşul şi cătina (vitaminizare), precum, pentru o mulţime de boli, magiunurile, poamele, mierea, ceaiurile de podbal, patlagină, floare de tei şi de soc, oţeturile de prune şi mere . . . Reumatismul îl tratau cu foi de nuc, de leandru şi cu petrol lampant.

— Aşa da! am spus. Produsele naturale sînt minunate.

— Nu te grăbi! Spre a fi eficace, medicamentele trebuie administrate în doze foarte precise. Oricît de înţelept era bunicul dumitale, el rar putea să nimerească doza optimă, care se obţine cu balanţa fină, de la un timp electronică, cu pipeta, cu o mulţime de aparate ce nu dau greş. Dacă, vrînd să dormi bine, mănînci nu o ceapă, ci vreo trei, substanţa hipnotică e întrecută de cea excitantă şi te perpeleşti toată noaptea. Bea pe săturate ceai de anghinară sau de leuştean, şi-ai să-ţi răneşti mucoasa stomacului şi vezicula biliară . . .

Farmacia e o meserie minunată, să nu cazi în ignoranţa unora dintre pietroşiţenii mei, care învinuiesc învăţătura de carte şi medicamentele (printre care înnumără şi soluţiile chimice folosite în agricultură) de stricarea vieţii şi înmulţirea anumitor boli. Am prieteni farmacişti care, lucrînd în sate unde oamenii nu distingeau pilulele decît după culoarea lor („Nu-mi daţi d-alea roşii! Mie îmi trece răul numai cu nasturi albi!", spunea mai deunăzi un bolnav), au făcut din prăvălia lor o şcoală . . .

Mi-a vorbit un ceas despre chestiunile acestea, ajunsesem să regret că abordasem asemenea subiect. L-am întrerupt:

— Prefer să nu-mi fac din farmacie o preocupare. Îl las pe doctorul meu să-mi recomande ce să iau . . .

— Dar eu nu ţi-am spus toate astea ca să te plictisesc. Am vrut doar să-ţi atrag atenţia că farmacia şi medicamentele sînt o ştiinţă veche de cîteva milenii şi că nu se află departe de Poetică şi celelalte discipline cu care amîndoi ne batem capul. Reciteşte *Metamorfozele* şi *Fastele* (şi nu *Remediile)*, şi-ai să vezi cît de folositoare este ştiinţa dozajului . . .

Ca urmare a dorinței dvs. vă comunic următoarele: numitul este antisocial, precum ați presupus. Din mai multe surse am aflat că nu-i plac reuniunile, nunțile, cumetriile, vizitele ce se lasă cu tratație, ieșirile în colectiv, la mare sau la munte, la pădurea Băneasa, podoaba capitalei noastre. Dacă cineva îl invită respectuos la o țuică sau bere, protestează în fel și chip, ca și cum ai vrea să-i faci un rău, să-i dai șoricioaică. Cu o ocazie favorabilă l-am întrebat de ce refuză, că nu-i frumos, oamenii se pot simți jigniți dacă ei vor să-l cinstească. Mi-a rîs în nas și, după ce a văzut că nu mă las (mă angajasem să-l așez la o masă în grădină la „Grădinița"), a început cu explicațiile, că nu-l înțelege pe unul, fost coleg de școală, care s-a jurat că nu e om dacă nu-l va îmbăta turtă într-o zi, pînă nu l-o vedea salutîndu-se singur în vitrina de la Leonida ... Despre clipele de veselie pe care i le oferea acela din pură prietenie, el alegea numai răul și se cutremura ... O purtare cît se poate de neconcordantă cu vremurile pe care le trăim, cînd se dezvoltă impetuos rețeaua de restaurante și bodegi. Dar ce, suferă de ciroză? Nu cumva sărbătorește lunea?

M-am simțit jignit de refuzul lui, crede că mi-a dejucat plăcerea, dar eu găsesc oricînd oameni de treabă cu care să stau la un pahar, cu vorbă sau fără ...

Cărăușii de pe valea Ialomiței, spre deosebire de șoferi, care folosesc franțuzescul *marșarier*, le strigă cailor cînd trebuie să dea înapoi: *țuric!* (de la nemțescul *zurück*). Curioasă inversare, pentru că eu pe nemți îi știam șoferi, iar pe franțuji doar cavaleri!

Înjurătura preferată a cărăușilor este: „Hai ... Dumnè' ... !"

Trunchierea numelui sacru se explică prin intervenția, la început spontană, mai apoi stereotipată, a cenzurii superstițioase, stăpînul lumii neînregistrînd dintre insulte abrevierile, ba apreciind chiar izbînda reținerii în ultima clipă.

Cînd numele, la disperare, este articulat pînă la capăt, caii simt că stăpînul lor nu mai contează pe nici o mîntuire, și-atunci smucesc diabolic căruța de se cutremură pămîntul.

Am avut de multe ori ocazia să întîlnesc persoane cu destulă învățătură care să nu poată aprecia corect, din ochi, jumătatea unei linii (pe un perete, pe un drum etc.), care să nu știe să facă cu mîna dreaptă altceva decît o stîngăcie, greșind cu perseverență și pretinzînd că procedează bine. Mai acum un timp, cineva țintind

cu binoclul o pasăre aflată la vreo 70 de metri, susținea cu încăpățînare că o vede cu ochiul liber mai mare și mai distinct decît prin aparat. Nu mă surprinde să întîlnesc persoane mature care habar n-au că sub pleoapele apăsate ușor se iscă lumi fascinante de forme și culori asemănătoare pînzelor unor Klee sau Miró, spectacol magnific! Un amic se minuna că-mi simt extrasistolele, cînd el nu a băgat de seamă niciodată cum îi bate inima...

Dar aceste lucruri și multe altele le știu de la o vîrstă fragedă, cum cunosc de-atunci unele reacții ale organismului la schimbările meteorologice și la diverși alți agenți — de la declanșarea unei dureri, pînă la vederea unui lucru plăcut etc. Toate, experimentate îndelung, din curiozitate, din plăcerea de-a face descoperiri, din speranța (vană) de-a ajunge la esențe încă neevidențiate. Gustul de-a privi pieziș, de astă dată în strînsă colaborare cu Tityre, și, mereu alături de el, de-a inventa cîte-n lună și-n soare (prietenii din copilărie îmi stau martori) ne-au pregătit să nu acceptăm școala decît ca pe o plictiseală: multe din cîte le făceam acolo, pînă tîrziu, pe la jumătatea anilor de liceu, ni se păreau mai prejos de experiențele noastre și, oricum, lipsite de finalitate în privința cunoașterii, chiar și cele mai interesante mărginindu-se numai la o primă lectură a aparențelor, potrivite doar bunăvoinței ochilor și înțelegerii leneșilor, conformiștilor. Foile noastre matricole stau dovadă: primele opt clase acumulează atîtea note mediocre, că un biograf ar putea trage concluzia că un singur examen de treaptă — de exista pe-atunci — ne-ar fi trimis la sapă și la rașpel. Îmi place să cred că noi, experimentînd și demontînd lumea pe cont propriu, descopeream anticamera metafizicii.

— Într-o vreme, tu erai pe-atunci la facultate, visam noapte de noapte unul și-același vis. Se făcea că umblam singură prin Paris. De fapt, Parisul era un să-i zic etaj al unui uriaș bloc, ocupat o bună parte de birourile unor societăți frecventate de-o mulțime de oameni. E interesant cum am ajuns acolo. Am urcat trei trepte, învelite într-un preș de pluș roșu, după care, traversînd un culoar podit cu marmură, am deschis o ușă. Era o ușă de lift, lift mare, încăpător, plin cu necunoscuți. Liftiera, o femeie șchioapă, m-a întrebat unde vreau să urc. I-am răspuns că n-o interesează, adevărul era că nu aveam de gînd să merg nicăieri, poate că gîndul meu era să aflu, tot călătorind printre etaje, o cunoștință, un om de bine, singurătatea apăsîndu-mă, nesuportînd-o într-o asemenea lume...

— Apa fierbe în clocot, am întrerupt-o eu. Aruncă, te rog, tacîmurile în oală și lasă-le să-și piardă rugina. Am pus sodă destulă. Povestește-mi, mamă!

— Cînd portiera liftului s-a deschis la primul etaj, în cadrul ei a apărut un tablou înspăimîntător: de-a lungul culoarului din față, lung de vreo sută de pași, se dădeau lupte la baionetă între niște militari cu înfățișare sălbatică. Am surprins scene teribile, nu vreau să ți le descriu. Privirea mi-a fost atrasă de doi indivizi, luptînd cu spatele spre mine, rănind un biet tînăr îngenuncheat la picioarele lor. Am cerut liftierei să-nchidă repede portiera, să nu ne pomenim luați drept combatanți în acel masacru. Liftiera a rîs ca la auzul unei prostii, a întîrziat complice să închidă și atunci l-am recunoscut pe tînărul lovit, care, între timp, căzuse pe podeaua însîngerată: era fratele meu Titu, așa cum arăta el la plecarea în Moldova, în 1916. „E mort!", a anunțat un domn elegant care a pătruns în lift, înarmat cu un binoclu de cîmp ce mi s-a părut foarte nepotrivit cu vestimentația — frac impecabil pe-un plastron sclipitor, joben ministerial și, în arcada ochiului drept, monoclu. „V-am spus eu!..." mi-a aruncat liftiera, urîta, șchiopătînd spre manivela de pornire. Am pornit din nou, prin geamul rotund al cabinei am văzut curgînd, ca-ntr-un film, o mulțime de imagini, una mai dezgustătoare decît alta, memorabilă fiind aceea a unei încăperi ca o scenă de teatru, în spațiul căreia lucra de zor o ghilotină. Din mînă în mînă se aduceau niște dovleci enormi, cu fețe omenești, care, vîrîte sub cuțit, deveneau felii însîngerate. Groaznic! În cele din urmă, aproape leșinată, m-am repezit la liftieră și i-am blocat mîna care conducea, ca s-o împiedic să mai oprească pe undeva. Lipsită de conducere, mașinăria s-a defectat și am simțit cum cabina cade în gol, pe cablul lunecos... Și-ndată voi începe să-ntind foile... Nuca trebuie măcinată de două ori, așa scrie în carte...

— Ce carte? am spus eu, enervat că mama întrerupsese povestirea.

— Cartea de bucate. Întotdeauna sarailiile le-am preparat după rețeta Sandei Marin. El era convins că folosesc dozele bunicii tale. L-am mințit... În folosul lui și al sarailiei. Nu se compară...

— Însemnează că n-aveai nevoie de însemnarea ta, și-atunci nu înțeleg de ce ți-ai mai pierdut vremea pe la medici, de ce te-au chinuit căutările ... Știai de la început?

— Cum să nu știu! Acum îți pot mărturisi adevărul adevărat: toată istoria pe care ți-am confecționat-o de-a lungul anilor n-a

fost altceva decît o stratagemă spre a amîna revederea lui taică-tău. Erai prea tînăr, ce spun, erai încă un copil necopt, n-ai fi înțeles nimic dintr-un prînz ca atîtea altele, revederea lui ți-ar fi părut cel mult o întîmplare neobișnuită. N-ai fi distins, așa cum se cuvine, semnificația majoră din aria obișnuințelor. Pentru că, dacă îți amintești, timpul cel mai consistent al relațiilor noastre era cel al mesei, restul zilei el petrecîndu-l fie la serviciu, dimineața, fie la club, la cafenea sau la jocul de cărți, pe la prieteni. În mod deliberat am întîrziat festinul pînă la vîrsta cînd vei putea cuprinde, înțelept, întreg evenimentul . . . Tata îmi va aproba aranjamentul . . .

— Mamă ! am strigat, scos din minți. Nu te credeam în stare să . . .

Simțeam cum pămîntul îmi fuge de sub picioare, nu puteam însă să nu recunosc că argumentele ei erau întemeiate. Așa că nu mi-am putut continua spusele, ci am căzut pe-un scaun, cu stomacul și sufletul îngrețoșate de gustul rînced al dezvăluirii. Bucătăria se umpluse de fum.

Într-o zi, după o ședere de cîteva luni într-un sanatoriu, eroul povestirii, întors în orașul lui, se plimbă pe bulevardul cu castani și nu-i vine să-și creadă ochilor: la o răspîntie găsește o căruțică plină cu sifoane mînată de un cosmonaut, pe biciclete trec spre terenul de tenis tineri și tinere purtînd căști mai mari decît sacul sportiv de pe ghidon, mame cu căști își poartă de mînă copii cu căști, un dric condus de-un individ purtînd cască trece spre cimitir, urmat de-o mulțime îndurerată, fiecare participant la cortegiu (și „la trafic" cum spun specialiștii) poartă cască, în autobuzul ce duce la gară, de la șofer la ultimul călător poartă cască, iar de-a lungul arterei (pe care trec într-o oră cel mult zece mașini și două motorete), toți agenții de circulație la fel, cu căști, ba și împrejmuiți cu gard . . .

Dublii din cărțile mele s-au născut din observarea, mai bine de patruzeci de ani, a unchilor mei Petre și Paul care, trăind în orașe diferite, se ocupau în timpul lor liber, paralel și frățește, de aceleași lucruri: colecționau articole și fotografii din reviste reprezentînd frumusețile patriei, scriau autorităților despre unul care a tăiat un brăduț ornamental de pe stradă ca să-și facă pom de Crăciun (în fond doi brăduți, la distanță de două orașe), călătoreau cîteodată, rar, la București, cînd treceau pe la toate agențiile aviatice și își încărcau valizele cu orarele curselor internaționale.

Unul nu știa de preocupările celuilalt, nu călătoreau nicăieri; cînd se-ntîlneau, nu-și împărtășeau gîndurile (probabil și ele identice), doar uneori, poate de ochii lumii, își aruncau unul altuia, ca să sfideze mecanica repetitivă: „Îmi pare rău că tu nu știi să trăiești, că n-ai învățat încă să te descurci ..."

În grădină dă o îngrijire mai mare sălciilor, răchitelor plantate de el decît pomilor fructiferi și, într-o dimineață, a făcut o criză de isterie cînd un om care venise să-l ajute 'a maltratat din neatenție o salcie banală.

Mi-a explicat că ieșirea lui disproporționată are temeiuri adînci: toată lumea privește obiectele și ființele din jur doar prin interesul beneficiului bănesc, artificiu care a inundat conștiințele și a pervertit cel mai nobil simț al omului — privirea simplă, curată, directă. „Dacă privești un arbust ghimpos prin ocheanul buzunarului, zicea, mă întreb cum mă mai vezi pe mine stînd cu o carte înainte și nici măcar citind-o."

Azi, după prînz, am făcut împreună cîțiva pași pe terasă. Oprindu-se în loc, brusc:

— Spune-mi, m-ai urmărit cum duc mîncarea la gură?

I-am răspuns, amuzat, că nu am obiceiul. Dar dacă ține atît de mult ...

— Asta are o oarecare importanță. Tocmai de aceea trebuie să te uiți atent măcar o singură dată. Poate că, sub privirea ta, manevra furculiței spre gură ar dobîndi un sens mai elevat ...

— Nu ți se pare simptomatică proliferarea în vorbire a verbelor *a acționa*, *a efectua*, *a realiza*, în defavoarea lui *a face*? Hai să realizăm o cafea și să efectuăm o socoteală simplă! ...

Plouase. Terasa, cam concavă, adunase apă și-o reținea. Nu puteam ieși să îmbrățișăm soarele după-amiezii. Ne-am sprijinit coatele pe glaful ferestrei și-am primit de-acolo darul razelor strălucitoare, fierbinți și totodată înviorătoare.

Ne-au atras atenția picăturile de apă care atîrnau fără să cadă pe pămîntul balustradei și-n care razele se descompuneau, trimițînd ochiului fire ascuțite de galben, verde, roșu și violet — partea cea mai grosolană a spectrului solar. Ne-am mișcat ușor în dreapta și-n stînga, minunați de puritatea mesajelor culorii. Am cedat

primul, obosit. El a rămas încă să privească, acoperindu-şi un ochi şi-apoi altul, schimbînd de la un timp distanţa. Ar fi rămas nu ştiu cît, dacă nu-l readuceam, printr-un şiretlic, la ale noastre. După un timp, el, înviorat de-un gînd:

— Cei mai mulţi îşi duc traiul fericit mulţumindu-se cu enunţul teoretic al unui fenomen, cu ştiinţa că el există neavînd vreodată nevoie nici de o singură probă. Experimentul e întrucîtva costisitor, multe spirite elevate preferă a nu-l face şi, de aici, o mulţime de maladii ale intelectului, admirabil decelate şi descrise de C. Noica, printre ele căderea în abstract şi categorial. Două îmi apar acum primejdiile (vor fi fiind mai multe) ale unei asemenea maladii: excluderea, prin neparticiparea ta, din ecuaţia experimentului, a unuia dintre factorii importanţi pentru producerea fenomenului (fenomenul neinteresînd pe nimeni în lume dacă e lipsit de mărturia observatorului), de unde răspîndirea atîtor idei pe margine de adevăr, ştiute dar nu trăite, acumulînd mereu fire de aproximaţie ce conduc în timp la grave erori; şi omologarea certitudinii ca singură metodă de lucru, primejdie ce agravează divorţul dintre principalele noastre funcţiuni cognitive. Goethe nu avea încredere în corectitudinea unei imagini, să spunem o statuie, un templu antic, un colţ de natură, dacă ea nu era probată printr-un desen, doar pe hîrtie putîndu-se controla acurateţea reprezentării. El, Goethe, s-ar spune că e un anti-impresionist şi, pînă la un moment şi este; dar, amintindu-ne că impresioniştii sînt nişte fanatici experimentatori (ai mediilor, ai luminii etc.), că în cunoaşterea fenomenului ei scot în prima linie persoana vie a celui ce parcurge calea cunoaşterii, incluzînd în procesul devenirii şi prefacerii a ceea ce se vede propria lor devenire şi prefacere, Goethe este totuşi un spirit impresionist, înarmat cu toate precauţiile împotriva eventualei erori. Certitudinea lui se-ntemeiază pe spaima că este posibil ca, într-o zi, spectrul solar să nu mai prezinte aceleaşi culori, iar pe cer, în locul Orionului, să apară o altă constelaţie.

Asta îmi place şi, cu gîndul la Goethe, m-am întins asupra unor chestiuni despre care prefer să păstrez, ca şi în chestiunea sentimentului artistic, toată discreţia. Nu mă interesează atît Adevărul, cît expresiile pe care le capătă între celelalte înfăţişări ale vieţii, inclusiv degradările lui, cu condiţia să recunosc la vreme degradările . . . Sub acest aspect, eroarea face şi ea parte dintr-un joc închis, e utilă, e expresivă şi, de vreme ce promite alte aventuri ale spiritului, e miraculos fertilă . . .

Dar observ că te-am plictisit. Hai să vezi cum fierbe apa la presiunea scăzută a muntelui, despre care doar ai citit în manual! — a încheiat, cerîndu-și scuze că a abuzat de răbdarea mea.

(N-am observat nimic neobișnuit în felul cum fierbe apa la Pietroșița.)

Nu iau speculațiile sale drept altceva decît ca pe niște explicații — ale travaliului și ale altor ciudățenii. I-am și spus. M-a luat deoparte (se mai aflau în vizită doi cunoscuți, de la Tîrgoviște) și mi-a șoptit:

— Îmi lipsesc multe, nu numai cimentul pentru construcția zidului din față: printre altele, terminologia filosofică. Studiile mele în materie nu au trecut niciodată de nivelul mediu. Școala mi-a oferit în acest domeniu foarte puțin, iar ceea ce am putut eu acumula, nu se poate numi decît luare de informații. Mi-a lipsit studiul sistematic. S-a-ntîmplat ca lecțiile de filosofie din liceu să fie atrăgătoare, datorită unui excelent profesor, dar programele erau atît de sărace ... A contribuit hotărîtor la răceala mea față de disciplină și faptul că n-am întîlnit la acea vîrstă, în carne și oase, un filosof, așa cum întîlnisem destui poeți ...

Cînd amicii de la Tîrgoviște s-au apropiat de noi, discuția s-a risipit spre alte subiecte.

— Mai știi, dragă Bibi, ce soartă au avut cărțile franțuzești din biblioteca liceului? S-au ars, ca și celelalte? Au fost furate? Dacă atunci, în timpul războiului și bombardamentelor, cînd liceul transformîndu-se în spital și biblioteca se transporta în lăzi deschise, s-ar fi găsit mai mulți ca prietenul nostru, știți voi care, și ar fi luat cîte-o carte s-o păstreze în biblioteca lor, o mie de volume de preț ar fi fost salvate.

— Cred că unele s-au înapoiat la liceu, a zis Bibi. Au fost puse la bună păstrare, ce-ți închipui ...

— Oh, de-aș putea obține odată aprobarea de-a deschide (cu martori, desigur) dulapurile ferecate, să regăsesc acolo *Matière et mémoire*, *L'évolution créatrice* și *Les deux sources de la morale et de la religion*, primele cărți de filosofie citite integral! Aș spera să-mi redobîndesc o bună parte din acea vîrstă fericită, căci mi-aș recunoaște sublinierile, multe și de toate felurile... Subliniam enorm.

— Ai scris undeva despre Școala platonică de la Florența...

— Da, după surse de-a doua mînă. O tristețe! Aș fi curios să știu dacă în biblioteca liceului „Ienăchiță Văcărescu" au intrat

acum tipăriţii Heidegger sau Pârvan, ca să ştiu ce va răspunde un altul ca mine peste patruzeci de ani... Ştiţi, infirmităţile se lasă moştenire, ca bunurile şi obiceiurile...

Aseară a pălit şi a avut palpitaţii, cînd o pasăre năucă, nu mai mare decît un pachet de ţigări, s-a lovit de geamul chiliei, unde el lucra. Pocnetul a fost slab şi întîmplarea imediat limpede. Altfel, îi dau spaime trosnetul scării de lemn sau al mobilelor, foşnetul vîntului neaşteptat în frunzişul plutei şi cireşului.

Despre ursul care gherăieşte în fiecare noapte porcii vecinilor, întîlnit de unii pe uliţă, pe înserat, despre o crimă odioasă săvîrşită la Moroieni, despre un individ cu care a dat mîna ieri, pe pod, şi care are la activul său mai multe tîlhării, norocos beneficiar al ultimei amnistii, despre faptul că n-a avut azi pîine pe masă vorbeşte ca despre lucruri fără importanţă, lipsit de cel mai subţire fior. Aşa a fost dintotdeauna?

Puteam ajunge rău: cu asemenea purtare şi cu o educaţie asupra căreia urmează să zăbovesc, puteam ajunge mai mult ca sigur nu numai fără căpătîi, dar chiar sub sancţiunile legii. Pentru că mama, unul dintre cei mai subtili pedagogi pe care i-am cunoscut, nu doar că nu ne-a reprimat darurile / năravurile, ci le-a încurajat cu toată dragostea şi priceperea ei. Îmi amintesc frecventele dimineţi cînd, la ora trezirii, săream din pat să nu pierdem prima oră, sau o teză, sau vreo acţiune şcolară importantă. Mama, care păsăsise ceva mai înainte patul în care dormiserăm toţi trei (erau vremuri de război, ne înghesuiam într-o singură cameră, cu foc puţin), ne liniştea pe dată: „Daţi-o-ncolo de şcoală! Afară e ger, altceva mai bun n-aveţi de făcut? Rămîneţi acasă, vă scriu eu o motivare, am să-l rog pe doctorul Trandafirescu s-o parafeze!"

Nu era nevoie de multe cuvinte ca să ne convingă. Rămîneam acasă, fericiţi de-a cîştiga o zi, altfel scăldată. „*L'école buissonnière!*" exclama biata mama, încîntată că nu ne trimite la vorbe aspre, la bătaia la palmă, la vaccinul şi muştruluiala sanitarului (bîntuiau scarlatina, rîia, păduchii), la anostele lecţii ale unor dascăli înăcriţi.

„Academia" de-acasă începea cu mîngîieri şi cuvinte de răsfăţ („şi căţeii au nevoie de mîngîiere!", spunea mama) şi continua cu poveştile ei, cu desfacerea pe covor a vastelor sertare de jos ale şifonierului (fotografii, scrisori vechi, caiete cu versuri ale tatălui), cu etalarea dantelelor, a panglicilor colorate şi a pălă-

riilor ei, ale chipiurilor tatei, prilej de investigații divine și de documentări fascinante: mama supraveghea discret evoluția „lecției", de la pianul pe care se înfiripau ba valsuri de la începutul secolului, ba *Cîntecele fără cuvinte* ale lui Mendelssohn-Bartoldy sau sonatele lui Beethoven. Nu știu cînd treceau zilele, prelungindu-se uneori la o săptămînă întreagă, pentru că programa cuprindea și lecturi în franțuzește, și evocări din vremea primului război, și ore de lectură din Sadoveanu, Goga, Delavrancea, Caragiale, Ion Pillat, din cărțile adunate de tata într-o masivă bibliotecă de nuc, și lungi partide de joacă, în răstimpul cărora demontam și reparam o mulțime de jucării, de ceasornice și alte obiecte. La lectura lui Pillat, mama nu uita să ne amintească — cu vădită mîndrie — că tata îi era văr.

Nu-mi amintesc ca pedagogul să fi pretins vreodată să aducem o găleată cu apă de la cișmeaua din curte sau un braț de lemne, să facem o tîrguială de la băcănia lui Degeratu, din colțul străzii. Și-atunci, mă întreb, de unde, de la cine și cînd am învățat să spăl rufele și dușumelile, să cos, să croșetez, să țin ordine în toate cele? Cine m-a învățat hărnicia, trezitul foarte devreme și neliniștea acelui *a face*, care nu mă lasă pînă astăzi să stau o clipă și nici să dorm?

Cîte un unchi, frate al mamei, apărea uneori, după ce trecuse pe la liceu: „Derbedeii tăi, i se adresa mamei, sînt iarăși amenințați la două materii. Îi învăț eu să fie oameni!" Și, profitînd de un moment potrivit, desprindea cureaua de la pantaloni și ne bătea cumplit, ca pe mucenici. Cînd afla, mama sărea ca o fiară: „Să nu mai calci în casa mea! Rușine să lovești niște orfani de tată! Lasă-i în voia și libertatea lor, vor avea destul parte de loviturile vieții, de constrîngeri de toate felurile. Afară!"

Datorită acelei pedagogii minunate, în timpul bombardamentelor mama ne-a retras de la școală. A fost anul cînd am citit, fără griji, Tolstoi și Flaubert, Proust și Rebreanu, Arghezi și Maiorescu, cam jumătate din toate lecturile mele de-o viață

„Ce-ai mai scris? Citește-mi!" mă întreba uneori. „M-am jucat. Nu merită, mă apăram. Lasă, într-o zi. . ."

Nu insista și niciodată nu mi-a umblat prin hîrtii, cum niciodată nu mi-a deschis o scrisoare ce-mi fusese adresată.

După ce îmi vorbește despre Florin Arzoiu, care îi prepară varul și i-l aduce cu căruța, lăudînd priceperea oamenilor vechi

de-a face treburile iscusit, pînă la capăt, trece brusc la descrierea catedralei din Strasbourg, regretînd că Goethe n-a văzut-o plantată într-un oraș modern, înțesat de biciclete cu mame purtîndu-și copiii încă în scutece, printre automobile în mare viteză . . . N-am văzut legătura.

Nu întotdeauna vorbește despre Franța ca despre o mare producătoare de automobile.

Privitul în ochi al interlocutorului, mai ales atunci cînd îi strîngi mîna, mi s-a părut a fi unul dintre atributele elementarului bun-simț. De mai multe ori, în ultimele zile, l-am văzut sustrăgîndu-se acestei reguli, aruncîndu-și privirea lateral, și am înțeles că ceva s-a petrecut cu el: l-am supărat, i-am stricat ceva? Obișnuit să nu amîn pe-a doua zi o chestiune care mă frămîntă, l-am întrebat ce se-ntîmplă, scurt, privindu-l în ochi.

Nu mi-a ocolit privirea, ci mi-a înfruntat-o bărbătește. Asta m-a contrariat și mai mult. Pînă ce am primit explicația dorită:

— Tu presupui, prietene, o singură cauză. Ești gentil. În realitate, sînt mai multe. Alaltăieri, cînd am început discuția (eram, dacă îți mai amintești, în chilia mea, afară ploua cu spume), voiam să-ți vorbesc despre intoleranța mea, alergie s-ar numi, la unii apreciați scriitori și compozitori ai omenirii, și-ți dădeam spre pildă pe Brecht și Respighi. Tocmai începusem să-ți spun că nu-i mare pagubă în ce-i privește pe aceștia, alții mai importanți, artiști adevărați, producîndu-mi aceleași fenomene de respingere, cînd, privindu-te, ți-am surprins pe buza de sus, iartă-mă că abia acum îți spun, o murdărie lăsată de batistă. Firesc ar fi fost să-ți atrag atenția și totul se rezolva cît se poate de repede. Dar întîmplarea a stîrnit în mine o curiozitate pe care mi-o cunoșteam: să văd cît timp, în minute și secunde, îți ignori ființa, știind că, oricît de absorbit poți să fii pentru o chestiune, controlul de sine nu trebuie să-ți doarmă . . . Te-ai șters repede la nas, observaseși. Privirea mea piezișă cercetase ceasul. Nici două minute nu ți-ai absentat . . .

Seara trecută, sub becul de pe terasă, alte motive m-au oprit să-ți îmbrățișez privirea. Dormisem după-masă destul de agitat, visasem că mergeai, împreună cu frate-meu, pe-un drum prăfos, spre Vulcana—Pandele, căutînd și-ntrebînd unde am fost îngropat (murisem într-un accident). Vă vedeam, de jos, dintr-un sol translucid, dar compact, cum bîjbîiți, cum vă-nvîrtiți în jurul locului unde zăceam, cum nu-l nimeriți, pentru că m-ați fi văzut, eu vă strigam și vă făceam semne. M-am trezit tulburat, supărat că

umblați ca orbeții și nu aveați buna inspirație de-a tăcea o clipă, spre a-mi auzi strigătele. Visul fusese imbecil, de fapt genial dacă e să ne gîndim că nimic nu-l întemeiase și mă aflam cu tine, sănătos, din nou împreună, pregătit a uita totul. Dar supărarea se dovedea mai persistentă decît cenzura veghei, ea evoca imaginile neroade ale visului și numai o privire scăldată în imagini noi se purifică de cenușile adunate pe retină.

Următoarea întîmplare este atît de absurdă încît nici nu mă mai ostenesc să ți-o povestesc. Te asigur că nu ne atingea nici pe unul, nici pe celălalt. Ca să te liniştesc, îți voi oferi doar tipul preocupării: mă ardea gîndul că, de patru ani de zile, n-am putut înapoia lui Mihai-Walter cinci mii de lei şi că, de-l voi întîlni înainte de-a rambursa suma, nu-l voi putea privi în față.

Făceam exerciții de evitarea privirii.

— Dacă aş fi bogat, mi-a spus azi, aş cumpăra zece perechi de schiuri, bocanci și îmbrăcăminte pentru zece schiori și le-aş da cu împrumut copiilor care coboară cu doagele Dealul Frumos, extraordinar de talentați pe uneltele lor rudimentare. Aș promite poate un campion. Asta ar da un rost superior vieții mele de singuratic . . .

— În timpul cînd nu-i zăpadă, le-ai pune în mînă Arghezi, Rilke, un album cu bune reproduceri . . .

— De unde știi? Ți-am mai vorbit de gîndul ăsta?

Despre poezia ocazională spune că încă nu s-a compus muzică de fond adecvată și, pînă la a se compune, n-ar fi potrivită nici serbărilor școlare.

Înţelege prin poezie ocazională altceva decît înţelegea consilierul aulic Johann Wolfgang.

Abia s-a luat zăpada, și plutele şi sălciile de la Podul Trăznit şi-au îmbrăcat podoaba verdelui crud (am mai folosit adjectivul ăsta?), ai impresia că cerul, albastru translucid, este un pahar de cristal răsturnat cu gura-n jos peste spinările dealurilor, și-un lichid ca mierea oprește devenirea, suspendă în. . . (Al naibii acest Panait cu spiritul lui întotdeauna iscoditor! Dar nu mă împiedic eu ca orbeții în pîrleazul vorbelor de prisos. . .)

Urechile țiuiau de-atîta liniște, acum s-au populat de ciripitul păsăretului: fină desfășurare de beteală sonoră, încurcată în sfîrîit moale, strigăt mîngîios și insinuant și gîngurit cu rezonanțe de

violoncel. Din suava rețea nu identifici decît șuierul mierlei și, foarte precipitat, vuietul înalt, ocolitor, al graurilor în vîrtej neîntrerupt. Soarele izbucnește dintr-o dată puternic, ca un strigăt de alămuri într-o uvertură wagneriană, rîul din vale, sclipind în rămurișul perilor — în vale numai livezi! — asaltat de lumina dreaptă și bună, se curbează ca un arc, se-nvăluie în fuioare de abur. Rămîne podul sever (să caut alt cuvînt, undeva l-am mai utilizat) și, cu paftale aurite, vine de jos un tren să taie pereții stîncoși și să suspende apele înspumate... Acum e timpul să sosească Ion...

Sînt momente cînd mă îndoiesc că Panait e doar un motan mofturos.

Se vorbea despre toate și despre nimic. Felippe povestea cum a ars, noaptea trecută, un post de pompieri din Valombrosa și cum un particular care trecea pe acolo i-a învățat pe pompieri să monteze furtunul la hidrant, pentru că, din cauza panicii, bieții oameni uitaseră. Se trecu la chestiuni politice și Bertucci trimise o ploaie de invective monarhiștilor, care manifestaseră în San Miniato, răsturnînd în cele din urmă chioșcul de ziare al lui papa Lionardo. Niccoló Piele-de-Gîscă, cum îl numesc amicii, relată pe nerăsuflate ultimele noutăți în legătură cu isprăvile Mafiei, acționînd acum undeva în Calabria. Furăm pentru o clipă deranjați de Matilda și Lilia; pipițele își luară însă repede tălpășița, urmate de unul înalt, mutră cretină și pletoasă, împreună cu aparatul lor *mangiadischi*, din care răcnea sau se sufoca Modugno. Trecurăm la discuții literare.

— Așa mai merge, Panaite... Unde ești, neghiobule? Am motive foarte serioase să cred că tata se ține de cuvînt. Cînd îmi scriam temele, vai de sufletul meu, el stătea adesea în stînga mea și-mi supraveghea caligrafia... Îmi amintesc că, odată, încurcat oribil între un *i* rahitic și un *m*, bătrînul (care nu era nici pe departe bătrîn pe-atunci, ba, dacă mă gîndesc bine, nu atinsese vîrsta mea de-acum) mi-a pus mîinile pe umeri și, privindu-mă în ochi, mi-a spus: „Să n-ai niciodată teamă de literele care se alcătuiesc din mai nimic sub vîrful peniței. Așa cum ele n-au avut viață înainte de-a înmuia tu tocul în cerneală, nu vor supraviețui un trimestru școlar, după ce le vei fi făcut. Important e să iasă bine rînduite, întregi, cît de cît aliniate, în privința acestei cerințe din urmă nu-mi fac griji, te văd sîrguincios și cu ochiul deja exersat să țină drept. Știu, dragul meu, vrei să-mi spui că nu asta te-nspăimîntă,

ci de unde vei lua cuvintele pentru grămada de litere de care dispui. Ei, pentru copiii îngălați și derbedei nu există soluție, d-aia e lumea plină de repetenți. Tu să ai încredere: tata îți va sta întotdeauna în preajmă și, fie că va trebui să scrii un cărțoi (poate îți va veni și acest gînd), fie doar să-ți așezi semnătura pe-o chitanță, voi avea grijă să-ți dictez ușor, la ureche, literă cu literă, propozițiune după propozițiune. Contează pe mine!"

Am contat pe el și, vezi bine, am scris cărțile acelea din raft, cîteva mii de pagini, nu mai pun la socoteală scrisorile, cererile, dările de seamă, cu care numărul lor crește la cifre astronomice. Mă simțeam mai înainte încurcat și părăsit, nu-mi ieșeau de sub condei două fraze onorabile. Văzuși? În timp ce tu îmi ironizai descrierea (și-mi mențin părerea că nu e deloc proastă), el începea să dicteze... Fusese de față, lucrase, tot el, sărmanul!

Și-acum, mai departe, pentru că, dacă textul e acceptabil, el nu se potrivește cu un început. Numai să nu uit, bestie, că trebuie să-l transport de mai sus mai încolo, pe la mijloc, sau spre sfîrșit; îi găsim noi un locșor de unde să trîmbițeze în toate zările...

Sosise vremea ca mama să tăvălugească cocoloașele de cocă, să-ntindă foile. M-am ridicat anevoie, probabil că privirea mea era aceea a unui cîine turbat, și-am ieșit.

Dimineața era încîntătoare. Un cer albastru ca peruzeaua, adînc, traversat spre orizont, deasupra casei lui Dănescu, de nori subțiri și albi, lungi și culcați, semănînd spre brazii de tuș din stînga unui schelet de pește uriaș, coaste paralele și vertebre calcinate, la distanțe egale. Pomii abia înfrunziți, îmbrățișîndu-și ramurile deasupra acoperișului magaziei lui Moldoveanu, încărcați de păsări: ici un scorțar cu penajul său de gresie, colo un sticlete a cărui pană roșie, pe aripă, strălucește ca un rubin, un stol de grauri fluierînd pe zimții de ferăstrău ai gardului, în boschetele de coacăz de dedesubt. Și soarele fierbinte, darnic, pe rondurile cu pansele și năsturași, și razele lui cernute prin coroana cireșului, picurînd în cele din urmă pe luciul geamurilor ferestrei lui. A omului minunat care va sosi la ora prînzului și ne va povesti...

— Acolo erai? am auzit vocea mamei. Am simțit că te-ai supărat și te-am lăsat singur, să dibuiești dacă am procedat cuminte sau dimpotrivă. Nădăjduiesc că nu mă judeci rău... Dar nu faci bine că stai pe bancă pe-o vreme ca asta. Uite, a-nceput să ningă, dealtfel era și timpul... Să-ți aduc paltonul?

Nu mă gîndisem la cele întîmplate, uitasem de mult de ce ieșisem în grădină, vederea unui șorț verde întins pe sîrmă îmi răscolise sufletul cu o amintire crezută ștearsă de scurgerea anilor: mă aflam într-un bivuac pe frontul de sub dealul Griviței, îmi era foame și frig, maiorul Mărăcineanu trecuse mai înainte pe la cortul meu, îmi admirase pistolul Lawrence, strălucind de curățenie și bine uns cu vaselină englezească, mă lăudase înaintea unor subofițeri care îl însoțeau și, pe cînd stăteam fără gînduri, cu brațele încrucișate, doar ascultînd cum cîntă mierla dincolo de vîlceaua din apropiere, un trăsnet m-a prăvălit în iarbă. Nu m-am dezmeticit bine, că doi turci, unul purtînd un steag verde, cu coadă lungă, tăbărîseră pe mine și mă dezarmaseră. Mă ținuseră cu brațele deasupra capului, lovit o dată dar bine cu patul puștii, scotociseră în cort și își umpluseră desaga cu pietrele jocului domino ce rămăseseră pe-o pătură (încheiasem mai înainte o partidă cu căprarul Gheorghiță Pușcaru), apoi mă îndemnaseră, mai mult prin semne decît cu strigăte, să rămîn culcat la pămînt, pînă ce ei se vor îndepărta. Explozia obuzului, apariția neîntîrziată a celor doi borfași, că altfel cum să-i numesc, îmi provocaseră o vie bătaie a inimii. Am stat cît am stat la pămînt, după care, sculîndu-mă, înainte de a mă fi asigurat că agresorii s-au îndepărtat, m-am repezit la lădița mea de campanie și am scos de-acolo flaconul de bromură pe care avusesem prevederea să mi-l procur încă de la București, din spitalul în care zăcusem. Am dat pe gît conținutul sticluței, destul pentru a liniști de spaimă și-un armăsar, m-am tras pe pătura din cort și nici nu știu cînd am adormit. Bătaia nebună a inimii s-a potolit, am simțit cum mă răsfață somnul, cum pășesc pe macadamul foarte ordonat al Parisului... Cum neplăcerea devine, pe negîndite, bucurie...

— Pasărea aia e o hoțomană! mi-a arătat mama un fel de ciocănitoare odihnindu-se în vîrful unei uluci. Într-o zi, mi-a furat de pe măsuța din magazie un petec de catifea, cu care mă obișnuisem să șterg porțelanurile. Hai în casă! E ger. Vino să-ți termin povestea cu liftiera din vis!

— Să povestești! Nici nu mai știi altceva decît să povestești! am spus, abia acum înveninat de toate cele întîmplate. Și, părîndu-mi curînd rău de ieșirea mea bolovănoasă: ne trecem viața povestind... Măcar să ne-alegem cu o bucurie sau cu o învățătură din tot șirul ăsta de istorioare... Mai bine spune-mi: ai terminat foile? Le-ai aromat? Ți-au ieșit cum voiai?

— Mai rămîne doar să le bag la cuptor și să-ngroș siropul. Uite, să nu uiți să-ți notezi pe ceva rețeta de la Ica... Cînd te vei face mare și te vei însura, să-ți înveți nevasta să facă prăjituri ca pe timpuri, cu multă nucă și sirop...

N-am vrut să-i dau mamei ascultare, era prea curînd după cele întîmplate, așa că am rămas pe bancă, sub cireș, prefăcîndu-mă că mă interesează cum se scurg apele de pe acoperiș. De multe ori, cu ani în urmă, urcasem cu prietenii pe casă, noaptea, să cercetăm cerul. Călcasem tabla acoperișului în lung și-n lat, cu milă dar și cu neștiința copilăriei, deranjasem foile și legăturile lor, de multe ori mama strigase de jos să ne-astîmpărăm, o să vină ploile și ne vom pomeni cu apa în casă. Atunci, demult, temerile ei nici nu le luam în seamă, treceam dintr-o streașină în alta răscolind gemetele metalice și căutînd ba nebuloasa din Orion, ba dublele nebune din Taurul. Nu se stricase nici o tablă, acum cînd ploua cu găleata îmi puteam da seama că pășisem cu grijă și că totul era-n regulă. „O casă mai frumoasă decît a ta! strigam în noapte, sub făcliile cerului de august. Odată voi fi mare, cum spui tu, voi avea bani mulți, voi construi undeva, la Pietroșița, la Rucăr, la Vulcana... O casă în care să intre toți copiii, pe acoperișul căreia să convoc, în serile fermecate, toți cunoscuții!..."

Mă și vedeam așezat într-un șezlong, între două coșuri de cărămidă, măturînd cu privirea strînsă în lentilele binoclului cerul încărcat de ciorchinii stelelor, strigînd lui Mihai, și el așezat într-un șezlong, dar în marginea dinspre prun a acoperișului, că am distins beta din Cîinele Mic și ypsilon din...

— Mi-ar plăcea să se numească Sonia, spuse mama.

— Cine?

— Soția ta, de bună seamă.

Nu i-am fost recunoscător mamei pe cît aș fi dorit pentru înțelepciunea și curajul de a-și asuma riscurile unei educații ieșite din serii și cutume, ironizată de toată suflarea. Ar fi vrut să mă vadă licențiat în litere și, cînd am întrerupt facultatea — începută de dragul lui G. Călinescu și părăsită la suspendarea lui — a fost foarte mîhnită. Din pensia ei modestă îmi înjghebase un trusou cu care să fac față frigului din București, săptămînal îmi trimitea prin cîte-o cunoștință pachete cu marmeladă, cîteva ouă, vreun borcan cu dulceață. Tityre, ca să salveze situația mizeră în care ne zbăteam, și-a luat serviciu la o cooperativă din Tîrgoviște. La vîrsta primelor flirturi, izbotise să-și facă, pe puncte, un raglan,

elegant pe-acea vreme. Mama l-a convins ușor să mi-l cedeze, să nu mă vadă Profesorul în scurteica confecționată dintr-o manta uzată a tatei. Călinescu, trecînd spre sala de curs, avea obiceiul să se oprească și să-mi întindă mîna. Îi scrisesem mamei despre gestul lui. ,,Băiatul frecventează lume aleasă, merge și la concerte. . .'' Tityre mi-a trimis raglanul și, în buzunare, mărunțiș pentru cheltuieli neprevăzute. Bunătății lui nu i-am răspuns, de asemenea, pînă astăzi.

Retragerea mea în anul II avea și alte motive: locuiam în Vulturi 14, prin Dudești, într-o cameră întunecoasă și fără căldură, sufeream de foame și anemia îmi dădea amețeli și somnolență, apoi la facultate mă înscrisesem la italiană și română, dar era imposibil să trec examenele de limbă rusă, socotită, nu pricep de ce, principală. Profesoara mea de gramatică italiană, diriginta grupei, mi-a sugerat să fac corectură la editura cu care ea colabora. Din păcate, serviciul nu m-a acceptat și atunci, cu perseverentă bunăvoință, m-a plasat soțului ei, șef la un cotidian. ,,Vei scrie din cînd în cînd acolo, vei lua un ban muncit, vei prinde curaj'', mi-a spus. Șeful m-a supus unei probe: recenzia cărții sovietice *Spre culmi* de Ana Sacse, pe care cineva a modificat-o pînă a nu-mi lăsa decît două cuvinte ale mele. După apariție, am mai scris o cronichetă la filmul *Tovarășul Sverdlov*, film admirabil. Modificările au fost mai puține: au rămas din ce scrisesem două propozițiuni și titlul ! Am fost angajat permanent, cu un program de la 9 dimineața la 2, 3 sau 5, dimineața următoare. Cu excepția unor duminici, cînd nu se făcea muncă voluntară, am lucrat după acest program 19 ani și jumătate. Facultatea am întrerupt-o timp de 14 ani, pînă ce Călinescu, reabilitat, n-a mai fost în viață, iar limba străină în care mă poticnisem a devenit facultativă și, parafrazîndu-l pe Geo Dumitrescu, am putut prefera înotul. În orele libere, tăindu-mi drastic somnul, am scris 15 cărți.

Pe teza de diplomă, *Lirica lui Călinescu*, subiect ales nu fără schepsis, profesorul meu, G. Ivașcu, a pus nota 10 ,,cu excepțional'' și cu recomandarea de-a o publica neîntîrziat. N-am publicat-o pînă astăzi. Gestul singur conta.

Fumează mult, ca un sinucigaș, înghite multe medicamente, ca unul care își încredințează medicinei și farmaciei grija longevității. Acestea mi-l fac nesuferit.

Nu, e ceva, un altceva, care mi-l îndepărtează și mai mult de inimă (ca și cum mi-aș fi propus vreodată să mi-l apropii): vorbăria. Asemenea oamenilor care trăiesc ore multe în singurătate, la începutul unei revederi tace îndelung, ca apoi, pasionat brusc de-o idee, s-o alerge sute de leghe, pînă o istovește. Consumul de cuvinte al acestei goane e fabulos.

E cu atît mai obositor, cu cît povestește greoi, lungește abuziv unele cuvinte, deschide (fără a le-nchide întotdeauna) numeroase paranteze. O lacună a educației. Păcatul acesta se vede și în scris, atunci cînd nu revine, cum spune singur, de trei ori asupra textului. O întîmplare o relatează de nenumărate ori, fără nici o modificare; acum unui sătean, peste un sfert de ceas unui prieten, mai tîrziu altuia. De aceea, începînd o poveste, o deschide cu o întrebare: „Ți-am povestit despre. . .?”, fiindcă s-ar putea s-o fi povestit și să fi uitat.

Adesea, cu o carte în mînă, întotdeauna cînd vremea e frumoasă, zăbovim alături pe terasa ce domină de-o parte valea, cu satul ce pare, cu acoperișurile lui multicolore, paleta încărcată de uleiuri a unui pictor, iar de alta dealul scobit ca un fotoliu, învelit în velur, și rar ne ridicăm ochii să ni-i odihnim sau, privindu-ne unul pe altul, să ne împărtășim bucuriile lecturii. După care, parcă înțeleși, ne retragem dintr-odată în lumea umbroasă a cărților începute și uităm din nou, pentru un timp, că sîntem împreună. Călătorim pe drumuri ce nu se-ntretaie, străbatem ținuturi, mări și oceane ce nu se cunosc. Abia ne zărim din depărtări, aproape străini.

Azi dimineață, cu Ovidiu pe genunchi, prietenul meu, tresărind și exclamînd de cîteva ori, apoi nemaisuportînd singurătatea:

— Vezi, în *Dicționarul* meu și-ar fi găsit locul o mulțime de nume geografice. Nu-mi iert că le-am ignorat. Liste și cataloage fascinante, înțesate de toponimice, se află pretutindeni. . . .

— Ovidiu avea un gust special pentru ele, am observat eu. Împreună cu onomasticele, de-o bogăție amețitoare, numele locurilor fac un carusel al majusculelor, pe care un Fellini, colecționar de costume și exotisme, zadarnic ar încerca să le adune pe peliculă. . . Poezia are privilegiile ei.

— Odată cu tendința unor scriitori de-a utiliza procedee ale muzicii, ale picturii sau ale filmului trebuie încurajată și cealaltă încercare, contrară, de a-i găsi prozei limbajul ei intraductibil în altă artă. Mi s-au cerut adesea de către unii prieteni scenarii de film, piese de teatru, chiar texte de așezat pe muzică. Le-am spus

că, deocamdată, sînt preocupat tocmai de-a desprinde nava prozei, mele de țărmurile apropiate și de-a o lăsa să zboare singură, cu vînturile ei... Îmi place că îl aduci aici pe un Fellini (a continuat să-mi vorbească, punîndu-mi prietenește mîna pe umăr), uite că eu nu m-aș fi gîndit... Peninsularii aceștia, călători ca și grecii, se simt acasă oriunde, oricît de departe i-ar arunca navele lor. Acolo unde debarcă, prima lor grijă e să-și regăsească locul natal, într-o țară altfel necunoscută, și să-l împodobească regește cu nume, așa cum rîndunelele își regăsesc cuiburile și le mobilează cu puf proaspăt, chiar dacă furtunile și înghețul le-au abătut pe tărîmuri neștiute. Sînt primejdii ale căror nume oamenii nu le pronunță, pentru a nu le invoca și-a le suferi apropierea; în privința locurilor, tot o asemenea superstiție face ca descoperitorii să se grăbească a le da un nume, apropriindu-și-le, deschizîndu-le ospitalitatea...

Cu aceste cuvinte, discuția noastră a luat sfîrșit. S-a ridicat de pe șezlong și mi-a lăsat *Fastele* poetului, cu semn la pagina care-i prilejuise comentariile. Am citit fragmentul la care poposise: m-a mișcat vîrtejul demențial al majusculelor. Pentru frumusețea catalogului, transcriu versurile 273—288 din cartea a patra (în traducerea lui Ion Florescu), unde se descrie călătoria pe întinse ape a Zeiței „tuturor zeilor mamă", rămasă o vreme la Troia, pe care Enea și tovarășii săi găsesc de cuviință s-o aducă în falnica cetate a Romei ce „secole cinci străbătuse":

... Fără primejdii, se spune, plutind pe-ale fiului ape,
La a surorii lui Phrix mare ajunge întîi,
Trece pe lîngă Rhoeteu cel prădalnic, pe lîngă Sigeum,
Și pe lîngă Tened și-al lui Eetion cuib.
Lesbosu-n spate lăsînd și locu-unde valul se sparge
În Caristicul vad, printre Ciclade trecu;
Trece de marea întinsă cea după Icar numită,
Unde acesta-și pierdu-n valuri căzutele-aripi.
Creta o lasă în stînga și-n dreapta marea lui Pelops,
În spre Cythera apoi merge, al Venerei loc.
După-a Trinacriei mare în care-nroșitele fiare
Brontes și Steropes și Acmonid le răcesc,
Trece-ntr-a Africii mare, zărește Sardinia dinspre
Vîslele stîngi și apoi înspre ausoni se-ndreaptă.
Iat-o ajunsă la gura prin care în larg se răsfiră
Tibrul și-noată acum slobod în cîmp mai întins.

Cu Sivel al lui Iordache, în poartă, eu bătînd un cui la gardul care stă să cadă la prima suflare a vîntului, el grăbit să urce în pădure să taie niște araci pentru fasole. Sivel e prevăzător, se laudă că niciodată nu-l iau evenimentele prin surprindere:

— Nu sosi de-a binelea vara, că mi-am și umplut magazia cu lemne de foc. Le iau din timp, verzi, le tai și le despic, le țin vreo lună să se zvînte, pînă la îngheț sînt tocmai bune. . .

Simte că înțelepciunea lui nu mă dă gata și-atunci caută în depozitul lui ceva deosebit, doar-doar l-oi trece într-o carte:

— Eu știu care e șmecheria la biserică, duminica. . . Mă scol foarte devreme și intru la slujbă îndată ce popa își termină rugăciunea lui, după care se trage în altar să-și îmbrace hainele de slujbă. Atunci mă grăbesc să mă rog și eu, că ăla e momentul cînd ruga e auzită. . . Ai de se roagă mai tîrziu, se roagă degeaba, pe cinstea mea dacă mint. Știu treaba asta de la o *unche* de-a mea, n-o spun nimănui. Dacă sînt proști, lasă-i să rămînă proști. . .

Da, cu-asemenea înțelepciune se dobîndește nu numai mîntuirea sufletului, dar și un loc în cartea mea.

Abia am terminat de citit versurile lui Ovidiu, că, ridicînd ochii și îmbrățișînd grădina, am văzut un lucru pe care n-am să-l uit toată viața.

Cum am spus, el coborîse să lege niște pomi. L-am auzit cum fluieră în spatele casei, i-am simțit pașii tîrșîiți în jurul magaziei, apoi, între două versuri, opintindu-mă în nume pe care le întîlneam pentru prima oară, privirea l-a zărit pe dîmbul dinspre livada de peri a lui Grigorescu. Stătea pe vîrful picioarelor pe acel dîmb și bătea aerul cu brațele întinse, la început mai rar, curînd după aceea repede și apăsat, ca atunci cînd scuturi un covor. Mi-a făcut impresia că întinde o sîrmă pe stîlpii gardului, m-am lămurit că amîndouă brațele fac mișcări egale și simetrice, ca ale păsărilor. Eram deopotrivă contrariat și amuzat de acea gimnastică în miez de zi, cînd, să nu-mi creadă ochilor, i-am văzut picioarele desprinzîndu-se de sol, ca ale acelui personaj din nu știu care tablou de Bruegel. A revenit o dată să mai atingă pămîntul, s-a săltat la contactul cu el, după care, primind în coastă un curent de aer (ce și mie mi-a răvășit paginile cărții), s-a înălțat ușor în văzduh.

Intenția mea fusese să transcriu pe loc pasajul care ne plăcuse amîndurora, lucru pe care l-am făcut mai tîrziu, dar la vederea unui fapt atît de neobișnuit am sărit în picioare, m-am dus la marginea terasei, lîngă balustradă, și am urmărit zborul cu toată atenția.

Întîi a executat cîteva rotocoale, destul de nesigure, în jurul prunului uscat între crengile căruia Wanda Mihuleac îi promisese că va instala o baterie de oglinzi, ca să-l transforme într-un obiect de artă ecologică, lucrare ce nu s-a mai realizat, un stol compact de grauri l-a speriat cu vuietul lui, l-a dezechilibrat puțin, însă bătăile din brațe, cu palmele în jos, le-a alternat cu planări ușoare, destinse, doar jacheta fîlfîind anapoda, mai apoi s-a lansat cutezător în curentul propice și îndată a putut să ia înălțime. La una din turnante a observat că eu îl urmăresc, și-atunci mi-a strigat, destul de gîtuit de efort, dar fericit:

— E doar a doua încercare. Nu-ți pot spune mai mult, aerul îmi taie respirația. . .

L-am auzit tușind dogit (tusea lui tabagică !), l-am văzut părăsind virajele, vîslind, spre clăi, cred că atinsese un plafon de douăzeci de metri, dacă nu și mai mult, am fost îndemnat să-l deturnez, să-i atrag atenția că plăcerea e o nesăbuință și o poate plăti cu viața, însă prea era fericit, și-apoi mă temeam că un singur cuvînt al meu îi poate strecura în suflet îndoiala, tocmai elementul de care n-avea nevoie atunci. Deasupra clăilor a făcut un luping ce l-ar fi umplut de invidie pe Papană, pentru că înălțimea era totuși mică, manevră aș putea spune memorabilă după felul cum a coborît vertiginos și s-a redresat, urmată de bătăi scurte și sincrone la apogeu, în sfîrșit a planat deasupra vîlcelei ca o acvilă în plutirea ei nepăsătoare. Printr-un ciudat joc al memoriei, mi-am amintit un superb vers al lui Apollinaire, i l-aș fi trimis în azur cu cea mai mare afecțiune, aceleași motive m-au oprit la timp.

Lucrul cel mai straniu în toată această aventură mi s-a părut faptul că poziția corpului față de mîinile devenite aripi (e un fel de-a spune, căci nu s-a produs nici o modificare anatomică, precum oricine ar fi tentat să creadă) nu s-a schimbat mai deloc, vreau să spun că în tot timpul zborului prietenul meu a rămas în picioare, mod minunat de-a cîștiga o bună vizibilitate și o prestanță pe care păsările, culcate pe pîntec, n-o au. Picioarele abia schițau o mișcare de mers domol, brațele în schimb luptau din greu la urcuș, apăsînd aerul și vîlvorîndu-l.

După un sfert de oră — cînd oare se scursese acest timp? — a început să coboare lin, planat, traversînd grădina inginerului, ulița, livada lui Grecu. L-am văzut o clipă împleticindu-se în aer, proptindu-și picioarele într-un prag nevăzut, apoi căzînd vertical, de la vreo cinci metri, în iarba moale dintre pomi. Abia atunci m-am desprins de balustrada terasei, de fierul căreia mîna mea

•

se încleștase dureros, abia atunci am simțit trecîndu-mi prin șira spinării spaima morții, fiindcă mai înainte, fascinat de linia pură a zborului, nu mă gîndisem la primejdiile aterizării.

Am alergat, cu inima cît un purice, spre locul unde presupuneam că se prăbușise. A trebuit să ocolesc podețul, m-am zgîriat oribil în mărăcinișul îngrămădit acolo, l-am căutat în toată livada, abia după multe cercetări l-am aflat. Zăcea tocmai dincolo de șoseaua de jos, sub parapetul de zid al podului asfaltat; mi s-a părut, cînd l-am descoperit, că e fără viață, așa cum stătea în iarbă ca un crucificat cu fața în sus, cu ochii deschiși, în ochii lui mari se adunase tot albastrul cerului.

Spaima fusese de prisos: de cum m-am apropiat, foșnetul ierbii l-a îndemnat să se ridice în capul oaselor și să mă strige cu vocea învingătorilor:

— Ce zici? Așa-i că a fost formidabil? Exact douăzeci de minute și șapte secunde! Aterizare perfectă!

N-am putut să-i răspund nici măcar printr-un zîmbet, fiindcă lacrimile îmi inundaseră obrajii, iar admirația pentru nemaipomenita lui cutezanță îmi îneca glasul.

Lui nu-i prea pasă de ce face acest tînăr prieten în casa lui: umblă prin sertare, îi răsfoiește cărțile de pe noptiera din chilie, caietul de însemnări zilnice, ba l-am surprins uitîndu-se și prin plicurile cu fotografii de familie. Scandalos e și faptul că zăbovește, cînd coboară în sat să facă tîrguieli, cu fel de fel de oameni, care precis că-l bîrfesc.

I-am atras atenția iubitului meu că prea îi lasă libertatea și că el abuzează de ea. A ridicat din umeri și apoi mi-a spus:

— Atîta timp cît nu fură, n-am de ce să fiu îngrijorat. Profesiunea de secretar și biograf îi dă dreptul să desferece toate misterele, or, cum mi se pare a-și urmări foarte serios proiectul, nu pot decît să-l admir. Țin să-mi cunoască și să-mi înregistreze toate defectele, sînt sătul de biografii romanțate, apologetice. Ca femeie, tu l-ai putea ajuta în acest sens, femeile au un ochi acut și o judecată dreaptă. În plus, tu cunoști laturi ale vieții mele pe care el nu poate, oricît ar scotoci, să le cunoască.

L-am lăsat la ale lui, nu i-am spus că tînărul i-a spart azi binoclul.

L-am mințit, azi, că nu mi-a povestit cum l-a înșelat unul care i-a promis un camion cu lemne. Mi-a spus povestea din nou, cu

toate amănuntele. Întocmai ca prima dată, doar cu cîteva cuvinte modificate, acestea din urmă mai îngrijite.

Pînă la o explicație, nu pot considera purtarea lui de astăzi decît ca o grosolănie: ne instalasem de-o parte și de alta a mesei, îi pusesem întrebarea cum citește, ce-l interesează și care îi sînt preferințele în ce privește reluarea lecturii, cînd a sărit de pe scaun, s-a dus să deschidă radioul, obligîndu-mă să ascult timp de-o oră jazzul lui Woody Herman, al cărui recital l-a și imprimat (ca să-l mai ascult în continuare, încă o oră). A trepidat în timpul audiției ca un tînăr din aceia...

Am pierdut seara în mod lamentabil.

Printre altele, azi mi-a spus:

— În privința *Dicționarului*, C. Noica mi-a mărturisit că i-a plăcut cartea (deși cred că doar a răsfoit-o), dar că dînsul crede că-mi lipsește o calitate esențială: măsura. Să se fi gîndit la măsura profesorilor de estetică? La măsura muzicală? La dimensiunile cărții față de ce avea ea de imaginat?

De cînd mi-a făcut această observație, în 1970, categoria măsurii mă urmărește în chip demesurat.

Apropo, e un om al exceselor, chiar ține să se știe asta: fumatul excesiv e un mijloc de-a comunica interlocutorului ce fel de tip este. Parcă ar spune: „Tu îmi răpești timpul, uite cît mă costă, fiindcă plătesc fiecare frază a ta cu o altă țigară. Cred că știi bine ce înseamnă abuzul de tabac!... Și poți calcula cît rău îmi face prelungirea convorbirii noastre!..." Cînd anunță că se retrage la culcare, după-masa, înseamnă că nu mai poate suporta agresiunea și plata ei.

(Spune că se culcă, și abia atunci se așază la scris și scrie.)

L-am surprins într-o stare de patentă imbecilitate. Nu putea să spună un cuvînt, să scoată o exclamație, să zîmbească sau să se încrunte. Toate încercările mele de a-l mișca și a-l face să-și iasă din sine au fost zadarnice. L-am abandonat, m-am dus în curte să mă joc cu cîinii.

La înapoierea mea, a pretins că nu ne văzusem pînă la acea oră, că fusese chiar îngrijorat ce se-ntîmplă cu mine.

Exclud categoric ipoteza că doar ar fi jucat rolul imbecilului, pentru ochii mei atenți.

Fusese, într-adevăr.

Sînt subiecte îndepărtate care mă apropie foarte mult de mine însumi, cum sînt altele, de lîngă piciorul mesei la care scriu, care mă proiectează în spațiul cosmic, sau cam așa ceva, spunea ieri, la plimbare.

Cerul era atît de frumos, că n-am vrut să tulbur momentul cu o întrebare.

— Trăiesc într-o singurătate foarte populată, vezi bine, a adăugat. Și după un minut: Cred că cineva care nu se confundă ci doar se identifică cu mine a mai spus-o.

Școala publică, de bine de rău, am traversat-o, cu oarecari cîștiguri. În școala primară nr. 1 din Tîrgoviște l-am avut învățător pe Sandu Bucșeneanu, un dascăl excepțional. De la el am învățat îndeosebi caligrafia, și pentru asta îi voi fi în veci îndatorat. Avea idei socialiste, vederi largi, inițiative originale. Într-o zi, mi-a cerut să întind palma, peste care m-a lovit, umflîndu-mi mîna. Toate binecuvîntatele lui învățături au devenit dintr-odată derizorii, și de atunci n-am mai fost atent la ce spunea. Știu că nu învățase la școala normală ceea ce mama știa de te miri unde. De n-ar fi fost acest incident, astăzi aș fi știut matematică și nu aș fi consultat îndreptarul ortografic cînd este vorba de-o virgulă capricioasă. I-am iertat ieșirea, de n-ar fi folosit nuiaua, toți copiii ar fi devenit poeți. Ar fi fost prea mult.

În liceu (la „Ienăchiță Văcărescu”) am avut ori profesori excelenți, poate mai buni decît mulți de la Universitate (vezi *Turnurile* din *Dicționar onomastic*) ori neisprăviți sau maniaci ca unul Radu, la română, doctor în litere în Italia, care într-o singură oră mi-a notat trei de 1 în catalog pentru a nu fi reușit să spun pe de rost *Moartea lui Fulger*. Dacă n-ar fi sunat clopoțelul, îl obțineam și pe-al patrulea. Ori profesorul de germană, un plictisit, care n-a izbutit, timp de 7 ani, să-l facă pe un singur elev să formeze o propozițiune în limba lui Goethe. Elevii crescuți în bătăi au și astăzi o stimă afectuoasă față de Mazilu, de naturale, un sadic. Stima neghiobilor pentru butuc și ghilotină.

Cursul superior l-am trecut cu bine, ba chiar cu succes. Am luat bacalaureatul cu notă foarte bună. Nu era meritul școlii, cît al mamei: știam „din particular”, din școala de-acasă, atîtea cîte să-mi permită a învălui răspunsul, adesea aproximativ, într-un ambalaj ce impresiona.

Admiterea la facultate — comisia: G. Călinescu, Iorgu Iordan (Franceză), Al. Graur (Latină), Andrei Oțetea (Istorie), H. H. Stahl (Constituție) — am trecut-o cu brio, am scris undeva despre reținerea candidaților de-a intra cu mine la oral, de teamă că îi voi umbri.

De ce am înșirat toate acestea? Pentru că, dacă în arsenalul meu moral, altfel sărac, există un fir tare de ambiție, el își are capătul în sentimentul de frustrare pe care mi l-au hrănit școala și dascălii ei. Învinuiesc școala că n-a avut mijloace de-a sesiza că, fiu de militar certat cu milităria, nu puteam organic suporta pasul în coloană și tratamentul regimentar. E un mod de a-i aduce elogii singurului meu pedagog adevărat, Aceleia, deja evocate. Și în ce privește literatura, tot ea mi-a fost, prin discreție, libertate absolută și încredere, magistru. Să te joci o viață întreagă de-a caligraful și să nu-ți fi pretins să te ridici de la masa de scris nici măcar pentru a-i spune noapte bună, este o lecție insuportabil de frumoasă. Adolescentul „slăbuț la toate materiile" i-a apreciat corect meritele, i-a răspuns, binecuvîntîndu-i neîncetat numele, cu ceea ce ea ar fi vrut să i se răspundă și sădise la timpul optim.

Nu știam că mama se afla încă lîngă mine, pe bancă, urmărindu-și gîndurile. Am privit-o. Mi-a părut încă tînără, de-o tulburătoare frumusețe.

— De ne-ar auzi cineva, ar spune că sîntem nebuni, am spus. Dar acesta e adevărul. În privința numelui, nu mă voi îndrăgosti decît de nume foarte discrete, cu sunet neutru. Oricum, fata care-l poartă nu se va simți apăsată de numele ei. Înainte de-a mă îndrăgosti, îți promit, voi întocmi o listă cu nume de fete și băieți, și-am să trec în dreptul fiecăruia cum cred eu că arată și ce poate face unul sau altul. Cînd mi-ai dat numele Clement te-ai gîndit, mamă, ce răspundere importantă îți iei? N-avem noi timp acum de așa ceva, dar ți-aș explica destul de amănunțit sub ce legi dure creștem și ne-nmulțim, numele pe care le purtăm grăbindu-ne sau întîrziindu-ne împlinirea, vrerile.

— Cu taică-tu e mai potrivit să dezvolți asemenea temă. E mai priceput și, pe deasupra, s-a și ocupat într-o vreme cu alcătuirea unui dicționar. Pînă acolo, că ne-am și certat, într-o seară. Eram tineri, foarte tineri, fusesem la o petrecere la locotenentul Brăiloiu, ne-am întors acasă cu trăsura, bine dispuși, am ținut-o numai în rîsete și tachinării. De cum am intrat în casă am înțeles că se pregătește una din minunatele noastre seri de dragoste (ei,

acum cînd înțelegi viața, îți pot vorbi cu maximă sinceritate), o femeie presimte foarte de timpuriu ce se va-ntîmpla: sînt anume jocuri ale spiritului cu semn inconfundabil. Dar n-au trecut cîteva minute, după ce am intrat în casă, că buna lui dispoziție s-a stricat în chip inexplicabil. O pereche de papuci, rămasă după ușa dormitorului, i-a apărut în drum, l-a împiedicat, el și-a ieșit din fire peste măsură. M-a învinuit de neglijență, mi-a aruncat în față că de cînd s-a pomenit pe lume n-a trăit în vîltoarea unui asemenea haos, că va veni vremea să-și ia cufărul de campanie și să plece unde o vedea cu ochii. N-am știut cum să-l împac, mi-am făcut un ceai, l-am lăsat să smulgă de pe pat cuvertura de lînă și să se ducă să doarmă în salonaș, singur. În noaptea aceea n-am închis ochii, tulburată de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, de tăria nemeritată a cuvintelor aruncate în neștire.

De dimineață s-a trezit liniștit, senin, parcă era alt om. L-am simțit pășind încet pe covor, m-am prefăcut că dorm și-am rămas nemișcată, cu pleoapele închise, a venit să mă sărute pe frunte și, fiind încredințat că îl aud, mi-a spus din fața oglinzii, unde își pieptăna părul foarte bogat și rebel: „Toată sminteala, din pricina unui imbecil ca Bimbașa Sava..."

Nu știu de unde culesese acest nume — probabil din gazete. Mi-a explicat mai tîrziu, cum combinația sunetelor îi asaltase creierul, i-l sfredelise și, în cele din urmă, îl aruncase într-o deznădejde ce trebuie să fi semănat cu aceea a gospodinei ce și-a murdărit fără să știe mîna și degetele cu petrol lampant, recunoscînd prezența mirosului împuțit și pe felia de pîine, și pe cuțitul de bucătărie, și pe săpunul și robinetul de la baie, cu ajutorul cărora voia să scape de el. Nu i se-ntîmpla prima oară, mi-a mărturisit, nu credea să-mi pot imagina vreodată cît de cumplit îl chinuiseră cărțile de istorie, pline tot cu nume d-astea. Pînă să-mi explice ce i se-ntîmplase, ștergînd cu infinite drăgălășenii neînțelegerea cu papucii și supărarea lui, nu mă gîndisem niciodată că îți poți ieși din fire din cauze atît de banale. Bietul de el! Cum l-am mai înțeles mai tîrziu, cînd am cunoscut și eu lucrul spirocheților ăștia în stare să te nefericească nopți de-a rîndul!

Mama vorbea întruna, cuvintele și le asculta cu atenția încordată, parcă le cîntărea și le potrivea ca să-mi arate că nu le folosește doar spre a-și învedera gîndurile ci și spre a le surprinde chipul, structura, funcțiile, starea firească și, prin repetiție, ciudățenia.

— Auzi: „lăticica, plăticica, pipopolnicica face puii lăticei, pläticei, pipopolnicei, tot ca Puia, latica, platica, pipopolnica..."

Ce spui de-o asemenea năzbîtie? O repeta adesea tatăl tău, ca să-mi dau singură seama cît de adîncă e prăpastia cuvintelor, cum pot ele să zboare, prin minte și printre noi, independente de vreun înțeles... După moartea lui, am păstrat ca pe un dar, împreună cu verigheta și cerceii de safir pe care mi i-a cumpărat la nașterea ta, toate aceste procedee de demontare, sau cum să le zic...

— Știam și fără să-mi spui că maladia asta se ia, precum gripa...

— Nu glumi! Eu n-am privit-o niciodată ca pe-o maladie și nici nu cred că e frumos s-o numești astfel.

— S-o cheme Sonia, dacă vrei cu tot dinadinsul! am scos-o din șirul obositor al gîndurilor. Mai dificil va fi s-o aflu pe-ntinsul acestui prea lung pămînt.

Ploaia stătuse, se-ntunecase bine, n-aveam mult de așteptat pînă ce dimineața să intre în drepturile ei firești.

— Atîta timp cît ne mai putem întoarce la un gest lăsat neterminat, la o frază începută și nedusă pînă la capăt, putem spune liniștiți că tinerețea încă ne aparține, a spus mama și s-a ridicat de pe bancă.

— N-am zis niciodată contrariul, am spus ridicîndu-mă la rîndul meu. Și-apoi, cu hotărîrea celui care, după o odihnă prea meritată, revine cu mai multă voioșie la treburile lui: E vremea să întind masa. Îmi amintesc atît de bine cum o aranjai cu propriile tale mîini, că mă pot lipsi de asistența ta. Nu va lipsi nimic, te încredințez.

Mama era mulțumită, arătă că nu-și face nici o grijă în această privință, dar înainte de-a se înapoia la bucătărie, ca să încheie ce începuse, a tresărit o clipă în capul scării:

— Dar Lăbuș? Unde-o fi Lăbuș, că nu l-am mai văzut pe-aici? Cred că lipsește de vreo patruzeci de ani...

Îl cred cînd îmi spune că e-n stare să scrie, avînd dispoziția, 16—18 ore pe zi, pînă ce simte că pămîntul se cască sub scaunul lui și se teme că, prăpădit cum e, nu va mai avea nici puterea să cadă în crevasă. „Asemenea zi fericită mă va ucide într-o zi... spune. De aceea, cu trecerea timpului, mă feresc sistematic să-mi creez dispoziția și să prefer să fac orice, chiar o casă ce-mi întrece puterile, decît să reiau jocul orelor nebune. Fatalmente, nu voi putea minți dispoziția de cîte ori vreau; într-o zi mă va prinde și mă va pierde..."

(E trist, pe cît de amuzant: de cînd redactez acest jurnal, fumez tot atît de mult cît și el. Ucenicii, ca să-și ajungă meșterii, le împrumută și viciile, închipuindu-și că ele sînt vehicule purtătoare de virtuți.)

Cărțile mele, mi-a spus încîntat, dacă nu se remarcă prin alte merite, îl au măcar pe acela că au reabilitat persoana întîi singular. Nu e puțin lucru. Ai observat cum se vorbea și se-ncearcă să se mai vorbească în acest secol al obiectivărilor? Pilotul capsulei zburătoare spune în microfon: « Aici C.X.D., care se simte bine și vede acum Africa de vest — Coasta de Fildeș »; reporterul scrie: « Autorul acestor rînduri simțea o mare dorință de-a vedea cum se prepară renumitul cașcaval de Dorna. A mers la combinat și... »; copilul spune: « Lui Tibi i-e foame ! » (Tibi fiind el), iar mama îi răspunde: « Vine mama cu păpică... » ; secretarul de stat al S.U.A. adaugă: « Secretarul de stat considerînd faptele, declară că... », iar poetul X recită cu voce tunătoare: « Poetului îi face plăcere să vă vadă aplaudînd... »

Fără îndoială că persoana întîi singular nu se rezumă la formularea primei persoane singulare a conjugării, lucrurile sînt mult mai complicate; dar dacă eu spun că mă doare stomacul, că zeama de varză m-a răscolit pînă-n rărunchi și mă grăbesc să mă duc acolo unde Kaiserul se ducea neînsoțit de garda lui, nu rămîne nici o îndoială că la acțiunea proiectată nu se va duce secretarul de stat, care nu cunoaște asemenea nevoi...

Și, ridicîndu-se și schițînd un gest care se dispensează de cuvinte:

— Îți dai seama, tinere, că *eu* îmi iau întreaga responsabilitate a acțiunii anunțate... Eu...

— Cum se vede pe sine și cum se scrie pe sine scriitorul? l-am întrebat, îndată ce a revenit.

— Tot atît de limpede ca și un aparat de fotografiat. Un aparat pe care îl demontezi după fiecare imagine trasă și-l reconstruiești altfel pentru viitoarea. În imaginile pe care le captează intră și mîinile care răsucesc lentilele, și ochii ce privesc cum se-nșurubează rolfilmul, și îngrijorarea că poza pe care o tragi acum va fi ultima...

S-a oprit și, într-un acces de veselă indignare:

— Dar ce mă tot întrebi despre lucruri pe care nu le cunosc? Nu mă pricep să fac fotografii, cît despre demontarea unui aparat și repunerea lui în funcțiune, nu m-aș angaja să fac decît prima operațiune...

— Adîncă vorbă a poporului: ,,a te crede buricul pămîntului'' ! Mă ridici în atîtea furci, de jur împrejur, că nu-mi rămîne decît a mă crede buricul pămîntului. Dar te avertizez: nu accept în ruptul capului să fiu un buric al unui pămînt mai lat decît cel pe care-l vezi de la fereastră. Mîine, cînd va înceta ploaia, ai să-mi faci plăcerea să mă-nsoţeşti în grădină pentru a însemna cu un ţăruş locul unde el se află... Ştii, ţăruşul poate să dezumfle pîntecul pămîntului... (16 iulie).

La radio începuse să cînte Sofia Vicoveanca.

— Auzi? Asta e o modalitate de mare rafinament: să cînte o femeie, dar vocea să fie a unui bărbat. Am auzit şi un bărbat care cînta ca o femeie...

Şi, clipind des, ca să-mi amintesc despre persoana întîi, dintr-o discuţie anterioară:

— Şi eu care caut uneori să fiu el...

A privi lucrurile pieziş înseamnă a le privi, ca pictorii cubişti, din toate părţile, jur împrejur, şi încă: pe dedesubt. Dar privirea nu e încă literatură. Al doilea magistru, norocul şi binecuvîntarea vieţii mele, a fost regretatul Radu Petrescu. Scrisesem cîteva sute de poezii, o mulţime de ,,traduceri'' ale muzicilor ascultate (piese de Chopin, Schubert etc.) şi două romane *Ce oameni, ce idei !* şi *Salt Lake City*, toate, spre regretul meu, pierdute, cînd la proaspătul meu cenaclu *G. Coşbuc*, reunind colegi de clasă, l-am invitat. Îl cunoscusem după ce, la o serbare şcolară, o elevă de la liceul industrial de fete, unde mama lui Radu era profesoară, recitase o poezie plină de imagini insolite şi de fior. I-am citit invitatului din producţiile noastre. A ascultat atent, cu o copleşitoare amabilitate. Eram convins că l-am dat gata, aşteptam laude, cînd el s-a răsucit brusc pe scaun şi s-a năpustit asupră-ne cu biciul criticii celei mai necruţătoare. Nu reţinuse decît banalităţi, spunea, cu asemenea rime dulci nu cucerim nici o croitoreasă, a adăugat. Cenacliştii, după plecarea lui precipitată, ce echivala cu trîntirea uşii, m-au beştelit că l-am adus, l-au judecat, l-au înjurat, unul i-a promis chiar o bătaie. Mie, felul lui ,,răutăcios'' mi-a plăcut. Şedinţa următoare n-a mai avut loc, căci m-am despărţit definitiv de cei care nu-l înţeleseseră. N-am mai acceptat nici măcar să mai trag cu praştia alături de ,,literaţii'' cu care pînă atunci mă însoţisem. Este prima trădare a prietenilor pe care am săvîrşit-o. Au mai fost şi altele.

M-am văzut cu Radu în fiecare zi, timp de trei sau patru ani, am lucrat împreună, la aceeași masă, am început să redactăm revistele literare manuscris *Cîntece noi*, *Carnet literar*, curînd ni s-au alăturat alți prieteni de joacă de pînă atunci — Costache Olăreanu, Timotei Constantinescu, Emilian Georgescu, Constantin Lăzărescu, fiecare începînd să-și scrie propria revistă *(Apollo, M³, Spada)*.

Terasa (doi metri pătrați) și sufrageria lui — cu masa pe care a scris pînă în ultima zi a vieții, o masă pe care am jinduit-o întotdeauna, închipuindu-mi că ea e furnizoarea atîtor idei și invenții nemaipomenite —, uneori „taverna" din magazia din fundul curții au fost atelierele noastre de ore și zile înflăcărate: n-am să pot niciodată să arăt cît era timpul de larg și de fertil acolo, în Calea Domnească 141 din Tîrgoviște (orașul N. din cărțile lui), ce clipe de bucurie mi-a oferit prietenia lui.

La 13 ani, Radu citise Blaga, Arghezi, Mateiu Caragiale, Macedonski, Stendhal, îl știa pe Eminescu din ediția Perpessicius, îi cunoștea bine pe Homer, Horațiu, Ovidiu, Lucrețiu, Dante, Shakespeare, Balzac, citea cu pasiune pe clasicii francezi, din unii știa pe de rost pasaje ample, însoțindu-le cu subtile comentarii. Nu voi uita admirabila lectură integrală a *Nopților* lui Macedonski, lîngă fereastra bucătăriei, poeziile lui Vinea, Fundoianu, Virgil Teodorescu, Geo Dumitrescu, Geo Bogza, Gellu Naum, mulțimea de articole din *Vremea*, *Boabe de Grîu*, *Gîndirea*, *Revista Fundațiilor*, *Universul literar*, reviste pe care le avea în colecții complete.

Într-o zi, s-a supărat foc, cînd, alcătuindu-mi revista proprie, am început primul alineat mult mai în interior, stricînd estetica paginei; în altă zi, n-a vrut să se uite pe-o plachetă *(Sindeticon* se intitula) pe al cărei titlu cerneala se îngălase. Și-a retras pedepsitor un desen (desena subțire, inspirat), pentru că la copierea pe geam apăsasem prea tare condeiul și lăsasem urme pe original. Din *Cîntece noi* a scos, dacă nu mă înșel, vreo 50 de numere, eu izbutisem să „public" din *Carnet literar* 140. O parte din revistele mele am continuat să i le trimit de la Voinești, unde în vara lui 1944 mă „dispersasem" de frica bombardamentelor. De la el am învățat mai tîrziu să broșez hîrtie în format de volum. Cele mai multe scrieri ale lui luau de la început aspectul elegant de volum finit.

Pe masa lui au stat, ca tencuite, ani în șir, *Vie de Henri Brulard*, traducerea lui R. Cioculescu din Proust, *Les fleurs du mal*, Edgar Poe, Eminescu, Blaga.

Rămîne un mister pentru mine cum, datorită acestor cadre exterioare ținînd de grija formei și paperaserie, am pătruns în secretele poeticii celei subtile, am primit o mulțime de învățături de mare preț cu care spiritul lui era neobosit darnic.

Excelent profesor de română, ar fi putut fi un mare editor de revistă și un universitar sclipitor. Iubea ca un fanatic spațiul și graiul românesc. Un cuvînt ironic la adresa geniului acestui popor îl înfuria și știu bine că a stricat prietenia cu cineva care, glumind, ne-a taxat drept ,,balcanici".

Mirosul bucatelor era îmbătător, un abur aromat plutea pe sală și în sufrageria învecinată. Mama, încercînd cu o furculiță friptura din tavă, mi-a făcut semn din cap că totul e-n regulă. A întins pe planșeta bine frecată primele foi de aluat, rumenite, frumos tighelite la margini și cu o lingură a-nceput să-ntindă pasta de nucă amestecată cu toate mirodeniile pămîntului. Mirosea puternic a copilărie, a ajun de Crăciun, îmi venea să cred că dintr-un moment într-altul trebuie să bată în ușă (de ce n-aveam sonerie?) băiatul de prăvălie al lui Protopopescu, ținînd în mîini cele două coșuri cu portocale, smochine, banane și pachete de ciocolată, și auzeam dinspre dormitor pașii apăsați ai tatei, grăbindu-se să-l întîmpine, să-l cinstească cu o țuică clocotită și cu un bacșiș.

— Ceea ce e cu-adevărat miraculos mi se pare faptul că n-am simțit nici un moment nevoia să mă uit în cartea de bucate. Cantitățile, operațiunile mi-au fost limpezi din capul locului și chiar dacă m-am temut, într-o clipă de îndoială trecătoare, că n-am să știu un amănunt, el mi-a apărut ca necesar îndată ce am încheiat operațiunea ce îl preceda. . .

— Nu mi-ai încheiat, mamă, povestea cu liftul din vis.

— Ai dreptate. Dîndu-mi seama cît de netrebnică e liftiera, șchioapa aceea, m-am repezit la ea și, împingînd-o în lături de la manetă, am condus eu mașinăria. . . Nu știu însă cum am manevrat, că, după un scrîșnet lung de scripeți și-un zumzet de sîrme ce se încordează, cabina a-nceput să lunece în jos, prinzînd viteză pe măsură ce cobora. Am trăit, și eu și cei cîțiva care se aflau în cabină, spaima morții neîntîrziate. Poate de aceea scîrboasa de liftieră n-a mai făcut nici o mișcare, rămînînd în colțul unde o proiectasem. Și, minune ! Din viteza lui nebună, dintr-odată am simțit în genunchi că mașina frînează, că mecanismele se cumințesc. Așa era. Cu o lunecare lină, liftul s-a oprit exact în ușa unui subsol, știam bine că ajunsesem la subsol.

Ne-am uitat unii la alţii, necrezîndu-ne ochilor. Eram teferi şi, curînd, liberi.

Oricît de tîmpită ar fi fost liftiera, nu s-a putut opri să nu gîndească, precum oricine ar fi gîndit, că eu fusesem cea care a condus lucrurile la un sfîrşit fericit şi că-mi datora recunoştinţa. S-a repezit ca o nălucă spre portieră şi, deschizînd-o, m-a invitat înaintea celorlalţi să ies la aer:

— Poftiţi, vă rog!

— Rămîne să-mi arăţi unde se află scara de serviciu, că doar n-am de gînd să rămîn într-un subsol. După toate cele petrecute...

— Nu, doamnă, n-aveţi nevoie de nici o scară: vă aflaţi la Paris. Iată!

Şi, arătînd cu degetul, îmi indică staţia cea mai apropiată de metrou. Ceea ce m-a mişcat însă cel mai mult a fost că, făcînd eforturi penibile pentru a merge, m-a însoţit cîţiva paşi pe bulevardul ce se deschidea în faţă, mi-a dat cîteva sfaturi, ce s-au dovedit ulterior foarte utile, şi, la despărţire, m-a îmbrăţişat, spunînd într-o franţuzească ireproşabilă cît de fericită fusese să mă cunoască...

M-am întrebat adesea, radiografiindu-mi spiritul şi gustul pentru straniu, de unde îmi vin darurile (cîte sînt) şi întinsele vicii şi prejudecăţi. Tulburător amestec de seve! Pe la 17 ani, — cînd ca orice mîzgălitor pe hîrtie mă credeam genial, damnat şi visam să devin medic sau sfînt — am cules într-un ciob sîngele ce-mi şiroia din încheietura mîinii (mă tăiasem adînc) şi cu lichidul acela am scris cîteva pagini în pur dicteu automat (era perioada lecturilor din Breton, Max Jacob, Éluard, Tristan Tzara, Charles Cros). Speram, vezi bine, să ajung la o explicaţie revelatoare. Cum n-am izbutit decît să-mi fie ruşine de ce făptuisem, am amînat — ca după o înfrîngere — investigaţia. Am adunat, în schimb, de-a lungul a 40 de ani, orice informaţie privindu-mi rădăcinile şi, cît ştiu acum, mi se pare încă neconcludent, fiindcă în loc de răspuns am acumulat mereu alte noi întrebări.

M-am născut luni, 23 ianuarie 1928, la ora prînzului. Tip digestiv, cum au confirmat-o ulterior nenumărate probe, printre altele o foame pornind de altunde şi mai puţin din stomac, grave colici însoţind cea mai mică emoţie, faptul că nu pot scrie decît somat de acute tulburări ale intestinelor, mai recent răsturnarea apetitului în abstinenţă alimentară indică, după cum spune ştiinţa medicilor, gustul pentru analiză, reacţii lente dar persistente, masticaţia

prelungită și răbdătoare a unei idei pînă la obsesie. Sînt în stare, cum mi s-a întîmplat în iarna aceasta, să-mi consum o bună săptămînă în căutarea titlului unei povestiri, cu toate că știam că foarte rar titlul rămîne cel cu care începi. Nu mi s-a întîmplat niciodată să cunosc indigestia și neputința, eliberîndu-mă, vorba lui Haendel, cu care semăn, vai, numai în această privință, ușor asemenea păsărilor. Într-o situație de apatie, ridic receptorul telefonului și-i povestesc unui prieten ideea unei povestiri, și-atunci funcțiunile vitale, pofta de viață și de scris îmi revin neîntîrziat. Cu indigestia spirituală am — ca tot omul — probleme infinit mai greu de rezolvat.

Sosind la prînz, lumina zilei în creștere m-a conturat ca un tip solar, harnic de dimineață pînă seara, îngrozit de apropierea somnului, noaptea părîndu-mi-se învecinată morții. Urăsc somnul. Într-o vreme am reușit, timp de mulți ani, să nu dorm decît o oră-două din douăzeci și patru. Cele mai îngrozitoare anxietăți, imagini ale cataclismelor, spaime și neliniști le am, din adolescență pînă azi, în clipele de dinainte de culcare: lumina stinsă naște monștri.

L-am găsit de dimineață pe terasă, „salonul" casei neterminate, așezat într-un scaun pliant și răsfoind un manual de parazitologie (E. Brumpt: *Précis de Parasitologie*, Masson, Paris, 1927). Ziua se anunțase luminoasă și caldă, după o noapte rece, trecută de mine la masa de scris, terorizat de puținul timp care-mi mai rămîne de stat aici, de mulțimea notelor și impresiilor, în deplină neorînduială.

Mi se făcuse dor de el (ca să spun așa), dar cartea deschisă pe genunchi și aerul lui fericit, datorat desigur lecturii de pînă atunci, mi l-au făcut dintr-odată nesuferit, antipatic. Am vrut să mă înapoiez în camera mea, să prelungesc în sufletul meu imaginea lui minunată de ieri. M-a chemat:

— Apropie-te, nu mă deranjezi! (și, indicînd desenul unei arătări oribile): Uite aici un *Ixodes hexagonus* în stadiu de nimfă. Face parte din familia Artropodelor, dar exemplarul acesta este denunțat a fi un monstru, nefiind însă o excepție: posedă două orificii anale! Cînd am descoperit planșa și am citit explicația autorului, m-a cuprins un fel de entuziasm . . .

— Mie nu-mi produce decît o silă organică . . .

— De ce? Te și închipui, probabil, năpădit de insecte, ca țăranii brazilieni, ce trec prin foc iute, cu veșminte cu tot, ca să scape de

invazia lor. Da, cunosc situația și te înțeleg, asta îmi confirmă că ești un poet. E modul de experimentare prin ricoșeu, propriu poeților. Eu, unul, cînd citesc în ziare despre un constructor japonez că a căzut de pe o punte în masa moale a betonului unui baraj sau despre spînzurarea, în nu știu care orient, a unor condamnați, trăiesc — să folosim acest cuvînt impropriu — sfîrșitul lor nefericit. Minunata lume în care viețuim e alcătuită dintr-o imensă cantitate de elemente hidoase și mizerabile. Înregistrînd zilnic fierberea discretă a sevelor în ramurile copacilor și-n firele ierbii sau tălăzuirea norilor pe cer (ai observat, sper, schimbarea direcției lor, acum avem deasupra un rîu aerian dinspre sud, ne-acoperă o aripă a Mediteranei!), sau difuziunea, niciodată la fel, a luminii soarelui și a stelelor, nu facem decît să acoperim o parte a realității, partea neconvenabilă confortului nostru, a bunei dispoziții de care ni se pare a avea neapărată trebuință . . . Dar riscurile cunoașterii sînt penibile și cine vrea să-nțeleagă cu adevărat ce se petrece în lume, nu le evită și nu le ignoră . . .

Ei bine, entuziasmul meu se explică simplu: trebuie să fii parazit, ca *Ixodes hexagonus*, ca să beneficiezi de două orificii de evacuare a prisosului! Vezi, nu înțelegeam de ce unele case mari sînt prevăzute cu două camere de w.c. . . . Auzi sau citești că în asemenea imobile sau apartamente trăiesc doar doi nefericiți, care nu știu pe ce să-și mai cheltuiască banii, pe deasupra și suferinzi de constipație . . . Iată, avem explicația. Omul rămîne la cheremul naturii, nu-și modifică decît în milioane de ani organismul, fiziologia, dar, ființă superioară, n-a întîrziat să presimtă o nevoie pe care doar viitorul i-o va urgenta . . . După modesta mea părere, insecte de felul celei înfățișate în acest desen există cu duiumul, te și-ntrebi — studiind statistica — dacă nu aparțin străvechii noastre naturi . . . N-au două anusuri, e prea devreme să le aibă, dar posedă mentalitatea celor ce le-ar avea . . . Citește (poate ai și făcut-o) o listă de bucate a unui mare restaurant și, între masa încărcată și cabinetul unde se deșartă subprodusele prînzurilor copioase, există un raport de cauză și efect. Te văd plictisit . . .

— Oh, nu, m-am scuzat eu, nădăjduiam însă un capăt apropiat conversației noastre.

— Te interesează, nu-mi spune mie că nu. Încă un cuvînt și voi încheia: se face caz, prea mult uneori, de valoarea și utilitatea documentului pentru literatură. Ca și cum unuia care vrea să traverseze un pîrîu i-ai așeza din loc în loc, în albie, bolovani teșiți, ca să pășească fără să se ude pînă la malul opus, scriitorul îi oferă

cititorului său documente ferme și, cu ele, sentimentul că ficțiunea nu-l va îneca în volburile ei... Documentele acestea sînt cerute de neliniștea obiectivă a cititorului, care știe că în lume s-au acumulat cantități uriașe de informații și fără ele e imprudent să mai înainteze. El speră că romanul, nuvela, chiar poezia lirică n-au treabă decît de-a se-nhăma și ele la cărioara cu informații, și să i le-aducă la poartă... Oricît de tare de cuget s-ar dovedi scriitorul, el nu poate să refuze acest serviciu destul de servil. Dar, conștient de inconsistența serviciului, își încarcă narația cu ce găsește la îndemînă. Cutare roman nu face decît să traducă (diluînd verbul) datele istorice privind un mare și important război, o nuvelă în care nu se petrece esteticește nici un eveniment, crede că se ține în ace prin etalarea unui lexic al timpului, aproximativ și, în fond, ridicol... Se ignoră că, din punct de vedere al Poeziei (o desemnez cu majusculă, așa trebuie să o transcrii în hîrtiile tale), documente de prim ordin sînt și un manual de parazitologie, și unul de tîmplărie sau de numismatică, răsfoirea lor cerînd, firește, un spirit înclinat spre laturile umaniste ale factologiei... Unii confundă istoria cu manualul de istorie, cînd această disciplină mamut poartă în spinarea ei munți de fapte din toate domeniile.

Ți-am dat, cred, o explicație a punctului ferm, nu singurul, pe care se sprijină tetralogia mea. Cartea, îmi place să te cred, declari că o recitești întotdeauna cu plăcere. Sper că ai reținut cît de grav e jocul. Și-acum, la treabă! Mă felicit că am prevăzut în proiectul casei două cabinete, pentru separarea marii cantități de informații pe care le consum, din imensitatea căreia organismul nu are de reținut decît o mică parte...

Eu cred că nu-i în toate mințile. Îmi face confidențe pe care, oricît gust al indiscreției te-ar ispiti, trebuie să nu le formulezi niciodată. Nu cumva a-nțeles greșit curiozitatea mea? Mă interesează — și i-am repetat-o și astăzi — numai literatura căreia i s-a dedicat.

Am impresia de multe ori, că el subordonează arta scrisului unei sfere mai largi, căreia nu i s-a pus încă un nume și întîrzie să fie definită.

Acum o oră, lucrînd cu dalta, și-a rănit destul de adînc pulpa degetului mare. Știu că asemenea rană, acolo, într-o zonă puternic inervată, produce mari dureri. Din toate semnele ce-i exteriorizau simțămintele am dedus că durerea, în ce-l privește, era inexistentă.

Mi-am amintit că-mi spunea mai zilele trecute că el nu simte nici înțepăturile țînțarilor, nici pe cele ale mulțimii de purici aduse de cățel. E insensibil. Nu, spun o teribilă inexactitate: are o sensibilitate adunată (deocamdată nu găsesc un cuvînt mai potrivit), restrînsă și concentrată pe-o îngustă suprafață a pielii, funcționînd ca un analizator specializat. Dacă această casă, construită cu mult lemn creuzotat, foarte ignifilă, i-ar lua foc (spaimă care îl chinuie ca o obsesie) și flăcările l-ar arde fără să-i atingă acea antenă, funcțiile lui favorite și entuziasmul experienței l-ar ține în viață și i-ar oferi prilej de cine știe ce alte consideratii.

E un monstru! Construit de el singur, pus la punct nemțește. Un mecanism dintre cele pe care el le-a descris în cărțile lui. Rămîne de văzut dacă fenomenul aparține sau nu patologiei.

Îmi întrerup notațiile spre a merge la vîlcea și-a aduce două căldări cu apă, conducta e goală de-o săptămînă, în bucătărie fierbe pe lampa cu petrol o oală mare, gata să se răstoarne. Doamne ferește de-un accident: pierim ca șoarecii . . .

Privim împreună cerul și evocăm cartea prietenului său Petru Creția (*Norii*). Deodată:

— Să ne-nchipuim că începe să ningă, spune.

— Nici prin gînd nu-mi trece! Sînt atît de mulțumit că avem o zi însorită, că ploile au coborît în cîmpie.

— Și dacă fac eu ceva ca să-nceapă a ninge?

A spus aceste cuvinte cu-atîta apăsare, că m-am temut să nu se-nverșuneze și să dea drumul ninsorii. Avea ochii ficși, mușchii feței se încordaseră, între sprîncene se tăiaseră două făgașuri adînci, palmele îi erau încleștate pe marginile scaunului.

După ce momentul iluziei a trecut, destins i-am spus că nu m-am îndoit nici o clipă că porunca sau voința lui vor avea o urmare.

— Nici eu, și numai clătinarea mea în convingerea că voi aduce ninsoarea în plină vară a ratat experiența . . . Nici în ce privește maladiile sufletești, mult mai modelabile, nu avem succes, din cauza acelorași îndoieli. Trăiesc, mereu mai grave în ultimii ani, lungi perioade de anxietate, de sleire, de inerție. Știu bine că ieșirea decisă dintr-un singur moment imbecil mă poate scoate din întreg șirul de zile proaste, dar n-am puterea să răstorn și să-ntemeiez acel moment inițial, după care totul s-ar simplifica și limpezi. N-am energia de-a face un gest mediocru de rupere și desprindere. De ce? Am sfîrșit prin a crede că acel punct de pornire, atunci blocat, e cerut adînc și expres de o nevoie elementară a organis-

mului ce își cere pauzele. M-am resemnat să-l respect (respectînd și nevoia-cauză), să-mi duc traiul ca și cum viața mi-ar fi fost suspendată. „N-ai voință! mi-a spus medicul. E suficient să vrei și te scutești de neajunsurile unor lungi zile mizerabile." Uneori doctorii sînt delicioși: iau motivul drept cauză și nesocotesc o lege a firii, care spune că, într-o viață octogenară, nu izbutim să ajungem decît foarte rar la 40 de ani . . .

Istoria asta nu era pentru mine deloc nouă, mama mi-o povestise ultima oară cînd i-o prezentasem pe Helga, cu doi ani înainte, mințind-o într-un mod nerușinat, dar spre folosul înțelegerii noastre, că se numește Sonia — nu voi înțelege niciodată de ce ținea mama atît la acest nume ascuțit și cu miros de curea udă, de-ntins pe ea briciul în frizerie. Ea visa și altfel de vise, îmi povestise destule, dezagreabile erau îndeosebi acelea în care eu apăream însîngerat, cu hainele ferfeniță, bîiguind cuvinte niciodată lămurite. Visul cu coborîrea ei într-un Paris subpămîntean revenea.

— Îmi închipui că legi de visul tău anume interese, oarecari semnificații, i-am spus mamei pe cînd aduceam vinul și sifoanele.

— Absolut nici una, îți dau cuvîntul meu. Dealtfel, găsești ceva de înțeles în toată conversația noastră? Dacă cuiva i-ar veni în gînd să ne urmărească și ne-ar putea surprinde și parantezele, imaginează-ți ce idee și-ar face despre seriozitatea noastră . . .

— În afară de Unamuno, am spus eu și am zîmbit.

— Firește, în afară de el și, dacă îmi dai voie, de surorile Georgescu de la Poștă. Apropo, știi că Angelica nu mai este? A murit acum un an, biata de ea . . . Arterită . . .

M-am dus de trei ori pînă la ușa din față, uriașa ușă de stejar pe a cărei clampă tata n-apuca niciodată să apese, mama ascunsă în spatele ei luîndu-i-o mereu înainte, după care îi sărea tinerește de gît, gata să strige spre alee, spre grădină, în văzduh și flăcărilor celor șapte plopi: „Poftim la masă, scumpe oaspete!", și de tot atîtea ori m-am înapoiat, înfiorat de teama că ceva nu e pus la punct, că lipsește ceva de la masă. Și foarte bine am făcut, fiindcă abia la cea de-a treia înapoiere mi-am amintit că tata ceruse să-i așezăm masa afară, sub cireș, iar noi, și din cauza ploii nu numai că uitasem precizarea, o întinseserăm în sufragerie, cum ne obișnuiserăm.

— Dumnezeule, sub cireș, la umbra atît de dragă lui!. . .

— Cum sub cireș? a făcut mama, enervată. Ce idee îți mai veni? Nici lui, nici mie nu ne-a trecut prin cap să schimbăm rîn-

duielile casei. De cînd ne-am luat, cu o singură excepție, atunci cînd a plecat Titu cu aeroplanul și, grăbindu-se, am servit musafirilor cîteva tartine pe-o măsuță așezată între șezlonguri și scaunele din grădină, am luat masa numai în sufragerie . . . Și te rog să nu mai zăbovești, să-l chemi neîntîrziat: bulzul nu face doi bani dacă se răcește . . .

Ora era tîrzie, soarele trecuse de crucea zenitului, o nouă discuție era de prisos, nervii ne erau atît de încordați că cine știe ce istorii am mai fi dezgropat.

— Du-te, eu mă retrag cîteva minute ca să-mi schimb capotul ăsta infect.

Am ieșit prin ușa din față, am coborît treptele, am făcut cîțiva pași spre grădină, închipuindu-mi că acolo s-ar fi aflat el, și-n acest caz n-ar mai fi fost nevoie să strig . . . N-am ajuns la gardul de lemn cîinesc, că din curtea lui Diaconescu am auzit o voce bărbătească strigîndu-mă pe nume:

— La dumneavoastră merge curentul electric, domnule Zaharescu?

— Bună ziua . . . Știu eu? De azi dimineață n-am habar dacă merge ori ba . . . Mă duc să-ntorc un buton. Stai o clipă, dom' Diaconescu.

— Nu-i nici o grabă, m-a oprit Diaconescu, și se apropie de gard. Ați aflat că mi-au furat hoții găinile? Azi-noapte, pe toate opt, și-mpreună cu ele o frumusețe de iepure. Îl prinsese viu Victor, mi-a fost milă să-i iau viața, îl creșteam în cotețul de colo . . .

— Îmi pare foarte rău, dom' Diaconescu, tocmai acum . . .

Ultimele cuvinte mi-au venit pe buze fără să știu cum, ba știu foarte bine și mă prefac a nu ști, căci chiar în acel moment aerul grădinii se-nmiresmase de miros viu de friptură.

— Nu erați desigur acasă . . ., am adăugat eu repede ca să-mi ascund tulburarea.

— Păi, dacă eram acasă, auzeam cîrîitul păsărilor, săream la timp, trăgeam cu pușca . . .

— Mă duc să văd dacă arde lumina! am strigat din rărunchi și m-am repezit pe scări.

E îngrozitor ce repede pot umbla gîndurile prin capul unuia ca mine! În răgazul a cinci minute, cît am întîrziat în căutarea unui comutator, mi s-au învîrtit în minte cele mai oribile presupuneri. Nu izbuteam să prind și să stăpînesc nici unul, dar nu mi-a fost greu să mă îndoiesc fulgerător de Sonia și de toată călătoria ei în Italia. Trebuia s-o cred pe mama, care-mi sugerase că, atunci

cînd va sosi vremea însurătorii, să țin seama de preferința ei pentru o fată Sonia, frumoasă, urîtă, nu contează . . .

— Helga sau Sonia? Eu pe cine să cred? strigase mama cînd mă surprinsese strigînd-o pe Helga pe numele ei adevărat și Helga se-ntorsese din drumul ei spre coteţe, la zarzărul pîrguit.

— Sonia, de bună seamă, spusesem eu și, îndată, făcusem pe supăratul.

— A fost sau n-a fost în Italia? mă întrebase mama și-mi fixase privirea ca pe-a unui răufăcător.

Privirea ei era dură, de-un albastru de oțel, mă înfiora, așa că n-am putut să mint:

— Va merge negreșit. Avem atîtea ocazii de-a călători. Numai cine nu vrea nu merge în Italia . . . Eu cum am fost în America? Vezi că se poate?

Mama a părut convinsă, dovadă că:

— Atunci cînd Sonia se va duce în țara lui De Amicis, a spus ea, roag-o să aducă de-acolo un iepure, cîteva bidonașe de untdelemn, poate o pungă de făină din grîul sticlos al italienilor . . . Intenționez să . . .

— S-a notat, am făcut eu, și-am ieșit să-i pun un leu în palmă cerșetorului orb care pretindea, pe cînd eram copil, că n-o să apuce iarna următoare. Arăta înfloritor, își făcuse griji de pomană.

Acum mama trăia cele mai cumplite emoții, după cum mi-a mărturisit mai tîrziu, se aștepta din clipă-n clipă să-și piardă mințile, eu nu știam unde să mă ascund, de rușine, de frică și dezgust. ,,Tata trebuie să fie pe-aproape, poate chiar martor la convorbirea mea cu Diaconescu . . . Ce-o fi înțeles bătrînul cînd m-a văzut pălind, ce gînduri își va face la masă, în fața iepurelui fript:" Stăteam pe closet, chinuit de crampe violente, de greață, fără nici o idee despre felul cum aș fi putut ieși din încurcătură. Curentul electric funcționa, cel puțin știu că funcționa cînd am intrat în cabinet, pentru că, nu mult după aceea, am dormit.

De cum am pășit pe podeaua de sticlă a visului, mi-am dat seama cît de neînsemnate sînt emoțiile noastre ce ne duc (despre astea sînt pline manualele medicale) la tahicardii paroxistice, congestii cerebrale, stop cardiac și alte asemenea. Era o vreme minunată, străbăteam o pădure minunată, un vînt ușor foșnea frunzișul copacilor înalți, într-un timp am ajuns într-o poeniță minunată. În stînga, un snop de ferigi, cozi lungi înfoliate, dumbrava ce se afla dincolo de pîrîu trimitea valuri-valuri de arome crude și înviorătoare, în aerul de-o consistență de miere, minunată. Zburdam

ca un ied pe pajiștea necălcată vreodată de om, printre fluturi de toate culorile, culegeam flori de genţiană şi lumînărică, respiram adînc, cu nesaţ, simţind cum natura transmite trupului meu energii de care uitasem de multă vreme. Dar prea multă lumină şi zbenguială mă obosi. M-am întins pe iarba catifelată, cu braţele sub ceafă, şi-am privit cerul, învolburarea norilor de sidef, priveliște minunată. Nu știu cînd am adormit, în vis.

L-am întrebat (nu mi-a fost uşor!) de unde vine Cella şi ce înseamnează ea în viaţa lui. Formulasem întrebarea cît se poate de cuminte şi aşteptam un răspuns cu ajutorul căruia să-mi pot construi o comportare cît mai potrivită faţă de această femeie frumoasă şi spirituală, nici atît de admirativă şi de afectuoasă încît să-i pun la încercare certitudinile şi să-i tulbur liniştea, nici atît de rezervată şi politicoasă ca să pară că mi-e indiferentă şi că vreau să o alung de la convorbirile noastre. Mi se întîmplase de-atîtea ori să nu aflu exact măsura şi surprinsesem la prietenii mei nedumerirea, stînjeneala sau, mai grav, gelozia şi iritarea, şi aceasta din cauză că-mi lipsiseră informaţiile celui autorizat să mi le dea.

Am fost bucuros că nu s-a arătat deloc nepregătit să-mi ofere explicaţiile de care aveam nevoie:

— O cunosc de foarte demult, cred că din prima copilărie, ca pe Helga. Mă aflam o dată într-un grup de copii, pe trotuarul umbrit de tei al străzii mele, eram preocupaţi să desfacem dintr-un sac popicele şi bilele pentru a aşterne jocul pe întinsul neted al străzii pe-atunci neasfaltate, unde ploile lustruiseră pămîntul, cînd dinspre şcoala de fete au început să treacă grupuri de şcolăriţe gălăgioase, umplînd de mişcare trotuarul de vizavi.

Alcătuiserăm echipele, aşezaserăm în picioare popicele în careul tras cu un băţ, unul dintre copii luase bila în palmă şi se pregătea să ochească . . . Atunci am simţit că inima se opreşte în loc, poate era prima dată cînd aflam că inima bătea, pentru că privirea descoperise în unghiul braţului încordat al jucătorului, ca prin lentila unui ochean şi mult mai încolo decît locul unde se afla trăgătorul, o siluetă incredibil de armonioasă, purtînd chipul frumuseţii înseşi.

Era un trup înalt, mlădios şi plin de graţie, răspîndind în jur parcă raze strălucitoare de lumină, aerul din jur căpătase o consistenţă de miere, avea culoarea mierei, mişcările leneşe ale acelei fete păreau a fi un efect al mediului deopotrivă fluid şi dens.

Rămînînd încremenit înaintea acelei halucinații, nu mi-am dat seama de nici unul dintre detaliile ce recomandă inimii o prezență nemaintîlnită; între mine și ceea ce vedeam se stabilise fulgerător o comuniune imposibil și-acum, după atîția ani, de explicat și descris. Fapt e că pasul ei apăsat pe trotuar îmi atingea și-mi mîngîia pielea gîtului, lîngă ureche, rămînerea ei în desimea aerului îmi răscolea pieptul ca un anunț de furtună în coroanele înalte ale unei păduri, mai mult vuiet decît mișcare și mai curînd dulce, voluptoasă apăsare decît eliberare de energii și risipă... Mi s-a părut că văd una din pozele din revistele de-acasă, încărcate de culorile imaginației mele și plutind într-o lume neștiută, de la început neadevărată, dar imaginea acelei minunate făpturi ieșise din cadrul brațului băiatului cu bila și-acum se recompunea dincolo, pe grilajul unui gard, la început linia unui picior foarte lung, și-apoi răsucirea unei mîini ce urcă în părul despletit, ca o vietate redeșteptîndu-se după un mileniu de somn, să le domolească pletelor revărsarea...

Aș fi cunoscut atunci mai mult din miraculoasa ei făptură, dar băiatul aruncase cu putere bila de lemn, proiectilul produsese un adevărat dezastru în articulația pieselor din careu, eu mă trezisem din visarea ce nu avusese vis, inima reîncepuse să bată cu putere și umbra teilor, îngustată mai înainte între bordura trotuarului și dîra de pămînt bătătorit, a inundat ca o pată de tuș întreaga stradă, atît cît fusese la începutul jocului.

Mi-a rămas în urechi zgomotul de lemn curat sunînd asemenea unui capăt de muzică cerească, jocul de popice a continuat pînă la căderea serii, fiecare nouă ridicare a bilei mi-o readucea pe Cella înaintea ochilor, ocupînd și-apoi rupînd cadrul în care o zărisem, sunetele acelea — pentru o vreme — i-au ținut locul în inima mea, care acum bătea să-mi spargă timpanele, acum se oprea și rămînea așa îndelung, în chinuită așteptare...

— Avea și-atunci acel profil de regină antică? l-am întrebat eu, după ce m-am convins că nu mai dorește să adauge nimic.

— Cu siguranță. Însă știu bine că atunci nu i-am văzut chipul. Multă vreme el mi-a rămas necunoscut... Profilul de regină îl avea negreșit...

— Ai, desigur, un plan pentru scrierea cărții începute...

— Doamne ferește! La ce mi-ar folosi? Acum opt luni, am simțit că nu voi mai putea trăi măcar o oră dacă nu încep. Nu aveam nimic în cap, dar ceea ce mi se întîmpla și gîndeam, știam

că nu mai putea rămîne neînregistrat, își cerea forma oprită în vreun fel. Dar de scris am pornit mai tîrziu, fiindcă din toate schițele nu puteam reține nici o frază.

De curînd, am început. Voi scrie cît voi avea dispoziția de acum, nu știu bine despre ce, aș spune că nici nu mă preocupă asta. Cînd voi obosi, cartea va fi gata. Nici un rînd în plus față de cît ar fi trebuit să fie. Ce plan să-mi fac? Ar fi ca și cum, plecînd în munți chemat de misterul lor, mi-aș propune... „să întîlnesc natura..." (expresia am reținut-o dintr-un buletin al circulației rutiere).

Spre deosebire de scriitorul de odinioară, care se străduia să-și prezinte cu limpezime simțămintele, trăirile, gîndurile, cel de azi trebuie să pună o mare inventivitate în aflarea unor procedee care să ascundă intențiile și să dejoace tendința de continuitate mecanică a expresiei, parcă urmărind să-i lase cititorului satisfacția de a-și juca cu deplină responsabilitate rolul de dispecer și limpezitor al lucrurilor.

După noi, un important grup de prozatori — ți-aș putea numi cel puțin zece — știe magistral să facă această politețe cititorului.

Mama mi-a povestit că n-a vrut să mă aibă: a luat — cam tîrziu — niște medicamente care să-i întrerupă sarcina. Am fost, se vede, mai puternic decît ele; asta îmi dă curaj și explică rezistența mea de fier, tăria de-a suporta inimaginabile suferințe fizice și morale, de-a nu răspunde ofensei, agresiunii, injustiției, de-a putea rămîne la masa de lucru 16—18 ore fără să mă ridic să beau un pahar cu apă. În ciuda faptului că am fost, în copilărie, anemic, bolnăvicios, bolile obișnuite ale copiilor făcîndu-le, mai toate, în forme grave ce uimeau pe doctorul Mazilu, bunul doctor Mazilu care se lăuda — pe bună dreptate, — că m-a scos cel puțin de trei ori din ghearele morții iminente. Maladiile mi-au fost și ele buni magiştri. Le sînt recunoscător.

Răbdarea mea fără efort nu știu dacă e o virtute sau o expresie maniacală. Doar fratele meu mă întrece: acum cîțiva ani și-a construit singur, lucrînd doi ani, un automobil, acum își construiește un altul, cu aceeași sîrguință.

Ca să vin pe lume într-o casă luminoasă de pe strada maior Brezișanu, colț cu Comăneanu (fostă, și din nou Calea Cîmpulungului), la numai 150 de metri de casa unde a văzut lumina zilei

Grigore Alexandrescu, cu care — de-aș înșira doar cîteva trăsături, s-ar vedea că semăn ca temperament și anume preferințe —, a trebuit să se adune în făptura mea nu mai mult decît un degetar de scame rătăcinde, unele din Argeș (din partea tatălui), altele din București și Găești (din cea a mamei).

Bunicul dinspre tată, Atanasie, fiul lui Dimitrie Simion Băcanu și al Mariei, fiica unui protopop Constantin, s-a născut la Pitești la 6 octombrie 1857. Un strămoș al lui venise de peste Dunăre ca episcop de Curtea-de-Argeș.

A decedat la 81 de ani, căzînd noaptea, pe cînd se întorcea de la cafenea, în șanțul unor lucrări de canalizare. Atanasie Simion s-a căsătorit cu Maria, fiica lui Ioan Brătianu (de unde și rudenia mea cu Ion Pillat), născută la 8 noiembrie 1875, în satul Ciumești, plasa Ștefănești (Muscel), decedată la 8 martie 1954, în urma unei congestii cerebrale.

Știu mai nimic despre bunicii mamei, foarte puțin despre bunicii mei materni: Ștefan Popescu și Paraschiva Venera Căciulescu, el fiu de țărani, într-o vreme ținînd o prăvălie cu mărunțișuri la Găești, iar ea descinzînd dintr-o labirintică familie bucureșteană avînd ramuri cu numele Oprescu, Rogalski, Nasta, cunoscute pînă pe la jumătatea secolului nostru. Bunica Venera învățase la Azilul „Elena Doamna", în Cotroceni, fusese elevă strălucită, apreciată și protejată de Ana Maiorescu și de profesorul ei Ioan Slavici, așa că, atunci cînd s-a căsătorit cu Ștefan, Maioreștii le-au fost nași. Nu știu unde s-a oficiat căsătoria, poate că la vechea Mitropolie din Tîrgoviște (Titu Maiorescu și familia treceau vara la Vulcana-Băi sau la Mănăstirea Dealu, poate cu ocazia uneia din acele promenade...). Bunicul a decedat în 1931 (uremie), bunica a trăit pînă prin anii 50 și a sfîrșit de congestie cerebrală.

Ce să înțeleg din moștenirea acestui amestec de fibre, unele tari și altele slabe? Tatăl meu a murit la 41 de ani, mama la 76, unchii și mătușile s-au prăpădit unii la 20 de ani, alții la 70, în orice caz, tuberculoza și bolile vasculare i-au răpus pe cei mai mulți. Unii au pictat, au compus scrisori de-o remarcabilă frumusețe (intenționez să strîng și să public o culegere din cele peste 800 de scrisori ale mamei, adresate mie și fraților ei), alții s-au complăcut în situația de copiști și hîrțogari cu un înalt ridicol simț al datoriei. Toți, cu excepția fratelui mamei, Paul, care scria ilizibil, au avut o caligrafie de îngeri și, dacă au arătat vreo pasiune

pentru ceva, aceasta a fost pentru registre, formulare și fotografii, pentru creioane, cerneluri şi hîrtie indigo.

În privința bunei (idioatei) cuviințe față de rînduieli, tata era între toți o excepție: un critic mereu în opoziție, urmat sfios de mama, aparent legitimistă, care însă s-a dovedit o năzdrăvană în originalitatea despre care am vorbit mai înainte.

Azi, marți 3 august, după ce a plouat puțin, vremea s-a răcit şi vaporii atmosferici s-au transformat într-un fel de pulbere înghețată. Am cules o scamă pe bascul meu, am cercetat-o cu lentila ochelarilor: era un fulg adevărat de zăpadă ! Întîmplarea m-a tulburat, am alergat în casă, deranjîndu-l de la scris, să-i spun că ninge.

— Deci invocația mea, scremetul de-acum cîteva zile, a avut efect ! Bun. Acum rămîne doar să punem puțină ordine în cronologie, să obligăm cerul să răspundă imediat solicitării, nu cu întîrzierea asta scandaloasă. . .

Rămîn la ideea mea: acest om nu e în toate mințile !

Descins (corect: catapultat) din oraş şi din mișcarea lui vie în liniștea și singurătatea Pietroșiței, am resimțit, timp de cîteva zile, lipsa vieţii trepidante, a noutăților lumii, a ceea ce numim de obicei realitate în perpetuă devenire. I-am vorbit despre această lipsă, el m-a lăsat să o articulez, dar în cele din urmă m-a întrerupt:

— Înțeleg că duci dorul evenimentelor: cine s-a îndrăgostit de cine, cîte accidente de circulație s-au „comis" săptămîna trecută în Craiova, cîte maşini mai funcționează la uzina de motoare electrice și ce se-ntîmplă cu cele care stau, cîte victime a mai făcut viroza. . .

Dar te-ai întrebat dacă nu cumva codul tău e incorect și dacă grila pe care o utilizezi din obișnuință nu e prea deasă, nelăsînd să treacă drept evenimente tocmai unele dintre întîmplările importante?

— Ca de pildă. . ., am întrebat șovăielnic.

— Ca de pildă cutremurul de pămînt de azi-noapte.

— Glumeşti ! A fost azi-noapte cutremur?

— Şi încă unul de gradul patru pe scara Richter. L-am simțit foarte distinct.

— Da, ăsta ar fi un eveniment dintre cele ce se notează. . .

— Ştiu eu? Mai importantă, chiar senzaţională, mi se pare apariţia pe cer, ieri spre asfinţitul soarelui, a două rînduri de curcubee, semiconcentrice. Un spectacol rarisim Eram convins că l-ai văzut din balconul din faţă şi că, tulburat, te grăbeşti să notezi.

— Din păcate, mă prinsese somnul și mă trîntisem puțin pe pat...

— Îmi pare rău... Dar şarpele l-ai văzut?

— Şarpe?

— Da, un șarpe de aproape un metru... Cîți șerpi ai văzut de-a lungul vieții?

— Unul, la grădina zoologică. Alții, doar în filme și în *Larousse*.

— Cel de ieri era un eveniment, te asigur. N-avea ţinuta reptilelor exotice, care aparţin depozitului nostru himeric, alături de sirene, centauri și harpii, era parte dintr-un mobilier al cărui inventar l-am cam pierdut. Merita să-i admiri mătasea pielii!... Nu se tîra, te asigur: luneca asemenea unei ape subțiate de pietrele din drum, trecea din pulbere în mediul rarefiat al poeziei. Eveniment, domnule! Trăiește aceste evenimente, iubite, şi-ai să-ţi refaci sistemul de informație, acum dereglat!

N-am înțeles bine ce-a vrut să spună, mai ales că la ora prînzului, înapoindu-se din sat cu o gazetă, l-am văzut foarte tulburat și, căutînd să aflu motivul, mi-a şoptit doar că nu mai ştie ce se mai întîmplă în Irlanda, ultimele veşti parvenindu-i indirect prin domnul Joyce, care nu-i o sursă de prima mînă. Mai corect informat era, crede el, bătrînul Goethe, — și mi-a dat exemplu de felul cum ajungeau la el veștile din marginile lumii (o demonstraţie pe cît de complicată, pe atît de neconvingătoare).

În timp ce lipsea de-acasă, am intrat în ,,aplecătoare" să caut un chibrit și am aflat pe lampa de gătit o oală uriașă cu varză și ciolan de porc. Nu m-am putut abţine de a-mi scoate o porţie şi de-a mînca pe furiş. După care, am spălat vasul și furculiţa, ştergînd orice urmă.

Pe oameni ca el, supraveghind maniacal toate operaţiunile şi obiectele, îți face plăcere să-i păgubeşti.

Mă aflam cu mama într-un splendid orăşel italian de munte, pe terasa unei spendide vile de unde se vedeau în dreapta pîlcuri

de pini, țancurile semețe ale unor uriașe stînci, spre o vale splendidă asemenea Paradisului, un lac circular încărcat cu pînzele unor ambarcațiuni, colorat viu de geamanduri și debarcadere. Mama, îmbrăcată într-o splendidă rochie de lamé, purtînd pe cap o pălărie enormă, iar în mîna dreaptă, înmănușată, splendidul ei evantai roz, darul colonelului de la școala de cavalerie, încerca să mă facă să înțeleg că îl așteptam acolo, să sosească din America, pe Arturo Toscanini, pe care nu-l văzuse de foarte mulți ani și care, în tinerețe, o admirase mai mult decît un muzician pe o pianistă începătoare. Am vrut să spun că, în cazul acesta, eu sînt de prisos, nu mi-ar fi fost deloc dezagreabil să mă plimb singur de-a lungul țărmului acelui lac splendid, să intru în vorbă cu marinarii, să închiriez eventual o barcă cu care să mă plimb în larg, scăldat de ape, de soare și de libertatea fără margini a vacanței. Ea mi-a arătat pe loc că nu se putea să nu găsesc un pretext pentru a scăpa de sub controlul matern, reproșîndu-mi că întotdeauna am fost un copil necivilizat; Toscanini, în repetate scrisori, se interesase de mine, de progresele mele la clavecin, ținea să mă cunoască. Mama adaugă că unei relații atît de fericite nu-i poți răspunde cu grosolănii de felul celei pe care eram gata să i-o ofer și, aranjîndu-mi gulerul bluzei, găsi nimerit să remarce că genunchii îmi sînt cam murdari, pantalonii scurți prăfuiți, frizura neîngrijită, tocmai într-un moment splendid ca acela. Am simțit că voi plînge, am și scos batista mototolită, cu urme de cremă de ghete pe ea, și am schițat cum m-am priceput jignirea, supărarea și plînsul, apoi i-am cerut mamei să-mi cumpere o înghețată de la o tînără splendidă ce împingea un cărucior, nu atît pentru porcăria aia de înghețată, ci pentru ca, în timp ce se perfecta cumpărătura, să-i admir fetei pulpele splendide, sînii splendizi și linia coapsei, splendidă și ea, cum se poate presupune.

Lumea aflată pe terasă se mișca într-un fel anume, din care înțeleseserăm că Toscanini sosește. Grăbirăm pasul spre o intrare cu arcadă, de unde puteam domina bulevardul cu castani de dedesubt, ne făcurăm loc prin mulțimea de gură-cască ce se bulucise acolo și așteptarăm. Nu mult. Pentru că un șir de limuzine își făcu apariția dinapoia clădirii splendide a cazinoului, se apropiară și în doar cîteva secunde marele, splendidul bărbat care se numea Toscanini îi strîngea afectuos mîna mamei, îmi netezea cu degetele lui lungi și subțiri părul rebel de pe frunte, în ovațiile miilor de spectatori ai splendidei, liricei scene. În semn de omagiu, marele dirijor îi spusese mamei că îi oferă pe loc un concert.

— Vei avea, scumpa mea Mélanie, rarul privilegiu de-a asculta uvertura la *Coțofana hoață*, într-o interpretare de excepție...

— Toate interpretările dumitale, iubite prieten, sînt de excepție, a spus mama cu o spontaneitate pe care nu i-am știut-o. Ai o cravată splendidă, a mai spus ea.

— ... Nu, nu: excepționalul acestei interpretări vine de la faptul că nu conduc o orchestră de muzicieni... Voi alcătui o formație din trecătorii și spectatorii acestei scene, oameni care n-au pus în viața lor mîna și buzele pe-un instrument... Ai o rochie splendidă, splendida mea doamnă!

— De-o asemenea idee mi-ai și scris ceva într-una din scrisorile trimise din America, a spus mama entuziasmată, dar eu știam că inventează, cum avea obiceiul în asemenea împrejurări.

— Îmi place puștiul tău, a observat Toscanini. Păcat că învață clavecinul, adică nu e cu totul un neștiutor... L-aș fi folosit în orchestra mea...

— Oh, nu-ți face griji, scumpe maestre: băiatul cîntă la acel instrument fără să cunoască notele și dacă îl pui să bubuie timpanele sau să sufle într-un clarinet, el nu se va deosebi cu nimic de ceilalți.

Orchestra s-a alcătuit cît ai bate din palme, cu toate că nu se găseau prea mulți, printre italieni, care să nu fi cîntat din gură sau să fi manevrat cu dibăcie vreun instrument. Un gest splendid al bucătarului-șef al marelui hotel *Concordia*, din vecinătate, care a oferit echipa lui, a scurtat timpul pregătirii. Cînd s-au desfăcut cutiile cu instrumente, disperatul de mine s-a repezit să înșface o piculină de argint, delicatețea ei și încrederea mea, că fiind cît un creion, sunetul nu se va auzi nici la trei pași, ajutîndu-mă să-mi depășesc starea de oribilă panică în care mă aflam.

— Să-l urmărești atent pe maestru și să-l asculți ca pe tatăl tău, m-a sfătuit mama, după ce m-a așezat cuviincios pe scaunul orchestrei, înalt că nu-mi ajungeau picioarele la podea.

— Se-nțelege! am spus eu printre dinți, fierbînd la presiune joasă, gata să scap o necuviință. O fac, mamă, doar de dragul tău, altfel...

— Ce vorbe-s astea? E o cinste nevisată de-a fi condus de bagheta celui mai... Să nu fii obraznic, te rog!

Publicul s-a așezat, orchestra și-a acordat instrumentele, de la prima digitație pe găurile piculinei mi-am dat seama că stăpînesc instrumentul de parcă m-aș fi născut cu el în gură. Emoția lua în acest răstimp culoare, se schimba din neîncredere și spaimă în

emoție curată, garnisită cum s-ar spune cu fiorii admirației, mîndriei și ...

Dar Toscanini apăru. Înalt, foarte subțire, alb, cu trăsături de domn de altădată, strîns pe talie de-un frac impecabil, cu manșete impecabile, cu coafura impecabilă, pășind printre pupitre cu o eleganță de senior. Aplauzele care-l întîmpinaseră se stinseră, am văzut bagheta de sidef ridicîndu-se în aer, o liniște desăvîrșită îmi făcu urechile să țiuie lung, apoi ...

De cîteva ori visele mele s-au întrerupt tocmai cînd trebuia să se producă ceva important, să se rezolve o chestiune ce mă frămîntase îndelung! ... Și-acum, ca de-atîtea ori. S-au aprins luminile, ca la cinematograf, splendidele înscenări de mai înainte s-au topit sub dogoarea lor, întîmplările s-au destrămat dintr-odată, frînturi din ce visasem au început să alerge, ca bilele de argint-viu într-un spațiu în grăbită expandare și rarefiere ... N-am izbutit să mai prind din urmă, în starea de buimăceală și deziluzie în care mă aflam, decît tricicleta fetei care-mi dăduse înghețata și continua să ignore admirația mea pentru sînii ei splendizi.

— Cam ce vîrstă să fi avut atunci cînd aveai vise de acest fel? m-a întrebat, la un moment dat, doctorul.

— Știu eu? Poate că nu intrasem încă în prima clasă a școlii ...

— Visele erau frecventate ades de șerpi, de animale lungi ca spre pildă girafa?

Am rămas pe gînduri, decepționat parcă de-a nu fi avut niciodată asemenea musafiri.

— Obiecte lungi, demesurate, visez aproape în fiecare noapte ...

— De pildă ...

— De pildă furtunuri mișcîndu-se în iarbă fără ca cineva să le tragă, pîlnii de tinichea, cu gîtul lung și orificiul zimțat ca o gură știrbă, funii petrecîndu-mi trupul, sugrumîndu-mi grumazul ... O dată, cineva m-a chemat în magazia de lemne să-l văd pe fratele meu cum tîmplărește niște chestii, mi se pare că un cuibar pentru porumbei. Cînd am intrat, l-am văzut încurcat în cabluri și sîrme lucitoare, zbătîndu-se în strînsoarea lor, despresurîndu-se repede de unele cu un patent, tăia parcă gîtul unor hidre, pentru că, după fiecare clănțănit al patentului, se auzeau căzînd pe dușumea niște capsule metalice, cu sunet de nuci costelive.

— Cunoști splendida lucrare reprezentîndu-l pe Laocoon? m-a oprit din evocare medicul.

— Din reproduceri. Nu m-a emoționat niciodată. E o idee totalmente tîmpită.

Am mai scris undeva că îmi vine tot mai greu să-l urmăresc? Ieri mi-a vorbit despre rapiditatea epicii la spaniolii picareşti şi la Neculce, găsind corespondenţe între ei. Afirma, citindu-mi un pasaj din *Letopiseţul Ţării Moldovei* ... (pe care-l voi transcrie mai departe), că scriitorul (a evitat sistematic să-l numească, precum toată lumea, cronicarul) se mişcă în spaţiul îngust dintre Dunăre şi Ţara de Sus cu atîta dezinvoltură şi nici o urmă de provincialism, că nu poţi să nu recunoşti în el un european şi încă unul de astăzi, cultivat de-a lungul unor lungi *voiajuri* (termenul îi aparţine). Pentru că îi cunoaştem spaţiul din mijlocul căruia îşi face însemnarea, doar aparent îngust, îl vedem pe scriitor ignorîndu-i limitele, respirînd pretutindeni — în localităţile şi regiunile enumerate — un aer familiar, de-acasă. „Locuieşte Europa cum eu această casă!" a încheiat fericit.

„Iară Miron logofătul şi Buhuş hatmanul şi cu Constantin postelnicul Ciobanul, fiind mai aproape de casa Ducăi-vodă, n-au priimit acel sfat să treacă de la Braşov în Ţara Muntenească, dzicîndu: «Dacă n-am mărsu prin Ţara Muntenească, cîndu ne îmbiè Şerban-vodă, iar de aice ce să căutăm? Ce mai bine este să mergem drept la Oituz, şi dacă vom vidè că n-om pute merge la Iaşi de răul leşilor, noi om lua pe Trotuş în gios şi om merge la Focşani». Şi pe acel sfat au purces şi au ieşitu pe Oituz. Deci oastea Ducăi-vodă, fiindu supărată de la Svetii Gheorghie până la Svetii Nicolai, s-au şi răsipit, carii încotro au putut, pre la casăle lor. Şi au rămasu numai doao steaguri de lăpcani şi puţinei siimeni. De la Iaşi n-au avut cu cine merge şi au luat în gios de s-au dus la Domneşti".

În pasajele care încadrează acest pasaj, Neculce, ca un călător citind, în supersonicul ce survolează ţara, programul oferit de agenţia aviatică, enumeră aci Giurgiul şi Dunărea, aci Ţara Ungurească şi Siretul, aci Brăila, Cernăuţi şi Bugeacul.

Uitam: un sfert de oră a elogiat perfectul simplu şi gerunziul, primul ca instrument al acceleraţiei optime, al doilea ca mijloc de simultaneizare a acţiunilor paralele.

Are dreptate cînd afirmă că scriitorul adevărat se cunoaşte „după felul cum se instalează între propiile lui cuvinte". În cele mai extravagante situaţii, în cele mai exotice spaţii, el se simte *chez-soi* şi „nu cuvintele mari, ci mai adesea cele umile, crude şi imperfecte creează această precisă situare, sentimentul proprietăţii locului pe care s-a aşezat şi stă".

Rămîne de văzut dacă un remediu la inflația de versuri ar putea fi frazele complicate, chinuite, ceasornicărește alcătuite, cu care învățătorii ar trebui să scalde mintea copiilor. E terapeutica unor medici înțelepți de-a da unui intoxicat o infuzie dintr-o duzină de plante, din care bolnavului îi e imposibil să recunoască gustul nici uneia, spunea.

În primii ani de liceu se organizau la Tîrgoviște șezători literare, animate de doi ,,sufletiști": profesorul și poetul Ion Calboreanu și gazetarul Jean Vasiliu, acesta din urmă o adevărată enciclopedie a vieții literare a anilor 30. Mergeam cu Radu Petrescu la Sala de Arme, vecină casei lui Brătescu-Voinești, îi vedeam și-i ascultam pe Alexandru Philippide, Rebreanu, frații Ionel și Păstorel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Șerban Cioculescu, I.C. Vissarion și mulți alții. Întîlnirile erau amețitoare, cu atît mai atrăgătoare cu cît unii profesori și alți ,,oameni de bine", din nu știu ce motive, ne interziceau nouă, elevilor, să participăm la ele. Stăteam ascunși la galerie și sorbeam cu nesaț fiecare vers și fiecare mărturisire. Cea mai categorică interdicție mi-a formulat-o mătuși-mea Jeana, care — probabil delegată de familia scandalizată și fără știrea mamei — m-a însoțit o dată la o șezătoare. Tot restul zilei, dar și mai tîrziu, ea, care studiase la Academia Comercială, mi-a învederat inconsistența ,,poeziei ăștia noi ", nocivitatea ei: ,,Auzi, să compare un oarecine o noapte cu un copac desfrunzit, să pretindă că reflectă adevărul cînd vede într-un vers « pecinginea soarelui pe zid », cînd spune « risipă . . . avară »! Cai verzi pe pereți!" Argumentul ei zdrobitor era că literatura nu e o meserie. ,,Ce, vrei să devii poet, tu, băiat de familie, asemenea unui prăpădit de la ministerul meu (Ministerul Economiei Naționale), de care rîde toată lumea? Prost îmbrăcat, mai totdeauna nebărbierit, ursuz și spăimos, nici bună ziua nu știe să dea . . . Un neisprăvit! Și-și zice poet!" Era vorba despre George Bacovia, ,,colegul" ei! Bunica, fina lui Maiorescu, institutoare pensionară, o aproba, ea citise pe-o foaie de almanah ceva de unul *Arghezie*, vai de capul lui, care întinează poezia ilustrată de Vlahuță și Cerna cu niște spurcăciuni pe care nici nu le poate reproduce. ,,Dacă la Sala de Arme ar veni Soricu sau Vasile Militaru, aș înțelege; ăștia-s poeți adevărați, dar așa? . . ." spunea bătrîna.

Continuam să mergem la șezători, citeam pe înfundate *Antologia poeților de azi*, împănată cu producții dezavuate, îl iubeam și mai mult pe Bacovia și nu pierdeam nici o ocazie să ne arătăm răzvrătiți, împotriva tuturor . . .

Timp de cîţiva ani, cu o grabă copilărească, am editat, în afara revistelor, o mulţime de volumaşe, trecînd de la dadaism şi suprarealism (de împrumut) la concepţionism, finism (creaţii originale), apoi la hexametre, la neoromantism, letrism şi altele. O bibliotecă! Ajunsesem să-mi numerotez poeziile, colecţia mea depăşea 800 de producţii. În toamna lui '45, în grădina casei lui Costache Olăreanu, în jurul unei mese încărcate cu mere enorme, le-am expus prietenilor planul şi cîteva pagini (pe care le păstrez) ale cărţii *Istoria literaturii organice*, prima formă a *Bibliografiei generale* de mai tîrziu. Momentul îl păstrez viu în amintire, pentru că tot atunci Radu ne-a vorbit entuziast de George Călinescu, iar Costache ne-a împărtăşit impresii ale ultimelor lui lecturi din Petre Andrei, P.P. Negulescu şi dintr-o istorie a filosofiei către care îl îndrumase tatăl său.

Nu mai concepeam să ne despărţim, ne căutam dis-de-dimineaţă, veneam împreună de la şcoală, zăboveam cîte-o oră la un colţ de stradă, discutînd aprins, ne revedeam seara şi rămîneam împreună pînă tîrziu. Unor ochi murdari, prietenia noastră a început să li se pară suspectă. Aveam 15—16 ani, în loc să ne plimbăm cu fetele, noi ne căutam ca îndrăgostiţii. Li s-a atras atenţia părinţilor, deocheatul eram arătat eu, care chiulem cam des de la liceu. Pe Radu, această prezumţie l-a indignat pînă la sfîrşitul zilelor lui, amintindu-şi adesea de gîndul josnic ce vroia să ne compromită.

Da, făptuiam şi lucruri vinovate: împreună cu Costache, am furat din librăria lui Ionescu, *La Rotisserie de la reine Pédauque* şi mica *Estetică* a lui Croce, în eleganta *Cultura Naţională*.

Este singurul furt pe care l-am făptuit de-a lungul unei vieţi. Şi nu regret.

Nu ştiu cum se făcea, dar îmi dădeam seama că visez, eram chiar înciudat că visul nu se articulează, într-un licăr de conştiinţă am ştiut precis unde mă aflu şi mi-am amintit chiar şi de faptul că Diaconescu mă aştepta la gard cu un răspuns. Făceam eforturi disperate să mă ridic, să-mi trag pantalonii şi să alerg să-i dau răspunsul, dar nu puteam schiţa nici cea mai neînsemnată mişcare.

E un fel de-a spune, fiindcă în realitate străbăteam cu viteză ameţitoare spaţiul înalt al unei văi dintre două piscuri înzăpezite. Sărisem de pe o trambulină, lansarea fusese corectă, după aprecierea mea mă aflam la peste o sută de metri altitudine, nutream speranţa să-mi îmbunătăţesc timpul de coborîre, eram campion

european și anticipam bucuria de la capătul cursei, uralele spectatorilor, asaltul fotoreporterilor, ploaia de flori. Plutind ca un înger deasupra lumii, vedeam cu o acuitate nesperată cele mai neînsemnate detalii ale întinsului peisaj: àcele cronometrului unuia dintre arbitri, titlul unei reviste vînturate de-un bătrîn cu barbișon, etichetele lipite pe parbrizul unui automobil („pe dracu', îmi spuneam, numai reclamă și vorbărie goală ... Biaritz nu merită doi bani!"), o vacă lătrată de cîini, într-o ogradă dintr-un cătun elvețian, și o femeie încercînd să potolească cu un ștergar alb haita asmuțită ... Deasupra capului, la o înălțime halucinantă, coada zbîrlită a unui turboreactor pe ale cărui aripi se distingeau foarte limpede însemnele companiei *Lufthansa* ... Privirea închisă în ochelari de cosmonaut fugea mereu, cuprindea depărtările pînă într-o margine de continent, acolo începea marea — eram sigur că vedeam Marea Ligurică — , pînă dincolo, sub parapetul Alpilor, puteam distinge orașele germane de cele italice, ogoarele Banatului și întinsa cîmpie a Tisei. Tocmai gîndeam cu voce tare cît de înșelătoare e ideea stăpînirii lumii oferită de altitudine, zîmbind la coincidența dintre dezvoltarea conceptului de hegemonie odată cu perfecționarea aparatelor moderne de zbor, cînd uniformul tăiș al curenților în ceafă se transformă dintr-odată într-o strînsoare de mînă bărbătească puternică, poate cu unghii netăiate și ascuțite, ca o luare de guler, cum trebuie că simt cîinii cînd le înfigi mîna în coamă și-i ridici în aer. Cineva se afla deasupra creștetului meu și mă oprise în loc. Nu era o pasăre, pentru numele lui Dumnezeu, pentru că lunecarea moale a peisajului magnific de dedesubt încremeni, vîntul care-mi răsturna în urechi cascade de urlete încetă, schiurile din picioare deveniră grele, iar respirația se umplu de parfumul specific algelor marine, cald și aromitor, semn că rămăsesem suspendat. Aș fi vrut să ridic privirea, înțepenită pînă atunci pe luciul pîrtiei, să cercetez cine — vultur, obiect zburător neidentificat sau însuși Dumnezeu — mă țintuiește pe catargul azurului, dar gîtul îmi era prea strîns de gheara nemiloasă. Am încercat să ridic mîinile la ceafă, mîinile îmi erau grele, imposibil să le pot mișca. Oribilă senzație! Situație — nu știu — dacă periculoasă sau numai stupidă! Cea mai amenințătoare îmi apărea perspectiva de-a îngheța bocnă în aerul devenit iute, de-a mă transforma în piatră și de-a mă prăbuși de îndată ce gheara mă va descătușa. Dar foamea? Simțeam (și din cauza emoției firește) cum stomacul se strînge ca o pungă sub gîtlej, cum intestinele se răzvrătesc, ele care așteptau de-un sfert de oră cacaoa fierbinte și biscuitul fin al finișului ...

Nu, asta era o glumă proastă, glumă de cabană, cînd seara, întorși din aventură cu nervii destinși, băieții inventează cele mai imbecile bancuri, sau mai curînd glumă de regiment reformat, mă gîndesc la un regiment decimat într-o bătălie, retras din linia de luptă și uitat într-un sat oarecare, unde se joacă tabinet, se fac pariuri pe echipele fotbalului județean, se iscă la bufet scandaluri locale și se înregistrează sinucideri nefinalizate din cauza Sarei Montiel. . .

Ca orice sportiv de performanță, n-am crezut niciodată într-o ființă divină care să ne decidă soarta și, dacă la un antrenament, canturile mi s-au desfăcut sau un băț s-a frînt, n-am bănuit voia sau mîna Celui-de-sus, așa cum fac atîția, ci am cercetat unde am greșit și care e pricina accidentului. Credincioși sînt îndeosebi indivizii din margini de țară, unde cotropirile, necunoscutul de dincolo de fruntarii, imposibilitatea trimiterii de ajutoare rapide din interior, lipsa de grijă a administrațiilor îl aruncă pe om în nesiguranță. Ce nădejde să-și afle, bietul, în prietenii de dincolo de orizontul celor patru puncte cardinale? Teama și nenorocul îi trimit privirea și inima în cer, să solicite acolo ocrotire și pază. Eu m-am născut și am trăit în inima țării, sub munte, zonă de dealuri rîpoase și multe coclauri. Înaltul mi se-nfățișa ca un cuib foarte concret, stăpîneam — ca toți oamenii de pe la noi — secretele și posibilitățile împrejurimilor. Drumurile erau ințesate de paznici, nu aveai loc de-atîția soldați, de mulțimea de funcționari. Și-apoi și faptul că, pe la noi, toată slujnicărimea tot bate drumurile, tot măsoară și cîntărește, își tot schimbă locuința și se-amestecă neobosit cu alții, oferă individului certitudinea că nu e singur și nu bate drumurile, nu măsoară și cîntărește, nu se tot mută de capul lui ca să se-amestece cu ceilalți, ci o face în virtutea unor legi de nimeni clintite, omenești și, în cele din urmă, întemeiate pe buna judecată. Și chiar dacă legile și obiceiurile tradiționale se mai schimbă și certitudinile se mai smintesc, inversîndu-se situațiile și rolurile, capitala exersînd felurite inovații, echivalente uneori cu noutățile pe care le cunoșteau mărginașii, e prea tîrziu să se mai înfiripe frica de Dumnezeu la niște indivizi și la neamurile lor învățate cu scepticismul și trecute prin toate soiurile răului.

Acum sosise vremea, scrisă probabil în buletinul destinului meu, să cred în forța atotputernică a nevăzutului. Mi-am extras, cu greu, din buzunarul de la spate, cartea cu învățături, laică într-o oarecare măsură, identică celorlalte în bună măsură, și-am deschis-o la cauza cauzelor, capitol pe care nu l-am parcurs nici-

odată: „Ferice de cel care, răpit de carul de foc, urcă împreună cu conștiința lui, cu nădejdea părinților și a fraților, în tăria cerului, în cuib cald de stele și sub apele străvezii ale curcubeului. Conform legilor dialecticii, acumulările..." Cu toată starea mea disperată (pentru că oricine își poate da seama că speranțele erau puține), atenția și exercițiul vieții nu se stricaseră, așa că am observat dintr-o ochire că textul meu era greșit, fie din cauza editurii, fie din cea a tipografiei, lucrurile încurcate, corectorul zevzec. Am aruncat cu ciudă cărțulia în hăul de dedesubt, credința mi s-a clătinat odată cu mișcarea de aruncare (ce era să mă dea peste cap), mi-am amintit că avusesem de mai multe ori dorința de-a mă apropia de învățăturile adînci ale omenirii, dar că mă-ndepărtasem neîntîrziat din cauza mizerei înfățișări a cărților în care ele erau cuprinse, din cauza greșelilor oribile de corectură și chiar a prețului suspect de scăzut cu care se vindeau asemenea tipărituri. Ca om al cărții...

Trecusem prin marea probă a Aerului, văzusem marea și zăpada care mă purtaseră prin aceea a Apei, acum trebuia, pentru că frigul îmi înghețase oasele, să înfrunt eternul, slăvitul Foc. Reveneam, fără bruscări și salturi, la credința mea, care semăna cu o necredință sistematică. Ca să consum inteligent proba și etapa, mi-am aprins o țigară. Cu tutunul, oricît ar fi el de hulit de propagandiștii veacului, o industrie și-asta, trecerea spre umanism e-ntotdeauna mai lesnicioasă, firească în cele din urmă. Mi-am propus să cînt din toată inima partea de cor din acea sublimă *Simfonie a Bucuriei*, am regretat că nu știu încă versurile și, ca atare, nimeni nu se va mulțumi numai cu atît, muzica fără text dactilografiat, trecut prin megafoane și răspîndit mulțimii, nu are nici o finalitate, și-am înclinat, mereu ținut de ceafă, spre ceea ce specialiștii numesc luarea destinului în propriile mîini. Să lupt, mi-am spus (cred că am strigat), nu-i pe lume ființă umană care să nu-și poată stăpîni destinul, care navigînd, chiar și aerian, să n-ajungă la un oarecare țărm. Dintre capetele unei acțiuni, important este startul! îmi spuneam în termenii celui mai strîns raționament. Tot ceea ce îi urmează, e doar determinism și poate fi perfect controlat. În cazul meu, gravitația urma să împlinească restul. Iată că n-a făcut-o. Unde se ascunde eroarea? Unde viciul? Unde este, dacă nu-i o singură eroare, ci un ghem de contradicții, capătul ghemului, inima deviației?

— Ieși odată din closet că a venit taică-tu! Și dacă pune mîna pe curea, n-o să-ți scarmene el pantalonii? Hai, mișcă!

M-am trezit relaxat, la loc fix, ca parașutiștii, fericit că rațiunea și convingerile umaniste îmi arătaseră drumul cel drept, adevăratul, credinciosul.

S-a trezit la 4,30 dimineața. A preparat pe aragazul turistic un fel de fiertură neagră, a îndoit-o cu apă, a mușcat grăbit dintr-un coltuc de pîine rece, a sorbit după fiecare mușcătură două guri de zeamă d-aia, a ieșit pe terasă și a privit roată cerul. A rămas cu ochii țintă spre munți pînă ce crestele s-au împurpurat. A tăiat o bucată de lemn, a șlefuit-o, a fixat-o într-un suport, pe suport a prins un fasung și a legat un fir avînd la capătul celălalt un ștecher. A urcat repede scara, și-a ridicat mîna dreaptă în dreptul inimii, apoi la gît, urmărind să-și prindă pulsul. A desfăcut o fiolă de vitamina C, a băut-o, a luat apoi două pilule (?). S-a așezat pe scăunașul verde cu tăblie roșie, în fața aparatului de radio, a notat orele de răsărit și apus ale soarelui, apoi a ascultat o discuție la Paris-Inter despre romanul sentimental englez, și-a notat o idee și a ieșit să vorbească cu Ion, care-i adusese laptele, despre cum intenționează să-i scrie Ion nu știu cui și să-l întrebe dacă asta-i dreptate, s-a dus să puie un bec suportului și să-l aprindă, apoi, de pe terasă, privindu-și cronometrul-brățară și scriind pe hîrtie la fiecare cinci minute, a calculat că Ion face 24.000 de mișcări semicirculare într-o zi, la cosit, mi-a spus mie rezultatul, a țîțîit din buze și limbă în semn de admirație, a spus ceva despre arterită, despre cîte calorii i-ar trebui lui Ion pe zi, despre jalnica piesă concertistică a lui De Falla, despre o revistă de 500 de pagini, pe care o va face într-o zi (bine ilustrată, cu texte care să nu-și piardă actualitatea cel puțin cinci ani), despre greșeala săvîrșită de el acum un an, cînd a făcut din prunele celor doi pruni de la poartă oțet (9 lei litrul) și nu țuică (45 de lei), despre felul cum obține el cele mai precise informații privind cum stăm („iau în mînă o pipă, o desfac, citesc îndată la ce grad de civilizație ne-am ridicat. Așa procedez și cu chibriturile"), despre arta lui Boris Vian.

Restul zilei nu e decît o repetare, cu mici abateri, a celor înșirate mai sus. Una din abateri: se retrage o oră-două la scris, nu știu cu ce folos; o alta e somnul de după-amiază, după care, vorbind întruna de ce are de gînd să facă, ajunge repede la ora cinei.

Înainte de cină, frecîndu-și palmele, mă întreabă cu un interes absolut: „Ce e viața?"

Mi-am formulat, în ultimele zile, o frază pumnal, pe care să i-o ofer cînd se va aştepta mai puţin: ,,Curînd ne vom despărţi, poate pentru totdeauna. Nu ştiu dacă să-mi pară bine sau rău'', pentru ca echivocul celor două tăişuri să-l constrîngă să decidă o revedere sau să-mi reteze orice speranţă.

Am ales momentul cînd să i-o prezint şi găsindu-l, n-am putut lega două cuvinte, trebuind să mă retrag ca şi cum greşisem o uşă.

Mi-am regăsit echilibrul şi fraza tăioasă pe cînd ne spălam pe mîini, pentru prînz.

(Prima încercare nu reuşise pentru că se afla în atelier şi purta în mîna dreaptă o bardă cu care cioplea un par.)

,,Dacă te întreb de ce-ţi place Mozart, te asigur că nu aştept să-mi explici nimic. Poţi să-mi răspunzi şi printr-o exclamaţie''. (Miercuri seara.)

UN OM VREA SĂ FACĂ O CASĂ... Cîte cuie îi *trebuieşte* lui? Cinci! Unu, doi, trei, patru, cinci... Vică, ieşi! Un om vrea să... Cinci e Bibi, iese! Să face... Trebuieşte lui... Ies pe rînd, la următoarea numărătoare în cerc: Mică, Piţi, Jean Băilă, Dan Ignat, Tibi... O casă... A rămas, desigur dintr-o neatenţie, unul, Prostuţul. Şi acela sînt eu. Un om...

Acum, cînd m-am mutat în casa nouă de la Pietroşiţa şi privesc pe fereastra chiliei spinările înălbite de zăpadă ale dealului dinspre Cornul Caprei, gîndurile îmi fug înapoi, în copilărie, să stabilească, dintr-o nevoie ascuţită, aproape dureroasă de certitudini privind începuturile, ce vîrstă avea jocul şi cum arăta omul care voia să facă o casă?

Era, se-nţelege, timpul tuturor posibilităţilor, aşadar ne mutasem de la popa Telemac, de pe maior Brezişanu, colţ cu Cetăţii, lăsasem mitologiei casa cu un semeţ fronton aşezat ca vai de lume pe două coloane date cu var, pe sub care intra un Moş Crăciun, la ora misterelor, încă neatins de crizele de reumatism şi economice (a se vedea ziarele vremii), şi intrasem într-o geografie mai uşor de evocat, pentru că ea a rămas neschimbată pînă tîrziu, în casă proprie, în două camere abia tencuite, mirosind pătrunzător a mortar şi lemn şlefuit, înconjurate de alte camere şi săliţe, vraişte toate, locuite ani în şir de cohorte de pisici şi chiar de lilieci, o arcă a lui Noe eşuată dincolo de uşă, pînă ce, cu împrumuturi istovitoare, cu plînsete şi reproşuri adresate tatei, indiferent la proiect şi realizare, mama a reuşit să termine construcţia, să-şi invite prietenele şi rudele să se plimbe din ietăcel pînă în sufragerie şi din

salonul, cam gol în acel moment, pînă la cămară. Acei musafiri, care-i împărtășeau mamei bucuria de-a se vedea în casa isprăvită, au trecut de la o fereastră la alta, au privit curțile vecine, cotețele și cățeii în lanț, au pipăit zugrăveala încă udă, au admirat tîmplăria făcută de Matei, cel care venise săptămînă de săptămînă să probeze aceeași ușă, dar care ceruse, de fiecare dată, bani ca pentru o altă lucrare, au încercat cu vîrful piciorului dușumeaua și, în salon, parchetul, să-i prețuiască soliditatea, iar după acea vizită, mama a adus de la bunica pianina, darul tatălui ei, a cîntat ca-n vis cîntece fără cuvinte de Mendelssohn, tata s-a convins că nu fusese o nebună cînd vroise să facă o casă, era bine, era un început bine sfîrșit, cîte cuie i-au trebuit acelui om, mamei, să trăiască o clipă fericirea?

Tata s-a îmbolnăvit, după aceea, a umblat să-și caute sănătatea prin stațiuni nepotrivite pentru boala lui de plămîni, la Techirghiol, la Ocna Sibiului, alte împrumuturi și alte griji, într-un mai a murit, camerele au fost asaltate de chiriași, ne-am retras într-o singură odaie, am trecut liceul, pînă aproape de bacalaureat dormind, mama cu cei doi băieți, pe două divănașe (tot Matei le făcuse), înnădite cu o scîndură sprijinită pe două scaune de bucătărie, pe saltele subțiri, mințind frigul cu lemne de la Pitiș, luate la jumătatea lui decembrie, pe datorie, ardeau fîsîind, cu coaja de gheață abia desfăcîndu-se, un fel de sfîrșit și acela, dar casa era a noastră, mama bătea din palme, bucuroasă că a terminat-o (era un fel de-a spune, n-a avut baie nici la moartea ei), trecea la pianină să ne mințim foamea cu cîntecele acelea fără cuvinte... Nu am auzit-o niciodată spunînd sau fălindu-se, între vecine și cunoscuți, că ar fi devenit proprietăreasă, casa ocupată nu-i dădea răgazul să învețe a fi, ea voise să facă, pur și simplu, o casă, se-ntrebase cîte cuie îi trebuiește, își măcinase tinerețea umblînd după bani și după meșteri, rar să găsească și pe unii și pe alții, sînt sigur că dacă ar fi fost bărbat și nu doar o mînă de femeie, pe deasupra și sentimentală, cu prea largă înțelegere pentru incorectitudinea meșterilor, ar fi înjurat, ar fi cîrpit pe vreunul, apoi și-ar fi suflecat mînecile și ar fi trecut la roabă, la răscolitul mortarului, la mistrie și teslă...

A face o casă... Ce idee strașnică și, totodată, ridicolă! Puteam rămîne chiriași la Telemac sau la Moș Florea (aveam trei sau patru ani la Moș Florea), care o rugase mai înainte să nu părăsească apartamentul din Calea Domnească, puteam să ne aciuăm foarte bine într-o odaie din casa bunicii, după plecarea, ca să îngroașe

numărul funcționarilor de la Miercurea Ciuc, Băilești, Buzău, București, a celor șase frați și surori, nimic esențial nu s-ar fi modificat, ar fi evitat îndatorarea pînă peste urechi, cu toate umilințele, grijile și ofensele ce decurg din împrumuturi. Idee, totuși. Probabil că jucase și mama, în copilăria ei de la începutul secolului, jocul celui ce vrea și caută cuie, iertată îmi va fi gluma tîmpă: cuie de bătut în cap!

Nu știu dacă trecusem într-a doua primară cînd, prin eliminare, rămăsesem în joc „prostul ce urmează să se facă". Ne mutaserăm, deci, în strada Fructelor, în cele două camere, frumoasa grădină a bunicii, plină cu nuci, cireși pietroși și meri se parcelase, iarba aromată fusese răscolită de roțile căruțelor cu pietriș și cărămizi, cerul mai înainte picurînd un albastru discret se lățise, căci coroanele pomilor se prăbușeau pe măsură ce topoarele loveau nemilos lemnul, pînă ce n-au rămas să-i țină lățirea decît niște garduri prăpădite, fundul cotețelor din vecinătate, zidurile mîncate de ploi ale bisericii Sfinții Împărați, pîngărite...

Rămas să-i caut pe ceilalți, liberi să se ascundă, am avut răgazul să meditez asupra tragediei celui ce voia să-și facă o casă și nu avea un răspuns cert la întrebarea cîte cuie îi trebuiesc lui. Și poate că, înainte de-a ridica ochii de pe brațele încrucișate, ca să iau urma celor ce se ascunseseră, am văzut sub pleoapele strînse casa mea — casa cuielor mele — , strălucind în lumină, bine proporționată, cu acoperișul înfruntînd timpul ca o navă cuceritoare, cu ferestrele mari, cu masa încărcată de bunătăți, cu brad înalt în zilele înfioratului decembrie, cu covor neted pe jos, cu pianină mîngîind melodii fără vorbe, cu cărți pe rafturi pînă-n tavan. Nu este exclus, ridicînd ochii, cînd sosise momentul să număr unu, doi, trei... ia-te după ei! să și văd casa mea viitoare gata și mîndră, închizînd între zidurile ei bradul înalt, masa cu bucatele, zidurile cu rafturile și zeci de mii de cuie strălucitoare sclipind pe albul clădirii ca stelele către zori...

Privesc prin fereastra chiliei dealul împădurit dinspre Cornul Caprei și mă văd șezînd în iarbă pe acel deal, cu fața spre vatra Pietroșiței, spre munții din zare — un decor incredibil — și spre fereastra unde sînt: casa aceea, îmi spun, ridicată pe muchie de rîpă, cu acoperișul încă incomplet, cu zidurile netencuite, cu ferestrele oarbe, atît de fragilă și atît de neajutorată, este proiectată și împărțită de mîna mea, după schița celei de demult și a celei construite de mama, este ideea mea strașnică și ridicolă, o altă încercare, cu alte și mereu aceleași cuie... În jurul chiliei, camere

goale, neterminate, cu pămînt pe jos, cu ziduri reci și unghere înfricoșătoare, în care cohorte de pisici și, particularitatea locului, patrule de veverițe și șoricei circulă în voie și mișcă din loc scîndurăria; dincolo de ușa chiliei, în întunericul scării, s-a împotmolit în golful de humă grea carena corăbiei ce nu-și găsește liniștea și gîndul îmi cade și se rostogolește în spaimă strînsă și îngrijorare: cîte cuie îmi mai trebuiesc și cîte nopți, ca să o văd terminată, cu ferestrele toate luminate, să trec de la o fereastră la alta fără teama că unul dintre cei cărora le datorez bani vine să mi-i ceară?... Nu pot să rămîn în iarbă, acolo sus, revin la fereastra mică a chiliei și-mi spun că ora e tîrzie, trebuie să întocmesc o ușă, să căptușesc o parte a podului, să ridic un coș, să sap un șanț de scurgere, să înlocuiesc o grindă, căci, bărbat, treburile dulgherului, ale zidarului, ale săpătorului cu tîrnăcopul trebuie să le fac cu mîna mea; aș avea nevoie de Matei, cu ușa lui eternă, bun meșter! — lemnăria lucrată de el se află și azi la locul ei, tata a încetat de peste 40 de ani să mai treacă pragul ușii, mama a plecat și ea, cît despre mulțimea de rude, prieteni și chiriași, cine să le mai știe urma?... În lături, melancolie! E vremea faptei... Dați-mi un cui!

Ceva se repetă, nu mai știu cum se numește chestiunea sau istorioara aceea care se repetă, fapt e că și eu, după aproape 50 de ani de la jocul cu persoana care vrea să facă..., și casa în care am copilărit și în care tata și-a dat sufletul și mama și-a încheiat zilele, repet grija, tristețile, neliniștea, bucuria, speranțele și toate cîte mai încap într-o inimă, întrebîndu-mă nu doar cîte cuie... ci și care e mecanismul ascuns ce ne împinge pe căi încercate și prea cunoscute... să ne facem de rîsul lumii, repetînd.... Cred că un răspuns întreg nu se poate da vreodată; frînturi de explicații, da.

Sănătatea mea, în ciuda robusteții și energiei (zic eu, neobișnuite) a dat, în ultimii zece ani, semne inconfundabile de epuizare. Prea multe zile trecute în vîrtej ineficace și nopți pierdute pînă în zori pe paginile cărților și, mai ales, ale caietelor, prea multe (superficial înțelese sau disprețuite) nepotriviri între ce știam să fac și ce mi se dădea de făcut, agravînd spaima — precoce cunoscută — că timpul mi se va termina înainte de-a fi început ce știam (în realitate ce știam ca un începător). Era timpul să curm o situație generatoare de conflicte interioare, de nemulțumiri și continuă iritare, în care începutul niciodată sfîrșit, cel al unicei mele profesiuni, să-și poată consuma ciclul, să pun capăt decis confuziei semenilor, chiar și a persoanelor apropiate, spre pildă fratele meu, de-a mă lua drept ceea ce nu eram și nu năzuiam să fiu. Limpezirea

nu consta decît în a închide drumurile paralele — niciodată altceva, în ce mă privea, decît mijloace de-a ajunge la aceeași și aceeași de timpuriu acaparatoare pasiune. La răscruce de drumuri și somat să mă restrîng, m-am retras la țară unde, timp de doi ani, la tanti Geana și nea Iancu, pe-o prispă plină cu mușcate sărbătorești, am luat lucrurile de la început. Abia în singurătate și liniște mi-am dat seama cît de adîncă fusese căderea, cît de disproporționate eforturile pentru rezultate mereu mai nesemnificative, cît de adevărat avertismentul regretatului doctor Ion Ionescu, care, după ce-mi cercetase îndeaproape și pînă în străfunduri ființa, îmi spusese că organismul meu apare la analize mai vîrstnic și mai consumat cu vreo zece ani decît în acte și că procesul uzurii este ireversibil, orice aș întreprinde.

Variațiunile doctorului, pe marginea unui diagnostic de două rînduri, mi s-au părut literatură, chiar că sunau ca o poveste !, așa că am zîmbit și am făcut pe loc observația că îmi place ce spune. M-a luat atunci de mînă, m-a dus la ușa unui salon unde abia își mai ținea firul vieții pictorul alb Paul Miracovici și, după ce mi-a arătat în ce stare disperată se afla artistul, mi-a vorbit apăsat, puțin prea dur mi s-a părut, despre mine și iarăși despre mine, ca și cum aș fi devenit peste noapte un Machidon (reproduc din memorie, rotunjind fraza, ca să devină limpede, cu păstrarea fidelă a ideilor și sensului): „Joci de mult jocul acesta: ești în conflict cu tine însuți, dar treci repede peste momentele critice și plonjezi în fapte care să-ți șteargă imaginea a ceea ce ai simțit și ți-a creat nemulțumiri; trăiești spaime, treci prin neliniști, te consumi în insomnii, dar a doua zi îți zîmbești în oglindă, în trecere, ca să păstrezi acel zîmbet și să-l înfățișezi celor din jur, convingîndu-te, prin ei, că n-ai trăit cu adevărat spaimele, neliniștile, insomniile; îți dai seama că te învîrtești în gol, dar acea învîrtire o consideri și pe ea o activitate și te liniștești pentru moment; îndrăznești să-ți depășești ineficacitatea, o și minți un timp, apoi cazi în deznădejde și, interpretînd din nou greșit, îți liniștești cugetul spunîndu-ți că ți-ai propus ceva prea înalt și prea greu, nu tu, ci sarcina este vinovată, sentimentul unei înaintări aproximative mulțumindu-te; de unde, credința că faci mult ca să se aleagă ceva-ceva, tocmai cît crezi că e de ajuns. Oprește-te: aceste fugi, disimulări și interpretări parțiale, dacă sînt proprii tuturor, ție îți sînt, date fiind năzuințele spre absolut, foarte costisitoare: consumi în această operațiune cît altul într-o căsnicie lungă și apăsătoare de ani și ani, cît unul care s-ar apuca să construiască singur

un bloc de mărimea Palatului telefoanelor. . . Oprește-te și reconsideră-ți randamentul. . .”

Știu foarte puține lucruri despre viața doctorului acela; am bănuiala că suferea din cauza aceleiași nepotriviri. Și că îmi vorbea despre propria lui maladie, dacă maladie pot fi considerate neînduplecarea cuiva înaintea neputințelor și încăpățînarea de-a le depăși. . . I se dăduseră, am aflat mai tîrziu, sfaturi asemănătoare, mai categorice după ce făcuse al doilea infarct cardiac; n-a pus frîu nevoii de a-și consuma energiile și a căutat mai departe, așa cum se educase și cum îi cerea mintea lucidă: a făcut ceea ce medicina numește imprudențe și excese, a sfîrșit la mare, de spectacolele căreia, interzise de medici, nu se putea lipsi . . . Invitația filosofilor de-a te cunoaște pe tine însuți este, cred, o treabă dintre cele mai complicate și anevoioase, dacă nu o imposibilitate. Cunoașterea cere un efort și are nevoie de un timp de care nu dispun puterile omenești, eforturi și timp ce, consumîndu-se din această cauză grăbit, diminuează și modifică însăși obiectul cercetării: i se recomandă, deci, unuia să dea zilnic sînge și să-l supună studiului în laborator, cercetările se întind și se amănunțesc, nu au limită, și cînd abia se întrezăresc unele rezultate, organismul lipsit de substanța vie cedează, e modificat și ireversibil anemiat . . . Cel ce a pornit la o asemenea treabă periculoasă, jocul de-a numărătoarea inversă, n-are cum să dialogheze cu medicina, orice recomandare pentru măsură contrazicînd în esență jocul; începe o strategie a micilor hărțuieli, cu cedări pe rînd, ba din partea medicinei, ba din aceea a pacientului, și biruința e promisă fatalmente morții: îmbătrînirea prematură, cu cauze cunoscute nu duce aiurea . . . „Te-ai îndatorat prea mult, spusese în încheiere doctorul Ionescu, este, deci, vorba nu despre o maladie, cît de un consum ce întrece putințele . . .” Terapeutica lui, servind adevărul, nu avea cum să fie urmată, și el își dădea seama . . . Literatură! Apreciasem corect relația și despărțirea noastră ne trimetea pe pozițiile inițiale . . .

De-ar afla medicii ce reținem noi, pacienții, din literatura lor! . . . Mi s-au înfipt în minte două lucruri, în fond neesențiale pentru un sistem terapeutic: „ca și cum unul s-ar apuca să construiască singur un bloc . . .” și chestiunea îndatorării peste puteri . . . desigur, în alt domeniu decît cel de pînă atunci, falimentar, după vechea metodă (iar cuiele!): cui pe cui se scoate . . .

Aerul tare al Pietroșiței, amintirile foarte îndepărtate ale copilăriei petrecute o vreme aici și la Moroieni, prispa însorită, cu mușcate, baia în gîrla rece ca gheața, conversațiile cu oameni necunoscuți,

despre întîmplări pe care nu le mai catagrafiam de mult, ca şi influenţa binefăcătoare a climei, a gravitaţiei şi a presiunii atmosferice, mi-au reactivat energiile latente ale organismului, punînd frînă goanei de neoprit, pînă la un ritm în care să-mi recapăt suflul. Mi-am recîştigat seninătatea, răbdarea de-a sta de vorbă cu un oarecare, interesul pentru lucruri al căror preţ mi se părea derizoriu — maladie de care suferă, fără ca cineva să poată măcar semnala maladia, mulţi din marii stăpîni ai pămîntului: am reînceput să privesc cu încîntare un pom, zbenguiala unui cîine, să iau seama cum curg streaşinile, cum se sparg mugurii, cum şi cînd răsare soarele şi ce drum glorios parcurge el în zi de vară şi în zi de iarnă, modificînd culorile şi mişcările, de la penajul păsăretului la întinsul cort al cerului. Ochiul îndelung exersat să prindă scamele subţiri ale gîndului, subtilităţile cuvintelor şi ascunsele tulburări ale gestului şi raporturilor dintre înfăţişări nu mai vedea colosalul (o furtună cu trăsnete şi clinurile zigzagate ale munţilor), violenţa (schimonoselile, scandalul şi bătaia cu cuţitele a doi beţivi, nemiloasa hăituire a cailor înglodaţi într-un drum de pădure, a porcului la Ignat, a spărgătorilor unui magazin), expresivitatea greacă a chipului unei femei căreia i-a fost adus bărbatul într-o batistă, după ce s-a prăvălit cariera de calcar peste lucrători, magnifica îndărătnicie a bradului sub lovitura topoarelor, sublima resemnare a bătrînului părăsit de fiii lui şi lăsat să moară de foame şi sete, de neputinţă. Urcasem treptele generalului şi abstracţiunii, dădusem crezare fără rezerve îndemnurilor romantice ale preaputerii fiinţei omeneşti, înţelegeam idei, dar uitasem formele care le-au născut . . . Descoperirea m-a fascinat, gustul pentru a merge pînă la capăt mi-a impus concluzia logică după care cercetarea unui teren ca acesta, vast cît raiul şi iadul la un loc, solicită cel puţin o jumătate de viaţă de om. A fost argumentul care, încununînd sfaturile medicului, iluminau o altă cale a cunoaşterii, o mai firească aşezare între lucrurile lumii. Am decis să mă aşez la Pietroşiţa, să-ncep a construi dacă nu un bloc, măcar o casă gospodărească, să mă-ndatorez precum mama odinioară şi, vindecîndu-mi nepotrivirile, tristeţile şi sindromul de interpretare, să merg înainte, mereu spre absolutul iluzoriu . . .

Aproape trei ani, am cercetat terenurile, bătînd drumeaguri şi uliţe, traversînd colnice şi văi. Unele erau prea umbroase, altele prea expuse vînturilor, unele lunecau pe-o clisă subterană, niciodată consolidată, altele erau răscolite, la vremea ploilor, de viituri şi bolovănişuri. În sat, oamenii care aflaseră că vreau să-mi fac o

casă, îmi ofereau locurile lor, la prețuri incredibil de piperate, fără priveliști înainte-le, cu vecinătăți insalubre, cu zgomot infernal de la balastieră, de la calea ferată, de la mașinile de debitat lemnul. Odată, va trebui să scriu despre părerea lor privitoare la condițiile ce se cer unei viețuiri confortabile: eu reproșam că locul cutare n-are vedere spre Bucegi, ei îmi enumerau „avantaje" superioare cerinței mele — apropierea de o piață întotdeauna modestă, de „supermagazin", de șoseaua zguduită în permanență de mari camioane cu lemn și piatră din munte . . .

Cînd am ales, în sfîrșit, din ceea ce era permis să aleg (trebuia să rămîn în perimetrul comunei, să nu scot teren productiv din circuitul agricol), m-am oprit pe-o rîpă în preajma unei vîlcele inundabile, dar docilă. Rîpa are o largă perspectivă: spre sud, pînă departe, dealurile Fienilor și Buciumenilor, licăririle luminilor din Pucioasa; spre est, valea spectaculoasă a Ialomiței, pe malurile căreia, cam înghesuite, casele Pietroșiței; spre nord, pe firul aceluiași rîu, Moroienii, deasupra cărora urcă, semețe, meterezele Bucegilor, tăiate de-o vale ca un tunel, prin care se zărește, în zilele senine, antena de televiziune de la Coștila. În fine, spre apus, dealurile Runcului, îmbrăcate în păduri tinere de pin și foioase, cu deschideri largi, prin care soarele își trimite, pînă tîrziu, razele lui strălucitoare. Locul e la drum — un drum scos din circulație prin tăierea mai jos a unei alternative, și care a păstrat conducte de apă și electricitate, fir de telefon, ieșire în două părți ale satului, spre gara-cap de linie de care îl despart doar șapte minute de mers la pas . . .

Oamenii au luat ca fantezistă alegerea în marginea marginei, în pustietate, au zîmbit, ofertanții de locuri în centru au găsit că am făcut cea mai proastă afacere, au vîndut terenurie lor altora, cu prețuri de patru, cinci și chiar opt ori mai mari — amatorilor care trăgeau învățăminte din „eșecul" meu . . . „Se cunoaște că e poet, căci nu s-a priceput neam" (*deloc*, în limbaj pietroșițean). Mi s-a dus faima asta pînă în al șaptelea sat. Cînd, după mărturisirile mele, scăpate ici-colo, că nu construiesc ca ei pentru măritișul fetelor, ci doar pentru bucuria de-a urca ziduri și-a crește ceea ce cred că e de datoria fiecăruia să crească — măcar o casă, un copil și un pom, după cum spune o vorbă înțeleaptă — fișa mea era completă: „la 50 de ani ai lui, viața s-a cam scurs, ce rost mai are? E sigur că nu știa ce să mai facă cu banii!" Cîțiva milionari (din prune și mere) s-au grăbit să-mi urmeze aventura, proiectînd case

cu 10—12 încăperi, lucru care, atunci cînd l-am aflat, mi-a și răscumpărat o parte din investițiile morale și de cunoaștere...

Două ample categorii de oameni au dat asalt rulotei în care îmi instalasem cartierul general al șantierului: lucrători amatori de cîștiguri ușoare, gata pentru un ban să execute orice capriciu, și săteni curioși să știe dacă, totuși, nu se ascunde aici o altă treabă (unul m-a întrebat dacă nu sînt cumva mandatar și construiesc hanul plănuit și nerealizat de cooperație...) Lor li s-au adăugat ulterior, diverși poeți și pierde-vară, care, cu simțul lor acut pentru fantezie, m-au ținut de la lucru cu producțiuni ritmate, cu încercări aproximative... Dar identitatea nedeslușită nu mi-a înlăturat bănuiala că erau iscoade ale părinților arzînd de curiozitate să afle cum mă descurc, și, mai ales, cum mă încurc... I-am dibuit îndeosebi după felul cum îmi lăudau alegerea, în sinea lor rîzînd de nepriceperea de care dădeam dovadă...

Cel care vrea să cunoască îndeaproape oamenii, să-i deschidă și să-i pună în situația de-a se purta așa cum sînt, n-are decît să construiască o casă; nu știu dacă există profesiune și persoană care să nu se simtă atrasă, ca fluturele de flăcăruia lămpii, de cele ce se întîmplă acolo: cine e, cu ce, cu cine, pentru ce, cui, de unde, cît, cum, așadar... sînt cuvintele cu care dau ocol șantierului, înregistrează fiecare mișcare, apreciază fiecare activitate. La început, citind repede aceste semne, am interpretat interesul și curiozitatea ca pe un gest atingător, în fond este vorba despre un necunoscut care înțelege să intre într-o colectivitate, acceptîndu-i obiceiurile și legile, omul are motive serioase să aleagă acea colectivitate, iar oamenii sînt îndreptățiți să afle cu cine au de-a face și, cunoscîndu-l, să-i dea ajutorul de care are nevoie, să-l prevină asupra regulilor acelui loc, să-l întrebe ce vrea să facă și cum, să-l sfătuiască ce e mai bine... Dar curiozitatea se ascundea, rețineam numai privitul peste gard și cu coada ochiului, intrau în îngrăditură doar cei împinși de interesul lor — de-a oferi ceva muncă, pe bani cît se poate mai mulți.

Pe altul chestiunea l-ar fi indispus peste măsură, s-ar fi simțit pe-un teren „fugitiv" (termen ce se și folosește frecvent prin aceste locuri), poate ar fi abandonat, așa cum a făcut-o acel ciudat Robinson Andronescu, cel ce a început odată cu mine o construcție la Moroieni, și a cărat balastul cu ligheanul și pe schele, și a dormit într-un șopron neîncălzit, și și-a ridicat ziduri singur-singurel, și și-a rupt umerii, bolnav fiind, cu bîrnele, căpriorii, bolovanii etc.; departe de a-i fi adus cineva o găleată cu apă, a fost șicanat în

fel și chip de vecini, pînă ce a trebuit să lase tot și să plece în lume — din comuna luminaților Ciorănescu! Pe mine, interesul acesta „discret" m-a entuziasmat, din două motive: îmi promitea deplina libertate de a-mi traduce planul în realitate și — mai mult decît atît — să studiez „micul gros" omenesc, cel indicat de doctorii gîndirii din toate timpurile și de medicul Ion Ionescu, drept terapia filosofică cea mai indicată... Mi-am impus o obiectivitate de judecător, am consimțit din capul locului să plătesc acea aventură a cunoașterii cum se cuvine, cu bani și cinstită suferință... „Am dat sfoară cît a cerut", ca să folosesc o expresie a copiilor cînd zmeul are curenți și trage spre înalturi... Cu riscul de-a fi înșelat negustorește... Ceea ce s-a și-ntîmplat.

Oamenii sînt pretutindeni la fel, nu vreau ca cititorul să înțeleagă că îmi critic cumva noii consăteni, căci ar fi nedrept: ei sînt un produs al unei istorii foarte puțin cunoscute, mai răsucită în sine ca melcul și labirintul. Și, pe de altă parte, cînd vorbesc despre ce mi s-a întîmplat, nu cuprind în relatarea mea persoanele onorabile ale comunei, oameni cu preocupări serioase, cinstiți, cu gospodării îngrijite, cu case splendide, unele păstrînd încă stilul de o rară noblețe al triunghiului etnografic Tîrgoviște-Brașov-Cîmpulung, prispe înalte pe piatră de rîu, cu stîlpi de lemn traforați, cu albul sclipitor al pereților, înconjurate de curte și ziduri lucrate în piatră cioplită, de grădini și livezi cu roade exemplare; altele, clădite după planuri ale noilor arhitecți de la județ, îmbunătățite cu elemente moderne de decor, într-o impetuasă expansiune: feronerie înflorată, sticlă gofrată de diferite culori, închizînd spațiile apuselor prispe, faianță fină, aplicată pe zidul ce încadrează ușa și pe stîlpul principal, uneori o pictură naivă de toată splendoarea, cu cerbi carpatini, lacuri lamartiniene suspendate și lună peste serai, buchete și corole din plastic policrom etc.... Ei, oameni gospodari și activi, care cu servicii la Pucioasa, Fieni și Tîrgoviște, care cu responsabilități în diverse sectoare, desigur că au făcut tot ce le-a stat în putință să mă stimeze necondiționat, încă de la început, să-mi dea prietenește salutul lor, să mă-ntrebe, cu discreție, cum se scrie o carte, cum se face o plîngere pentru cutare problemă, după care și-au văzut de drum, cu Dacia proprie, căci comuna are un număr impresionant de automobile, televizoare, frigidere, mașini de cusut și aspiratoare de praf etc. Discreția, mai ales față de un scriitor, se exprimă prin bună ziua, și categoria cu care păstrez relații de bunețe nu se poate aștepta din parte-mi decît la recunoștință și prietenie, eu rămînînd etern cu

un complex de vinovăție pentru faptul că, nefiind un om de lume, băutura făcîndu-mi rău, sindrofiile fiindu-mi inaccesibile din cauza scrisului zilnic, în singurătate lucidă, așa cum și nunțile, cumetriile și alte prilejuri de-a te apropia la un pahar, n-am prea frecventat departamentul diplomației. Despre acești oameni bravi și activi voi scrie altunde, acum mă restrîng numai la cei, deja anunțați: amatorii de lucru, constructorii, altă făină!

Dar pînă la meșterii care m-au tras pe sfoară și mi-au bătut cuiele casei, nu trebuie să las pentru mai tîrziu informațiile promise privind istoricul labirintic al comunei. Cîndva, pe vremea lui Matei Basarab, satele minunatei regiuni a Ialomiței superioare (vorbesc de rîu, a nu se confunda cu județul) erau libere, prospere, locuitorii se ocupau cu creșterea vitelor, cu cărăușia, cu tăiatul pădurilor, cu negoțul pe drumurile îndepărtate ale țării, în sfîrșit cu paza hotarelor trecînd pe la Păduchiosul și Bran, și a cetății de scaun a Tîrgoviștei (34 de kilometri). Mîndri, viguroși, cu mare dragoste de muncă, cu credință în Cel-de-sus, ei au întemeiat așezări durabile și au dat țării osteni de nădejde. Lucrurile au curs astfel mulți ani, dar împilarea și o exploatare a muncii mereu mai acerbă au adus, de aiurea, patimi și obiceiuri noi, apărînd acum ca și în alte zone subcarpatice setea nesățioasă după avuție, politicianismul, bigotismul, superstițiile, căsătoriile între rude, alcoolismul, ce s-au adăugat gușei endemice (din cauza lipsei de iod), o depopulare relativă a satelor... Tipurilor umane, astfel constituite, li s-au adăugat două noi categorii sociale: una, pozitivă, muncitorească — ce dă petroliști, siderurgiști, constructori, lucrători de aleasă calificare — pe care îi văd rar prin comună; și o alta de „mici muncitori și mici țărani", „ocazionali", cum i-a numit cineva, fără un profil și aproape fără un statut. Înstrăinați de tot ce e mai bun și se înfăptuiește, ignoranți în ce privește tradițiile satului, indiferenți față de pămînt, dar și de uzina de la oraș, pe unde s-au angajat odată și s-au retras fără felicitări, se află mai tot timpul în căutare de ocazii, de un „serviciu pe undeva", acum auzi că lucrează la cariera de la Lespezi, acum la desecări pe nu știu unde, săritori să-ți dea o mînă de ajutor, ca să-ți ia cu alta... S-ar putea spune că principala lor meserie e călătoria, pentru că încarcă trenurile, camioanele, cursele de navetiști, pînă și sălile de cinema de la oraș sau de la căminul cultural, atunci cînd sînt filme cu călătorii... I-am privit cu înțelegere și simpatie, ca singura forță de muncă ajutătoare (nu puteam turna planșeul singur) și disponibilă. În gene-

ral au plecat de la mine mulțumiți. Le păstrez cea mai întristătoare amintire.

Meseriașii care m-au ajutat fac parte integrantă (cum prea frumos se spune) din această categorie de călători. Dacă îi numesc meseriași, mă gîndesc că poate nu exagerez, căci unii știau cîte ceva, învățaseră pe undeva, nu ca ăilalți, purtători din eroare ai unei autorizații de zidar sau dulgher și care nu se dumireau, prefăcîndu-se că lucrează, de unde li se trage numele de meșter. Îl meritau mai curînd pe cel de răufăcător, în accepția cea mai largă a cuvîntului. Cînd mi-am dat seama cu cine am de-a face, fiind tîrziu să mai desfac înțelegerea și acel păcătos entuziasm amestecat cu uimirea cuprinzîndu-mă și stîrnindu-mi curiozitatea pînă unde poate merge prostia, nu mi-a rămas decît să supraveghez îndeaproape, să îndrum și să corectez... Dar nu mă pricepeam la construcții, abia de știam să bat două șipci ca să iasă un început de gard, și cititorul poate înțelege că asta însemna prea puțin... Știusem să fac un plan general, lucrasem la proiectul arhitectural mulți ani, încă din adolescență visasem să-mi construiesc o casă, pe-atunci prevedeam și ridicarea unui turn, ca acela al lui Montaigne, gros ca să încapă înăuntru o bibliotecă, cred că am gîndit și răzgîndit spațiile — cele exterioare, cele ale împărțirii interioare — de sute de ori. Păstrez într-un dosar voluminos cîteva sute de variante... Dar un plan ingineresc al rezistențelor nu făcusem, și habar n-aveam de felul cum se întocmește, cum se aștern pe hîrtie calculele. Particularul, detaliul și o bună parte a concretului le ignorasem. Nu aceasta și era problema care îl îngrijorase pe doctorul Ion Ionescu? Mă aflam înaintea unei terapii ce îmi solicita nu numai participarea ca pacient, dar și pe aceea, activă, a terapeutului: construcția sinelui odată cu construcția casei... Mi-am amintit de-un articol al spiritualului Grigore Moisil, despre raportul necesar dintre gîndire și practică și felul cum ar trebui să procedeze învățămîntul pentru a pregăti specialiști pricepuți să conducă ideile pînă la întruparea lor în obiectul concret.

Părerea profesorului era că tînărul, oricare i-ar fi fost chemarea și drumul în viață, trebuie pus întîi și-ntîi să învețe serios și îndelung matematica, limba română, istoria, desenul și încă vreo două științe de disciplinare a spiritului și a judecății, pentru ca ochiul și mintea lui să se formeze pe modele logice și armonioase, pe forme, volume, succesiuni și proporții atotcuprinzătoare, după care chestiunile practice se deprind lesne, într-un timp de cîteva luni, calea inversă, mai ieftină și aparent mai eficace, fiind de fapt una

costisitoare și riscantă. Formulată într-o vreme cînd economia cunoștea o foame grăbită de mîini calificate, părerea lui n-a avut audiența pe care o merita și am văzut strungari fără să știe de ce țin în mînă șublerul și betoniști ce se dispensau de ajutorul firului cu plumb, ochiul neavînd modelul paralelelor, a căror utilitate „teoretică" o luau în derîdere sau pur și simplu o ignorau.

Nu știam să bat un cui, nu ținusem în mînă o mistrie; știam însă să apreciez exact, din ochi, jumătatea unei stinghii sau cît de lat trebuie să fie un chenar de ușă și, dacă matematica îmi rămăsese întîmplător invalidă, exercițiul scrisului și frecventarea atîtor armonii și întocmiri de geniu ale artiștilor de tot felul (atîtea, din reproduceri) îmi formaseră ochiul și-l aduseseră în climatul principiilor și legilor fizice. Așa cum opiniase Moisil, chestiunea practică n-a solicitat mai mult de două-trei săptămîni de familiarizare cu uneltele, și asta la o vîrstă cunoscută ca refractară învățăturilor celor mai multe.

Profesorul avusese dreptate: ce folos că „meșterul" meu Sivel practica zidăria de peste douăzeci de ani și că folosise sîrguincios nivela și colțarul în tot acest răstimp, dacă ochiul lui nu avea habar ce sînt alea paralele, ignora grandios suma unghiurilor unui patrulater și n-avea nici cea mai vagă idee despre centrul de greutate al unui obiect, să presupunem că un perete! Practica lui îndelungată, dexteritățile lui adesea uimitoare nu făceau doi bani fără noțiuni elementare, eu mă îndoiesc că văzuse undeva că o carte e tipărită într-un fel și alta într-altul, cu texte diferite, că rîndurile pe-o pagină încap ca-ntr-un chenar și se opresc înainte de muchia paginii, că o poezie nu-ncepe din margine, iar între rînduri se păstrează o distanță egală de-a lungul tuturor șirurilor... Școala îi dăduse cîteva noțiuni, nu apucase să i le consolideze și să-i formeze ochiul pe modele de referință.

Cînd un amic, admirîndu-mi ușa pe care tocmai o fixam în balamale, pentru că era bine croită și se-nchidea exact în cadrul ei, m-a întrebat cine m-a învățat s-o confecționez, eu i-am răspuns ca să nu-nțeleagă și să-nțeleagă: „Cîțiva meșteri de frunte: Giotto, Bach, Eminescu, și-am mai tras cu ochiul și pe la alții, mai mărunți..."

Nu toți cei care pășesc într-un program de lungă cursă a calității trebuie să treacă neapărat prin școala construcției unei case. Se pot mulțumi cu confecționarea unui copil isteț sau numai cu plantarea unui pom. Frecventarea matematicii, a muzicii, a gramaticii este însă obligatorie.

Uneori, pe înserat, umbrele doctorului Ionescu și ale profesorului Moisil par a-mi da bună seara și nu de rare ori am impresia că mîinile lor arată cîte o imperfecțiune rămasă fatal la finisarea unei streșini sau a peretelui...

N-am înțeles, ieri, de ce bufetul e mai solicitat decît de obicei. Era marți, bărbații ar fi trebuit să se afle la cosit.

L-am întrebat pe-un tînăr (cred că era Iordănescu, nu sînt sigur că așa îl cheamă), de ce atîta bucurie și parcă sărbătoare.

— Cum să nu fie sărbătoare? a făcut el surprins că mă mai și mir: Mîine echipa națională joacă fotbal cu Irlanda și selecționerul irlandezilor tocmai a anunțat că Irving, spaima înaintării, a devenit indisponibil din pricina unei gripe, portarul Stone nu s-a refăcut după șutul primit de la nemți în burtă, fundașul Bobby și-a fracturat un picior, iar faimosul Edison a fost sancționat...

— Înseamnă că ai noștri n-au cu cine să mai joace...

— Nu, însemnează că ai noștri au ceva șanse, că altfel... Dacă avionul care trebuie să-i aducă pe irlandezi la București ar avea goluri de aer, să le-ntoarcă ălora mațele pe dos, sîntem calificați. De-ar da Dumnezeu!...

Am auzit asemenea dorințe sărbătorești nu numai la oamenii din comuna mea...

„Alternanța noapte/zi, cald/frig, iarnă/vară și celelalte ne somează să ne definim sentimentele, în general amestecate, să le punem la cazul instrumental. Simțim pe undeva inutilitatea lor." (Miercuri, înainte de culcare.)

„Dormi îmbrăcat, prietene, și ține-ți aproape de căpătîi pălăria, pardesiul și toiagul... Vei înțelege mai bine ceea ce ți-am spus aseară despre similitudinile ce unesc lungi epoci istorice."

„Uneori, cînd scriu, sînt atît de nenorocit de calea pe care o apucă eroii mei, atît de încordat de situațiile cărora ei trebuie să le găsească o ieșire, că un cutremur de pămînt mi-ar oferi o binemeritată relaxare."

În 1945, Costache s-a mutat la Huși; în 1947, Radu a plecat la Universitate, la București. E perioada cînd am scris romanul *Vegetații lunare*, în care încercam nivelul 0 al determinărilor, folosind adjectivele cele mai banale (cerul *albastru*, pomul *verde*, apa *limpede*, soarele *strălucitor* etc.), aducîndu-le invariabil alături de numele pe care le calificau; *Trei cărți despre univers*, un mic tratat

în care încercam să surprind ritmurile alternative ale stărilor de toate felurile (idee la care țin încă) și tratatul despre *Femeia esențială și lumile anexe* (un catalog foarte colorat de tipuri — *Anatomia*, căreia urmează să-i adaug, dacă voi mai avea cînd, o a doua parte: *Fiziologia*). Sînt primele cărți dintr-un plan ce, la 20 de ani, îmi schița proiectul întregii mele vieți și de la care m-am abătut doar de două ori, atunci cînd, copilărește iritat că criticii nu știu cum să mă încadreze în cutiile lor, am cedat ideii de-a scrie roman, spre a mi se spune *romancier*, ceea ce, de fapt, n-am fost și nu voi fi niciodată, și atunci cînd m-am simțit ispitit de impresiile de călătorie.

Legămîntul că nu vom publica — Radu, Costache și cu mine — înainte de 40 de ani, ținut cu străşnicie, îl făcusem după aspra critică a lui Radu, la cenaclul *Coşbuc* (1942), cînd eram deja în tratative cu tipografia Petre Popescu să ne tipărim un volum colectiv. Visam, fericiți și resemnați, să adunăm în rafturile noastre zeci de manuscrise, pentru plăcerea colecției și a prietenilor; o bună parte din scrierile colecției stau şi acum în raft, consumate de timpul care le-a lărgit lacunele, imperfecțiunile.

M-a tulburat întotdeauna pînă la a mă simți vinovat, părerea lui Radu, care susținea (a făcut-o și în cărțile sale) că în privința esenței și viziunii, scrisul meu de-atunci nu e cu nimic mai puțin ingenios decît cel de la 50 de ani. În special *Tezaurul* (9 volume) îi plăcea mai mult decît altele (v. *Ocheanul întors*).

Toți trei ne scriam jurnalul. După reîntîlnirea la Universitate, mi-am dat seama că în istoria literaturii nu există un jurnal ținut de trei prieteni (alte cărți scrise astfel s-au făcut), așa că le-am atras prietenilor atenția asupra ideii și am convenit să nu abandonăm specia, părțile distincte alcătuind, peste vreme, un singur opus. Fiind aproximativ de-o vîrstă, trăind în medii ce reprezentau laturi foarte diferite ale uneia și aceleiași realități, legîndu-ne aceleași credințe artistice, puteam alcătui o panoramă largă a timpului nostru. Radu și Costache și-au publicat părți din jurnalele lor. Eu nu m-am hotărît încă să ies, n-am găsit răgazul pentru revizuirea celor vreo trei mii de pagini.

Mulți ani mama a reprodus, ca pe-o scenă emoționantă, exclamația mea la vederea tricicletei dăruite de bunicul, cu cîțiva ani înainte de-a trece pragul școlii primare: „Bițicheta! Putu mine!" strigasem. Retrăind surpriza mea și pocirea cuvintelor, mama colora evocarea cu un sentiment dulce, punctînd o dată memorabilă. Pînă acum vreo 7 ani. Cînd, reluînd povestea în prezența fiicei mele,

mama a fost fulgerată dintr-odată de-o realitate îndelung ignorată: „Stai, dragă, dacă socotesc bine, «băiețașul» avea atunci 4—5 ani! Și spunea încă *biticheta* și îl maltrata în așa hal pe *pentru*? Oh, orbirea de mamă! Băiețașul era, abia acum pricep, gîngav și molîu!"

Am reconstituit unele fapte și din toate reiese că așa eram. Deloc comunicativ, refractar conversației la care mă provocau cei mari, am învățat cu greu scrisul și cititul, cărțile pentru copii nu mi-au produs decît plictiseală și chiar chinuri fizice. Cred că gustul pentru ele s-a ivit abia după ce m-am închipuit poet. N-am izbutit niciodată să spun o singură poezie pe dinafară, îi consideram pe colegii care făceau asta ca pe niște jalnici umiliți, rezultat al unei dresuri moderne. Inventator a cîte pot trece prin mintea unui copil cu fantezie, reproducerea, răspunsul la comandă, purtarea convenabilă (ce constitue mîndria părinților) le refuzam înverșunat și sălbatic, ca un boșiman.

— Ești o tirană cu mîna tatei! Și-o egoistă! am strigat de-ndată ce am ieșit din camera de baie. Curajoasă doar pentru că-l vezi venind . . . Dar nu mă tem.

— Nu-ți e rușine? a strigat la rîndu-i mama. Dormi la căldurică într-un moment sfînt ca ăsta! Puteai să te lipsești măcar azi de nenorocitul ăla de armintal . . .

— Amital, mamă! am corectat-o eu. E un produs franțuzesc, înrudit cu scopolamina, de care se folosește poliția americană spre a obține de la criminali toate mărturisirile . . . Efectul hipnotic e secundar, n-am cum să scap de el, pe mine mă interesează însă forajul pe care-l face substanța pînă-n străfundurile ființei, lăsînd să erupă la suprafață zăcămintele, drojdiile.

— Barbituric! a pufnit disprețuitor mama.

— Habar n-am. Eu ți-am explicat de ce îl iau. Dar unde-i tata?

Mama a tăcut, mi-a dat să înțeleg că nu fusese decît o stratagemă a ei ca să mă readucă pe pămînt. După un minut:

— L-ai făcut pe domnul Diaconescu să te-aștepte la gard. Caraghiosul, se tot văicărea că l-au călcat hoții și i-au luat un iepure. Mare pagubă! I-am plătit cum m-am priceput necazurile pe care mi le-a prilejuit: i-am spus că iepure avem noi la masă . . . Am apăsat pe cuvîntul iepure, să crape de necaz.

Mama mă trădase. N-am știut cum să intru în pămînt. Cititorul acestor rînduri nu trebuie să înțeleagă lucrurile greșit: nici n-am știut că Diaconescu ține în coteț un iepure, poate că dacă

aş fi ştiut . . . fapt e că, printre visele dinainte, unul îl uitasem cu desăvîrşire. Specialiştii cred că visăm enorm, dar că nu ne amintim decît pe acelea care prezintă o utilitate deparazitară pentru făptura noastră psihică, sau cam aşa ceva, n-am de gînd să-mi aşez rîndurile între grătarele ştinţifice, mi-ar fi simplu şi la îndemînă să scot cartea prietenului meu Wilhelm Reich şi toate s-ar lămuri. Prefer, cum i-am explicat mamei încă ieri, la sosirea mea cu pachetele (iepure nu găsisem, mi s-a spus că vînătoarea e-nchisă) că, uneori, din eroare se naşte adevărul. Spre pildă . . .

— Spre pildă, pentru că îmi ceri exemple, am să-ţi povestesc cum s-a salvat Grigore Cantacuzino de turci. Într-o seară, încredinţat că bandele otomane au plecat peste Dunăre, s-a hotărît să iasă cu doamna şi coconii la o plimbare mai lungă. Cum într-un tîrg se ţinea iarmaroc, a-ntîrziat pînă spre miezul nopţii la petrecere, fără grija casei care-l înnebunise pînă atunci. La înapoiere, a avut cheful să treacă pe la un fin al lui, un scurt ocoliş în drumul spre casă. Nu numai că nu l-a aflat, dar casa îi ardea şi vitele se zbăteau legate în grajd. O vecină, înspăimîntată de moarte, l-a informat pe domn că, în urmă cu o oră, trecuseră pe-acolo turcii, Dumnezeu să-i pedepsească! Vecina era ştirbă rău, pronunţia ei defectuoasă, din şirul de vorbe nu prea înţelegeai împrejurările şi direcţia către care se-ndrumaseră jefuitorii. Grigore Cantacuzino a îndemnat-o să scrie pe-o hîrtie unde auzise ea că se retrag turcii. Femeia a scris, cu majuscule, cum s-a priceput, aşa şi aşa şi pe dincolo. Unul dintre cuvinte, după cum se vede, nu are un rost firesc în frază, aparţine altei gîndiri, este, la o lectură mai atentă, suspect. Grigore Cantacuzino a zăbovit puţin asupra textului, l-a citit de cîteva ori cu voce tare, apoi, fulgerător, s-a lămurit: tîlharii de drumul mare se îndreptaseră spre palatul şi domeniile lui de pe cursul Jipiei! Mai limpede decît spunea verbul şi determinau cele două adjective, toate folosite impropriu de femeia ştirbă, nici că se putea! A încălecat degrabă, a ajuns la timp acasă, a lovit pe negîndite pe răufăcători, le-a-ntins pielea pe gard şi a salvat ţara, măcar pentru o vreme, de tîlhari. Pe soclul monumentului său călare scrie totul, aşa şi aşa . . .

Închipuieşte-ţi, mamă, ce s-ar fi întîmplat dacă domnul ar fi luat cuvintele fără nici o bănuială şi, neobişnuit cu ascunzişurile frazei, n-ar fi căutat sensul lor adevărat . . . Se spune tot aşa că, o dată, Napoleon ar fi fost salvat de la dezonoare de-o conjuncţie, pe care rivalul său, nu-i mai reţin numele, a uitat-o pe-un fotoliu, împreună cu mănuşile, în mijlocul cîmpului de bătaie . . .

— Nu m-am îndoit niciodată de aceste adevăruri, adunate cu-atîta spirit de marele Debussy, a spus mama, și s-a retras în cămară să cerceteze friptura, să alunge șoarecii care-i dădeau tîrcoale, să lupte cu turcii, după propria ei expresie—absolut originală.

Cum toate lucrurile din această lume au un rost și fiecare eveniment termenul lui! La ora stabilită de noi, oaspetele îndelung așteptat, cel pe care îl chemaserăm cu dorul și bucatele aromate, sosi. Oh, Doamne! De-aș putea povesti pe-ndelete bucuria și emoția revederii, sublimul acestui moment de neuitat, minunatul prînz în răgazul căruia sufletele noastre s-au recunoscut și s-au contopit pentru totdeauna . . .

— Muză, dă-mi tu puterea să . . . Inspiră-mi lira . . . Sosise clipa prînzului.

S-a trezit foarte devreme. Din spusele lui de mai tîrziu, am înțeles că n-a făcut nimic pînă la ora aceea pentru că n-a avut martori. „La ce bun să scriu o capodoperă și nimeni să nu fie de față și să aplaude?" Glumea.

Dar am căzut pe gînduri cînd, în timp ce lega un pom și-i plivea spațiul din jur, a întors capul să se convingă că-l urmăresc și-l admir.

— Lîna pe care o porți în spate poate fi și de aur, oamenii nu te vor considera și plăti decît pentru partea ce poate fi tunsă, spălată cu leșie și toarsă ca să se țească în velințele lor.

Am cunoscut specimene care purtau în spate bogății excepționale, dar care . . .

Și-a curmat declarația, căci între timp turma de oi, zărită la început pe pod, a dat colțul și ne-a invadat dealul.

„Camil vedea idei, și nu era singurul. Și eu văd destule, dar multe dintre ele sînt oarbe, nu remarcă privirile mele și trec insensibile mai departe. Pasiunile încep cu un zîmbet, cu un salut, cu o recunoaștere, întîlnirile ocazionale sînt amăgiri. O idee fecundă îți răspunde la bună ziua."

„Naivul de mine: de cîteva ori am crezut că mi se umblă în buzunare numai din pricina ochilor mei frumoși!"

— Ce mîndru a plecat cavalerul la luptă! Platoșa cu zale sclipitoare, sulița zbîrnîind în lumina dimineții, coiful strălucind ca

soarele, cizmele şi pintenii strîngînd trupul armăsarului ascuns în valtrapuri de oţel și argint, privirea senină și cutezătoare prin vizeta ca o poartă a paradisului...

A luptat avîntat, ca un leu, se-ntoarse pe-nserat victorios: iată-l zdrenţuit şi plin de răni, un braţ îi atîrnă ca o cîrpă, celălalt abia se sprijină de dîrlogii calului cu coama retezată, chiorît și şchiopătînd ca un nemernic, din zece-n zece paşi omul și animalul se opresc să-și adune un petic căzut în praf, să-și răcorească limba într-un smîrc, să caute o cărăruie care să scurteze calea spre castel.

Unul dintre ţăranii ce se-ndreaptă spre ogoarele lor, ocolindu-i, spune:

— Iar se-ntoarce beat, lua-l-ar ciuma!

Așa și poetul, între noapte și dimineață, între răsăritul și apusul soarelui...

— Cuvintele, prin folosire, nu doar iau calea aerului, ci își consolidează cu fiecare zbor cuibul din care tot pornesc, asemenea rîndunelelor. Cuvinte noi, derivate din cele de anul trecut (*planic* faţă de *planificat*, *logistic* faţă de *logic*, *poietic* faţă de *poetic*), deși au justificarea lor (nu mai spun că înţelesul le este altul), sînt ca niște cuiburi deteriorate, pîngărite, păsările ce-și iau zborul de pe buza lor sînt nişte corcituri.

Spune-mi, nu te irită acest tip de zburătoare? Nu le presupui cuiburi improprii?

„Am întîlnit de două ori moartea. Cred că m-a recunoscut. La avansurile ei am rămas mut și reținut. Ea m-a privit în faţă, mută și nedumerită, și nu m-a reținut."

Un inginer horticol mi-a vorbit despre felul cum cresc *plăntuțele*, ceea ce m-a invitat să folosesc undeva cuvîntul *maimultițele*. E corect, e aberant?

Ieri, privind împreună cerul prăfuit, prăvălit printre dealuri:

— Cu cît sînt mai informi, mai difuzi, mai disperși, norii par a se interesa mai îndeaproape de existența noastră, ai observat? Lipsa conturului, a volumului, neputința de a-i numi *cumulus* sau *cirus* (negurilor astea ce nume să le dai?) ne îndeamnă să credem că urmăresc să ne învețe ceva, să ne modifice existența. Sînt ca niște

profeți de abur, amestecîndu-se tăcuți printre noi, ca să le reținem exemplul, trecerea pilduitoare.

Așa se-ntîmplă și cu observațiile morale, cu proverbele și vorbele de duh: cu cît sînt mai cețoase, mai abstracte, mai echivoce și fără contur, par a ni se adresa mai direct. Condiția unei bune învățături, credem noi, e vagul universal.

În ce mă privește, nu gust asemenea producții decît ca metafore pure, în veci inaplicabile. Nu poți aprinde mașina de călcat de la electricitatea atmosferică; cînd te-ai hotărît să-ți încingi mașina, introduci fișa de alimentare în priză ...

Ne aflăm la micul dejun. La masă, lîngă cănile cu ceai, așezate pe-o față de masă verde, cîteva tartine cu unt și magiun. Borcanului cu magiun, rămas descoperit, îi dau tîrcoale două viespi. Cum mă tem de insecte, le ușuiesc cu o gazetă împăturită, dar ele se-ntorc ca remușcările. În cele din urmă, printr-o lovitură de maestru, izbutesc să le lovesc în zbor și, nefericitele, cad și se-nnămolesc pe tartinele unse.

— Na, asta ați vrut, cu asta v-ați ales! am exclamat, înlăturîndu-le cadavrele cu vîrful cuțitului.

Dar el, pe gînduri, mie:

— Le-ai tratat ca și cum ar fi fost înarmate cu o strategie ...

Pe cînd șlefuia cîrligul unui lacăt îngroșat de rugină:

— Folosim vorbe mult prea mari pentru a ne mărturisi nostalgia și dorul după paradisul pierdut. Simpla exprimare ne ușurează pe jumătate de angoasa mereu reînnoită. Și, cînd vedem bătrîni tăind știri și poze de prin reviste și colecționîndu-le, sau grădinărind, sau mîngîind un cățel și vorbindu-i, zîmbim disprețuitor și le ridiculizăm ocupațiile, cu toate că ei încearcă să recucerească, pas cu pas, grădina copilăriei. Limbajul devenit evoluat pune între noi și preocupările bătrînilor o barieră de netrecut, astfel că despre ce fac ei spunem generalități umflate și trimitem cuvintele într-altă parte. Dar ele sînt, la origină, de-acolo, doar că s-au emancipat și nu-și mai recunosc locul natal: vorbim despre un fenomen firesc ca niște parveniți.

Cel mai reconfortant sentiment pe care-l trăiesc meșterind cu frate-meu lucrurile casei este acela că ne jucăm ca odinioară și, afirmînd că noi construim o casă, nu facem altceva decît să ascundem, ca parveniții de care îți vorbeam, adevărul demersului, jocul pur.

Mi-a povestit cum toată vara l-a urmărit ideea cum să decapiteze o căţeluşă de cîteva luni care îşi aştepta farfuria cu lapte, în faţa uşii. Experimenta în gînd felurite moduri de execuţie, dar căuta neîncetat să-şi explice de unde aceste drojdii şi acest sadism. Investigaţia, mereu mai metodică, utilizînd în cele din urmă psihanaliza, l-a oprit să făptuiască ceea ce nebuneşte imaginase. „Am mers, tîrîş, prin galerii întunecoase, înapoi după înapoia trăirilor mele; în cele din urmă, am descoperit în amintirea primilor ani ai copilăriei o imagine cheie: fata spălătoresei care punea melcii vii să „lunece" pe plita încinsă a maşinii de gătit ... Am cernut prin sita lucidităţii zgura şi am rămas cu senzaţiile şi pornirile sadic voluptoase resimţite mai deunăzi. M-am eliberat de obsesie. Căţeluşa trăieşte."

Insomniile lui nu-mi mai par nefolositoare.

Printre faptele lui îngrijite se strecoară unele fără nici o noimă. A cioplit o roată, am înţeles că n-are de gînd s-o folosească la ceva; a făcut o împletitură de răchită şi, după ce i-a confecţionat chenar de stinghie subţire, a aruncat-o în grădina vecinului, ca nefolositoare; a bătut un cui în peretele exterior, mi-a aruncat din vîrful scării că-i pare rău că n-are o scrumbie afumată s-o atîrne de el, apoi a coborît şi a uitat că-l bătuse; a frămîntat o gogoaşă de humă, a rupt din ea bucăţi şi, după ce a făcut bile, le-a aruncat pe rînd în cutia de tablă din mijlocul curţii; l-a oprit pe Ilie în drum, l-a întrebat cum a dus-o în război, n-a fost atent la ce-i povestea acesta; a-nşirat pe terasă cărămizile ţinute în pod, după care le-a strîns; a tăiat o sfoară bună în bucăţi egale, bucăţile le-a aruncat apoi în foc; a pus la magnetofon *Anotimpurile* şi, îmbrăcîndu-se, a plecat în sat să cumpere un lacăt, deşi mai are cîteva; a scris o pagină, mi-a spus că-i place cum a ieşit, dar a rupt-o după aceea; a căutat în dicţionarul italian ce înseamnează *camorra*, a lăsat dicţionarul deschis şi s-a precipitat spre vîlcea, ca să dea cu pietre, fără tragere de inimă, în apele stătute printre sălcii ... Mişcări, gesturi, purtări, ocupaţii de om bolnav, căruia îi lipseşte un ax al conduitei ...

Au trecut cîteva zile de activitate lăudabilă, inteligibilă, după care a recidivat, făcînd alte sminteli de felul celor care m-au întristat. Nu m-am mai reţinut să-i cer o explicaţie şi, eventual, să- iatrag atenţia asupra unei purtări ce poate fi supravegheată şi stăpînită.

— Oh, iartă-mă, nu mi-am închipuit că te contrariază purtarea mea şi, dacă nu mă întrebai, nici n-aş fi fost dispus vreodată să-ţi vorbesc despre ea. Dar acum ... Unul dintre exerciţiile mele, nimic

mai mult! . . . Un exercițiu de igienă . . . Mai bine spus, un antrenament pentru a mă familiariza cu moartea. Știi, eu îmi imaginez moartea ca o discontinuitate, succesiune de acte lipsite de sens, o dezordine deplorabilă . . .

— Mă tem că e o anulare absolută! . . . am intervenit, înciudat pe rătăcirile lui. Pe cît mă pricep, am adăugat eu înțelept, moartea nu mai e nimic, nimic. Alb absolut! (Mare descoperire!)

— Nu ai dreptate. E dezordine, îți spun eu. Și ea se instalează în noi cu mulți ani înainte de deces . . . Dacă ne familiarizăm cu ea, de-a lungul unei conviețuiri temporare, avem măcar speranța de-a nu fi niște morți ridicoli . . .

Vine o vreme cînd epica devine de prisos, spre bătrînețe. Citim romane pentru a afla cum trăiesc alții, în secret delectarea e dublată de curiozitatea cum se procedează pentru a preveni primejdiile vieții și adîncimea morții. La o vîrstă a avertismentelor, romanul ni se pare prea lung, ocolitor, avem nevoie de informații mai scurte, mai rapide. Plonjăm în bazinele știrilor diverse, înotăm în imaginile televizorului, frecventăm subtilele plaje ale cafenelei, unde dezastrele se preambalează pe loc.

Un bun înlocuitor al romanului sînt înmormîntările. Comentatorul, care se numea autorul prăpăstiilor, e mai discret, aproape anonim. Ne interesează acum cauzele, nu cazul.

— De cînd n-a mai trecut pe la noi Domnul de Balzac? m-a întrebat din senin.

Am fost și eu odată cu-adevărat spontan:

— De marți, la amiază.

Mi-a zîmbit. Mi-a mulțumit, adăugînd:

— Știam că ții evidența vizitelor, nu mă așteptam însă la atîta exactitate.

(Ieri, joi 15, la ora 10,30, pe terasă):

— Răsfoiesc cu emoție, în clipele mele de melancolie, caietul de teme școlare al bunicii, scrisorile mamei, carnetul cu însemnări și versuri ocazionale al tatălui meu. Mă fericește că toți au scris în românește . . . Trecerea lor în altă lume, înstrăinarea lor îmi hrănea ideea proastă că ei ar fi vorbit și scris în altă limbă.

„Rossini seamănă cu acele femei de-o mare inteligență și feminitate care, de îndată ce ai rămas singur cu ele, se dezbracă neîntîr-

ziind nici o clipă, firesc, ca și cum ar admira absente un tablou oarecare de pe perete. Balerinele au acest admirabil obicei... Rossini e genial de la prima notă pe care ți-o picură în ureche... Şi nu ocolește niciodată, și niciodată nu e trivial... Ascultă-i cvartetele! Ascultă-i *Sonata nr. 6 pentru orchestră de coarde*!... Odobescu, sublimul îndrăgostit, pricepuse bine asta..."

Are la îndemînă pentru fiecare împrejurare o mulțime de cuvinte înțelepte. Vorbindu-mi despre intenția lui de-a scrie o carte a libertății depline, în care unitățile clasice, ca și cele ale altor estetici, să fie puse la îndoială și din ele să se aleagă ceva nou, mi-a mărturisit că modelul cărților cavalerești, expus în *Don Quijote* (XLVII), nu-i displace, pentru că îi propune o normă desfăcută încă de prezentator, promisiune de mari abateri fertile. În acel capitol se spune: „N-am văzut nici o carte de cavalerie care să alcătuiască un corp de povestiri întreg, cu toate mădularele lui, în așa fel încît miezul povestirii să se potrivească cu începutul lui, iar sfîrșitul cu începutul și cu miezul, fiindcă cele mai multe sînt alcătuite dintr-atîtea mădulare, încît parc-ar vrea mai curînd să alcătuiască o himeră monstruoasă decît să închipuie o figură proporționată. În afară de asta, sînt grosolane ca stil și de necrezut ca năzdrăvănie a isprăvilor, nerușinate cînd e vorba de dragoste și prost crescute cînd încearcă să fie curtenitoare, prea lungi în povestirea bătăliilor și stupide cînd filosofează, absurde dacă descriu călătorii și, într-un cuvînt, lipsite de orice iscusință și măiestrie; și, pentru asta, vrednice de a fi surghiunite din comunitatea statelor creștinești, ca niște ființe fără căpătîi și nefolositoare pe lume!"

În altă împrejurare, pe cînd construia un coteț, mi-a prezentat un citat despre cărțile ce se înfățișează într-un chip neobișnuit: „N-am văzut nici o carte de cavalerie care să alcătuiască un corp de povestiri întreg, cu toate mădularele lui, în așa fel încît miezul povestirii să se potrivească cu începutul lui, iar sfîrșitul cu începutul și cu miezul, fiindcă cele mai multe sînt alcătuite dintr-atîtea mădulare, încît parc-ar vrea mai curînd să alcătuiască o himeră monstruoasă decît să închipuie o figură proporționată. În afară de asta, sînt grosolane ca stil și de necrezut ca năzdrăvănie a isprăvilor, nerușinate cînd e vorba de dragoste și prost crescute cînd încearcă să fie curtenitoare, prea lungi în povestirea bătăliilor și stupide cînd filosofează, absurde dacă descriu călătorii și, într-un cuvînt, lipsite de orice iscusință

şi măiestrie; şi, pentru asta, vrednice de-a fi surghiunite din comunitatea statelor creştineşti, ca nişte fiinţe fără căpătîi şi nefolositoare pe lume!" (*Don Quijote*, XLVII).

Neobişnuitul nu e de condamnat, spunea cu acea ocazie, demnă de condamnat e mentalitatea celui care, precum Canonicul care vorbeşte, vede cărţile prin prizma interesului lui. Pentru că, adăuga el, privită invers, din unghiul cărţilor de acest fel, literaturii cu care se hrăeşte Canonicul i se potrivesc aceleaşi calificative.

În fine, inepuizabil în citate (şi toate la timpul potrivit!), pe cînd vorbeam recent despre coerenţa unei cărţi, pe care orice autor se cuvine s-o urmărească, mi-a venit cu cîteva rînduri din Cervantes, unde, puse în gura unuia dintre eroi, aflăm cuvinte de ocară la adresa autorilor ce nu aşează în raport cuviincios diversele părţi ale unei scrieri: „N-am văzut nici o carte de cavalerie. Dar miezul unei povestiri trebuie să se potrivească cu începutul lui, iar sfîrşitul cu începutul şi miezul. Începe să se alcătuiască o himeră monstruoasă, figură disproporţionată. Fiinţe lipsite de orice. Surghiunite. Nefolositoare pe lume! Mădulare, căpătîie prost crescute etc." (Cervantes: *Don Quijote*, reproducere din memorie).

De ce să acuzăm un biet autor de o asemenea năzdrăvănie (lipsa de potriveală dintre mădularele unei cărţi), cînd — în realitate— cititorul nu face decît foarte trecătoare popasuri înaintea corpurilor organic constituite, el începîndu-şi ziua cu o lectură despre incendiile din pădurile siciliene, continuînd-o cu parcurgerea a douătrei scrisori de la prieteni, după care citeşte cu maximum de interes instrucţiunile de folosire a unui deodorant şi sfîrşeşte (în mai puţin de patru ore!) cu un fragment din Leopardi. Ce legătură mădulară poate exista între deodorantul „Farmec" şi Leopardi? Şi totuşi, în cartea ce se alcătuieşte în cititorul nostru, aceste tibii şi cremaliere se articulează! Şi, dacă împreună alcătuiesc un monstru, asta nu se-ntîmplă decît din cauza somnului raţiunii celui care nu ia realitatea drept ceea ce este. Dacă scrierile lumii sînt piese înfăţişîndu-ni-se cu o anatomie inteligibilă (citeşte obişnuită), noi trăim în realitate o lume în care gînduri şi obiecte foarte străine unele de celelalte par a voi să-şi vorbească şi, prefăcîndu-se că fac aceasta, îşi vorbesc într-adevăr. Şi se înţeleg.

Într-o împrejurare, pe cînd ne aflam singuri într-un compartiment de tren (mergeam la mare), a venit vorba despre cum vede el că ar putea să scrie o carte şi atunci mi-a citat un gînd al lui Cervantes, unde ilustrul scriitor pune lupa deasupra părţilor unei opere, descoperindu-i mădularele ... De ce nu s-ar putea face,

spunea cu acel prilej, o carte în care miezul să nu se potrivească negreșit cu începutul sau cu sfîrșitul? Cervantes scria: . . . (la înapoierea noastră la București, să aflu ce spunea Cervantes!) . . .

De multe ori, la supărare, mi-a spus: „Cella, caută-mi în spaniolii tăi o idee potrivită de la care aș putea începe o carte!" Ieri, recitind *Don Quijote*, am găsit în capitolul XLVII ceea ce cred că dorea. Am transcris-o, i-o voi da cînd voi merge la Pietroșița. Cervantes spune: „N-am văzut nici o carte de cavalerie care . . ."

Se plîngea, de mai multe zile, că viața i se rostogolește în ani cu prea mare viteză, că nu-și mai găsește timp pentru a rămîne pe loc spre a privi atent cum se luptă cu povara o biată furnică.

L-am invitat la o plimbare în pădure. Cînd a descoperit o ciupercă, a apăsat pălăria ei cu talpa și mi-a spus:

— Nu știu bine dacă am apăsat pe frînă sau, dimpotrivă, pe accelerator. Să urmărim buletinele radio, să aflăm dacă planeta s-a oprit sau a luat-o și mai rău la sănătoasa . . .

Am redeschis, simțind că nu-l plictisesc, vorba despre Cella:

— Ai mai revăzut-o, desigur, de-atunci, de la jocul cu popicele . . .

— Lucru curios, și care mă exaspera: mult timp n-am mai revăzut-o, cu toate că, într-un fel, ea se afla mereu în preajma mea . . . Să nu-ți închipui că n-o căutam neobosit. Pe-atunci, în cea de-a doua copilărie, apoi în adolescență, cum nu prea rămîneam acasă, aveam multe prilejuri de-a întîlni băieți și fete de vîrsta mea, acei ani erau plini de serbări școlare și lumea mi se părea populată exclusiv de copii și adolescenți . . ., probabil pentru că o căutam cu exasperare. Nu știu unde se ascunseseră oamenii mari, doar doi-trei, printre care părinții mei, mai acceptau să se arate ici și colo.

Mi s-a părut că o reîntîlnesc la Sala de Arme, unde cineva nu mai contenea să recite o poezie de Coșbuc, ceva cu copii dîndu-se cu sania pe-un derdeluș, în plină vară, cu un buchet de floricele proaspete, ghiocei și toporași într-o sală de-o uscăciune ce sugruma gîtul . . . Ea era în fața mea, în picioare, la numai un pas de mine, linia gîtului era mîngîiată tulburător de-o șuviță blondă a părului revărsat pe spate. Am condus din privire linia aceea pe rotunjimea umerilor, i-am descoperit cu înfrigurare talia și, continuînd să-i cercetez făptura, care acum avea o realitate ce durea, mi-am dat seama cît e de înaltă și de mlădie, picioarele lungi o înălțau pînă

la fruntea mea și mi-a și venit în gînd să-mi sprijin fruntea de tîmpla ei, lîngă urechea stîngă, parcă acolo descoperisem locul unei fericiri dincolo de orice închipuire, și să-l sărut.

Cînd recitatorul (pe care amîndoi îl urmăream coborînd de-o veșnicie derdelușul scenei și nu ajungea nicăieri) s-a înecat în sfîrșit sau s-a prăbușit în fosa de sub el, Cella, care nu era Cella atunci, a întors capul și m-a țintit cu o privire străină, urîtă, mînjită cu cerneala cu care amîndoi ne mînjiserăm degetele de școlari. Mi-a fost ciudă, îndeosebi pentru că persista în inima mea speranța că deși nu e, putea să fie, și nu-mi puteam ierta că nu izbutisem să-i păstrez intacte trăsăturile, oricît de neprecise fuseseră, din cadrul în care o descoperisem cîndva: făptura ei se modificase în amintirea mea asemenea unui nor, știam că se află la loc apărat și totuși acizi dușmani îi atacaseră integritatea și n-aveam nici măcar o singură notă fermă de care să anexez ceea ce imaginația mea tot producea.

Din păcate, neputința de-a evoca ființa îndrăgită, în ciuda creșterii dorinței de a o revedea, m-a urmărit și întunecat de-a lungul anilor. O pot convoca foarte ușor înainte-mi pe pariziana spirituală întîlnită de două ori în intervalul unei singure săptămîni, o dată în cartierul Alma Marceau și a doua oară în celălalt capăt al Parisului, în Place de la Bastille, cu toate trăsăturile intacte, cu zîmbetul acela complice; n-am reușit niciodată să readuc și să rețin în întregime pe retină chipul iubitei... Ciudat mecanism memoria, care respinge ca pe un corp străin chemarea sentimentului, cum dealtfel se dovedește refractară și imperativelor inteligenței!

Am renunțat a mai încerca, convins că eșecurile, acumulîndu-se, vor alcătui un cerc închis ce-mi va face și mai anevoioase căutările, tentativele.

— Cella te însoțea însă, simțeai asta, nu-i așa? l-am întrebat.

— Era întotdeauna lîngă mine... Ceea ce, într-un fel, mă împingea în deznădejde: atît de aproape și nicăieri! Frumoasa fără corp... Respirația ei o simțeam prezentă, știu sigur asta... Și încă ceva: anii trecînd, n-o țineau prizonieră vîrstei pe care o aveam cînd bătusem popicele, ea se împlinea mereu și înflorea, căpătînd calitățile femeii ce se pregătea să devină. Ieșirea din cadrul ocheanului ce o descoperise o purta mai departe în lumina mereu modificată a unei vieți urmîndu-și legile. Eu însumi devenisem bărbat, aveam alte preocupări, pășeam printre oameni cu pași de descoperitor, nešovăilenici. Și ea, tulburător de aproape, femeie

deplină, lîngă pasul şi umărul meu, învăţîndu-mă să calc şi să mă simt neînvins . . . Puteam înnebuni.

Mi-a înşirat cîteva profesiuni de mare cinste, pe care, spunea, tinerii de astăzi le ocolesc în chip nejustificat: aprod, apar, culegător de fluturi, hingher, cortinier la teatru, vatman, precupeţ, scrumelnic, rupător de bilete la cinema, model de politeţe , aranjor de sticle goale, mirositor de conducte subterane, calculator de pierderi, umplător de brichete, martor de duel, descărcător de basculante, candelăreasă, dantelăreasă, lăptărească, doică, purtător de panouri, degustător la fabrica de ţigări sau la fabrica de oțet, păsărar, transmiţător de veşti bune, impiegat de mişcare peristaltică, farmacist de plante insectivore, încolţitor de seminţe, pompier, colţar la mese rotunde, stimulator de lavă la vulcanii inactivi, de interes turistic, frecventatori de maniere urbane etc.

Şi-a manifestat dorinţa de-a scrie versuri despre fiecare dintre aceste profesiuni. După un ceas, revenind să adauge alte cîteva meserii, mi-a spus că renunţă la intenţia lui, are prieteni — i-a numit pe Şerban Foarţă şi pe Emil Brumaru — care îl întrec în priceperea de-a cînta şi murmura versuri sublime despre un univers de-o delicată măruntime:

E tulburător să asişti la strădania unor mari poeţi ca ei de-a despresura cetatea Poeziei de greoaiele berbece şi uriaşii cai troieni cu care cuvintele mari au împovărat de-un veac încoace Frumuseţea. Temele mari nu ies neapărat din burta cailor troieni . . .

— Într-o zi apropiată, mi-a spus, voi scrie din nou istoria iscusitului farmacist Felix Iacob, din Vinţul de Jos . . .

Nu-şi propune restricţii de nici un fel, dar dacă vrea să nu mănînce, sau să nu iubească, sau să nu doarmă, înjghebează o savantă schelărie de preocupări pasionante faţă de care nevoile lui rămîn nişte biete treburi, ceva de importanţa măturatului scării. . .

— Ce maladie a vremii lor i-a făcut pe mătuşa Nuţa (eminentă studentă a lui Papahagi, Ovid Densuşianu, Ch. Drouhet, Iorga şi Mihail Dragomirescu) să prefere a fi învăţătoare la Alexandria, Miercurea-Ciuc, Odorhei şi la Şotînga, pe unchiul Paul (jurist conştiincios şi cu surprinzătoare intuiţii) să se-nfunde la Băileşti, Ismail şi Pătărlagele, pe fratele meu, tehnician de excepţie, să-şi

strice sănătatea într-un garaj din marginea Tîrgoviştei? Ce înţelepciune i-a scutit de ispitele ambiţiei? m-a întrebat.
M-am prefăcut cufundat în lectura unei reviste de umor.

— Ai văzut? Căzu o stea! mi-a spus aseară.
— Ca o smieură mustea! i-am răspuns.

Cînd, unii spun sau scriu elogios despre cultura mea, plăcerea de-o clipă îmi este pe loc risipită de impresia netă că mi se înaintează un reproş sau mi se serveşte o ironie. M-am dezvinovăţit sincer de cîte ori am putut. Nu sînt decît un amator, sensibil şi colecţionar numai înaintea bucăţilor stranii. Radu, cititor neîntrecut, de-o mare fineţe, după ce a citit în *Jumătate plus unu*, un text scos de mine din *Père Goriot (Vautrin*, p. 211*)* şi în care Balzac imagina o nevastă cu sertare şi-un discurs de-o factură absolut suprarealistă, vădit dar prieteneşte înciudat că nu descoperise el textul, mi-a adus lauda că rar a întîlnit „un cititor atît de-al naibii" ca mine. A fost prilejul potrivit să-i învederez cît de sumare sînt lecturile mele. Refac demonstraţia cu ajutorul căreia l-am liniştit atunci:
Sînt un egoist, ca atare nu mă interesează nimic din ce nu priveşte în vreun fel literatura mea sau experienţele pe care, ca om, mi le-am propus. Citesc puţin, din foarte mult şi divers. Iau o carte în mînă cu mare dificultate, plin de îndoieli, după ce-mi procur din vreme destule informaţii despre. Noutăţile editoriale mă aruncă în beţie, dar mă înspăimîntă. De îndată ce am cumpărat o carte, devin precaut ca un genist pe-un cîmp minat; revistele şi ziarele le citesc după trecerea, uneori, a doi, trei ani de la apariţie (aici intervine, în plus, credinţa că filtrul timpului scurs reţine reziduurile, prea fierbintele, perisabilul). Citesc cu crampe pe clasici, cu temerea că atenţia, dereglată, nu va descoperi nimic. Cu unele excepţii, nu mă interesează în chip deosebit desfăşurarea epică, raporturile dintre personaje, interesat mai mult de frazare, de unele descrieri, de mişcările pe feţele schimbătoare ale eroilor şi timpului lor. Nu citesc cărţi întregi, rar rezist pînă la capăt. Dacă totuşi izbutesc să duc la bun sfîrşit un roman, în afara sublinierilor asupra cărora revin (procedee, invenţii etc.), uit tot ce s-a petrecut în el. Nu „viaţa aşa cum e" mă reţine într-o carte, ci ficţiunea, esenţa a ceea ce vrea să însemne viaţa. Citind, fac necontenit fraze paralele, lansez ipoteze despre cum aş fi făcut eu cutare sau cutare scenă, o mulţime de cărţi le-am înţeles parţial,

pentru că pe marginea celor parcurse am înjghebat propriile mele acțiuni, construcții, scene, rezolvări.

Fără îndoială, au fost momente fericite cînd m-am putut identifica și cu cartea și cu autorul. Dar pentru asta, mi-au fost necesare săptămîni și luni pentru o biată sută de pagini. Dintr-o operă rețin literatura și-mi pasă prea puțin de informațiile, detaliile istorice, culturale sau de alt soi. De aceea recitesc neobosit aceleași cărți.

Citesc ca un scriitor. Lectorul dezinteresat din mine a murit de mult, după închiderea abecedarului.

Muzica o ascult cu infinit mai multă atenție. Urechea îmi e mai receptivă decît ochiul. Nu m-au captivat niciodată programul și imageria literară. Doar metamorfozele sunetului. Înaintea reaudierii unei lucrări, caut — adesea izbutesc — să uit primele recepții și să inventez parte din ce aud. Dacă, după cîteva lecții de pian, nu mi-aș fi dat seama că n-am înzestrare pentru a face muzică, dacă aș fi izbutit să stăpînesc știința, aș fi fost azi compozitor. Limbajul muzicii îmi era mai potrivit decît cel al literaturii, stările mele sufletești și gîndirea îmi sînt pregnant muzicale, iar satisfacțiile oferite de un concert, o sonată sau o piesă de jazz cu nemuritorul Jelly Roll Morton — apreciabil mai consistente decît ale oricărei cărți. Pentru că prefer intraductibilul și expresia curată emisiilor încărcate cu cele mai neînchipuite elemente străine („documentare", „referențiale", „aluvionare" — nu găsesc exact termenul potrivit, cititorul va înțelege).

De bună seamă, am învățat multe — de la Astronomie, Logică și Arhitectură, la Optică, Metafizică și Medicină, dar numai pentru a răspunde unui examen cu întrebări formulate de mine, triate disperat. Sînt discipline ca Matematica, Etnografia sau Arheologia —, de care m-aș fi îndrăgostit cu pasiune; mi-am dat seama de micimea spiritului meu înaintea imensității teoriilor lor. Istoria m-a atras o vreme — datele, numele și duzinele de Henrici erau un joc amuzant, dar mi-am dat seama cît de vinovate sînt ispitele contrafacerii, cît de compromisă e disciplina de manevrele imediate, de influența scopului enunțat asupra cercetării (ce ar trebui să fie aproape gratuită). În multe pagini ale cărților mele, istoria e înfățișată ca știință a întrebărilor cu răspuns plătit. Dar ce materie groasă pentru ficțiune — pentru că spectacolele cronologiilor, gustul pentru raportări, comparații și succesiuni cauzale ne țin în viață. Iluziile lor sînt hrănitoare ca aerul și apa.

Nu știu mai nimic, speranța de-a ști totul nu mi-a slăbit nici în cele mai negre zile ale vieții, și pînă la descoperiri semnificative, mă mulțumesc cu înțelesul întîmplător și parțial, sursă a numeroase erori.

Minunea minunilor! îmi spun, după ce aștern cu înfrigurare, pe hîrtie neîncepută, notele luate cu maximă îngrijire din realitatea imediată. Splendid și adevărat! adaug recitind cu voce melodioasă descrierea Pietroșiței sub lumina echinoxului; dacă așezăm la loc potrivit și o Rodică îmbujorată, iar în perspectivă un grup de harnici semănători cu sacu subsuoară, înlocuiți la timp de-o echipă unită-n cuget și-n simțiri de hotărîrea de-a doborî o pădure, membrii ei fiind doborîtori de arbori și tăietori cu drujba, precis c-aș fi împușcat un 10 la domnul Pătru, profesorul duios de română, sensibil la natura prelucrată cu stiloul, pe caiet.

Omul negru, cu cicatrice, reapăru la fereastră. Iosif era convins că-l mai văzuse undeva, nu-și amintea unde. Se prefăcu grăbit, dădu ocol stației de benzină, studie atent suspensia unui monstruos *Ford* station, își aprinse o țigară. Nu cumva fusese la masa lor, în taverna din Singapore, printre militarii aceia palavragii, preocupați să o invite pe cîntăreață, o mulatră, la dans și-apoi...? Nu: coborîse din tren la Marsilia, nici nu-i luase seama, dar el venind direct îi ceruse, desfăcînd o hîrtie mototolită, să-i arate în ce cartier al orașului se află banca elvețiană... Acela era mai înalt, mai voinic, îl vedea blond cu ochi albaștri, or, omul din cadrul ferestrei... „Fiu de cățea!" îi strigase șoferul, îl ținea strîns cu mîna stîngă, ar fi vrut să-l lovească, era evident că prefera să intervină poliția, în cele din urmă un polițist se oprise în dreptul lor și le ceru actele... Astea se-ntîmplau la Trieste? La Nancy? În acea nenorocită suburbie a Parisului? Nu știa.

Iosif se hotărî să-l lase pe necunoscut în plata Domnului. Se-apropia ora întîlnirii cu Joséphine, nu voia să întîrzie nici un minut, să nu-i ofere escroacei nici cel mai neînsemnat pretext să se retragă din afacerea cu briliante...

(Tata avea asemenea gusturi, îi plăceau grozav briliantele — nu altfel decît în imaginația lui prodigioasă —, cum rămînea și un pasionat al călătoriilor: despre Marsilia îl auzisem cu urechile mele vorbind într-o zi, ciudat mi se pare că, la o distanță de numai cîteva minute, nu pronunțase ca atunci și numele Toledo [trebuie să recunosc că altul era contextul]. Prima dată cînd și-a ținut

cuvîntul a fost în ziua căderii mele la examenul de capacitate: mă consideram nenorocit, mă-ngrozeam la gîndul că trebuie să dau ochii cu unchiul Sandu, pădurarul, fratele mamei, spaima anilor de curs inferior, tata murise cu doi ani înainte. Am pătruns cu Agentu în cancelarie, am deschis dulapul unde știam că se află diplomele și... Scrisul secretarului și semnătura directorului le-am imitat perfect. Fără ajutorul tatei aș fi fost bătut măr, bătaia aș fi ținut-o minte tot timpul vacanței și, cum îmi știu firea, n-aș mai fi învățat nici o oră pentru examenul ce se repeta în toamnă, cînd l-am și luat. Deduc că ajutorul lui caligrafic nu privește numai scrisul propriu, ci și pe-al altora, imitația dovedindu-se mai presus de orice bănuială. E bine să ai undeva un părinte care să nu-și ia mîna de pe condeiul tău.)

Vezi însă (adaug imediat și nu fără întristare), că nu despre primăvară e rîndul să scriu, asta am făcut-o în acel dicționar de nume, cu ani în urmă...

Dicționarul! Primăvara, ca și copilăria, s-a dus de mult, floricelele ce înfloriseră acolo au devenit, prin vrerea dialecticii, mostre bune de lipit într-un ierbar, sau pur și simplu fîn — îți amintești destul de aproximativ cum cîntau păsărelele prin boschetele acelei cărți; vara a trecut și ea, caldă și mănoasă, erai tînăr și puternic, te lăudai cu sănătatea de fier, uneori te plîngeai că ești nevoit să faci nebunii pentru a-ți consuma energiile, inima îți bătea vijelios în piept chiar și pentru un cuvînt adresat ție din greșeală, iubeai ca un Prometeu oamenii, cutezanța, fapta, adevărul, natura, aventura, eroarea, umilința, călătoreai, escaladai pereții înfricoșători ai munților, străbăteai cu pasul drumeagurile prăfoase ale dealurilor, poposeai pe la mănăstiri, prin case de țară mirosind a var și fructe coapte, dormeai în pătule ca-n paturi regești, călăreai, zburai pe schiuri, băteai mingea, te-aruncai gol în apele învolburate ale fluviului sau, pe marginea mării, iubeai pătimaș și fericit o Helgă blondă și înaltă, în timp ce luna așeza o punte de aur pe velurul apei prăbușite, peste care speranțele tale treceau alergînd, tropăind, nevrînd să-ntoarcă vreodată capul, citeai la umbră de nuc bătrîn carte după carte, le înnegreai tuturor paginile cu sublinieri apăsate, pe-un caiet și pe caiete multe așezai, cu răbdare maniacală, impresiile, simțămintele, opiniile tale critice și rezervele, proiectele unor literaturi așteptînd să fie inaugurate, parcă cineva te-ar fi desemnat să rezumi lumea într-o bibliografie generală; trecuseși și prin toamna cea fastuoasă, la vîrsta maturității și a roadelor, zăbovi-

seşi pe-o bancă de grădină publică să urmăreşti cum tălăzuiesc oamenii dintr-un colț într-altul și dinspre o poartă spre celelalte, să te întrebi, ca-n fața roții celei mari de la Moşi, de unde vine şi încotro se duce această lume fericit nefericită, de ce se-nalță și de ce scade, cum se face că trecătorii abia au apărut din stînga, în rochiţe şi pantalonași, și nici n-au bătut bine cercul, șotronul sau dambilușca, că au și ajuns în capătul din dreapta al aleii, la chioșcul cu muzică militară și la negustorul cu bilete (toate) cîștigătoare, unde se fotografiază pentru eternitate, alături de prieteni și cățeі, de mașinuțe albastre și galbene și de avioane lungi, cu turbine şi steguleţ, și doar mai încolo cu cîţiva pași se retrag spre casă — bătrînei scunzi şi constipaţi, cu un aer idiot, prăvăliţi în sinea lor, absenți, trăgîndu-și unul un picior, altul sfoara cu pufuleț și un cățel al pămîntului, nefericiţi în fericirea lor produsă de un crin ofilit, de un bănuţ pierdut în pietriş, de decolteul unei grase vorbăreţe, de propunerea unuia de-o vîrstă de-a înființa în asociație o cooperativă producătoare de energie electrică din coji de cartofi și de pepeni, înaintînd fără grabă, cu sfioasă cuviință, spre poarta ce dă în bulevard şi unde, trăgînd din pipă, aşteaptă birjarul negru, stăpîn al șaretei solemne cu vitrine și lemnărie lăcuită, să se-așeze pe spate, între îngerași și splendide coroane de flori, toate dichisite de-un maestru de geniu. Toamna a răsturnat frunzele uscate în casele oamenilor şi tu ai ridicat cîteva de pe covor, le-ai strecurat între coperţile unui breviar, ai numit colecţia ta istorie, după care a început să plouă, te-ai ridicat și ţi-ai desfăcut umbrela. Cineva te-a strigat din umbră. Erai încă sigur pe mersul tău. L-ai ignorat.

Și-acum? Acum a sosit rîndul iernii, te pregăteşti să închizi cercul și, salutînd vara de dincolo de fereastră, rămîi în chilie, la masa de scris, cu paginile desfăcute, ca să primeşti între ele primii fulgi de nea, ultimele fulguiri ale albului universal.

Eroarea e nocivă și sancționabilă în oricare dintre activitățile omenești, în afară de Literatură. În spațiul Poeziei, ea este tocmai forma relevantă prin care se înfățișează expresiv dramele, pasiunile, trăirile cele mai variate și tot ce înseamnează viață, palpit, evoluție, iubire sau moarte.

Dacă am înlătura eroarea din tabelul elementelor vieții, am putea imagina un om care să funcționeze ca un automat: atunci n-am mai avea nici mirarea, nici emoţia, nici îndoiala, nici moartea și orice poveste ar suna ca o sentință. Eroarea este starea firească a Posibilului lăsat fără supraveghere: început, joc, ipostază și iarăși

joc. Eroarea ia atît de bine forma vasului în care e turnată și poate fi confundată atît de ușor cu adevărul curat, că poetului nu-i rămîne altceva de făcut decît să răstoarne cupe, amfore și niagare spre a ști și înțelege risipa, esența, sensul, mișcarea primă și toate consecințele. Disprețul filosofilor amatori pentru poezie vine de la ignorarea faptului că prin voalurile părelnice și chipurile metamorfozelor se poate întrezări și adevărul pe care ei îl urmăresc vînătorește.

Multe și importante lucruri le ignor, pîraiele științelor le-am întors în așa chip ca să aibă ieșire la marea Poeziei. Nu știu complet (pe cuvînt de onoare) înmulțirea cu 9; știu însă (poate *de aceea*) să pierd cum puțini din neamul meu au reușit. Am reținut atîtea moduri de-a pierde, că de-aș avea un cît de mic spirit administrativ, aș întemeia o știință a pierderii cu maximum de profit.

Știind atît de puțin, nu mă aflu, îmi zic, într-o situație mai nenorocită decît cel care, ronțăind din fragedă pruncie pesmeții științelor, umflîndu-și buzunarele cu toate bomboanele ce se puteau aduna, își pipăie neîncetat pîntecul să se asigure că n-a scăpat nimic și are, la nevoie, cu ce să-și trateze interlocutorul. Om de societate, sînt în fond un anahoret sărac, și practica pipăitului o pot prelungi și două sute de ani: în laboratorul meu cu inventar mărunt, pianotez pe-un organism care n-a încetat, de cînd mă știu, să-mi procure atît surprize plăcute, cît și contrarietăți. Una dintre cele mai regretabile greșeli pe care le-am săvîrșit în tinerețe a fost să cred că științele se află înafara mea. Confundasem știința cu disciplina, cu regula și repetabilul. Mai tîrziu, observația și însemnările literare m-au adus la o înțelegere mai realistă: am convenit că Poezia e o disciplină eminamente indisciplinată și de-atunci m-a interesat nu întinderea geografiei, ci consistența probelor de adîncime.

Un tînăr cibernetician a introdus într-un computer un număr mare de fraze din al doilea volum al *Ingeniosului bine temperat*. Întotdeauna, în alte cazuri, mașina a reținut un număr limitat de tipuri de gîndire poetică. Cu frazele mele s-a întîmplat pe dos: nu s-au selectat două de același tip. Între cuvinte se iscau neprevăzutul și noutatea continuă, pînă acolo că mașina a sfîrșit prin a da semne... de enervare și, îmi place să cred, de oboseală.

Experiența aceasta m-a mîngîiat ca o femeie frumoasă: însemnează că practica de care vorbeam mai înainte nu e un viciu și ceva important se întîmplă.

Dacă n-ar avea alt rost decît acela de-a-nnebuni mașinile, și Poezia tot și-ar fi aflat rațiunea de-a supraviețui.

Departe de mine gîndul de-a avea întotdeauna interlocutori savanți, înzestrați cu rafinate mijloace de recepție și asociații și cu sisteme sofisticate în stare să tresară la repetiția unui tip de metaforă sau la o banală cacofonie. Visez (și dealtfel îl simt lîngă umărul meu) un cititor doar dezbărat de prejudecățile patentate ale literaturii, cultivate cu pioșenie de școală și prelungite prin toate conductele la toate nivelurile, un cititor servindu-se corect de propriii lui ochi. Am vorbit și am scris, cu mai multe prilejuri, că am alcătuit *Dicționarul onomastic* (dar și celelalte cărți) după modelul vechilor almanahuri, urcînd în aer o schelărie care să invite și să îndemne la urcuș și pe un împiedicat, sperînd că înălțimea, oricît de mare, deschizîndu-i perspectivele, nu-i va da amețeli. Cum se întîmplă în viață, unii au gustat plăcerea urcușului, jocul treptelor, alții au ajuns să îmbrățișeze jur-împrejur orizontul. De la o carte la alta, cum ușor se poate vedea, am mai înălțat schelăria (înmulțind dificultățile) și cititorul m-a urmat. Mă tulbură că n-am întîlnit niciodată în anticariat o carte a mea. Nimeni nu renunță, ba aflu (nu fără plăcere) că volumele mele se „subtilizează" din bibliotecile publice, din Muzeul scriitorilor tîrgovișteni, din expoziții retrospective de tipărituri etc. Așadar, pot conta pe cititor eă mă va urma și pe Everest, cînd va veni momentul (timpul nu e trecut) să escaladez și colina aceea...

Ești la vîrsta unei înțelegeri noi, cînd poți trăi simultan toate vîrstele și toate anotimpurile, ele aflîndu-se în tine, egale, contemporane.

Așadar, cu sîngele îngroșat, cu picioarele înțepate de primul îngheț, după încă o noapte de insomnie, privești de pe terasă schimbarea magnifică a naturii, cutremurat de adierea parfumată a zefirului, de cîntecul păsăretului, de revărsarea culorilor, și-ți spui că jocul ăsta ți-e cunoscut, cine-l face nu-l face fără oarecare șiretenie, căci frasinul care a-nverzit va fi, cît însemnez aici noutatea, lemnul uscat pe care-l retează tăietorii; dealul fumegînd sărbătorește vibrează sub paharul de cristal, paharul îi va împrumuta răceala lui de gheață, și va fi, după o singură învîrtitură a pămîntului în jurul vetrei de foc, un maldăr de zgură și nisipuri. Delicata pasăre ce îți încîntă auzul din înaltul acoperișului însorit va cădea,

după ce își va fi parcurs partitura, simplu ghem de pene degerate, la picioarele tale... Așteaptă și vei vedea!...

Minune, minunea minunilor! îmi spun, bucurîndu-mă clipa. Să nu-ntîrzii să însemnez ce a mai rămas de însemnat, atîta timp cît ochiul nu s-a împăienjenit și urechea nu s-a-nfundat, cît frigul nu s-a-ntors și frasinul înalt n-a căzut în baia frunzelor ruginite! Trec îndeletnicirea mea la capitolul nepotrivirilor și încep, pentru că i-a sosit rîndul, cartea celei de-a patra vîrste, cea a rememorărilor și a pasului tîrșîit, a iluziilor mai puțin decît oricînd întemeiate, a drogurilor și ceaiurilor, a paleativelor, a rețetelor miraculoase ce vindecă de toate relele, dar nu salvează nici o furnică, anotimpul bilanțului, al judecății din urmă, a scoborîșului. Același mers, poate întrucîtva mai ezitant, același entuziasm. Numai că atît de supravegheat de experiență și de văzul încheiat de la un orizont la altul, că n-a rămas, la îmbinarea cercului, decît o singură poartă, aceea despre care scriem cu majusculă și gîndim cu spaimă...

Și cartea poate începe, spre a-ncheia un ciclu, cum se cuvine, cum s-a propus nu de ieri de-alaltăieri, ci de la izbucnirea primului răsărit de soare și de la primul cînt al mierlei.

Deschide umbrela, bătrîne, vorbeai despre iarnă și, iată, a-nceput să ningă vijelios!

Aseară, în timp ce se ridicau pe cer, superb spectacol, Dioscurii:

— Crezi că îi semeni mult tatălui? l-am întrebat.

— Din spusele mamei și ale mătușilor, da. Însă nu trebuie să luăm drept adevărate toate spusele femeilor, cînd e vorba despre fizionomii. Anume lentile ale spiritului lor se aburesc de suflul sentimentelor și nu este exclus să stabilească asemănări între persoane care nu se-apropie nici cu un zîmbet.

— Sînt curios dacă a venit la acel prînz îndelung amînat...

— A venit. Punctualitatea lui n-a făcut decît să ne rușineze, pe mine și pe mama.

— Sînt nerăbdător să-mi povestești cum s-au petrecut lucrurile...

— Oh, în cel mai minunat chip cu putință. A fost extraordinar!

Așteptam să continue, l-am văzut că își frămîntă mîinile, iar cînd privirea mea a întîlnit-o pe-a lui, avea ochii în lacrimi.

— Îți cer iertare, te-am tulburat. Lasă, îmi vei povesti mîine.

A continuat să se frămînte și, cînd stelele mari străluceau deasupra, mi-a spus ridicîndu-se:

— Ştii, am mai încercat să povestesc acel moment extraordinar. N-am reuşit decît să mă bîlbîi, cuvintele întunecau evocarea, pînă la urmă lapsusurile erau atît de frecvente, că am renunţat. Nu este exclus ca, la plecarea lui, tata să-mi fi luat cu el o parte a trăirilor, ca să nu pot povesti nimănui ce s-a-ntîmplat.

Dădeam admiterea la Litere. George Călinescu nu se putea reţine să sară de pe scaun sau să-şi plesnească cu palma dreptei mîna stîngă aşezată pe-o foaie, ori de cîte ori candidaţii reluau expresiile vechilor manuale: „scriitorul *redă*"..., „... în această poezie satul nostru se oglindeşte aşa cum e el...", „ viaţa reală a poporului apare la Slavici..." etc. Fiecăruia, Profesorul îi cerea să vorbească despre scriitorul preferat, rugîndu-l, conjurîndu-l sau ordonîndu-i să-şi exprime propiile impresii, în propriile lui cuvinte. Bălcescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Coşbuc reveneau la fiecare sfert de ceas. George Călinescu era exasperat, se plictisea şi se înfuria, făcea gesturi disperate, uneori arunca vreo provocare: „Dar pe Cîrlova nu l-aţi citit?" „Camil Petrescu nu vă spune nimic?" (Despre Arghezi sau Blaga nu se putea aduce vorba în 1948, se-nţelege.) „Abordaţi-l pe Neculuţă, vă rog!"

Am ales pe Hogaş, şi cînd mi-am anunţat preferinţa, profesorul, tresărind şi exclamînd nu ştiu ce (greu de reţinut în focul emoţiei), am crezut că am călcat în străchini şi-am vrut să mă retrag. „Hogaş! Sigur! a strigat magistrul. Spuneţi, dar sincer, el ce *redă*?"

Bănuiesc că mi-a dat nota maximă nu pentru că am spus cine ştie ce, dar pentru alegere...

I-am urmărit aproape toate cursurile. De cîteva ori, în amintirea lui Hogaş, înaintînd spre amfiteatrul Odobescu, prin marea de studenţi, mi-a întins mîna. Mai tîrziu l-am vizitat acasă, purta pantaloni scurţi, mi-a arătat pe-o policioară *Il Corteggiano*, i-am vorbit despre *Dicţionarul* la care scriam, mi-a spus că o idee asemănătoare a avut şi el cîndva, în tinereţe...

La moartea lui s-a cutremurat pămîntul.

În „obsedantul deceniu" l-am văzut pe Camil Petrescu în trecere pe Calea Victoriei, şi mai apoi pe catafalc, în aula Academiei; cu Zaharia Stancu am schimbat de cîteva ori cuvinte albe; de la Mihai Beniuc am ales pentru gazetă două, trei poezii, din mape pregătite în acest scop cu zecile; pe Victor Eftimiu l-am recunoscut cu greu în casa lui de lîngă Cişmigiu, printe tablouri superbe şi femeiuşti foarte ocupate prin unghere, sub un raft, lîngă o pianină, pe-un

covor căzut de pe-un divan, iar meşterul — în cămaşă de noapte la ora 11 dimineața — învîrtindu-se printre ele cu un aer de dresor în preziua ieşirii la pensie (cînd fiarele nu știu ce interpretare să dea ursuzeniei); lui Cezar Petrescu i-am cerut personal un articol electoral, pe care, făcîndu-l înainte de termenul stabilit, mi l-a înmînat secretara lui. La numai două zile, Cezar Petrescu s-a stins din viaţă.

Am mai cunoscut, cu diferite ocazii, cîteva sute de alți scriitori. Nu cred să fi vorbit cu ei chestiuni literare importante, aș fi reținut cîte ceva și aş fi scris, ca Fănuș Neagu și Mircea Micu, o grămadă de anecdote. Excepție fac Arghezi, Marin Preda, Geo Bogza, de ale căror spirite m-am apropiat cu sfială și, din cauză că sînt afon, fără să cînt. N-am dezvoltat multe idei, nu pentru că n-ar fi fost ocazii fericite, ci pentru că eu aveam manuscrisele în sertare, iar ei cărţi multe în mîna cititorilor. Nu ne-am fi găsit. Am preferat să vorbim despre secetă, prostia omenească sub diverse forme, căderea frunzelor și greutatea vieţii de orfan. Pe vremea aceea iernile erau înghețate, zăpezile fabuloase.

Admirația mă paralizează, cînd trebuie s-o produc eu. Cînd mi se adresează, cum mi s-a întîmplat, mă ucide.

Recitesc ce am scris pînă aici şi-mi spun că, dorindu-se confesiuni, rîndurile de faţă nu ajung să fie decît radiografii repetate ale unei stări prezente, cărora li se ataşează aproape întîmplător unele antecedente — anamneza. Şi-mi mai spun că, dacă le-aş reîncepe de la capăt, însemnările ar lua cu totul alt chip, cel al momentului scrierii lor. Se poate imagina o autobiografie în suită, cu mereu alte variante, în fiecare piesă închisă accentul căzînd pe-o altă întîmplare, din întîmplările istoriceşte aceleaşi. Asta corespunde unei realităţi: fiecare îşi reciteşte principalele momente ale vieţii lui la chei diferite, după anotimp, după felul cum i-a acţionat vezicula biliară sau a răsărit soarele în ziua lecturii...

(Cartea s-ar numi *Douăsprezece autobiografii ale lui X*, scrise de-a lungul anilor.)

Ce spectacol minunat, foarte atent îngrijit, regizat cu mare pricepere! îmi spun închizînd grăbit fereastra. Dimineaţă înaltă de... „Ce anotimp e ăsta, domnule? Sînteţi bun să vă uitaţi în jur, să-i găsiţi un nume şi să-mi spuneţi?” Conform crainicului de la radio (întotdeauna mă trezesc înainte de ora 6, temător să nu pierd datele astro-meteorologice, cum le numeşte el), astăzi

e prima zi de echinox, soarele răsare la 6,17 şi apune la 18,30 — ne aflăm încă în orarul de iarnă (măsurile administrative vin întotdeauna cu întîrziere faţă de schimbări, am citit undeva chestia asta, întrucîtva simetrică raportului dintre conştiinţă şi. . .), pe terasă au fost două linii peste zero, dar zece grade la Oraviţa, se-ntîmplă ceva special acolo la Oraviţa, cum ceva special (iarăşi simetrie) se petrece la Miercurea Ciuc şi Joseni, îţi vine în minte propunerea unui corespondent voluntar din tinereţea petrecută la gazetă, care cerea guvernelor lumii de pe-atunci, într-un apel foarte emoţionant, să aibă milă de eschimoşi, să-i transfere în zona temperată, să li se amelioreze — într-o epocă a tuturor posibilităţilor şi a echităţii — traiul de privaţiuni şi degerături, el punînd la punct planul vastei operaţiuni — transportul, primirea cu onoruri, interviurile şi primele zile filmate ale celor salvaţi în numele înaltelor principii umanitariste etc., totul urmînd să se încheie, în viaţă şi pe peliculă, cu *Oda Bucuriei*. E primăvară? Trebuia să-mi dau singur răspunsul, reiese asta din coroborarea tuturor informaţiilor pe care le deţin, dealtfel era evident chiar şi numai după criza de sciatică de ieri, răscolită de o avalanşă de strănuturi. . .

Prin geamul rău şters se văd poienile dinspre Dealul Frumos, sterpe şi bălţate, sub un cer spălăcit, vîntul rău ridică frunzele de anul trecut în vîrtejuri şi un stol de păsări negre se tot învîrte pe deasupra casei lui Ilie. Un pian bacovian cîntă acum Chopin, discul e vechi, turaţie 78 revigorată de-un tehnician nu prea priceput, va trebui să însemn că iarna a mai ucis un prun, mîine să pun toporul pe el şi să-l fac lemne de foc, anotimpul ăsta nu e niciodată sincer, vor mai veni zile cînd nu răzbeşti fără un foc susţinut. Pe deal, pe drumul plutelor argintii, se ridică trîmbe de praf, din volbura lor se iveşte un camion care bubuie şi trosneşte din toate încheieturile, iar pe tăpşan, în preajma vîlcelei, apare Ion, cu furca în mîna dreaptă, cu stînga sprijinindu-şi genunchiul reumatic, e mirat că s-a isprăvit şi ultima claie, mîine-poimîine îi fată vaca şi-ncep alte probleme! Lipsesc, cum se putea înţelege de la început, semănătorii cu sacu subţioară, o Rodică în fîş, cu basma improvizată dintr-o pungă de plastic, ca tabloul să-i smulgă lacrimi domnului Pătru, să-mi dea un 10 de rutină, însoţit de caracterele ce disting idila de melodramă şi de trăsăturile unei bune descrieri pe caiet. Primăvara e un concept, mă îngrijorează lipsa ploii, în mine doarme — şi se trezeşte cînd ţi-e lumea mai dragă — un agricultor foarte responsabil. Desigur, mă interesează mai puţin umiditatea Bărăganului decît a rîpei de sub fereastră. . .

Să las anotimpul să se definească și fără mine, să-mi iau dipiridamolul și propranololul (formidabile nume, de folosit într-o poezie), să-mi prepar ceaiul de podbal îndulcit cu zaharină ! Oricum s-ar numi, anotimpul ăsta este potrivit dezbaterilor și limpezirilor de conștiință, spune crainicul la radio, și dă cuvîntul medicului cu sfatul său.

Pe albastrul cerului se lățește coada de cometă anemică a unui supersonic.

Ce dovadă mai grăitoare că el mi-a dictat cele mai reușite pagini, decît această scrisoare, aflată de curînd într-un sertar, scrisă cu scrisul meu inconfundabil, cuprinzînd însă întîmplări mie străine, trăite de-un octogenar? Îi pun cititorului textul în față, mă retrag pentru o jumătate de oră, Ion vrea să prindă șomîlcul care i-a răscolit poiana și fără sfatul meu nu poate:

„...Ai să-mi înțelegi mîhnirea că nu-l pot ajuta să-și scrie cartea, cînd ți-oi spune că, deocamdată, sînt reținut la Galați de niște afaceri cu cereale. Grecul cu care am încheiat pe cuvînt tranzacția a dispărut fără urmă. Cineva mi-a spus că l-a văzut îmbarcîndu-se pe-un vapor ce urca pe Dunăre niște turiști nemți. Întreaga zi stau în port, printre oameni de toate soiurile, și privesc prin vitrina cafenelei mișcarea sutelor de necunoscuți, doar l-oi vedea, ca să-l prind de guler, iar noaptea întind lungi discuții cu beneficiarul, un sud-american suferind din cauza diferenței de fus orar de-o gravă (cred că incurabilă) insomnie. Pentru un octogenar ca mine este istovitor.

Caută-l tu și vorbește-i, spune-i ce-ți trece prin minte și liniștește-l. Nu lăsa, în ruptul capului, impresia că știi ceva despre ajutorul meu, de unde și cum îi dictez, ce proiecte de viitor îmi fac în legătură cu cariera lui. Îmbrobodește-l ca și pînă acum, întărește-i convingerea că inspirația îi aparține exclusiv. Sărută-l din partea mea. Ție, Stancule, o caldă, camaraderească îmbrățișare. . ." Fără semnătură. Dar mai era nevoie?

Nu-mi explic cum a rămas scrisoarea asta necitită timp de peste doi ani și nu-mi amintesc momentul cînd mesajul mi-a fost transmis, ceea ce înseamnează ori că eram beat, ori că uneori scriu fără să-mi dau seama ce anume.

— Ți-am spus eu vreodată că ești iresponsabil? Am ajuns eu să pronunț un cuvînt atît de urît? a exclamat mama, cînd i-am comunicat că cineva a auzit-o plîngîndu-se unei doamne, la Mitropolie, de nepăsarea mea în nu știu ce problemă. Pot spune doar

despre mine vorbe atît de grave, a continuat mama, pentru că mă cunosc, știu de ce sînt în stare și, de la o vreme, aflu că fac într-adevăr lucruri de care nu-mi mai amintesc ulterior. Dar despre tine, Clement, niciodată !

— Mama se comportă ciudat de cînd o știu, i-am spus, între patru ochi, lui Panait, convins că nimeni nu ne aude. Într-o zi, acum trei săptămîni, m-am pomenit cu ea dis-de-dimineață să-mi ceară binoclul, vrînd să meargă la curse. Am rămas stană de piatră: binoclul de cîmp îl vînduse chiar ea, în anii secetei, mi-am amintit și suma cu care l-a vîndut: șase sute de mii. I-am evocat împrejurarea, n-a vrut să recunoască, m-a învinuit că l-am pierdut sau că l-am vîndut eu. Cred că a ajuns în situația asta din cauza medicamentelor de care a abuzat încă din tinerețe. Barbituricele. . .

— Apropo, a făcut Panait, ai pe etajeră o rețetă. . . Ai văzut-o? Presupun că nici n-ai observat-o, de vreme ce stă acolo de două zile. (Făcînd cîțiva pași): iat-o ! Îți prescrie sedaclorin. I-am citit prospectul: stimulează somnul paradoxal și seriile halucinante, cum le numește casa Ciba.

— Minunat ! am bătut eu din palme, tocmai rămăsesem fără amital.

Abia după ce Panait a ieșit (se ducea să-și facă zborul obișnuit deasupra livezii), m-a lovit ca o revelație întrebarea cum de ajunsese rețeta pe etajera mea.

O dovadă că nu-mi scade cu nimic tulburarea e și faptul că, ori de cîte ori mă așez la scris, unul din geamurile ferestrelor de la stradă plesnește și-mi umple casa de cioburi.

În afară de prietenii vechi, care cunoșteau scrierile mele, atunci — prin 65-66 — încă departe de mașinile tiparului, doar Geo Bogza m-a citit înainte de debutul editorial.

Îl vizitam, trimis de *Scînteia*, ca să-i cer un reportaj sau un articol. Vorbind, într-o seară, despre orele multe petrecute în redacție, nu știu ce i-a venit să mă întrebe dacă n-am încercat vreodată claviatura literaturii. M-am îmbujorat, m-am fîstîcit, am vrut să-l mint și să-i spun că treaba asta nu mă interesează. Nu am reușit, îl știam nu numai iscoditor și năzdrăvan, dar și împătimit om al adevărului. Cum purtam cu mine întotdeauna un caiet, la care mai adăugam cîte ceva în răgazurile hăituielilor zilnice — la dentist, într-o conferință de presă, la closet sau în vreo anticameră — am scos din servietă masivul volum al manuscrisului intitulat *Dicționar onomastic*. I l-am arătat. L-a luat cu grijă în palme, l-a

răsfoit puțin, apoi, sub un pretext ce nu mi s-a părut a avea nevoie de multe explicații, s-a retras pentru — am crezut eu — un minut-două. Era seară tîrzie, mă așteptau la gazetă, Geo Bogza întîrzia să reapară. Mă gîndeam că, pe lîngă săpuneala șefului meu, care avea obiceiul să-mi cronometreze ieșirile, am creat o diversiune ce va perturba colaborarea promisă. A revenit, luminos și bine dispus, mi-a cerut să-i las cartea, pe care, vrînd să ia o probă, n-a mai putut-o lăsa din mînă. Am regretat că i-am tulburat seara, am fost nemulțumit pentru că îi încredințasem texte încă nefinisate.

După cîteva zile, pe cînd zăceam în pat cu febră, telefonul mi-a adus în casă vocea lui, încărcată de entuziasm, de hiperbole copleșitoare și, mai mult, de-o mulțime de exclamații și hohote de rîs. Bogza citise întreaga carte! Momentul mi s-a părut înfricoșător de frumos, astfel că am avut atunci o idee cinstit/necinstită: să rețin opiniile pe banda magnetofonului. Am cerut un moment de răgaz — ca să mă îmbrac, am spus —, am dat drumul mașinăriei și. . .

Păstrez banda aceea, tehnicește destul de imperfectă, dar elocventă, ca pe certificatul de absolvire al scriitorului.

Nu pot uita temerea lui, mărturisită la revederea ulterioară, că s-ar putea să nu trec ușor prin filtrele editurii, la care totuși insista să mă adresez. Știam aceasta, pentru că editurile acelui timp așteptau cărțile pe teme majore ale lui Șerban Nedelcu, atunci ca și mai tîrziu. . .

— Nici nu știu cum și cînd se scrîntesc oamenii! (mi-a spus în timpul prînzului, la o tocană preparată minunat, cu belșug de roșii și condimente). Îl luasem de ajutor pe Dumitru al Stanei, om trecut de patruzeci de ani, voinic, cu vorbă cumpănită, unul dintre puținii înclinați a trage chiulul și a șmecheri, cinstit la tocmeală. . . Am lucrat împreună joi, vineri și sîmbătă pînă în prînz, am simțit că am alături un bărbat întreg și vorba lui colorată și inteligentă a făcut să nu știm cînd am încheiat treburile.

La despărțire, am ciocnit împreună două țoiuri cu țuică, cu care ocazie i-am lăudat hărnicia și vorbele de spirit, cunoștințele de toate felurile, experiența. „Am trăit, dom' inginer, nu m-am jucat. Mă puneți într-un roman? Așa-i că merit? Nu e om pe valea Ialomiței care să fi văzut cîte-am văzut eu!” Și, între prima și-a doua țuică, s-a schimbat văzînd cu ochii, lauda pe care i-o aruncasem el prinzînd-o ca un rugbist în atac și acum prelungind-o accelerat. Îndoindu-se că eu am cuprins totul, mi-a enumerat

tate calitățile lui, inclusiv cele de soț și deputat de stradă (care pe-aici e uliță). M-am ținut de el cum m-am priceput, alerga însă mult prea repede și, gîfîind, m-am oprit: ,,Ești, nea Dumitre, un om și jumătate. Hai, să trăiești!"

Am auzit că de la mine s-a dus glonț la Ivan, fotograful, să-și facă poze. . .

M-am gîndit la povestea cu locomotiva și samovarul și mi-am zis că de-alde ăștia trebuie demontați de mici.

Azi, la ceai, neavînd pîine, am pus magiunul pe mămăliguță prăjită. A mers. Printre altele:

,,Scriitorul, începîndu-și activitatea ca amator, nu poate avea decît cele mai bune sentimente pentru aceasta. Dar cel mai de seamă elogiu pe care i-l poate aduce este de-a rămîne el însuși toată viața un amator. Lucru pe care-l izbutesc mulți."

Cu toate acestea, cabotinajul, egoismul, vanitatea, pre. . . (textul e șters, în continuare, lipsesc și două jumătăți de pagină, rupte cu îngrijire de autor).

Din ce mi-a povestit azi după masă (și ne-am amuzat copios!) reiese că aproape toate femeile care l-au iubit se recunosc în Helga, eroina lui. Ele trec ușor peste trăsăturile ce nu corespund, știind că neesențialul este invenția autorului, se opresc la cuvinte și întîmplări și jură că ele le-au spus sau le-au auzit, ele le-au trăit, nu altele. De unde și reproșurile (unele, din simplă cochetărie) pentru o situație pe care el a cam alunecat ușor, pentru lăsarea unor evenimente ,,foarte importante" în afara narației cutare.

Amuzant e că mai multe femei, aflîndu-și numele în *Dicționarul onomastic* fără ca el să le cunoască, i-au scris lungi epistole sentimentale, afirmînd că s-au recunoscut acolo și întrebînd de unde, prin cine a obținut el informațiile . . . Una s-a supărat, s-a văzut compromisă de portretul pe care i-l făcuse, îl învinuia că din cauza unor aluzii nu se va mai putea căsători. O alta, într-o scrisoare memorabilă, cerea să fie urmărită mai departe, în alte cărți, viața ei interesantă și ,,deplin virtuoasă" merită a fi popularizată în toată lumea, în acest scop își trimitea și fotografia . . . ,,O frivolă diminuată de o insuficiență hepatică", mi-a prezentat-o el.

A avut parte de mîhniri persistente cînd, după ce îi citise iubitei începutul unei povestiri, ea recunoscîndu-se în eroina de-acolo, lui îi venise o altă idee, mai generală și mai adîncă, și condusese narația

la o situație deloc măgulitoare eroinei. Acea iubită nu accepta să fie trădată în acest chip, s-a bosumflat ca un copil „chiar și pentru a fi gîndit astfel despre dragostea noastră", a fost greu s-o împace, a trebuit să-i țină o prelegere despre libertatea artistului.

M-a îndemnat, la sfîrșitul convorbirii, să recitesc episodul de la Operă, din *Nesfîrșitele primejdii*, unde o Helgă din stal urmărește, în spectacolul de balet, o altă Helgă, evoluînd pe scenă. Mi-amintesc vag acel episod, îl voi reciti chiar astă-seară.

Cu ce cald sentiment de recunoștință mi-a vorbit de fosta lui gazdă din Pietroșița, pe prispa casei căreia a scris patru cărți, după ce crezuse că nu va mai putea scrie niciodată. Fusese bolnav, boala și tratamentele dure îi deterioraseră pînă și caligrafia, evita paginile tipărite, dar îl arunca în tulburare îngrozitoare pagina albă.

— Am început tratamentul cu răbdătoare exerciții de transcriere. Copiam ca școlarii pedepsiți (dar în școală nu avusesem ocazia să o fac niciodată), același text de cinci, zece și chiar de mai multe ori. Cu creionul roșu făceam apoi corectura, sancționînd literele stîlcite, rîndurile curbate, întreruperile silabelor (între care lăsasem spațiu mai mare decît între cuvinte). Dacă am luptat vreodată crîncen cu îngerul, atunci am luptat. Mi-am dat seama că un cerc mai larg decît al scrisului se turtise și aceasta se manifesta în nerăbdarea, datorită oboselii, de-a sta locului. Eram asemenea argintului viu: un cunoscut care mă oprea să schimbăm două vorbe mă distrugea, zece minute în fața aparatului de radio mă trimiteau în clipele următoare, pe vîrful dealului, în marginea satului, doar alergătura izbutea să mă liniștească. Noi doi n-am fi putut schimba două fraze împreună, te-ai fi pomenit cu cine știe ce grosolănie din parte-mi, așa cum am făcut-o de multe ori, aș fi luat-o din senin la sănătoasa, lăsîndu-te nedumerit în mijlocul unei întrebări.

Mi-am întocmit un program amănunțit de recuperare. Mi-am fixat cîte o vizită la fiecare patru zile, stabilind cîte minute să rămîn de vorbă (sporind doza de la o conversație la alta), schimbînd jocul în favoarea mea, adică luînd eu conducerea lui . . . Văd că nu înțelegi, și e important să fiu limpede, poate că și alți anxioși au nevoie, și nu știu de-un asemenea tratament. Deci: n-am mai lăsat să mi se impună o conversație (ceea ce mi se părea o mică, dar teribilă agresiune), și mi-am propus eu cu cine, la ce oră și cît timp să vorbesc cu cineva. Respectarea programului a avut riscurile lui, pentru că adesea trebuia să mă ridic tocmai cînd gospodina întindea masa, sau între timp venea cineva care era bucuros să mă cunoască

sau să mă revadă, sau stăpînul casei găsea că e momentul să toarne un pahar de vin. Revedeam într-o fulgerare a clipei că pierd conducerea jocului și plecam fără nici o explicație. Mi-au ieșit vorbe, unii au presupus că sînt membru al unei ligi anti-alcoolice, alții . . . Important e că mi-am redobîndit răbdarea și, bucurie, scrisul ordonat.

— Gazda, prima gazdă ce rol a jucat în acest joc?

— Coana Geana? Unul formidabil: a-nțeles că trebuie să fiu lăsat să fac ce vreau și că, în primul rînd, am nevoie de liniște. Sînt convins că, asemenea tuturor pietroșițenilor, ar fi avut uneori chef de vorbă. Se abținea să mă-ntrebe măcar cît e ceasul, își mustra cocoșul clamoros și-l ușuia spre o vîlcea vecină, umbla pe uliță cu degetul la gură, invitație la liniște, șoptind trecătorilor că „domnul scriitor lucrează". Asemenea grijă numai mama mi-a arătat și, mai tîrziu, îl fericeam pe Blaga, în jurul căruia, mi s-a spus, se instituise un cordon al tăcerii asemănător. Nu cred că tanti Geana să mai fi cunoscut un meseriaș cu condeiul, laudă ei pentru a fi intuit că pagina se croșetează nu numai cu cerneală, dar și cu liniște. Într-o zi, un vecin de peste uliță și-a instalat un difuzor pe prispă și a pus-o pe Gabi Luncă să-i zică bărbătește. Geana a ieșit ca un uliu din curte și s-a dus să restabilească ordinea. Ceea ce a fost memorabil în acel moment de haos (pentru că avea opoziție) am lăsat la urmă: tot timpul cît și-a expus/impus punctul de vedere, ea, Geana, a argumentat totul în șoaptă, păstrînd o pedală pentru fiecare din cei doi — soț și soție — preopinenți.

A fost atît de frumos, că încă în acea zi am revenit la majusculele impecabile ale scrisului rapid (metoda Zamphiropol-Dall) pe care l-am mai evocat și în alte locuri.

— Dar ceilalți?

— Respectuoși oameni, n-am ce zice, cu toate că nu știu bine despre ce e vorba. Ba nu, știu ei *sigur* că un scriitor cîștigă foarte bine și de aceea îi convine să-și piardă nopțile . . .

— Le-ai spus că nu cîștigă mai bine decît un căruțaș?

— Le-am spus, chiar exemplul ăsta l-am folosit, dar nu m-au crezut: „E imposibil, dom' inginer, mi-a replicat în față unul; n-ați pus la socoteală cît mănîncă armăsarii ! . . ."

Apropo de recunoștință: sîntem oare destul de recunoscători lui sir Alexander Fleming și colaboratorilor lui, Chain și Florey, pentru colosalul dar pe care ni l-au oferit: penicilina? Cîți intelectuali le-au reținut numele, cîți creștini îi pomenesc în rugăciunile lor? De curiozitate, să deschidem micul Larousse: uite, mareșalului

Foch i se dau 8 rînduri; lui Flaubert 9; Fleming e fixat în numai 5! Fără îndoială, nu sînt un pasionat al numărătoarei rîndurilor, vreau numai să spun că atunci cînd se scrie „a descoperit penicilina", trebuie să ne cutremurăm pînă-n adîncul fibrei noatre și să hohotim de rîs la ideea imbecilă precum că lumea în care s-au născut sir Alexander și atîția alți poeți ai umanității va cunoaște vreodată apocalipsa.

Mă întreb: în abecedar, la litera F., se află oare numele lui? Sau tot Frosa, ca pe vremea alfabetizării mele?

Ca să te poată urmări și înțelege, se cade să-ți înștiințezi cititorul, din capul locului, unde te afli cînd i te adresezi (printr-o scrisoare, printr-o carte etc.), ce intenții ai în ce-l privește — să-l atragi într-o aventură amoroasă, să-l plimbi de-a lungul cheiurilor Senei sau să-l imobilizezi ore în șir într-un laborator, înaintea unui microscop sub lentilele căruia stau desfăcute viscerele violacee ale unui hamster? —, de la ce înălțime profesională, sentimentală și culturală îi vorbești, pentru ca să știe dacă, ascultîndu-te, să rămînă întins în așternutul cald, sau să se arunce în primul automobil sau avion, de-acolo să pornească, asemenea alergătorului, deplin antrenat și încălzit, în ritmul tău, în cursa pasionantă pe care i-o propui, cu ce unelte personale să intre în competiție (manuale, dicționare, interpret personal, hartă portativă,) ce fel de merinde să-și ia cu el etc.

Unul, Bujor Expectatus (str. Munții Tatra 23), cititor fatalmente legat de literatura clasică, s-a însoțit într-o zi cu Seneca, pînă atunci respins din nu știu ce intoleranță organică la aspectul de nucă spartă al numelui, a intrat repede în ritmul filosofului, dar neavertizat asupra purtărilor aceluia, neavînd habar de intențiile lui, s-a înscris pe orbită (chiar și tîrîșul rîmei, pe trei centimetri de planetă, se cheamă orbită, dacă e să-i credem pe fizicieni), a parcurs cîteva bune etape, s-a simțit minunat în compania alergătorului, dar s-a aflat de la un timp singur, într-o singurătate de restaurant după ora închiderii sau a leului scos din fascinantul leagăn al junglei și urcat cu biciul pe cubul unei arene de circ: l-a strigat pe Seneca, Seneca i-a răspuns, s-a uitat în jur, Sencea nicăieri, l-a implorat pe filosof să invente un semnal și să-l repete, Seneca a început să fluiere ca mierla, fluierul se-auzea dintr-un rămuriș, dar nu se afla acolo, i-a sugerat magistrului să emită luminos și intermitent, ca un far, lungimea de undă, prinsă la un moment dat, a tăcut fără explicație, timpul trecea, cursa trebuie întreținută cu pași cutezători, ceva trebuia făcut.

Într-un tîrziu, într-un foarte tîrziu septembrie, după ce parcurseseră (s-ar zice împreună) o bună cale curbată (orice cale, dacă e să-i credem pe fizicieni, este curbată și, în fond, duce, după un ocoliș foarte drept, în punctul de plecare, măcar teoretic), Bujor Expectatus (str. Munții Tatra 23, București) l-a întîlnit pe tovarășul lui de gîfîială pe-o stradă din Roma, unde bucureșteanul făcea o excursie O.N.T., alergătorul căutător aflîndu-se atunci în fața unei vitrine (via Salaria), admirînd o colecție de sutiene și portjartiere fără jartiere (Made in France), alergătorul căutat pe-o friză de ghips, cocoțat la înălțimea casei nu mai veche de trei decenii — epoca construcțiilor ieftine postbelice —, de unde spunea ceva (continua să spună, fiindcă nu încetase să vorbească înțelept, în timp ce, cu aceeași gură de aur, emitea un pătrunzător fluierat de mierlă și pătrunzătoare semnale luminoase, intermitente, precum fusese vorba), și cu toate că spunea ceva adînc și definitiv, era de neajuns, bătrînul folosind tehnica lui Hrizante, cel ce nu ajungea roata de motocicletă, un subterfugiu de-a cultiva fuga, cunoscut încă de pe vremea lui Achile. Reîntîlnire neconcludentă.

Să-mi fie iertat jocul de cuvinte, dar cartea (ca și scrisoarea) e o cursă și, dacă cititorul invitat să mă urmărească, mă urmărește încă, se vede limpede cum, măcar teoretic, o alergare împreună a două spirite tari — cel al lui Expectatus (str. Munții Tatra 23, lîngă parc, cu una din ieșiri în str. Buzești) și cel al fermecătorului Seneca, de profesiune filosof (filosof se numește, cel puțin pe statul de salarii, și responsabilul, analfabet patentat, al cantinei Institutului de Filosofie), este o imposibilitate.

Rămăsesem, deci, la Roma (e un fel de-a spune, pentru că, într-o alergătură rămînerea pe loc duce la descalificare), cei doi se căutau, se găseau, își reînnodau, odată cu șireturile ghetelor prăpădite de drumul lung (și curbat, dacă e să le dăm crezare fizicienilor), dialogul. Așa cum șireturile, roase de călătorie, de intemperii și transpirație, nu mai sînt întregi după parcurgerea unor atît de grele și palpitante etape, ca să nu mai punem la socoteală că, în efort și ca urmare a oboselii, laba piciorului se umflă și chiar șireturile de bună calitate cedează fără nici o altă pricină, tot astfel spiritele celor doi alergători erau consumate, semănînd mai curînd cu niște flori peste care s-a aruncat apă fiartă sau cu o căruță cu fîn peste care, la bariera uitată, a dat în viteză trenul de Pietroșița, cel ce nu cunoaște nici orarul de circulație în timp de pace, nici măcar calea pe care urmează s-o parcurgă într-o cursă (iarăși cursă !), itinerariul schimbîndu-se de la o zi la alta, după capri-

ciile vremii. Pe scurt, pentru ca cititorul să fie deplin lămurit, el care a alergat cu atîta fidelitate, tot timpul, în urma nu numai a roții de motocicletă, dar și ca să prindă ultimul vagon al trenului numit, chestiunea se pune în modul următor: niciodată cel care a plecat din așternutul cald, pe jos, cu avionul sau cu automobilul, hotărît să găsească în cartea luată în traistă adevărurile și aventurile de care simțea nevoia, nu află în ea nimic din ceea ce ar fi vrut să afle, ci doar persoana autorului ei, întoarsă, răsucită, înnodată în fel și chip, ca șireturile unui alergător de cursă lungă ce ar fi plecat, să presupunem (teoretic e posibil) din Pietroșița și ar fi ajuns, după eforturi și peripeții, la Roma.

Spiritele oamenilor (mai cu seamă în epoca noastră, de mari avînturi și cuceriri în ce privește geografia) sînt foarte inegale și, dacă au fost realizate atîtea și-atîtea lucruri minunate, demne de rîvna și ținuta omului de azi/mîine, una dintre cele mai chinuitoare probleme, nerezolvată de generațiile (destule) care ne-au precedat rămîne descoperirea — pe glob, undeva într-un sălaș, într-o vîlcea, în sala unui metro sau pe strapontina unui vas fluvial sud-american — a unei persoane identice nouă, un dublet, egal nouă în toate cele, inclusiv la măsura spiritului.

Dacă e așa, adică — pînă la descoperirea aceea dimensiunile diferă de la individ la individă, apare evident faptul că între cititor și autorul cărții, oricît de bine informat ar fi primul și oricît de concesiv ar fi cel de-al doilea, există un raport de flagrantă inegalitate (profesională, sentimentală, culturală, morală etc.), alergătorii nu-s pe-o măsură, unul (cel puțin) e mai iute de picior.

Și-atunci, cum de se însoțesc, ce forță lăuntrică îi trimite unul spre celălalt, ce motive au ei să se caute și să se asocieze, ce resorturi îl împing pe unul Mario Suk din Mozambic să-l dibuiască pe Mario Puk din Danemarca, animați deopotrivă de dorința de-a se cunoaște și îmbrățișa (presupunînd că unul dintre cei doi scrie cărți, iar celălalt s-a declarat — și niciodată nu-și va călca jurămîntul — cititor?).

Ca să te poată urmări și înțelege, recomandabil e să nu încerci niciodată (nici măcar teoretic) să-ți înștiințezi cititorul, din capul locului, unde te afli cînd i te adresezi, ce intenții ai în ce-l privește, el nădăjduind, ori de cîte ori ia o carte în mînă, să-l duci fie la mîntuire (cuvînt ce însemnează și *sfîrșit* sau *moarte*), fie la pierzare, ceea ce, nu-ți trebuie prea multă perspicacitate pentru a pricepe, însemnează același lucru.

Cîţi ani, cîte decenii vor mai trece pînă ce omul, trestie gînditoare înmănuncheată cu semenele ei, va produce nu doar un sunet, ci o gîndire sunătoare şi va înţelege că literatura nu este nimic altceva decît arta împerecherii cuvintelor, în aşa fel încît, punînd ochii pe-o silabă, şirul lung al spuselor să se deşire, de voie, de nevoie, pînă la capăt? Cititorul avizat (vreau să spun cititorul care n-a fost pervertit de cei interesaţi să aştepte de la literatură nici fotografii, nici instrucţiuni pentru creşterea albinelor) ştie, începînd o carte, că ea se termină doar acolo unde autorul ei găseşte de cuviinţă s-o sfîrşească, că intrînd ca şoarecele în pîine, după ce i-a ros încuietoarea coltucului, nu are decît a se înfrupta din aluatul bine copt şi că, treaba fiind gospodăreşte încheiată, nu-i rămîne decît să iasă — deplin satisfăcut, poate doar purtînd în pîntece, împreună cu coca mărunţită, o vagă, umbroasă melancolie — prin coltucul de la antipod, încuietoare sau concluzie a travaliului său merituos. Faţă-n faţă cu opera el îşi asumă toate riscurile, dublînd bucuriile aventurii lui, cel mult poate să renunţe la înaintare şi să azvîrle cartea cînd nu-l mai ajută dinţii, situaţie de care nu beneficiază şoarecele ce străbate burlanul pîinii, oricare ieşire solicitîndu-i un plus de efort şi-o părere de rău resimţită fizic. Aruncă spurcăciunea ce nu-i promite nimic (cititorul), fără teama că autorul scris pe copertă îl va mustra măcar prin încruntătura sprîncenii. Cartea e un intermediar, nu un interpret. Altceva e cu ascultătorul de muzică, într-o sală de concert: prea rar se întîmplă ca autorul să fie de faţă şi, chiar dacă se-ntîmplă să fie, el n-are puterea să-l oprească pe cel care-i întoarce spatele lucrării şi iese din sală, nu el e monitorul de temut al sălii, dar cu interpretul nu te joci. Am fost de faţă la cîteva incidente pline de învăţăminte: se cînta *Eroica*, prea cunoscuta piesă a militarului aceluia, nu insist, dirijorul era atît de pătruns de importanţa civică a marşului, că, în momentul în care unul dintre ascultătorii din fotoliu s-a ridicat, refuzînd să mai bată talpa gîştei, căutînd în miezul viu de oameni o ieşire, spre un coltuc — oricare — al Ateneului, n-a putut suporta abandonul şi, lăsînd orchestra să mărşăluiască singură spre victoria decisivă, a coborît de pe podium, a sărit în sala plină ochi cum plonjezi într-un bazin, i-a tăiat calea nefericitului şi din două baghete şfichiuite peste obraz, l-a ruşinat în văzul tuturor, inclusiv al autorului care, cum frumos spunea un muzicolog, era ca întotdeauna de faţă la execuţie. A fost o clipă de magnifică răfuială, memorabilă nu numai pentru felul magistral în care dirijorul a condus şi casat primul tempo al lucrării sale, dar şi pentru replica celui lovit, magistrală la nivelul cititorului

(aici în accepţie foarte largă), de reţinut fiind vioiciunea cu care acesta a reacţionat, ingeniozitatea sa, ce nu luase lucrarea ca aparţinînd unui individ — dirijorului — ci colectivităţii interprete în ansamblul ei: cu o mînă expertă, el a desprins din şirul de fotolii pe unul ce susţinea o cucoană grasă, cu decolteu şi pălărie albă, l-a ridicat ca pe un copil deasupra capului, după care l-a aruncat (cum se procedează cu un copil), în cloaca de pe scenă. Acest tempo, categoric mai accelerat şi de-o limpezime ce l-ar fi făcut gelos pe însuşi Karajan, a culcat la podea (podium) tot compartimentul violoncelelor, ba şi cîţiva suflători în lemn, din spate, în frunte cu fagotistul, un grenadier forjat în mari bătălii, ai fi crezut că inexpugnabil.

Ca să vezi cum nu contează locul, ci mijlocul (unealta şi intenţia) ! Ceva asemănător s-a comis („în această intersecţie s-au comis multe accidente de circulaţie. . .") şi pe-un ring de box, ceva mai demult, cînd unul din jucători, Bob Hora, campion ce mîncase multă pîine şi mai avea de mîncat încă pînă să ajungă la coltuc, a fost pus la podea de-o simplă, nudă şi banală sămînţă de dovleac. Iată cum s-au petrecut lucrurile: la Piteşti, în primăvara lui 1946, eu fiind de faţă, în al treilea rînd de bănci: ilustrul Bob Hora, recent întors din Canada, unde culcînd la podea mai mulţi japonezi, italieni, mexicani şi australieni, doborîse toate scepticismele şi îşi încinsese nădragii cu jinduita Centură de Aur a anului acela, tocmai se pregătea să încheie un splendid croşet de stînga, pornit din inimă şi evoluînd în azur cu mult deasupra capului, cînd a primit din sală, de foarte aproape totuşi, scuipat de-un meşter într-alde d-astea, plumbul ţiuitor al unei coji de sămînţă. În ochi. În plină lumină a ochiului drept. Cum Dumnezeu s-a făcut, cum norocul (adversarului) a vrut şi binevoit, nevinovata coajă criminală a atins ochiul venind pieziş, pe muchie, ca un brici dintr-un film al lui Buñuel, tăindu-i, odată cu cristalinul, şi respiraţia de atacator redutabil. Croşetul a alunecat prin aer aiurea, forţa care-l proiectase s-a scurs într-un gest pe cît de ineficace, pe atît de ridicol. Marele boxer, spaima bicepşilor japonezi şi a arcadelor greceşti (luptase sub Acropole în toamnă), s-a răsucit pe călcîi, a fandat nevoit, s-a împiedicat într-o ieşitură sau nod din scîndură şi, pierzîndu-şi definitiv echilibrul şi avîntul auctorial, s-a prăbuşit la podea. Incredibil !

„Hai, Bob ! striga mulţimea (eu deopotrivă), nu te lăsa, băiete !" Nimeni nu văzuse sămînţa zburătoare, nimănui nu-i trecea prin cap care fusese cauza căderii — din picioare şi de pe înaltul postament pe care singur, prin merite se înălţase —, era limpede ca

lumina reflectoarelor care-l luminau că nu primise nici o lovitură, partenerul lui, unul Gherase, poreclit chiar şi pe afiş, Clemenceau, aflîndu-se într-o înaintată stare de neputinţă, pe deasupra şi surdo-mut, cum îl recomandase prin balade un poet. Şansa acestui Gherase-Clemenceau: luptase o viață întreagă, în pofida recomandărilor medicale, numai în pierdere, nu susţinuse nici o partidă pînă la capăt, ai fi spus că se angajase ca să demonstreze cîte feluri de K.O. sînt posibile și cum, împuținat cu fiecare partidă, se poate totuşi supraviețui lor. În toate meseriile, în toate sistemele de promovare, consecvența e apreciată ca seriozitate şi se cunosc situații cînd a fost preferat un meşter care aducea regulat pagube atelierului unde lucra, de la el aşteptîndu-se mereu aceeaşi măsură, marcă a consecvenţei și responsabilităţii, unui alt meșter ce izbutea, printre altele, să dea chix numai într-o chestie de mai mare finețe, foarte neserios tocmai pentru că, după un eșec, făcînd pe demoralizatul, a cerut să i se dea cartea de angajare și să se ducă unde o vedea cu ochii. Tot timpul în care am gîndit și înșirat, fără pretenţia de-a spune adevăruri universale, aceste consideraţii meșteșugărești, neînvinsul Bob Hora a rămas la podea, aproape neînsuflețit, uriaș și superb ca Hercule, lîngă sămînţa derizorie care îi jucase renghiul. Incredibil ! (Încă o dată.)

Cititorul poate nu ştie că rămînerea prelungită pe spate, într-un ring, e taxată de cunoscători drept o înfrîngere, cu condiţia ca jucătorul doborît să nu se ridice înainte ca arbitrul să numere pînă la zece. Această numărătoare arbitrară, oricum ai lua-o, nu privește decît pe cei care nu se mai pot sălta de jos din cauza unei lovituri a adversarului. Dar cînd prăpăditul a căzut de pe picioare din altă pricină? Putea fi vorba de-o tulburare sentimentală, la vederea unui creditor sau a unei spaniole cu sîni ademenitori, nu sînt excluşi și alți agenți, de pildă un proces spontan de rememorare a figurii tatălui, înarmat cu cureaua şi pus să plătească nota proastă de la științele naturale sau franceză (posibilitate cu atît mai verosimilă, în cazul de faţă, cu cît Bob Hora n-a izbutit să avanseze în această limbă nici cu un cuvînt, după lungile lui șederi în patria lui Charpentier, de trei ori campion naţional) sau cîte nu se pot întîmpla ! un sughiț din cele care îi amărîseră viața legendarului Narcis. De zece ori cîte zece a-nnumărat arbitrul acest neconvingător K.O. tehnic, progresiv iritat de încurcăturile ce decurgeau din această sinistră întîmplare, știut fiind de toată lumea, din Pitești și împrejurimi, că nenorocitul de Gherase-Clemenceau pierde prima de învins, mai însemnată decît premiul învingătorului, Bob

Hora — azi aici, mîine-n Focșani — avea, slavă Domnului, cum să-și acopere paguba, Gherase, boxer ocazional, de unde? Vai de el și de familia lui! (Gîndea, tot numărînd, arbitrul.)

Situația putea să devină catastrofă calificată, dacă într-un tîrziu marele și ilustrul campion nu s-ar fi dezmeticit, izbutind să se ridice și să povestească ce i se întîmplase. Juriul, în frunte cu Alfred Popescu-Suceava (îi notez numele pentru că părerea lui a cîntărit greu în luarea deciziei, cum să nu ții seama de opinia unui fost colonel de vînători de munte?) a judecat pe toate fețele chestiunea, a deliberat pe loc, în liniște (în timp ce sala urla și sforăia ca un mamut) și a stabilit că accidentul dă cîștig ambilor jucători, declarîndu-i pe unul campion al primelor șase reprize, pe cel de-al doilea — al următoarelor șase, fiecare meritînd deplin ceea ce se mizase pe el. Echitatea în cadrul ringului, nimic mai frumos!

Această bucată nu face excepție: se încheie nu după voia cititorului și nici a sălii (de concert și de box, măcar că publicul continuă să urle și să sforăie ca un mamut), ci după cea a autorului, de unde expresia *voce auctorială* sau cam așa ceva: anii au trecut. urile și rivalitățile s-au stins (cititorul, hotărît, un arțăgos în stare să se ia în colți pentru cea mai neînsemnată pricină și cu tat-su și cu vecinii toți, nu mai poate de plăcere să vadă că în scrierile bele-tristice *(sic)* totul se termină cu împăcare): dirijorul s-a mulțumit cu scuze formale, în Ateneu, sub un coltuc al scărilor, Bob Hora la un banchet, în timpul căruia a și povestit cum durerea care l-a pus la podea nu i-a împiedicat imaginația să vadă trupele celte mîncînd, cum mănînci o pîine, întîi continentul european, apoi celelalte două continente (căci nu-i trecuse nicicînd prin [aceeași] minte că pe pămînt mai erau încă vreo cîteva).

„Cititorul avizat trebuie ținut de scurt", spune undeva ZXP—HP, care, în ciuda faptului că e o pompă aspersoare, gîndește asemenea trestiei lui Pascal.

Să dăm Cezarului ce este al Cezarului: destinul și faima unui scriitor nu le hotărăsc, așa cum s-ar crede la prima vedere, criticii și publicul. Există o categorie de primi cititori, înarmați cu un gust sigur și bine școliți — redactori de carte se numesc — care decid și consacră un autor. Împătimiți de dragoste pentru literatura română, ei au ridicat meseria de cititori auxiliari la înalta profesiune de mecenați cu puteri neînchipuit de largi și numai pasiunea dezinteresată și discreția lor îi rețin a fi numărați printre principalii constructori ai unei culturi. Cu tot respectul pentru

aleasa ținută și răspundere a șefilor de edituri, trebuie să spun că nu ei sînt adevărații arhitecți, ci ,,neînsemnații" redactori care semnează — parcă abia îngăduiți — caseta de la urma volumelor. Ei sînt cei care ,,își pierd vremea" (amenințați de pierderea semnăturii în condică) tăifăsuind cu cîte un caligraf modest, prin vreo mansardă sau cîrciumioară de cartier, ei își ,,irosesc" orele tîrzii, ore de televizor sau de-un spectacol în tîrg, ca să ia pulsul unor foi neglijent înghesuite într-o mapă, ei își consumă tinerețile te și miri pe unde, ca să afle ,,întîmplător", dintr-un talcioc de banalități, că un cutare scrie și el cîte-un vers merituos, că nu știu cine plănuiește să facă, la capătul zilelor lui, un roman. . . Un director de gusturi îi trimite, cu bilet de voie, la cutare cenaclu zgomotos, ei, ,,îndărătnici și indisciplinați", ajung, unde crezi, domnule!, lîngă patul de spital al unuia despre care se spune (și ce antene bine reglate, și ce informații precise!) că ar fi depozitarul unor noutăți cu-adevărat tulburătoare. Un dirijor de fanfară îi ține cu bagheta (citește: bățul) la pupitrele lor, la partiturile distribuite strategic pentru cîștigarea unui concurs de marșuri și mazurci, și cînd să-ntoarcă și să atace allegretto-ul triumfal, flautiștii au șters-o unde și-a-nțărcat dracu copiii, să-și umfle geanta cu crîmpeie de sonatine scarlattiene și cu promisiuni de oratorii!

E, desigur, nepotrivit — într-o lume în care se presupun relații, unde se practică gesturi disproporționate de recunoștință — să laud dezinteresat numele lor modeste (de casetă, echivalînd cu ștampila C.T.C. de pe borcanele de compot) pe redactorii de carte. Nu-i numesc numai spre a evita suspiciunile. Înaintea lor se cuvine să ne scoatem, cu adevărată recunoștință, pălăria.

După ce te-au citit și te-au îndreptat, și — cîștigîndu-ți prietenia —, te-au dădăcit și încurajat și te-au învățat o mulțime de lucruri (de la cum se scrie un plural articulat de substantiv zăpăcit, pînă la felul cum se încopciază o descriere), cînd adică scrierea a devenit un obiect de îngurgitat fără strîmbături, ei, redactorii de carte, fac o altă ispravă: duc vorba criticilor despre formidabila lor descoperire, directorilor caselor lor de editură despre nemaipomenitul poet Y, cercului de ziariști și altora (care formează opinia secundă a valorilor și calităților) despre extraordinarul prozator Z, însoțindu-și vorba cu calificative și sublinieri pertinente. Ei desfășoară o vastă și inteligentă operă de colportaj și reclamă, treabă a unor instituții ce nu se pricep să miște un deget în această afacere, ele știind doar să încaseze procentele comerțului cu cartea și cu produsul de mare finețe ce se cheamă talent și inteligență!

N-aş fi publicat niciodată, dacă — la o oră de „chiul" din editură —, doi redactori de carte nu mi-ar fi bătut la uşă să mă someze să-mi dactilografiez neîntîrziat *Dicționarul* și să-i dau startul peste Rubicon.

Şi abia plecară, cu cartea mea sub braţ, cei doi excelenţi redactori, că opinia despre ea era deja cristalizată. Cînd a apărut *Dicționarul*, între paginile lui se aflau, în şiruri nescrise (doar vibrație) toate recomandările, principalele date ale succesului de care s-a bucurat însuşi destinul meu de scriitor. Cum și cînd făcuseră atîtea pentru cartea mea? Rămîne un secret al profesiei redactorului-artist, eu nu scrisesem cartea decît pentru consumarea viciului meu și pentru plăcerea cîtorva prieteni. Acum eram în centrul atenției revistelor, gazetelor, omului de pe stradă...

Un administrator de înaltă respectabilitate pretindea, acum vreo zece ani, că redactorul de carte nu-și justifică existența şi leafa. Cum eram pe-aproape, mi-am permis să-i replic că se înșală, pentru că, la urma urmei, nu e vorba de un om sau altul, ci de-o instituţie de-o importanţă culturală naţională.

Am scris aceste rînduri și cu gîndul de a-i aminti administratorului, pe unde-o mai fi acum, că, printre greșelile săvîrșite, era aproape-aproape s-o mai adauge și pe-asta...

„Într-o operă literară, informațiile celor mai diferite domenii se află de la început, nu pot fi nicicum aduse. Nu cartea trebuie împănată cu foarte multe cunoștințe și experiențe, ci autorul, dacă nu e un dobitoc."

Cu el, la masă. Începe să vorbească de călătoria fiului său, zicînd că nu trebuie să ne facem prea mari iluzii.

— De obicei, ne întoarcem aşa cum am plecat, spunea el, ba trebuie chiar să ne ferim de a ne întoarce cu idei ce nu ni s-ar potrivi mai tîrziu nici nouă. Așa, de pildă, eu am adus din Italia noţiunea scărilor monumentale, și cu aceste idei e vădit că am stricat înfăţişarea casei mele, căci astfel odăile au ieșit mai mici decît trebuiau să fie. Principalul e ca omul să înveţe să se stăpînească. Dacă ar fi să las frîu liber gîndurilor mele, aş păţi-o și eu şi i-aş nenoroci şi pe ai mei.

Am discutat apoi despre unele stări bolnăvicioase ale corpului omenesc și despre interdependenţa dintre trup şi spirit.

— E de necrezut, zicea el, cît de mult contribuie spiritul la bunăstarea trupului. Am foarte des dureri abdominale și totuși voința spiritului și forțele jumătății de sus a trupului mă țin în picioare. Totul e ca spiritul să nu se supună trupului. Așa, de pildă, cînd barometrul e în urcare, lucrez mai ușor decît atunci cînd e scăzut. Și, deoarece știu asta, mă străduiesc mai mult atunci cînd e în scădere, pentru ca astfel să anihilez efectul dăunător pe care îl simt, și trebuie să recunosc că izbutesc.

(Am transcris aici, fără a pune în ghilimele, o pagină din *Convorbirile lui Goethe cu J.P. Eckermann*, pentru a verifica, prin comparație, calitatea scrierii mele și interesul ce ea îl poate stîrni. Nu numai el face exerciții și probe; pe de altă parte, nu e rău să ne ținem de modele ilustre, chiar dacă nu ne putem nici pe departe compara cu scriitorii acelora.)

Masa pe care o luăm la ore fixe e un fel de-a zice...

Asta mi-a amintit că și prietenul meu stă tot timpul cu ochii pe barometru. Într-adevăr, cînd presiunea scade, cum s-a-ntîmplat acum două zile, s-a plîns de dureri de cap, inapetență la scris și neliniște în tot corpul. A lucrat înverșunat, nu cred că urma încercările lui Goethe. L-am întrebat înadins dacă e mulțumit de ce scrisese și dacă acum, cînd presiunea crește, se simte mai ușor, mai eficace. Mi-a confirmat: a scris greu, scrie acum mai bine și speră ca mîine, cînd va fi soare nestingherit, să...

— Dar la barometru nu mă uit doar ca să știu cum va fi vremea, mi-a spus, ci pentru a-mi aduce aminte de iubita care mi l-a dăruit...

N-am auzit pe cineva care să-și vorbească de rău prietenii, cum o făcea el. Astăzi l-a acoperit de lungi injurii pe-un prieten pentru că l-a părăsit pentru totdeauna. Altă vină nu-i găsea: „Ei, fir-ar cerul blestemat: nu era timpul să plece !" a mai spus. Și era foarte mînios.

Unora, discuțiile lungi, cernerile ideilor, ciocnirea opiniilor între interlocutori care pun patimă în căutarea adevărului le par debandadă. Ei știu din școală că gălăgia era rezervată exclusiv recreației, dar și-acolo, monitorul cu nuiaua... Specia celor care-și strigă adevărul le e necunoscută...

Stătea pe-un scaun, cu o cicoare de munte în mînă:
— Te-am pus în încurcătură, nu-i așa? Subiectul se potrivește numai unui pictor, și știu că nu pictezi.
L-am lăsat să creadă ce spunea. Dar, mai jos, îi voi arăta cît s-a-nșelat:
Om cu cicoare de munte în mînă: „..........................
...."
(Culorile poantiliste sînt împrumutate, cititorul va recunoaște și singur, din ultimul capitol al *Falsului manual* al lui Odobescu).

Amintindu-mi de povestea cu vecinii care își dădeau la maximum difuzorul, umplînd lunca Ialomiței cu cîntecele lui Gabi Luncă, și pentru că propriul nostru difuzor cînta cam tare muzică de Mozart (de trei zile tot cvartete), l-am întrebat dacă nu trebuie să mă duc în chilie și să dau magnetofonul mai încet.
— De ce? a tresărit surprins. În jur, pe-o rază de cîteva sute de metri, n-avem nici un vecin.
— Văd pe tăpșan cîteva vite; poate că-l supără pe îngrijitorul lor. . .
— Îngrijitorul e nea Ion și el a aflat că muzica stimulează vacile să dea mai mult lapte. Cum eu nu mă pricep și n-am unde să cresc animale, mă mulțumesc să contribui la dezvoltarea producției cu mijloacele mele. A, n-ai știut? : muzica mea îngrașă vita vecinului!

Din cînd în cînd, un simț al proporțiilor îl face să pună între noi un ecran și atunci îmi e imposibil să mai comunic cu el.
— În fond, spune agasat, cine sînt eu ca să mă chestionezi ca la poliție? Nu sînt nimic altceva decît un necăjit, cel mult un reprezentant al necăjiților. Profiți de slăbiciunea mea. . .
— Dar cine îți spune că mă ocup de tine? Mă interesează exclusiv cu ce se ocupă un locuitor al Pietroșiței în timp de pace. . . Dacă un marțian ar veni, el va avea nevoie de un ghid. Trebuie să recunoști că — în afară de rarisime excepții — cei care lasă mărturii despre viața de azi trăiesc în orașe. De ce să nu avem și o fișă de temperatură a satului? Marțianul ar avea o imagine mai cuprinzătoare. . . De la Sică și Budoiu n-ar obține decît bîiguieli, cu toate că, printre locuitori, ei se află în avangardă, sînt arătați ca fiind cu un grad de conștiință înaintea, să zicem, a lui Constantin Noica! Nu, te rog să mă crezi, nu adun oile cu ibișii, cercul aici e mic și conștiințele numerabile. . . Chiar dacă primii vorbesc

cu „este mulți", iar altul se-ntoarce subțire asupra rostirii românești, oamenii locuiesc același cerc îngust de pămînt. Și, la urma urmei, nu-i vina lor, a necunoscătorilor, că se află unde sînt... Școala și noi n-am făcut îndeajuns...

— Ai perfectă dreptate. E de datoria noastră să facem totul spre a-i ridica pe oameni la conștiința care li se atribuie. Uite, Budoiu face franceza la seral.

— Bravo lui! Pot să sper că-l va cunoaște într-o zi pe domnul de La Fontaine, pentru ca, dintre vite, să deprindă și el cîteva cuvinte potrivite... E, oricum, un pas înainte și mijlocul mai potrivit decît a-i aduce omului reproșuri că luptă numai cu rostirea tătîne-su.

Nu știu de ce îmi vine în minte o frază din Manzoni: „Să stingi o lumină este un mijloc foarte potrivit ca să nu mai vezi un lucru care nu-ți place, dar nu și pentru a-l vedea pe cel dorit".

— Dacă nu crește vite, nu produce cartofi, nu spune poezii pe scena căminului cultural, care ar fi bunurile pe care un scriitor ca tine ar trebui să le aducă pe piața satului, pentru a se plăti de imensa datorie față de el?

— Oh, nu vorbi de datorii, prea seamănă cu povestea funiei evocate în casa... Am să-ți răspund, totuși: împrumut cărți de la biblioteca sătească, fac sublinieri pe text, îmi place să cred că un viitor cititor al cărților va găsi în sublinierile mele bucățile dumicate de care are nevoie. Așa se-ntîmplă și cu extraordinara *Istorie a coloanei infame* a lui Manzoni, din care am tras citatul de mai înainte. Prelucrez, prietene...

— Îmi mai amintesc expresia... Mă aflam funcționar într-o instituție, toată lumea lucra pe rupte, aveam nevoie de-un birou unde să-l găzduiesc pe-un contabil care avea de întocmit pe loc un scurt raport. Am deschis o ușă din cele multe, în încăpere erau vreo zece funcționari care citeau o gazetă, articolul ei de fond. Le-am adresat rugămintea să iasă pe sală, unde puteau să citească tot atît de bine (gazetele se citesc și-n metro, cu mare profit), dar un responsabil m-a refuzat tăios: „Lasă-ne, amice, noi prelucrăm!"

— Și ce se mai poate face? Oho! Dă-mi pe mînă stația de radioficare, acum nefăcînd altceva decît să retransmită programele postului de radio național, și lasă-mă să-i dau săteanului informații despre viața comunei lui! Fără îndoială, nu m-aș sfii să anunț nașterea unui copil, să comentez prostiile unuia care umblă cu capul în baniță, să consemnez moartea unui om vrednic, adăugîndu-i lauda cuvenită, să demonstrez, cu calcule, cît de simplu s-ar

construi un ştrand pe albia gîrlei şi cum el ar fi mai util oamenilor (suferinzi de scolioze şi rahitism) decît palatul cultural (şi costisitor şi dublînd televiziunea!) şi atîtea altele (Edison, bietul, a trecut pe-aici, cine i-a dat bună ziua?). Nu-mi imaginez că sătenii, fascinaţi de emisiunile locale, s-ar întoarce mai iute acasă de pe la oraş, unde lucrează, ca să nu piardă o emisiune... O parte din ei ar simţi însă că şi între birt, unde se discută cu ajutorul cuţitului, şi cimitirul aşteptînd învierea morţilor, pămîntul se mişcă, şi se mişcă după legi pe care nici Sică, nici Budoiu, din bastionul lor, nu le dictează şi nu le modifică...

Se crede liber sau, mai exact, crede că are mintea despresurată de gardurile seriilor, loturilor şi prejudecăţilor timpului nostru. Se-nşală în chip grosolan, de-ar fi să mă rezum doar la mulţimea de habitudini din mijlocul cărora nu scoate măcar un deget: trezitul, dimineaţa, la aceeaşi oră, scurtele drumuri pe care le face în casă, în curte, pe uliţă şi pe deal, masa la oră fixă, somnul de după-masă, audiţiile benzilor şi radiojurnalele („eu trăiesc de la un buletin meteorologic la altul, atît"), convorbirile cu Ion, aceleaşi şi aceleaşi mişcări, între care îşi face loc viciul scrisului — între ore determinate, cu mecanismele lui repetabile pînă la exasperare —, mania colecţiilor (vorbea ironic de mania unchilor lui gemeni; el nu încetează a strînge şi sistematiza reviste, tăieturi din gazete, note pentru felurite proiecte etc.) şi treburile, deloc variate, ale construcţiei şi gospodăriei. E prizonier fără speranţă al vieţii pe care şi-a organizat-o pînă la cele mai neînsemnate detalii.

— Iubeşti muntele, i-am spus, de cînd n-ai mai escaladat masivul Bucegilor, aflat la o bătaie de puşcă de-aici?

— Nu-mi răscoli durerile din piept! Sînt aproape trei ani de cînd n-am mai fost în munte. M-am mărginit a scrie două povestiri despre escaladarea lui. De la Bucureşti ajungeam mai repede pe platou. Acum... Nu mă lasă treburile... Sînt un Prometeu legat fedeleş de această rîpă...

Am citit în ochii lui tristeţea prizonierului. Condiţia lui nu-i deloc fericită şi sînt bucureşteni, destui prieteni, care-l fericesc.

— Deduc că duci o viaţă dură, al cărei avantaj e că singur ţi-ai ales-o.

— Aici te contrazic. Nu aveam altă soluţie..., acesta e adevărul.

Mi-a desfăşurat o poveste fabuloasă, cu o armată de zece mii de pisălogi, care îl urmăreşte ca albinele ursul, cerîndu-i fie cele mai neînchipuite servicii, fie doar dragostea şi tovărăşia.

— Ovidiu era mai fericit, spunea, pe el nu-l urmărea decît mînia Cezarului. Dar nu mă plîng. Asta a fost să fie. Şi, între reţelele îndatoririlor pe care mi le-am asumat, sînt destule momente cînd sînt fericit.

Face filosofie de ogradă.

— N-ai observat, Montaigne trecu pe-aici?

Mi-am dat seama că se repetă, n-am vrut să-i las scăparea nesancționată, pentru ca, mai tîrziu, prinzîndu-se că a mai utilizat clişeul, să se lamenteze că a-mbătrînit:

— M-ai întrebat ceva similar mai deunăzi.

— O, nu ! E vorba de motanul Mirei Cocoş, acel musafir care se preface că nu l-am văzut dînd tîrcoale dulapului cu afumături. Îi spun Montaigne, pentru că îl cred în stare să scrie cu ghearele lui ascuţite o a doua *Apologie*. . .

Nu mi se pare îndreptățit să ne facem griji pentru că limba noastră utilizează frecvent pronumele *care* şi *ce*, *el* şi *ea* sau particulele zurbagii şi sărăntoace, sau cuvinte predispuse cacofoniei, pleşcofoniei şi zgîrieturilor auditive, pe *căci*, *cum că*, *ceea ce*, *ca ce* și altele, motiv pentru care se recomandă să aflăm echivalenţe. Toate limbile lumii, îndeosebi cele romanice, au asemenea cuvinte și accidente, şi scriitori de vază, departe de a le evita, le-au folosit nu doar în proze, dar chiar în textele lor de mare expresivitate ideatică sau în scrierile aşa-zis academice sau chiar în formulele destinate a rămîne memorabile. Incultura, prostul gust, neglijenţa se arată şi fără aceste îngrijiri.

Limba noastră posedă posibilităţi plastice extraordinare şi, de multe ori, culoarea unei eliziuni vulnerabile din punctul de vedere al gramaticienilor vine să se aşeze în frază tocmai acolo unde cuvintele se turtesc şi riscă să nu mai mişte, la tensiunea necesară, sensibilitatea, ochiul, urechea și inima. Cît echilibru şi cîtă discreţie se află în limba noastră ne putem da seama citind şi ascultînd un text de azi (dar nu exclud nici texte de Bălcescu sau Odobescu) paralel cu altele, bolnave de maniersim, fie produse de ardeleni purişti, fie de italienizanţi ca Heliade Rădulescu sau de franţuziţii ironizaţi de un Alecsandri.

Față de un text consacrat al marilor gînditori și stiliști italieni sau spanioli, fraza românească se prezintă cu nimic mai prejos ca aspect și sunet, ba uneori caracterul pestriț al acelora nu se regăsește aici, nici invazia de apostrofi și linioare, de cuvinte cacofonice grafic (il arrivera *que quiqonque* n'obéira. . .), nici abuzul de cuvinte ori prea scurte, ori prea lungi, ci doar o alternanță plăcută, echilibrată, înlăuntrul căreia pulsează un gînd drept și cuminte.

Aleg, la întîmplare, un text al lui Leopardi *(Scrisoare către tatăl său, din 26 mai 1828)* și subliniez impuritățile și seriile invariate — de care autorul nici nu se sinchisește:

,,Ma io non posso a meno *di* pregarla a procurarsi un poco *di* *di*strazione, e l'animo suo troverà minor *di*fficoltà ad esau*di*rmi, se pensava *che* io la prego *per* un motivo *altre*tanto sacro e tenero, *quanto è quello che ca*gione il suo dolore; la prego non *per* l'amor di sè stessa, ma *per* l'amor *di* noi *altri*, *che* viviamo *in lei* e *per lei*, e *che* sentiremmo *scemata* o mutilata la nostra vita, se *in lei* si *scemasse* la salute.''

Eu, unul, în tinerețea mea lipsită de experiență, aș fi curățat acest excelent text de repetiții, asonanțe și umbre de cacofonii și, desigur, că n-aș fi avut dreptate. Dar iată și un alt text, din admirabilul Pascal, unde s-au îngrămădit *de*-urile, *qui*-urile și alte gogoși de mătase, și cărora filosoful și stilistul nu se silește să le acorde nici cel mai mic răgaz de respirație:

,,*Il* est dangereux de trop faire voir à l'homme combien *il* est égal aux bêtes, sans *lui* montrer sa grandeur sans sa bassesse. *Il* est encore plus dangereux de *lui* laisser ignorer *l'un et l'autre*. Mais *il* est très avantageux de *lui* représenter *l'un et l'autre*.

Il ne faut pas que l'homme croie qu'*il* est égal aux bêtes, ni aux anges, ni qu'*il* ignore *l'un et l'autre*, mais qu'*il* sache *l'un et l'autre*.''

Un scriitor prost ar fi făcut pe dracu-n patru și ar fi spus cu alte cuvinte ceea ce atît de simplu și precis se spune aici.

Și, tot din Pascal:

,,La coutume *de* voir les rois accompagnés *de* gardes, *de* tambours, *d'*officiers, et *de* toutes les choses *qui* ploient la machine vers le respect et la terreur, fait *que* leur visage, quand il est *quelque*fois seul et sans ces accompagnements, imprime dans leur sujets le respect et la terreur, parce *qu'*on ne sépare point dans la pensée leur personnes *d'*avec leurs suites, *qu'*on y voit *d'*ordinaire jointes. Et le monde, *qui* ne sait pas *que* cet effet vient *de* cette coutume, croit *qu'*il vient d'une force naturelle; et *de* là viennent ces mots:

« Le caractère *de* la Divinité est empreint sur son visage, etc. »"
Un text ca acesta poate fi minunat tradus într-o limbă care să evite repetirile; dar e nevoie de cinci ori mai multe cuvinte, iar rezultatul poate semăna cu un discurs de serie.

— E o seară încîntătoare! am mințit eu.
— Sîmbetele sînt, nu știu cum se-ntîmplă, zile splendide, a spus el. Se vedea limpede că minte.
— Ai scris toată ziua, am mințit eu, doar îl văzusem tulburat că nimic nu se-așterne pe hîrtie, fapt pentru care se și jurase că lasă totul baltă și caută să mai revină abia peste cîteva zile, cînd se va mai liniști. Spune-mi, ești mulțumit?
— Cît se poate de mulţumit, m-a mințit el fără să clipească.
Ne-am uitat la ceasornicele brățară, nu le-aveam la mînă, ne-am prefăcut că am înregistrat ora și-am spus, eu mințind:
— E zece fără zece!
— Merge cu cinci minute înainte, mi-a spus el. Mă mințea.
— Dintre speciile litarare care îmi produc cea mai aleasă trăire, prenumăr oda...
— Eu am scris cîteva zeci. Pot să spun că mă consider un poet foarte înzestrat pentru. Voi mai scrie încă...
— Ştiu că te pasionează și romanul istoric... Ai de gînd să revii, după aceste din urmă încercări, la romanul de acest tip?
— Chiar un roman istoric am scris astăzi. Dacă merge aşa, în cel puțin două luni îl predau editurii.
Înțelegîndu-ne de minune, am hotărît chiar în acea seară să plecăm în Italia, să coborîm coasta ligurică și să poposim, la înapoiere, la Veneţia, unde ne așteaptă de mai mulți ani prietenul nostru, contele Italo Trentinaglia de Daverio.

— Eu sînt convins că o mulțime de factori încă nedefiniți de știință au o puternică influență asupra ființei noastre, mi-a spus azi, în continuarea discuţiei de zilele trecute privitoare la autoexilul său la Pietroșița. Las la o parte hipersensibilitatea (care mă măgulește) la variațiile de presiune atmosferică, dealtfel ai văzut că și Goethe se referea...
— Te-ai uitat prin hîrtiile mele ! am strigat cam demesurat.
— Din întîmplare..., s-a fîstîcit el.
— Regret. Nu cer amănunte...
(E limpede: îmi umblă, cît mă plimb pe deal, prin însemnări. De prisos a spune că asta e o măgărie!)

— Aşadar, mă opresc asupra altor factori, a continuat, redobîndindu-şi stăpînirea de sine. Eu bănuiesc că unghiul faţă de soare şi de alte corpuri cereşti al locului unde ne-am născut are o importanţă anume. De ce la ţară, la numai 30 de kilometri de casa în care am văzut lumina zilei, îmi simt energiile înzecindu-se? Ai să spui că respir un aer mai pur. Se poate. Dar diferenţa de randament e colosală... Apoi, nu pot să înlătur presupunerea că magnetismul este aici altul decît la Bucureşti... Şi, în fine...

— Poate că lucrează şi autosugestia, am intervenit eu.

— Cu siguranţă.

Am trecut, mai departe, la obiceiul pietroşiţenilor de-a tăia coada căţeilor şi chiar a pisicilor, convinşi că prin această operaţiune determină mutaţii în fiziologia bietelor animale...

Astăzi, din nou pe terasă, Goethe, în excelentă dispoziţie, ne-a relatat (era şi Cella de faţă) întîlnirea lui cu cîţiva tineri care îşi traduceau febra în cuvinte de neînţeles. Consilierul aulic a încercat să descifreze ceva din exprimările lor şi, în cele din urmă, a găsit că e mai folositor să ne înfăţişeze o stare de fapt decît ideile vehiculate cu acea ocazie:

— Pe intelectualul român de talie mijlocie îl loveşte din timp în timp, tocmai atunci cînd te aştepţi (şi se-aşteaptă) mai puţin, o maladie apărută în lume pe la începutul secolului — mica mare epocă a europenizării competiţiei şi a exemplului Ford, a expoziţiilor mondiale, a olimpiadelor, a întrecerilor dintre pugilişti sau dintre mîncătorii de sîrmă ghimpată, a stadioanelor transformate în saloane artistice şi literare —, maladia celui dintîi şi a campionului, a publicităţii pe largi magistrale continentale, a recordului absolut în specialitate, zîmbet apostolic, interviuri şi tiraje cu cifre kilometrice.

Boala se anunţă printr-o mîncărime a spiritului asemănătoare aceleia produse de cunoscutul sarcopt, evoluează cu febră în toate mădularele şi incontinenţă verbală, cu scăderea apetitului pentru cinstita îndeletnicire exercitată pînă atunci, cu ameţeli şi crize acute de irascibilitate, unele conducînd la supraestimarea valorilor proprii, altele la căderi în anxietate şi la epuizarea rezervelor de speranţă şi a consumului de energie creatoare pe centimetrul cub de materie cenuşie. Bolnavul, de nerecunoscut din cauza erupţiei ce-i tulbură pînă şi albul ochilor, nu mai conteneşte să strige: „Vai nouă, n-avem nici un Nobel pentru literatură!" sau „Ce dracu, credeam că mergem sigur, paralel cu Universitatea—Craiova, la

coroniță și numerar, și cînd colo...", sau: „Nici nu se-ntrevede să-l obținem în viitorii doi-trei ani!". În accesele sale, întrebările se-nsoțesc adesea cu sughițuri interogative, cu enumerări de nume, opere, situații, speculații privind conjunctura, nedumeriri: „Avem și noi stadioane și săli grandioase, tiparnițe, patinoare și pîrtii, expoziții de cărți și terenuri cu gazon englezesc, echipe și indivizi plini de talent și rîvnă. Cum de-ntîrzie apariția pe pistă a laureatului nostru Nobel? E absolut de neînțeles!" În faza paroxistică, suferindul alunecă în sindrom maniacal și, abandonîndu-și demonstrațiile verbale la colț de cluburi și academii raionale, și pierzîndu-și integral orice bună purtare, se pune pe scris poeme și articole de gazetă, toate străbătute de tulburătoarea idee că nu vom mai cunoaște liniștea sufletească și privirea senină pînă n-om vedea Nobelul dac și trofeul îndelung ocolit pe tărîmuri străine readus triumfător acasă de băieții noștri, de invincibilii noștri.

Febra recurentă ia proporții de epidemie cu cîteva săptămîni înainte de nu știu ce reuniune anuală scandinavă și scade treptat de-a lungul lunilor următoare evenimentului, cînd analizele devin nefolositoare pentru pacienții sleiți de prea lunga lor impaciență...

Din punctul de vedere al esteticii, în afara manifestărilor de un oarecare pitoresc, maladia e mai curînd o formă de degenerescență decît test de verificare periodică a robusteții unui organism. Din fericire, degenerescența nu privește decît indivizi izolați și, oricît de întinsă ar fi epidemia în momentele ei de vîrf, fenomenul nu privește colectivitățile gînditoare, ca în celelalte discipline sportive.

Ca orice competiție, și cursa pentru rîvnitul premiu pune în fața concurenților un tabel de norme obligatorii de atins, smintit și doborît. La literatură, tabelul cuprinde un mănunchi de înălțimi omologate de-a lungul anilor. Gustul înaltului juriu e cantonat de mult pe un anume tip de gimnastică literară, în special pe roman, căruia, cu prea puțin efort, i se poate reconstitui pe loc formula: piesa de concurs, cu figuri liber alese, trebuie să înfățișeze o panoramă a unui spațiu de preferință exotic (zonele calde, flora și fauna paradisului negru fac deliciul cititorului mișcîndu-se între cabinetul cu calorifer și sauna cu televizor în culori), locuită de eroi recunoscuți încă de-acum o sută de ani ca dezrădăcinați, blestemați de natură și de destin să nu iasă din strînsoarea mediului, cu situații limită, cu cazuri duse numai pînă la jumătate de naturalism, patologice toate, despletite de-a lungul a cel puțin trei generații, cu drame etnice, dacă se poate bine impregnate de sînge, sudoare și idealuri, cu tipuri umane dacă nu eroice, măcar împinse în unghiul

îngust de unde nu se iese decît prin fapte merituoase, bărbătești și spectaculoase. . . O linguriță de erotism, o alta de problematică mistică, încă una de precipitat al puterii, la care se adaugă extract aromat de sentimentalism și psihologie, dacă e cu putință natural, din rezervații botanice și etnografice foarte puțin frecventate, cîteva picături de filosofie stradală sau, în lipsă, de eucalipt, toate la o baniță de celuloză (volumul contează mai mult decît ne putem închipui), soluția oferindu-se marilor consumatori cu polonicul, fără teama intoxicațiilor de tot felul, doar rețeta a fost experimentată de vreo cincizeci de ani încoace !. . .

În ciuda faptului că romanul, opera de artă sînt unicate și industria le este străină, concurentul trebuie să țină seama ca produsul să nu iasă mult din rînd, să aibă un minim curs de întrebuințare, normele sînt pentru toată lumea aceleași.

Consilierul aulic a zîmbit motănește, a urmărit zborul pe cer al unei mierle, apoi a continuat:

— Literatura română (lucru cu care e greu să-i obișnuiești pe mulți tineri) are trăsăturile ei bine statornicite. Întîmplarea face ca ele să nu se-apropie de tabela normelor și de rețeta competiției de care vorbim. Nepotrivirea, firească, neliniștește și produce stări nedorite. Cum să te-ntreci cu concurenți care practică alt fel de discipline decît cele în care tu ai devenit un as?

Nu există decît două posibilități: ori învață scriitorul român rețeta de creație omologată în Scandinavia (între noi fie vorba, destul de îndatorată gustului burghez, fiindcă ea s-a format în acel spirit și n-are nici un interes să iasă din coordonatele lui), ori o refuză în continuare și, recunoscîndu-și în caracterele scrisului său admirabil o rețetă proprie, o omologhează pe aceasta și înființează un Nobel-Ionescu (ca să-i zic așa), cu care atrage atenția lumii că sînt și alte moduri de-a înțelege arta literară, cu nimic mai prejos decît cea oficializată la scară mondială de concursurile de pînă acum . . . Dacă întrevedeți voi și-o a treia posibilitate, vă rog să mi-o spuneți . . .

— În această a doua dumneavoastră posibilitate, un Borges n-ar mai fi sistematic respins, am îndrăznit eu. Un Nobel-Ionescu îl merită de mult . . .

— Fără doar și poate ! a exclamat Consilierul aulic. Dar, din cîte îmi pot da eu seama, pentru înființarea premiului Nobel-Ionescu se cer sume fabuloase, industrii specializate ale gustului, publicității, o mie și una de mijloace . . . Mult mai convenabil e să ne preocupăm de o terapeutică a maladiei. Nu zic, Doamne ferește !, să ră-

mînem indiferenți la ce se-ntîmplă în lume, nu mă veți bănui tocmai pe mine de închidere în fața perspectivelor universalității, dar spiritului sportiv avem putința să-i dăm o replică... Așa ar fi cuminte și înțelept...

Goethe era în stare să glumească tot mai gros, dar eu și Cella nu aveam de gînd să-l întreținem într-o stare ce nu-i era potrivită.

— Aveți vreo informație, cînd s-a semnalat pentru prima oară, la noi, maladia de care ați vorbit?

— Bineînțeles, între cele două războaie mondiale... Toate necazurile s-au arătat atunci. Dar boala n-a cunoscut forma periculoasă pe care o cunoșteam decît de la jumătatea secolului... Atunci cînd mulți dintre cei care ascultau prelegerile lui Călinescu, în loc să priceapă formidabilul spectacol al celui care, cu geniu, transformase amfiteatrul într-un laborator faustic și făcea minuni înaintea studenților lui, zîmbeau a rîdere ca înaintea unui prestidigitator. Boala deja contaminase pe mulți...

Nu e tîrziu să restabilesc un adevăr: el nu mi-a umblat în hîrtii, și regret că mi-a putut trece prin cap asemenea gînd. Textul din Goethe, de mai deasupra fusese, pe masa de pe terasă o zi întreagă, în cartea lăsată de prietenul meu acolo ca să-mi arunc ochii și să fac ceea ce dealtfel și eu voiam: să verific un procedeu. Dar cuvintele multe, sărăcia omului.

Închei aceste însemnări cu satisfacția de a nu-mi fi exprimat nici un gînd care să nu-l privească. Cînd a vorbit despre alții, a făcut-o pe propria răspundere. Una dintre calitățile convorbirilor ar consta în a nu ieși extravagant din monolog, atunci cînd, ca în cazul de față, el urma să vorbească, iar eu doar să-l ascult și să-l înregistrez.

Trenul pleacă peste o jumătate de oră. El urmează să-mi spună „la revedere", cred că nu încurc scaunele...

Cernelei albastre, mediteraneene, îi luase locul, în acei ani, tușul chinezesc, care, dacă e excelent pentru parabolele pe calc, în schimb se-nțepenește și parcă îngheață în stiloul cu care se scriu poeziile. Administratorul, care avea prea multe idei pentru îngustul metru pătrat al debaralei lui, m-a invitat să-nvăț a scrie cu ce se-aduce în papetării și pe la tarabe. Preferam să reiau zeama de bozii, cu care scrisesem în anii imediat următori războiului, n-avea decît să scrie el cu ce se-ntîmpla, la mașină în mașină.

Exersasem îndelung meseria de caligraf, cea de scrib îmi rămînea, cu secretele ei, inaccesibilă. Într-o zi, cam tot pe-atunci, un confrate industrios m-a oprit pe Calea Victoriei şi, de foarte sus, pe unde îi umbla gura, mi-a rîs în creştet, ca şi cu m-ar fi scuipat: „Am auzit că scrii cu toc strămoşesc şi cu peniţă înmuiată în cerneală!" „E adevărat, am spus. Fiecare cum a-nvăţat", m-am scuzat. „Păi nu e caraghios?" m-a mai scuipat o dată. „Se prea poate: însăşi poziţia scrisului la masă e caraghioasă . . . Mai agreabilă ar fi cea din pat, dar n-am obiceiul de-a sta în faţa unei cărţi, de-o scriu sau de-o citesc, altfel decît drept la masă . . . Dar dumneata, dumneata cum scrii?" Confratele şi-a umflat pieptul, s-a ridicat pe-o treaptă nevăzută în faţa mea şi a-ncercat să mă pună la podea: „Eu, domnule, scriu direct în maşină!"

Îl văzusem de cîteva ori la volan, accelera spectaculos, crezusem, ca un naiv ce sînt, că şofează. De unde să-mi închipui că el scria? „Ah, desigur, scuzele mele! am făcut şi i-am întins mîna. Dar să ştii, prietene: se cunoaşte!"

Despre scrisul mărunt, cu zece rînduri proaspete, din care ştergi la recitire şase, cum făcea adesea Radu Petrescu, aş alcătui o carte mănăstirească, quattrocentescă — o carte a formelor frumoase suficiente lor însele — ce se dispensează de conţinut ca vasele greceşti.

Scrisul de mînă, egal, discret, cuminte ca însăşi bătaia inimii, înaintează liniştit, măsurat, pune pedală ispitei unei alergături nepotrivite, cuvîntul se-aşează în rînd ţinînd seama de vibraţia celorlalte din şir şi din fraza întreagă, tremurînd înaintea celor ce urmează să se ivească pe negîndite, literele se-adună parcă pe platanul unei balanţe de spiţerie, stele umede pe-un cer de curînd plouat. Scrii, peste timp, cu sîngele încercat în adolescenţă, un *o* hohoteşte precum valul în peretele falezei, un *i* tremură ca tulpina grîului mîngîiat de zefir, un *şi* sau un *ah* răspîndesc miresme de cîmp sau aromele jucăriilor de Nürnberg, culori de curcubeu se insinuează în spaţiul dintre cuvinte şi dialoguri, simţi cum majusculele desfac decis văzutele-nevăzutele, cum se aleg apele de uscat, lumina de întuneric, ca-n Cartea Facerii şi a Prefacerii. E o treabă atît de a ta, un secret atît de pecetluit, o funcţie atît de intimă şi de exclusiv personală, că te îngrozeşte numai ideea intervenţiei maşinii, a ştampilei oarbe maculînd cu tuşul altui continent albastrul şi veşnicia.

Maşina de scris, linotipul, banda rulantă a planelor, tiparul înalt sau scund, rolele demenţiale, invenţii minunate cînd ştim puterea

lor de răspîndire, pe lîngă care inundaţiile rămîn o glumă, nu imprimă nimic în ochiul şi cugetul nostru dacă nu evocă, printr-un zbenghi, printr-o eroare, exerciţiul scrisului cu pana.

Citind cartea de serie — cea cu gîndul şi sîngele tipărniţite — fără să simţi de dedesubt şi printre rînduri scrisul viu pe care-l reproduce, e ca şi cum ai conveni să te-nhumezi, cînd o fi să fie, într-o groapă săpată cu buldozerul.

Şcoala de la Tîrgovişte, despre care critica a vorbit cu atingătoare simpatie în ultima vreme, a reunit de-a lungul a trei decenii un număr de împătimiţi ai scrisului de mînă. Revistele „editate" la Tîrgovişte (*Cîntece noi*, *Carnet literar*, *Spada*, *Apollo*, *Cloşca cu Pui*, *M³*, *Colorado*, *Cerdano*), cărora li s-au adăugat numeroase volume şi plachete precum şi o masivă, elegantă *Antologie Melody-Bar*, au însemnat un moment interesant de căutări şi experienţe, chiar dacă imperfecţiunea le-a urmărit fatalmente, şi aceasta pentru că de la formă şi joc s-au alcătuit, pe nebăgate de seamă, un stil şi un crez artistic. Unele din aceste reviste au reuşit să aibă sute de cititori.

Lui Radu Petrescu, care nu a intenţionat să fie — şi n-a ştiut niciodată că, de fapt, era — sufletul acestei şcoli, ne-am alăturat pe rînd: eu şi Costache Olăreanu, Constantin Lăzărescu şi Timotei Constantinescu, Emilian Georgescu şi Nicolae Popescu-Saxa şi, mai apoi, Petru Creţia, Tudor Ţopa şi Alexandru George. Datorită lui Radu Petrescu, care a văzut în paginile noastre idei şi preocupări ce ne apropiau şi ne făceau locatari virtuali ai aceluiaşi atelier, ne-am aflat uniţi şi solidari, urmărind aceleaşi năluci. În ultimii ani de viaţă, entuziasmat de proiectul Adrianei Babeţi, bună cunoscătoare a cărţilor noastre, de-a scrie despre acest atelier, Radu Petrescu mi-a vorbit de cîteva ori despre trăsăturile ce ne unesc, încercînd să desprindă şi notele particulare ce ne individualizează. Recunoscînd la alţii — poeţi şi pictori — spiritul şi trăsăturile şcolii noastre atelier, căreia se străduia să-i definească profilul (măgulitor pentru *Şcoala de la Tîrgovişte* datorită numelor la care gîndea cu cea mai înaltă preţuire, cu ştiuta-i pătrundere), Radu Petrescu îmi trimitea, la 20 ianuarie 1979, următoarele rînduri, într-o scrisoare mai amplă: „La grup pot fi socotiţi şi Theodor Enescu şi Paul (Gherasim) şi Horia Bernea, Adela (Petrescu), Marin Gherasim, Florin Niculiu şi oricine gîndeşte adînc şi îşi posedă mijloacele. Eu o văd foarte bine aici pe doamna Wanda Mihuleac sau pe minunatul artist tînăr care e domnul Ion Grigorescu. Emil Brumaru şi Şerban

Foarţă nu sunt şi ei tot «tîrgovişteni»? La fel Angela Marinescu, Maria Mailat, Tamara Pintilie." În discuţiile noastre din aceeaşi perioadă, la fel gîndea şi despre „excelenţii prozatori" Tia Şerbănescu, Mircea Nedelciu şi Gheorghe Crăciun.

De ce *şcoală* şi nu *cenaclu*? Pentru simplul motiv că nimeni n-a încercat vreodată să formuleze un program artistic, nici n-a avut tentaţia să impună confraţilor vreuna din „descoperirile" sale. Fiecare a fost bucuros să vadă în celălalt o altă faţă a personalităţii lui, să simtă alăturarea ca foarte firească şi benefică. Dacă ar trebui să definesc, totuşi, caracterul şcolii, aş spune că trăsătura ei principală a fost tocmai lipsa intenţiei de a-i da un program înainte ca metoda, precizîndu-se treptat odată cu discuţiile noastre, cu cărţile ce îşi alăturau la rîndul lor paginile, demersurile, să-şi contureze singură un ţel.

Lucrul atelierului? Radu Petrescu copia de mînă, dîndu-i aspect de carte, un manuscris al lui Tudor Ţopa (vezi *Adunare*, în *România literară*, nr. 30/1982), înmănunchea scrisorile sale, ale lui Petru Creţia şi ale mele într-un *Epistolar*; eu adunam în caiete opiniile prietenilor despre artă sau scrieri diverse, îi trimeteam lui Radu, în Transilvania, cărţile manuscris abia terminate, şi còpii după felurite încercări; Costache Olăreanu îi împărtăşea proiectele şi-i expedia (nu fără incidente) patru din volumele sale dactilografiate; în vizite separate şi mai curînd în scrisori, ne comunicam unul altuia opiniile, impresiile de lectură, proiectele şi, cu destulă parcimonie, păreri despre viaţa literară a cetăţii, mai mult anecdotă, în lipsa unor motive demne de a fi dezvoltate. Fişelor disparate la *Norii* ale lui Petru Creţia, Radu Petrescu le-a întrevăzut structura de excepţie şi, în timp ce autorul lor le mai găsea o mulţime de cusururi, pretexte pentru a întîrzia drumul spre tipar, Radu Petrescu vorbea tuturor despre cartea finită şi nu obosea să o recomande.

Înţelegerea aceasta minunată, căreia doar prietenia i-a conferit o normă — aceea a respectului pentru truda şi căutările celuilalt — rămîne pentru mine ceva de natura miracolului, cunoscînd că temperamentele şi habitudinile noastre nu se potriveau în multe privinţe. Nu puţine momente de încordare şi de iritare ne-au despărţit pentru un timp. În perioada cînd Radu a scris marele lui roman *Matei Iliescu*, iar eu *Bibliografia generală*, au trecut ani întregi fără a ne fi văzut, abia dacă ne-am scris cîteva rînduri, şi tăcerea noastră era un mod de-a nu inoportuna pe cel confiscat integral travaliului său, ocupaţiilor istovitoare la servicii şi în familie. La revederea noastră, după ce ne-am îmbrăţişat, am reluat, de unde le lăsasem,

discuţia întreruptă, ideile nelămurite încă. Firi opuse, nici una nevrînd să cedeze celeilalte într-o chestiune de amănunt, Radu Petrescu şi Creţia, sau Radu Petrescu şi Costache Olăreanu se vizitau frecvent, uneori se despărţeau precipitat, regăsindu-se, după un timp de stînjenitoare, nedumerită căutare, pe locul unde se despărţiseră. Aşa cum am întrevăzut, jurnalele alcătuiesc o fişă de temperatură a acestor aventuri spirituale. Trei dintre noi şi-au publicat parţial jurnalele, eu n-am făcut-o încă și nu sînt convins că o voi face, caietele mele fiind pline de răutăți — inclusiv la adresa prietenilor — ce nu s-ar suporta ușor. Din cauză că, începînd cu cei mai apropiaţi mie şi sfîrșind cu luna de pe cer, multe din faptele și înfățișările lumii mi-au părut, la ora scrierii notelor, scandaloase. Cum ultima nelegiuire posibilă ar fi să contrafac anume momente — în fond scene ale unui singur erou: cel care le-a văzut și jucat astfel — nu e departe de mine gîndul de-a considera acele pagini simple exerciții de. . . caligrafie și de-a arunca maculatoarele într-un grandios foc nerodian. . .

Cîinele Dinu a dispărut, nimeni nu-i dă de urmă, deși întregul sat a fost pus în stare de alarmă, speranţele de-a fi regăsit s-au spulberat, eu și Mira presupunem că și-a realizat visul lui de-o viaţă. . .

Cîndva, în tinereţe, mergînd la București pentru niscaiva afaceri, stăpînul lui de atunci l-a invitat să facă împreună o vizită la muzeul „Antipa". Era zi lucrătoare, în sălile muzeului lume puțină. În timp ce stăpînul a zăbovit îndelung la colecţiile de fluturi (era un pasionat !), dulăul a dat o raită prin sălile de la parter și, cînd credea că începe să se plictisească („mare scofală: vrăbii ca la noi, mierle ca pe dealul nostru, tot pedestrime neinteresantă !", își spunea mîrîind în sinea lui), deodată a avut o surpriză turbată: acolo, într-un galantar de lux, înconjurat de jivine respectuoase și bine periate, adevărate glorii ale pămîntului, un strămoş de-al lui, ciobănesc necorcit, aşezat la mare cinste !

Să nu-i vină să dea crezare ochilor că avusese un străbunic ilustru ! A dat tîrcoale vitrinei, trăind sentimente și de mîndrie și de îndreptățită rușine pentru că el rămăsese un anonim, a mirosit încheieturile cotețului atît de frumos și elegant, a citit și recitit cu înfiorare cartea de vizită a locatarului, în sfîrșit, văzînd că nu se înșelase și că preaînaltul purta numele lui de familie, *Canis canis*, a lăcrimat recunoscător și și-a simțit în inimă ghimpele de aur al ambiţiei de-a fi şi el la înălțimea strămoșului, ca și el onorat. A

stat o oră încheiată înaintea întruchipării indubitabile a celebrității și, melancolic, a gîndit profund, în zguduitoare suferințe cîinești, la rosturile ființei pe pămînt, la gravele îndatoriri ce-i revin.

Din acel memorabil moment, traiul lui liniștit, năzuind să atingă doar performanțe nu mai depărtate de adulmecarea apropiată și de cuprinderea intuitivă a realității, s-a colorat cu un concentrat strop de acuarelă imperială și s-a îmbogățit pe toate laturile și jur împrejur, ca un carusel de iarmaroc, cu un amețitor miros de parfum, pe cît de transparent, pe atît de imposibil de localizat. De unde mai înainte dormea buștean, de-i jucau pisicile sub bot, acum retina îi era tulburată de vise fascinante, în care se vedea făcînd o mulțime de minunății, vise din care se trezea brusc, neodihnit, cu blana transpirată și plină de scaiul anxietății; mîncarea altădată apetisantă, din tinicheaua de sub streașină, îl sătura; acum, hăpăind-o în neștire, îi lăsa pe limbă un gust de ronțăială grețoasă, în timp ce dorințele stomacului pluteau pe-afară, sub forma părelnică a unui abur de neatins; jocurile care îl distrau nebunește odinioară deveniseră anoste și neconcludente; după tăvăleli ocazionale și ghidușii, se regăsea nemulțumit, cu energiile sleite, parcă ar fi prins un șomîlc și nu l-ar fi prins, parcă ar fi descojit un ou și oul ar fi continuat să-l cheme întreg și sfidător. Cotețul i se părea strîmt, iarba în care se tolănea insalubră, cerul patrat, păsărelele ciugulind în preajmă stupide, cățeii vecini animați de interese meschine, aerul irespirabil, provincial. „O suferință, în fond, și-a spus Dinu, dar cîinele adevărat are și darul și chemarea de a înfrînge suferința, a adăugat el. Depinde de el să o transforme într-o mare, neasemuită izbîndă." Și-a jurat o dată, de cinci ori, de o sută de ori (cîinii au această inimaginabilă putere de a stărui), să facă tot ce depinde de el ca să ajungă într-o zi, cît mai curînd, în galantarul de cristal de la „Antipa", să devină nemuritor. S-a pus neîntîrziat pe moțăit și visare, ca un înțelept, hotărînd ca în prima zi de luni, cînd muzeele sînt închise pentru reorganizare și curățenie, să-și revendice locul și stima.

Dispariția din ogradă și din sat a marelui alb ciobănesc Dinu, din ilustra familie *Canis canis*, nu ne mai mîhnește: avem o explicație a plecării lui. Mînat de ambiție și îmbătat de vise frumoase, el și-a aflat drumul său, și-a luat în propriile labe destinul de excepție, curînd îl vom regăsi superb sub sticlă și etichetă, la „Antipa", în constelația strămoșului său, măreața constelație a Cîinelui Mare, nemuritoare. . .

Femeile şi literatura. Părerile lui sînt de bun-simţ şi, ca atare, neinteresante pentru însemnările mele. Numai la un moment dat, venind vorba despre Helga, a afirmat că interesul ei, cunoscătoare a limbii germane, nu se îndreaptă spre autorii de seamă ai acestui mare popor, ci spre aceia aflaţi prin academii şi şcoli cu nume de savanţi militari, ceea ce, spunea, arată că femeile rar dacă se pot desprinde de formele administrative. Premiile literare le par decernate de însuşi Wotan din Walhala, pentru a ne da exemple de urmat. N-au gustul atît de ferm pentru a putea singure alege, aprecia şi iubi, astfel că este posibil ca talentul cel mai expresiv, întîlnit întîmplător, să le treacă pe dinaintea ochilor fără ca ele să-l observe. Buna creştere le cere să nu stea de vorbă cu un bărbat care nu le-a fost mai înainte recomandat.

Despre o altă Helga spunea că n-o interesează literatura, cît autorii recunoscuţi de cel puţin zece persoane în care are încredere, autorii să se fi distins prin strădania lor de-a trăi aşa cum scriu (unii corecţi şi ruşinoşi, alţii întreprinzători şi pragmatici, alţi alţii cuviincioşi, manieraţi şi prometeici), în caz de abatere să fie măcar prevăzuţi cu încheiere la timp şi firma de dezlegare: „sfîrşit".

Una din numeroasele Helge nutreşte idealul ca toţi scriitorii buni ai secolului să se cunoască, să se-mbrăţişeze, să-şi împărtăşească necazurile şi să-şi petreacă restul zilelor împreună, dacă se poate sub acelaşi acoperiş, în acelaşi apartament, în acelaşi pat, să mănînce aceleaşi bucate, să bea aceeaşi băutură, să discute sub stricta ei supraveghere subiecte nobile şi sentimentale, sfîrşind a muri în aceeaşi zi, ca să se îngroape într-un singur şi încăpător mormînt, cu listă afişată la vedere, cu telefon, spre a se păstra, odată cu momentele de reculegere, şi o bună legătură cu scriitorii buni ce vor mai veni, secolul fiind lung, iar scriitorii predispuşi pieirii şi contactelor multilaterale destui.

O altă Helga crede că literatura e un fel de concurs, organizat de societate spre a selecţiona bărbaţi ideali, oameni care ştiu ce vor, în vederea căsătoriei lor cu fete merituoase, lipsite de noroc în viaţă, pline de virtuţi, analfabete prin lungă autoeducaţie. Această Helga este cea mai aprigă susţinătoare a tezei după care un scriitor bun trebuie să se bucure de călătorii, de recepţii, de filme în premieră, cu preţuri reduse, de întîietate la distribuitorul de sifoane şi la frizer, de un Premiu Nobel pentru (excepţional) fizică sau biologie, ca să nu stîrnească invidia confraţilor.

— Eu sînt acea Helga pe care o ironizezi, a strigat Helga, să nu-ți închipui că nu m-am recunoscut ! Nu-mi rămîne decît să mă asociez cu celelalte Helge și cu toate cele cîteva mii de caricaturi adunate de tine în *Dicționar* și prin alte cărți și, organizîndu-ne de-a lungul unui șir răbdător de ani, să-ți dăm o lovitură mortală, răzbunare pentru toată scăderea pe care ne-ai pricinuit-o în ochii lumii. Nu așa se scrie despre trecutele iubiri !

Zicînd aceste cumplite vorbe, s-a dus să înceapă pregătirile pentru marea răzbunare. A fost greu să se pornească fiindcă îndată ce s-a apucat de treabă, a și terminat-o: cartea scrisă de ea, publicată în 1927, se intitulează ***Prin cămin spre civilizație; îndreptar de economie casnică.*** Pe frontispiciul cărții, numele ei adevărat: Maria Intendent-colonel Dobrescu, profesoară, inspectoare școlară.

Convorbirea noastră de astăzi n-a avut nimic deosebit, în afară de mențiunea lui că, dintre ultimele încercări de zbor, numai două i-au reușit. Una era cît pe ce să-l coste viața.

Declarație. Aflîndu-mă ieri-seara în familia salariatului C.F.R. Costică Ticu, numitul ce se dă scriitor, aflat acolo să se împrumute de niște bani, singurul fără soție, ceilalți căsătoriți în majoritate simplă, a susținut după cum urmează: el poate să afle după ochi, nas, sprîncene și alte trăsături, precum și după starea părinților și a fraților, dar și luna și ziua nașterii, ce fel de om ești, ce caracter și devotamentul față de principalele instituții publice și persoane particulare. M-am oferit eu ca mediu, pentru că nu mi-e frică de puterile nevăzute ale văzduhului, ceilalți toți temîndu-se de-a nu fi escrocați, erau pățiți. I-am declarat pînă și bolile care ne-au încercat familia de-a lungul vremurilor de restriște, doar-doar l-oi pune în încurcătură și se va lăsa de astfel de șmecherii.

A stat foarte puțin pe gînduri, n-a folosit nici o cărticică, nici un tacîm sau altceva.

Mi-a spus tot tot, dar cu o precizie de m-a lăsat mască. A nimerit-o pînă și cu paguba ce-am suferit cînd mi-a murit porcul pe care-l creșteam la soru-mea. Zicea c-aș avea o hepatită și că mă enervez din această cauză necunoscută prea repede și devin nervos, lucru ce mi s-a întîmplat întocmai. Mi-a spus și despre greutățile pe care le am cu matematicile, că-mi fac somn, deși beau trei-cinci cafele (nechezol) pe zi, nu le dau deloc de capăt. Mi-a spus că băutura și ceapa îmi fac rău (întocmai), că nu-mi face plăcere să văd unele persoane (întocmai), dar că îmi iubesc nevasta și rudele, lucru de asemeni adevărat. Mi-a spus că un dușman în casă mă urmărește

și mi-am dat drumul să-i spun că este cumnatu-meu, om fără caracter, care dă casetofonul peste cap cu muzică tare și fără haz, întocmai, așa cum a nimerit-o și cînd mi-a spus că am adesea amețeli nejustificate, în perioadele cînd duc paharul la gură, dar să mă feresc.

Nu mi-a spus absolut nimic despre viitor, cu toate că trebuie că știa perfect ce mi se va întîmpla. Nu mi-a luat nici un leu, spunînd că face asta din simpatie, că sîntem în jurul aceleiași mese, la un pahar de vorbă, că el vin nu bea. Se dovedește încă o dată că acolo unde e prea multă carte (cazul lui !), ideile necurate se strecoară și dau rod. Se înțelege că profesiunea declinată nu e decît o mască a mașinațiilor lui.

Soția lui Costică Ticu este casieriță la Farmacia numărul 628. Persoana despre care am mai relatat a fost foarte interesată de această descoperire, considerînd-o pe loc favorabilă lui, drept care a scos din buzunar o hîrtie particulară și a-ntrebat dacă niște soluții se află în farmacia numită. Soția salariatului C.F.R. a spus cum că nu, are nevoie însă de o rețetă oficială, altfel intră în pușcărie și-i pare rău. A spus că nu-i o problemă, că face el rost de rețetă, lăudîndu-se de fața cu toată lumea.

Însemnează că se bazează pe medicamente și că face cu ele ce-i poftește inima. Astfel de oameni care lucrează cu substanțe sînt periculoși. Nu mai spun de vorbele pe care le-a înșirat, printre care și cuvîntul inefabil, demne de-a sta și de-a rămîne prin dicționare.

Atîta știu și semnez. Indescifrabil.

. . . Declar prin prezenta că substanța de care a fost vorba și nu-i aflasem formula se numește laxofen și că și-a procurat o mare cantitate. O recomandă în dreapta și-n stînga, fără să se teamă de consecințele legii, mai cu seamă oamenilor simpli, în piață, nu în alte ocazii, la mese. E drept că nu se oferă să o procure el, nici nu o recomandă decît la cerere, dar un om care a luat acest drog, adus de cine știe unde, a spus că l-a luat cu amețeli, i s-a stricat stomacul și că a visat urît, precum că i se umpluse de rîie copilul. Ceva tare, alcoolic, trebuie să se afle în această doctorie. Propun să se ia măsuri și să se afle cine sînt aceia care aduc asemenea otrăvuri în farmaciile statului. Să fie demascată mafia, căci d-aia s-au înmulțit bolile rele pe pămînt și pierim pînă la ultima suflare. Soția lui Ticu C., casieriță la Farmacia 628, tratează cazul cu o superficialitate de casieriță, nu e responsabilă, deși bună gospodină. Atît am avut de spus și semnez. (Conform cu originalul. Semnează: Gavrilescu.)

. . . Nu are dragoste de căţei, de nutrii, de peşte. Nu merge la meci şi, în timpul transmisiilor t.v., ascultă conferinţe. Nu iese cu nevasta şi copilul la estradă sau la restaurant, ca toţi oamenii. Nu participă la înfrumusețarea străzii, a cartierului. La plimbare pleacă noaptea, cînd se dă piese sau filme. . . Nu tîrguieşte niciodată decît ţigări. Nu înalță porumbei, n-are nici măcar porumbar. N-a izbutit, cu salariul lui, să-şi ia măcar o Dacie. Atunci ce fel de om nou este acesta? Mă întreb și eu ca prostul, că oricum, la cartea pe care a parcurs-o. . .

L-am însoţit vreo trei ceasuri în oraş, ca să-l ajut să-şi cumpere niște mufe, un rașpel şi două coturi de-o jumătate de țol, pe care se plîngea că nu le cunoaște și nu se pricepe. Într-adevăr suferă de inimă, mi-a spus-o şi verbal, dar am constatat şi personal, căci de mai multe ori a înghiţit nasturi de faringosept. Fumează mult, ţigară după ţigară, spune că doar noaptea nu aprinde nici una, cînd doarme, ceea ce este de mirare, căci e pătimaş. Nu l-am auzit să-l atragă vreo berică, pe la bufete, doar mie, cînd a fost să mă cinstească, mi-a dat 25 de lei monedă hîrtie, căci îl servisem prieteneşte, zicînd: „Pentru o bere, ia şi dumneata!"

Nu înjură. Dacă nu am găsit mufele căutate, a ridicat din umeri.

1.

Sînt perfect conştient că această piesă (bucată, compoziţie, lucrare) literară, de o mare frumuseţe şi bogăţie a ideilor, nu va putea fi scrisă niciodată, îmi spun începînd-o [1]. Asta, din mai multe motive: 1. ştiindu-mă, înainte de-a scrie primul cuvînt, un autor curajos, înzestrat cu oarecare abilitate, cunoscînd totodată că piesa (bucata, compoziţia etc.) este de o mare frumuseţe, deocamdată numai în intenţie [2], mă îndoiesc că realitatea primului termen şi probabilitatea celui de-al doilea se vor putea vreodată alătura, împerechea şi reproduce cu oarecare consecinţe[3]. Doi (scris astfel pentru a nu se confunda cu 9, grafia fiindu-le vecină doar cu 8 cifre): cunoscîndu-mă perseverent [4] din fire (calitate moştenită de la bunicul), mă voi strădui [5] să scriu frumos, acolo unde, spun unii, e de-ajuns să laşi pegasul [6] să-şi consume trapul [7]. Trei (scris la fel,

---

1. „Dacă ai început-o, mă tem că o vei termina! spuse tîmplarul şi adăugă: regula recomandă contrariul: o fereastră bine întocmită şi încleiată nu se închide în veci, poate fi însă frumos bătută în cuie, ca un adevăr de necontestat." 2. „Dintre intenţiile mele, multe şi nobile, numai una mi-a rămas neîmplinită: o fereastră", spuse sobarul şi se jură să nu insiste. 3. „Dă-i, domnule, 300 de lei şi, eventual, o haină pe care n-o mai porţi!" spuse lăcătuşul, după ce, cu un minut mai înainte, spusese să-i dea numai o haină veche şi vreo 300 de lei. 4. „E, într-adevăr, perseverent, odinioară freca două culori complementare pînă ce obţinea una suplimentară, lucra cu mare îngrijire, ca un maniac, tovarăşii de atelier îl priveau uimiţi şi-i spuneau: «Ai să-nnebuneşti muncind, Leonardo, crede-ne!» Scria tratate, făcea experienţe, călătorea, toate le putea duce la capăt datorită perseverenţei", spuse plăpumarul, frămîntînd aluatul unor plăcinte. 5. „Strădania ta să se rezume a-i da: a) o cuvertură b) un lighean c) toc, peniţe, o călimară plină d) planul Florenţei sau al altui oraş e) 300de lei", spuse pictorul. 6. „*Pegasul* se scrie, dacă nu mă-nşel, cu majusculă — precum eu îl scriu acum — pentru că e la început de trap", spuse lăcătuşul şi se arătă încă o dată priceput în chestiunile delicate ale compoziţiei. 7. „*A lăsa să-şi consume trapul*, expresie de oarecare circulaţie

ca să se alcătuiască din două o consecvență și, cu vremea, o tradiție): de vreme ce povestirea există şi, pe deasupra, este şi frumoasă, de o mare bogăţie a ideilor, ce rost mai are s-o şi scriu? [8] 4. (scris astfel, pentru a crea o variație în text şi pentru că unei povestiri frumoase o licenţă nu numai că nu-i strică, dar o și promovează): sînt obosit [9], noaptea s-a lăsat, dimineața vine şi fără concursul meu, seara sau dimineaţa e tot atît de tîrziu pentru a începe o scriere (o piesă, bucată, compoziţie etc.) literară despre care am afirmat la început, citez: „nu va fi scrisă niciodată" (am închis citatul) [10]. 5. conform spuselor lui Platon, scrierea ei n-ar fi decît o transcriere, făcută de unul care își simte conştiinţa adormită, or am început (și n-aveam cum altfel) prin a afirma că sînt perfect conştient, deci treaz și incoruptibil [11] 6. sau şase (scris astfel pentru a nu fi confundat cu 9, cifră incertă şi gîlcevitoare, cum s-a spus mai înainte, orgolioasă pentru că se află în antecamera lui 10, a măreţului 10, băţ şi nul, căruia toate cele zece operaţiuni de bază ale aritmeticii nu-i sînt de nici un folos spre a scoate din el măcar o cifră ce înseamnă ceva): nu pot scrie o povestire nici urîtă [12], fiindcă în fraza începătoare afirmaţia intenţiei este negată categoric şi logica nu poate pune în aceeaşi teacă, în acelaşi timp, şi o afirmaţie şi o negaţie... [12 bis]

2.

Persoanele convocate să susţină o iniţiativă lăudabilă (scrierea unei povestiri de-o mare frumuseţe), trimise de mine la subsol, tratament ce se cuvine a fi aplicat tuturor acelora care, în loc să-și

---

în epocă, spuse pictorul. Ce minunată povestire ar ieși din acest crîmpei! Asemenea pînzei de mătase ce iese dintr-o gogoașă!" continuă el, văzînd cum plăpumarul renunţa la plăcinte şi se străduia să confecţioneze acum gogoşi. 8. „De ce să n-o scrii, domnule, să avem şi noi o copie!" spuse lăcătuşul, căruia nu-i reuşise niciodată o cheie dublă. 9. (scris cu arabe spre a nu se confunda cu doi, din considerente arătate la punctul doi): „Obosit din cauză că, puţin mai înainte, ai început o altă povestire frumoasă (anterioară), în aceleași condiţii, minus oboseala, povestire frumoasă și bogată în idei, pe care de asemenea n-ai scris-o și n-o vei scrie, întocmai cum a procedat Homer înainte

facă cinstit meseria, tot trag cu ochiul la ce trebăluiesc ceilalți, în cazul de față eu[13], sînt — putem cădea ușor de acord — ființe plicticoase și, pînă la un punct, nefolositare. Aducerea lor din subsol în arena paginii albe ar soluționa chestiunea, pentru că: 1. aș trece eu în locul lor, ceea ce mi-ar permite să-i judec cu maximă exigență, de/pe dedesubt, spunînd de ce plăcintele n-au fost gustoase decît în intenție, cît de rău îmi face zîmbetul invariabil al Monei Lisa (numele Elisabeta plăcîndu-mi în toate abreviațiile lui), de ce o fereastră deschisă nu se fixează decît în cuie etc. 2. aș încerca, scutit de martori, să scriu ceea ce doresc de multă vreme și n-am mărturisit încă nimănui: o povestire de o mare frumusețe și bogăție a ideilor[14].

— Prea multe nazuri la un scriitor de talia lui! spuse sobarul și arătă spre mine, pe cînd tocmai mă retrăgeam spre ușa ce da spre scară[15]. Dar ce scrie? (Îi întreba pe ceilalți, pe mine nu voia să mă vadă...)

— Netrebnic, domnule! spuse tîmplarul, așezat acum la masă și hotărît să înceapă o povestire de o mare frumusețe[16].

— O piesă (bucată, lucrare etc.) literară, spuse pictorul.

---

de-a începe *Iliada*", pianotă inspirat compozitorul. 10. „Mnxopmnx", spuse sobarul și-i arătă lăcătușului gravura terminată atunci, semnată frumos, în dreapta sus: Albrecht Dürer. 11. „Ca să transcrii ceva — un obiect, un cuvînt, o pasăre, un domn (chiar dacă domnul se numește Calistrat Hogaș și bate cuie în pervazul ferestrei ce nu se închide în vecii vecilor) —, cineva, măcar obiectul pregătit să se lase transcris trebuie să te îndemne a face aceasta, spuse cu sinceră părere de rău compozitorul. Pe de o parte îndemnul, pe de alta existența povestirii despre el îți învederează inutilitatea începerii și zădărnicia împlinirii..." Notă marginală: „Dă-i numai 250 de lei, e prea destul!" (pictorul). 12. „Cînd l-am strigat pe nume: Boccaccio!, el a tresărit, m-a privit trist, apoi a continuat să tragă la pilă clanța ce îl tot necăjea, spuse Brecchi (Albrecht) Dürer. 12 bis. „Tertius non datur", spuse sobarul. 13. „«Madame Bovary c'est moi», spuse plăpumarul, privindu-se în oglindă, admirîndu-și zulufii de capoc, tenul fraged, încă tînăr, ochii umbriți de melancolie, zîmbetul lucrat cu atîta măiestrie de colegul Leonardo. Nu-ți rămîne decît să mă pui în ramă și să mă trimiți la Luvru, făcîndu-mă celebru (ă), bătrîne..." 14. Corect: „o piesă (bucată, compoziție, lucrare) literară de o mare frumusețe etc." 15. „Exista acolo o ușă, spuse pictorul, dar smintitul de neamț (A. Dürer) și sobarul au bătut-o în cuie și au tras deasupra cu tencuială... De cînd au făcut acea ispravă, numai Carlo a mai izbutit să treacă, pretinzînd că treaba a fost începută dar nedesăvîrșită" (Joc de cuvinte intraductibil). 16. „În vremea aceea, Leonardo și ucenicii săi scriau zilnic două-trei povestiri, una mai frumoasă decît alta, din care — din nefericire — nu ne-au rămas decît cîteva începuturi. Ca un leitmotiv, fiecare începe prin a afirma că e deplin conștient că, odată începută, povestirea (piesa, bucata, lucrarea) literară nu

— Nu ne-nnebuni! spuseră uimiți meșterii.

— Pe cuvîntul meu! spuse pictorul[17].

— Tulburările de apetit, anorexia, voma, bulimia, diareea, tulburările de mers și ale somnului, precum și tifosul istoric sau exantematic, cu simptomatologia lor specifică... Se duse sau nu în subsol? spuse plăpumarul.

— Se duse și la ora asta scrie o....[18]

Între parter și subsol (avea dreptate tîmplarul!) nu există nici ușă, nici scară. Scriitorul care a construit clădirea, zăpăcit, a uitat să deseneze pe planul lui asemenea detalii.[19]

Din informațiile pe care le dețin pînă la această oră, în atelierul de la subsol Boccacio scrie o povestire...[20]

3.

A avut dreptate cel care a spus despre dînsul: „L-a înzestrat natura cu prea multe daruri și, pînă la această vîrstă, n-a avut răgazul să se decidă pentru o meserie. La cei aproape șaizeci de ani ai lui[21]..." Sobar, a mînuit cu mare pricepere, ba chiar cu măiestrie penelul[22], a pictat enorm, a expus încă pe-atît; compozitor, a ridicat multe sobe monumentale, cu banchetă decorativă și îngerași pe care se poate sta, îndeosebi în țările calde; prozator

va putea fi niciodată scrisă", spuse lăcătușul. 17. „Dă-i pe loc cei 300 de lei și, eventual, o haină purtată. Va fi mai mult decît mulțumit. Sufletul lui Soutine a fost mai puternic decît sufletul Catedralei, spune undeva René Huyghe", spuse tîmplarul, și bătu pe loc un cui în fereastra închisă. 18. Din păcate, aici textul a fost alterat de cei 300 de ani care s-au scurs de la scrierea lui. Se poate presupune că este vorba despre o povestire. 19. E inexact: le-a desenat, numai că a uitat să scrie ce sînt, meșterii neputînd ști ce semne se află pe plan... S-au luat măsuri ca asemenea lucruri să nu se mai întîmple (ziarele). 20. „Pot să jur că tipul de la subsol a-nceput să scrie o povestire de o mare frumusețe etc., etc., pe care n-o va termina niciodată", spuse lăcătușul. „Și eu pot să jur, cu toate că individul mi-a citit o bună parte din ea, foarte frumoasă!, ce părea terminată", spuse pictorul, după care puse ultima tușă de zîmbet Mona Lisei sale. 21. „Afirmația aceluia nu-l privește decît pe Dürer, doar el se apropie de acea vîrstă; pe de altă parte, este singurul dintre noi toți care n-a început niciodată o povestire. Să-i dea, domnule, un pian și 300 de lei, eventual o haină purtată, să-l lase să-și potrivească cheile...",

de mare suprafaţă (vezi *Istoria tîmplăriei*, editura Cogito, 1914), a confecţionat piese (lucrări, compoziţii, bucăţi etc.) muzicale foarte luminoase, de mici dimensiuni, intitulate *Oberlicht*, *Lucarne*, *Finestra 1 şi 2*, *Vizoare*, *Găici* etc., încleiate sau fixate într-un cui sau mai multe [23]; pictor, nu l-a întrecut nimeni în scrieri de o mare frumuseţe şi o impresionantă bogăţie de idei, începute cu deosebită osîrdie, neterminate; plăpumar, împreună cu prietenul său Boccaccio, a cioplit statui monumentale, premiate pe la concursurile europene pe unde a izbutit să le transporte [24]...

Casa în care am lucrat împreună [25] avea două ateliere: unul la parter, un altul la subsol, între ele nu se putea comunica. Cu ajutorul alfabetului Morse, prin zidul gros [26], am putut afla că toţi am scris în acea vreme povestiri... Începute, neterminate vreodată [27], ele semănau unele cu altele în multe privinţe... Boccaccio a publicat mai multe dintre ele şi, se poate afirma fără rezervă, cu oarecare ecou la cititori...

Sînt perfect conştient că această piesă [28]...

(Sfîrşit)

În cîteva împrejurări determinate — la teatru, la o coadă sau la iarbă verde —, am avut ocazia să-l contactez şi să-mi fac o imagine mai deplină despre cine este şi ce-i umblă prin cap. Pot afirma despre dînsul că are o comportare bună, că îşi ridică neîncetat nivelul de cultură personală şi de specialitate, citeşte tot ce apare, în familie arată o faţă zîmbitoare, îndatoritoare, solicitantă, prietenească, disimulînd foarte civilizat.

Cred că poartă toate garanţiile de seriozitate şi te poţi baza pe el. Nu răspîndeşte în masele largi secretele, calitate pe care eu o apreciez în cel mai înalt grad. Dovedeşte competenţă şi talent.

---

spuse tîmplarul. „*Mnxorp şi le forgeron malgré lui*", adăugă plăpumarul. 22. Uneori pianul. 23. „Bate cuiul cît e cald!" i-a spus într-o zi Leonardo (Cellini). 24. Numai ei doi... 25. Imobilul se afla la Florenţa, azi dispărut. 26. În zid fusese o uşă; a fost astupată. „De ce o astupi, nemernicule?" l-a luat din scurt compozitorul. „Nu va rămîne mult astupată, i-a răspuns lăcătuşul, pentru că povestea începută nu va fi niciodată terminată..." „Da, însă nimic mai definitiv decît provizoriul!..." 27 „Această piesă nu va putea fi scrisă niciodată", afirmase unul dintre meşterii care locuiau casa. 28. De o mare frumuseţe şi bogăţie a ideilor, lucrarea n-a fost scrisă niciodată, aşa cum într-un loc s-a mai spus. Înzestratul, universalul meşter s-a desprins de timpuriu de sinele lui şi, perfect conştient, a scris numai şi numai despre această teribilă desprindere.

Cît despre numitul Boccaccio, cel „cu oarecare ecou la cititori", vezi *Ist. lit. italiene* de Francesco de Sanctis, Einaudi, Torino, 1962.

Dar are şi unele lipsuri, de care trebuie să ţină seama. De pildă, atunci cînd vorbeşte de literatură se înfierbîntă peste măsură, se avîntă în vorbe mari, pronunţă apăsat numele unora ca Negruzzi, Alexandrescu sau Cezar Bolliac, gesticulează periculos, de te-ntrebi cum de nu răstoarnă ceva de pe masă şi, mai presus de toate, aruncă stropi de salivă, cred că din pricina danturii şi a patosului revoluţionar. Un autocontrol mai riguros îl va scoate însă la lumină şi-l va reda societăţii.

Mi s-a plîns că i-au spart casa de la ţară şi că s-a făcut de ruşine, ca Cilibi Moise, pentru că hoţii n-au aflat nimic demn de-a fi furat. Dacă luăm în considerare şi faptul că n-are bani la C.E.C. şi, adesea, nici de ţigări, putem trage trista concluzie că e risipit şi negospodar, lucru ce nu face cinste unui om trăind într-un secol atît de îmbelşugat, atît de evoluat în toate domeniile, ca secolul în care trăim.

Într-o convorbire amicală, numitul mi-a făcut o mărturisire de-o mare importanţă, drept care v-o aduc la cunoştinţă: zicea că a fi om este o mare răspundere, că sînt zile cînd se întreabă dacă merită această răspundere, că îşi simte umerii copleşiţi şi că nu-i ajunge timpul pentru a face faţă sarcinii peste puterile lui.

M-am întrebat dacă n-a fost tocmit spion, lucru dezgustător pentru o fiinţă omenească.

Apropo de sminteală, de acest preţios element fiinţa mea nu duce, mai ales de la un timp, lipsă. Mă disting de alţii, posesori şi ei ai elementului, prin aceea că-mi pot trimite ochiul critic la oarecare distanţă, ca să-i înregistreze la rece manifestările. Sînt anume perioade ale anului cînd nu pot scrie nimic altceva decît notele zilnice — spre a-mi menţine condiţia — şi atunci cei care-mi stau în preajmă pot să vadă (şi să nu creadă ochilor) un bărbat care se culcă seara odată cu găinile, se trezeşte curînd după miezul nopţii, care încearcă o duzină de condeie şi douăzeci de feluri de hîrtie, se-nfurie, loveşte obiectele din casă, îşi flagelează mîna dreaptă, înghite un pumn de calmante sau, luîndu-şi haina, pleacă la marginea Bucureştiului sau, la ţară, în munte. . . Gîndul cel mai frecvent e să sune la o iubită din tinereţe, să se-arunce într-o prăpastie sau în apele unui lac, să-şi sfîşie cărţile şi albumele bibliotecii. Dacă nu-i surîde nici una din aceste variante, rămîne să plîngă lîngă un disc cu muzică de Bach sau Berlioz, să plîngă şi

să urle în compania genialilor Benny Goodman, Cuty Williams sau Duke Ellinghton. La cină, mîncarea îi miroase a petrol (a se-n-chipui scena imediat următoare), pe ecranul aparatului t.v. vede cum se scurge magiun, zîmbetul celor de față îl interpretează... Dar să mă opresc. Și confesiunea are limitele ei...

— Să mai vorbim despre Cella! mi-a propus. Îmi face plăcere să rememorez lungile căutări ale femeii iubite...

Ne-am așezat, ne-am aprins țigările, el a continuat:

— Am reîntîlnit-o în Italia, cînd mă așteptam mai puțin, cu un an înainte de-a împlini patruzeci de ani. Vizitam Arezzo. Acolo, pe imensul perete de la San Francesco... Cunoști *Istoria* și celebra *Vizită a reginei din Saba la Solomon*... Iscusitul Piero della Francesca o înfățișa în superba lui frescă...

— Ai recunoscut-o cu toate trăsăturile ei împlinite între timp, într-una din femeile ce-o însoțeau pe regină... Sau poate era regina însăși?

— Nu, nici una din femeile de-acolo n-o înfățișa. Ea se afla și nu se afla pictată, dar toate acele femei o recompuneau trăgîndu-și, din amintirea mea încărcată de frînturi de linii și din pete aproape insignifiante de culoare, tot ce era util spre a-i da viață și mișcare. Cella se afla acolo, dar ca în atîtea dintre încercările mele, nu puteai arăta cu degetul care dintre păreri este ea. Din clipa cînd am văzut-o astfel, persoana ei s-a alcătuit în mine întreagă, cu detalii ce mergeau pînă la cutișoara sau alunița de pe gît, și de-atunci nimic din ființa ei n-a mai plecat din mine... Nu rămînea decît s-o identific, într-o zi, pe-o stradă din București, ceea ce mi se părea întru totul posibil.

— Și acea zi n-a întîrziat..., am spus eu aproape șoptit, fiindcă Cella — mult căutata și de mult găsita — tocmai ieșise din casă și, descoperindu-ne pe canapeaua de pe terasă, învăluiți în fum de țigară și preocupați să așezăm în cadru definitiv o imagine acum întreagă, s-a apropiat să ne-ntrebe dacă nu ne-ar face plăcere, la ora aceea de taifas și visare, o cafea și-un pahar cu apă aburindă.

— După cum vezi, mi-a spus el tresărind, iubita de la Arezzo merge, vorbește și se arată de-o gentilețe tușantă...

Am ajuns, după atîția ani de strădanie, la înțelesul că nu se poate scrie, vreau să spun că operațiunea (activitatea, îndeletnicirea, cum vreți să-i spuneți) este o iluzie, că practic este o imposibilitate. Ceea ce numim obișnuit scris (compunere, creație etc.)

nu seamănă cu nimic, e ceva ce s-ar putea asemui cu obiceiurile antropoidelor de-a reproduce mişcările descendenţilor lor...

A sta la masă cu condeiul în mînă e una din marile anomalii ale trestiei gînditoare: aplecat pe-o parte, imobilizezi funcţiunea plămînului stîng, căznindu-te să inventezi ceva, nu-ţi produci decît repetate congestii cerebrale; biciuirea cailor imaginaţiei accelerează sîngele, dar în loc să alergi, stai înţepenit pe loc, tragi din ţigară şi cauţi să te convingi că ochii te dor din pricina fumului şi nu a luminii, niciodată convenabilă vederii, eterna buimăceală în conflict cu luciditatea, pe care o întreţii cum te pricepi, produce dereglări ce, prin recurenţă, duc la infarct, dambla, cai verzi pe pereţi.

Nu, scrisul nu e o îndeletnicire din multe motive, din care amintesc doar două: 1) ea nu poate fi niciodată isprăvită; 2) ea nu are, în cazul fericit că produce totuşi cîteva fioruri, absolut nici o utilitate. Aş vrea să văd omul serios, grijuliu cu propria sănătate şi onoare, care să persevereze într-o asemenea inumană bîzîială grafică.

Stînd la masa de scris, locul morţii şi-al ridicolului, iese cîteodată, nu ştiu cum şi prin ce prăpăd al legii, o vocală rotunjoară şi îmbujorată, un boţ ce aduce cu floarea de păpădie şi nimicul se traduce în speranţă şi spor de îndărătnicie.

Iliada, *Divina Commedia*, *Don Quijote*, *Madame Bovary* au ieşit din altceva, din spuma mării, ca Venus, din scuturul polenului de pe aripa unui fluture, din urechea unei fecioare imaculate care nu s-a mirat nici o clipită de cele ce i se-ntîmplau...

Sînt anotimpuri, lungi cît secolul, cînd regret că n-am învăţat să fac clătite sau, ca ploaia, spume şi băşici.

Orgoliu demesurat sau nebunie? Scriitorul a afirmat zilele trecute în faţa restaurantului *Capşa*, unde se-ntîlnise cu doi colegi de şcoală, că nu concepe ca scrierile lui să fie tipărite pe orice fel de hîrtie. „Ori pe vărgată japoneză, ori pe hîrtie de împachetat!" a strigat el îndepărtîndu-se precipitat. Dăm această ştire cu mîhnire în suflet, întrebîndu-ne totodată pe ce lume trăieşte dumnealui... Aflăm totodată că în Danemarca hîrtia s-a scumpit cu trei procente. (Jurnalul de dimineaţă.)

Pe mine, ca modestă funcţionară de poştă, nu mă interesează ce şi cui le trimit beneficiarii pachete, dar pentru că insistaţi atît, îmi pot exprima şi eu o opinie pur personală: scriitorul e un risipitor! Dacă şi-ar bate joc numai de avuţia lui, aş mai spune, însă

el păgubeşte şi pe alţii. Nu trece trimestrul, că iarăşi expediază în Italia şi Germania un alt pachet cu cărţi, cînd circulaţia pachetelor, se ştie, e inversă. E ca şi cum Dunărea ar curge pe dos... Să zicem că îşi mai echilibrează bugetul la scrisori, că trimite puţine... Oricum, pe vremea tinereţii mele, cărţile nu reprezentau o marfă de expediţie, cel mult o atenţie. Acu' de curînd se ivi moda asta...

Rar, efect al Erorii, vin şi momente, sclipind scurt în unghiul mic al unei clipe, cînd exerciţiul zadarnic, şi cerul zadarnic, şi mîncarea, somnul, mersul, rîsul şi moartea zadarnice îţi rîd în faţă, ca şi cum n-ar fi precum le cunoşteai.

În asemenea unghi binecuvîntat mă aşez la masa de lucru, „acolo unde mi-au stat logodanele", cum spune povestea, şi rîndurile aşternute pe hîrtie devin ceva. *Ceva* acesta, cu toate numele lui numeroase, n-are identitate şi nici explicaţie. E un peduncul consistent al plantei trecute în ierbare la titlul *Speranţă.* „Hai şi-om vedea!", exclami idiot şi mergi înainte. După *Dicţionarul onomastic* (1969), a venit *Bibliografia generală* (1970), apoi un proiect şi-o experienţă intitulate *După 1900, pe la amiază* (1974), apoi *Răpirea lui Ganymede* (1975), apoi *Jumătate plus unu* (1976), apoi o altă experienţă: *Nesfîrşitele primejdii* (1978), apoi *Învăţături pentru Delfin* (1979), apoi *Breviarul* (1980), apoi *Ulise şi umbra* (1982) şi, în sfîrşit, *Banchetul* (1982). Acest *ceva* care n-are gen şi nu-şi cunoaşte specia. Inexperienţa cititorului a mers pînă acolo încît s-o ia drept literatură. Nedumerirea întrece orice limită, cînd vezi oameni cuminţi şi onorabili că iau în considerare doar ce a ieşit din ce trebuia să iasă.

Şi-ncep numirile, calificativele şi se pune pe pustiul zid al existenţei tale o scară de zugrav şi cineva începe să potrivească paşi străini pe treptele care — cine poate şti? — nici nu sînt prinse în cuie. Un destin se alcătuieşte. „Începuse ca un joc, îţi spui, acum coboară de pe acoperiş dacă îţi mai dă mîna!"

La întrebat colegul de două ori, dar el a răspuns că Malvinele nu-l interesează, că nu e treaba lui. Asta arată nivelul. Daţi-mi voie să raportez că scrie o carte. Nu poate da nici un fel de relaţii (se preface) dacă e roman, istorie sau beletristică. Vom afla şi vom raporta. Mitică zice că imposibil, nu scrie decît cu creionul cu pastă nu de tipar, presupunerea cade. Un eveniment important a fost cînd a ieşit din casă foarte devreme, joi sau vineri, şi s-a dus la

ceasornicarul din gangul acoperit de pe bulevard. Ceasornicarul a declarat că ia dat un ceas să-l vadă de ce merge înainte și la văzut și n-are nimic. Drept care cetățenii cartierului se întreabă de unde luxul, că are pensie modestă și de luat mașină de scris și-a luat Consul. Așa și alt vecin zice că nu mai termină cu radioul pentru care plătește abonament și program, tot muzică proastă ce iese pe fereastră și pe sub uși. Drept care, de față fiind și responsabilul legume-fructe am încheiat prezentul. (Din arhiva străzii Constantin Nacu.)

Și-a dat (numitul) drumul la băierile limbii și a spus necuviincioase cuvinte la adresa circulației la intersecție, înainte și după ce a trecut. O parte din spuse s-au înregistrat pe casetofon cu vocea mea proprie, pe baza celor spuse de el, dovadă de atitudine necorespunzătoare, căci era neatent la traversare, doar vina lui.

Tot astfel pe strada Caragiale și-a manifestat simpatia cu Caragiale și-apoi a luat-o grăbit spre Batiște, unde s-a pierdut în mulțime. (Din actele de stare civilă ale raionului Grivița, corespondent voluntar indescifrabil.)

Înaintea secretelor, mereu adînci, ale Artei, mă aflu, de cînd mă știu, în situația tînărului întîlnit anul trecut în trenul de Pietroșița.

Cred că n-am trăit multe întîmplări atît de fabuloase: urcasem în Gara de Nord, aflasem loc într-un compartiment de clasa a II-a, în fața unui singur călător — tînărul epocal — care, de îndată ce m-am așezat, a început să mă mitralieze cu întrebări de toate felurile, cu informații despre viața lui. Eram obosit de prea greul rucsac încărcat cu alimente și cărți, plictisit de ziua lungă ce îmi întîrzia răsplata somnului. La început, i-am răspuns cum se cuvine, dar pentru că n-aveam cum să scap altfel de pălăvrăgeala lui, mi-am impus să-i întorc numai monosilabe și, în cele din urmă, să tac. L-am simțit jignit sau, cum aveam să descopăr mai tîrziu, interzis de un grav complex de inferioritate și de ceva ce aducea cu claustrofobia.

După un timp, a intrat în compartiment Neluță Tomescu, o veche cunoștință din Tîrgoviște, fost coleg de clasă al lui Radu Petrescu. De cum ne-am strîns mîna, noul venit m-a asaltat cu întrebări despre împrejurările morții prietenului, după care, cum se-ntîmplă în asemenea situații, am început să evocăm pe rînd scene din anii noștri de școală. Vorbea el, eu îl completam; vor-

beam eu, amicul mă secunda, într-o ordine ce tînărului refuzat i s-a părut ciudată. Ne-a ascultat atent, ne-a chibițat dialogul, apoi într-un tîrziu, cu un gest decis, ne-a oprit:

— Nu vă supărați... V-am urmărit de la început: cînd vorbește unul din dumneavoastră, celălalt tace sau numai dă din cap. Cînd se pornește dumnealui, matale taci și asculți. Și discuția merge mereu înainte. N-aș vrea să mă judecați cine știe cum, dar vreau să știu: *cum faceți?*

— ?

— ... Pentru că și eu am încercat cu dumnealui (și m-a arătat cu degetul). La mine nu merge...

Tînărul voia să știe care e șpilul (presupunînd poate că textele noastre fuseseră învățate pe de rost?), pentru ca, aflînd cheia, să poată participa și el, egal între egali, la joc...

Din nou, pe terasă, el îmbrăcat în pantaloni albaștri, cu fermoare și mici ornamente yanchee, cu o cămașă cadrilată nu dintre cele mai curate (vopsise mai înainte un oblon), cu ghete parcă atunci descălțate de un altul, Charlot de pildă, Cella alături, pe-un șezlong, în rochia ei mexicană, sau irlandeză, sau tiroleză, în orice caz în gustul unui anume ținut europeano-americano-polinezian, frumoasă și tăcută la ora aceea a dimineții, în sfîrșit eu, întotdeauna jucînd rolul inchizitorului de treabă, dispus a pierde, înarmat cu carnetul de note, cu un pix de reporter vigilent (pixul), toți trei întrebîndu-ne din ochi cu ce să începem și, mai ales, unde vom ajunge.

Cella, cu simțul ei fin, a înțeles că, între aceste lucruri, vreau să zic între prezențele, îmbrăcămințile și interogațiile noastre, se află negreșit și un abur suav de stînjenire, a avut bunăvoința să înceapă ea discuția, indiferent cu ce, doar să nu mă mai aflu eu în situația penibilă a deschiderii, hodoronc-tronc, a atacului la persoană, rol pe care i l-am cedat cu o dublă plăcere, una cea numită deja, cea de-a doua fiind pricinuită de vorba ei curată, frumos articulată, exersată de atîtea lecturi din spaniolii ei.

— Cățeii, bunul motan Panait și mișcările noastre pe terasă au îndepărtat mierlele, ați observat? Le place societatea, nu abuzează însă de ofertele ei.

— E-adevărat, a constatat el.

— Sînt zile cînd mierlele retrăgîndu-se, apar ca din pămînt, în vidul care nu poate rămîne nici o clipă nelocuit, veverițele. Să le-așteptăm. Și, pînă atunci, să vorbim despre dealurile lui Bernea, dintre care două nu sînt identice, deși „modelul" e același.

Interesant mi se pare faptul că un singur deal, cel dintre ramele tabloului, izbuteşte să ne creeze iluzia, în spaţiul nelimitat al imaginaţiei noastre, că toată planeta nu-i decît o întindere colinară. E un fel de-a sugera că important nu e atît dealul, cît sufletul nostru expandat, deal în deal şi dealuri repetînd mereu dealuri, o gîndire tulburată de-o idee perfect desenată, întreagă, şi, spre deosebire de ce se află în afara noastră şi în spusele cărţilor de geografie şi de geologie, dealul este cea mai înaltă formă de relief din cîte cunoaştem, aceasta pentru că pictorul-poet aşa vede lucrurile şi, în fond, aşa şi este.

El şi-a şters de pantaloni mîinile, păstrînd încă urme de vopsea şi a spus:

— *Regominat separ decum ledat. Prescu latin sepor dinuvizat...*

Am rugat-o pe Cella să-mi traducă.

— Spune că iubeşte fanatic dealul şi că nici o altă imagine a lui — din pînzele altor pictori — nu-i umple, în adîncul sufletului, înţelesul deplin de deal.

— Acelaşi lucru se petrece şi cînd Bernea pictează mere. E de părerea mea?

— *Chardin evocasa, bis and recoring spondar autarhicum... Levante solo.*

— Zice că doar Chardin a mai reuşit în această tentativă, din cîte cunoaşte el. Merele îi plac enorm.

— Dar de ce refuză să vorbească în româneşte? Ce s-a întîmplat? am întrebat-o pe Cella.

— Aşa face întotdeauna cînd vorbeşte despre sentimentele lui şi refuză limbajul critic. E de părere că limba noastră este deosebit de aptă a exprima idei, dar că lumea sentimentelor trebuie să fie exprimată prin alte cuvinte, în general mai puţin plastice, mai joase ca aspect şi muzicalitate...

— Întreabă-l, te rog, cum se explică faptul că acum treizeci de ani, cînd se cerea artistului prin toate mijloacele să înfăţişeze fidel realitatea, o asemenea minuţioasă, exactă şi pătrunzătoare observaţie era considerată, culmea miopiei, evazionism.

Cella s-a grăbit să-i traducă întrebarea. El, primind-o, a zîmbit:

— *Rebun sabir stalin tanton baridisac, morse and biduf ergo...*

— Nu am înţeles exact, iartă-mă, i-a spus Cella.

El a acceptat să-i repete pe româneşte:

— Într-adevăr, fraza e mai subtilă... Ca să nu vă scape nuanţele, am să v-o spun pe limba noastră: Pe vremea mustăciosului

acela, inundația artificiilor pe cerul murdar ne obliga a vedea, noaptea, ceea ce ziua nu trebuia să vedem...

— *Vercuse?* am întrebat eu, care începusem să-nvăț cîte un cuvînt-două.

— *Benare vercuse!* a spus el. *Dimona ferum sentares XX—XXV lex.*

— N-am înțeles ultimele cuvinte, i-am spus Cellei. Ce-a vrut să spună?

— Că... Acum știu: că viziunea asupra lumii, a pictorului dar nu numai a lui, se schimbă cam la o perioadă de 20—25 de ani.

Era limpede: întrebările mele îl cam agasau...

Viața nu m-a scutit de momente de un absurd comic, pline de bune învățăminte. Acum 30 de ani, în redacția gazetei unde lucram, nu știu cui i s-a făcut milă de mine că fusesem trimis „la galere", în secția scrisori (unde, dealtfel, era pasionant, pentru că mă aflam tulburător de aproape de realități) și a hotărît să-l asist, în unele zile, pe redactorul care se ocupa de legătura cu scriitorii și reporterii gazetei, cu intenția de a-i fura meseria și a-l succeda, la timpul potrivit, în această activitate delicată. Refuzul meu precum că nimic pe lume nu mi se pare mai plicticos și mai inutil decît literatura nu era adevărat, fiindcă atunci scriam — cu sacrificarea somnului,—*Comentariul asupra lucrurilor particulare* (1953). Refuzul n-a fost luat în seamă.

„Magistrul" meu era un bonom de o pătrunzătoare deșteptăciune și de-o bunătate ce-l conducea adesea la concesii față de micii speculanți ai acestui dar, în general mari ingineri de suflete. Avea o răbdare fenomenală și o pricepere dezarmantă de a-și impune punctul de vedere și gustul, și de a-l face pe creatorul interlocutor să se convingă că tot ceea ce i se sugera și i se cerea fusese propriul lui gînd, gustul lui dintîi. M-a impresionat întotdeauna cîtă energie putea să cheltuiască într-o discuție privind condițiile unui bun portret de mulgător, cu cîtă frățească solicitudine se oferea să-l asiste pe autor la nașterea unui desăvîrșit erou pozitiv.

Avea însă și un supărător cusur: de-a pierde multe bune ore din noapte, spre ziuă, cu cîte un oarecare deloc interesat de aceste chestiuni — un documentarist sau un corector somnoros, abia așteptînd să se ducă acasă — spre a-i povesti în de-amănunt o nuvelă sau o piesă de teatru atunci citită și, ținîndu-l de nasturele hainei sau de mînecă, să-i explice cum ar fi scris el cutare episod, unde l-ar fi condus el pe eroul principal, ce încheiere i-ar fi făcut el,

dacă i s-ar fi dat mînă liberă, cutărei nuvele. Documentaristul sau corectorul, în așteptarea mașinii redacției care să-l ducă în periferia Bucureştiului, asculta ca prin vis soluţiile epice şi caracterologice și, la cîte-o turnantă a povestirii, trezit de mişcarea nasturelui şi a mînecii, exclama admirativ că nici nu-i trecuse prin minte cît de fericit se-ncheie toată povestea ... Încurajat, ,,magistrul" trecea la altă operă, la alte variante și, ocazionalii plecînd în cele din urmă, rămîneam singurul lui asistent. Mă reţinea pînă cînd primii redactori soseau să înceapă o nouă zi de lucru, cînd, buimac şi fără auz, puteam pleca și eu, la scrisorile sau scrierile mele.

Asistam adesea la operațiile estetice, de față fiind și autorul dispus să se lase hăituit. Într-o zi, un distins prozator al vremii, a cărui proaspătă nuvelă ,,magistrul" o citise în noaptea precedentă, a primit cu mare interes, un interes dublat de un fel de iluminare, obiecţiile lui critice şi, cum simțea adevărul bătîndu-i ca berbecele eșafodajul (din roman reieșea că la dragostea, conviețuirea și despărțirea eroului de o femeie cam deşucheată colectivul n-avusese absolut nici un rol), romancierul, într-o clipă de luciditate şi de curaj, a smuls de pe birou manuscrisul și a început să-l rupă în bucăți -- să nu rămînă mărturie a rătăcirii lui.

Mă prefăcusem pînă atunci că sînt tare ocupat cu punerea în ordine a unor mape, dar clipa aceea fierbinte m-a întors către scena ce se consuma: ,,magistrul", în loc să fie scandalizat de-o asemenea purtare, zîmbea, privirea lui blîndă trăda o vastă înțelegere înaintea acestei ieșiri neobișnuite.

,,Ai terminat? a spus el într-un tîrziu, cînd covorul persian al încăperii era alb de hîrtia dărăcită. Acum aşază-te şi ţine-te bine: nuvela dumitale e genială, pe cuvînt de onoare, de la primul rînd la ultimul. Observaţiile de dinainte nu-mi aparţin, sînt ale redactorului-şef. Din fericire am făcut o copie, iat-o !" Și a scos din sertarul plin copia întregii scrieri, ba, separat, şi un fragment din ea, ales pentru a fi publicat în suplimentul literar din sîmbăta următoare . . . ,,Și cu obiecțiile?" a îngăimat scriitorul. ,,Dacă vrei, le iei în seamă, dacă nu, nu. Noi am ales un capitol fără probleme, cel cu căderea grindinei. Genial !"

Autorul și-a luat pălăria, lodenul şi copia operei sale, și s-a dus acasă să se lanseze într-un alt proiect, eu m-am grăbit să culeg de pe covor resturile acestei memorabile bătălii, magistrul a ieșit pe sală, să povestească primului întîlnit întîmplarea.

În suplimentul literar de sîmbăta următoare, distinsul romancier a fost într-adevăr publicat. Nu cu fragmentul ales, cel ,,fără

probleme", ci cu un altul, în care rolul colectivului la înflorirea şi executarea dragostei cu femeia aceea reieşea cît se poate de limpede. Nu ştiu cine sfîrşise cu bine operaţia — magistrul meu sau romancierul ce se-mbogăţeşte între timp cu un spirit autocritic neşovăielnic . . .

De cum m-a văzut, de dimineaţă, m-a întrebat dacă mi-am băut cafeaua şi m-am spălat. Nu mă mai întrebase niciodată aşa ceva, astfel că nu mi-am ascuns surprinderea.

— Nu te mira, voiam doar să ştiu dacă igiena elementară ţi-a redat, odată cu buna dispoziţie, sufletul curat. Pentru că vreau să te rog să te apropii de un text de-o mare frumuseţe şi, dacă n-ai nimic împotrivă, să-mi faci o copie după el (cartea fiind împrumutată, va trebui s-o înapoiez zilele astea). Sînt trei pasaje din tulburătorul *Letopiseţ Cantacuzinesc*, care, aşezate în viitoarea mea carte, *Toxicologia*, la oarecare distanţă, între care încă nu ştiu ce voi îngrămădi (chiar aşa mi-a vorbit !), vor crea întregii scrieri o perspectivă adîncă, trecerea timpului — marcată de diferenţe de lexic şi topică — căpătînd astfel şi relief, şi culoare . . . Scrierea aceasta, desconsiderată de istorici pentru subiectivitatea cronicarului ei, şi, de aceea, încă timid îmbrăţişată de literaţi, cînd ar fi trebuit să fie dimpotrivă (iată un alt exemplu de felul în care funcţionează şi azi prejudecata documentului, adică, vezi Doamne, *spusele* sînt mai puţin adevărate dacă adevărul istoric pe care-l cuprinde e îndoielnic), scrierea aceasta, zic, e neîndoios una dintre capodoperele literaturii noastre vechi. Plasate într-o suită de scene din care adevărul istoric apare relevant şi, cred eu, suficient de expresiv, cele două pasaje pot fi mai bine citite ca început de ficţiune artistică, contrastul servind la perceperea mai lesnicioasă a ideii că adevărul realităţii şi cel al ficţiunii sînt două categorii distincte ale reprezentării literare, uneori intersectîndu-se şi mariindu-se, alteori neavînd în nici un fel de-a face. . .

— De ce nu scrii un mic eseu despre aceste lucuri? l-am întrebat.

— S-au scris, de alţii, destule şi nu pot pretinde că nu-s convingătoare. Dar în practica prozatorului, cît şi a cititorului, ideea a coborît mai greu. E preferabil, decît de-a mai teoretiza şi-a menţiona critic, să oferim ochiului o expoziţie şi el să stabilească, la nivelul percepţiei, temperaturile şi valorile ideilor . . . Fă-mi, te rog, copia de care am trebuinţă . . . În treacăt fie spus, revenirea numelui Tîrgoviştei mele îmi produce mare bucurie . . .

M-am apucat de scris cu osîrdie, urmărind să pătrund — pe măsură ce înaintam în transcriere — intenţia prietenului meu, nerăbdător să văd ulterior şi cum va folosi în expoziţie aceste piese.

„. . . Iar mult pătimaşul al său trup, al lui Macarie (că aşa chema pre acel mucenic), fu îngropat în Solun; iar sufletul acum dănţuieşte cu îngerii în cériu. Décii dumnezeiescul Nifon pricepu că va să fie aproape şi petrecaniia sa şi să bucură sufleteşte şi să veseli; şi luă cu sine poslujnicul care-i rămăsése, pre Iosaf, şi trecu muntele de ceia parte şi mérse la mănăstirea Dionisatului şi să prinse de lăcaş, că şi mai nainte acolo lăcuise. Şi Dumnezeu încă vru să-şi săvîrşească sfîntul viaţa acolo. Iar cît petrecu acolo, în toate era întocmai cu alţi fraţi şi cu mîncarea, şi cu postul; şi făr' de preget atîta, cît era altor fraţi ruşine de smereniia şi de nevoinţa lui. Că era tuturor chip de învăţătură şi de mustrare, şi să nevoia spre toate posluşaniile şi tuturor fraţilor, la toate slujbele le ajuta. La moară mergea de măcina, la magherniţă ajuta, la magupie aşijderea şi la alte posluşanii la toate atîtea, cît striga osteninţile lui (cum şi eu l-am văzut făcînd lucruri ca acestea). Şi ce aş putea spune smereniia cea multă şi osteninţile lui, că nu spun numai fraţii carii sînt lăcuitori întru acea mănăstire, ci şi alţii du pren alte mănăstiri dă preîmprejur. Toţi spun şi mărturisesc că era nevoitoriu spre slujbe, şi spre ispovedanii, şi spre pocăinţă, şi spre curăţie, şi pre alţii pre toţi îi certa şi-i învăţa. . ."

„. . . Iar trupul Radului-vodă îl îngropară în mormîntul carele făcuse în tinda bisericii, în Mănăstirea den Deal, unde iaste hramul sfîntului Nicolae făcătoriul de minuni, care o zidise din temelie în domniia sa, tot de piatră cioplită şi stîlpii uşilor şi ferestrile tot de marmură, cum să véde şi acum, biserică frumoasă şi minunată. Iar a o zugrăvi, el n-au apucat, ci apoi s-au zugrăvit cu porunca lui Neagoe-vodă, cu văpsele şi cu aur. Décii, după moartea lui, boiarii nu să putea voi pe cine vor pune domn, că unii zicea « să fie cesta », iar alţii « ba cela », şi era gîlceavă şi ceartă între dînşii, după cuvîntul evangheliei, ce zice: Cînd să va împărţi casa adinsu ei-şi, atunci să va pustii. Şi aşa fiind ei împărecheaţi, rădicară cazně asupra lor, pentru păcatele lor, cum zisése fericitul Nifon, şi puseră domnu în scaunul ţării pre Mihnea, feciorul Dracii armaşul. Şi cum apucă domniia, îndată să dăzbrăcă lupul de piiale de oaie şi-şi astupă urechile ca aspida şi ca vasiliscul, iar arcul şi-l încordă şi găti săgeţi de a săgeta şi a fulgera, şi mîna şi-o întărea spre rane,

și prinse pre toți boiarii cei mari și aleși și-i munci cu munci, cu multe munci și cumplite și le luo toată avuțiia, și să culca cu toate jupînesele și cu fétele lor înaintea ochilor lor. Décii unora le-au tăiat nasurile și buzele, pre alții i-au înecat și pre alții i-au spînzurat, iar el să îmbogățea și creștea ca chedrul, pînă la ceriu, și-și umplea toată voia sa. Iar pre un neam care era mai ales și mai temător de Dumnezeu, căruia îi era numele de moșie banoveți (adecă Băsărăbești), el, cu multe amăgele, și șutele și cu grele jurămînturi să lega cu boiarii, carii era de acel neam, că nu-i va omorî, nici le va face nici o nevoie, și făcu și cărți de jurămînt și de afurisenii. Iar el în toate zilele săpa groapă și cugeta cum va face să piiarză și neamul lor, ca să nu să mai pomenească în Țara Panoniei. Iar rugăciunea sfîntului Nifon nu-l slobozea, nici îl lăsa să le facă nici un necaz, ci toate meșteșugurile lui céle hiclene ca niște păianjeni să strica. . .''

,, . . . Și trimise din boiarii săi cei credincioși cu cărți la sfîntul muntele Athonului să aducă moaștele sfinții-sale părintelui Nifon patriiarhul, ca să curățească și să tămăduiască greșeala Radului-vodă și altora carii făcuse sfinții-sale rău fără de vină.

Și deaca sosiră boiarii la Sfetagora, mérseră la mănăstirea Dionisat și să închinară biséricii, cum iaste obiceaiul creștinesc. Și luînd blagoslovenie de la părinți, déderă cartea domnului în mîna egumenului și a bătrînilor. Iar ei se închinară și deaca citiră cartea, socotiră toate pre amănuntul și să mirară toți de acel lucru mare și de cérerea domnului cum vor face. Și nici într-un chip nu cutezară spre acel lucru să-l dea, nici vrea să lase pe nimeni să se apropie să dăstupe mormîntul sfîntului, ce numai să umplură toți de frică și de cutremur. Iar sluga cea credincioasă, ce era trimis pentru acel lucru mérse la dînșii și le zise: « Sfinți părinți, nici o frică de aceasta să nu aveți, ci să ne iertați că noi ne nădăjduim pre credința domnului nostru, care are către sfinția-sa. Nimeni nu va avea nici o primejdie, nici voi, nici noi. » Atunci ei ziseră: « Faceți cum vă iaste voia ». Și îndată luo sapa sluga cea mai mare, căruia îi era numele lui Danciul logofătul, și chemînd credința domnă-său care avea către fericitul Nifon, lepădă toată frica și începu de săpă pîn'ajunse de moaștele sfîntului. Décii le scoase afară și le băgă într-un sicriu de lemn cu miroseală bună. Și se adunară toți călugării de la toate mănăstirile și veniră de se închinară sfîntului, și săruta moaștele mulțumind lui Dumnezeu, celui ce au proslăvit pre robul său cel mult nevoitor și ziseră: « Fericita pomenirea ta, Nifoane, îndreptătoriul părinților și învățătoriul a toată lumea ».

Şi aciişi arătă Dumnezeu minuni, că vindecă pre un călugăr care era de mulți ani mut, şi pre alt de durérea capului, şi pre altul de friguri, şi pre alţii pre mulți de multe féliuri de boale îi tămădui. Décii îl îngrijiră bine și cu cinste, ca pre un cinstit, şi-l trimiseră în Ţara Panoniei, la domnul Neagoe-vodă. Şi trimiseră cu sfinţiia sa şi pre chir Neofit, om ales şi sfînt, asemene părinţilor celor de dămult, carele era din cetatea Ahila din Evropa Elispondului, şi cu alţi călugări de la mănăstire. Şi deaca sosiră în Ţara Românească, degrab făcură ştire domnului Neagoe-vodă. Iar el adună tot clirosul bisericii și toți boiarii aşteptînd pre părintele său cel sufletesc. Şi deaca sosiră la scaun, iar domnul cu credinţa sufletului şi a inimii cuprinse coşciugul cu moaştele sfîntului în brațe, știind că sînt ale iubitoriului său, şi le sărută cu lacrăme şi cu multă veselie, împreună cu tot norodul creştinesc. Şi duseră sicriul cu moaştele sfîntului cu toți oamenii întru cinstita Mănăstire Dealul, unde iaste hramul sfîntului şi făcătoriului de minuni ierarh Nicolae, şi-l puseră deasupra mormîntului Radului-vodă. Şi făcură bdenie toată noaptea împreună cu domnul Neagoe-vodă, rugîndu-se sfiinţii-sale pentru iertarea păcatului Radului-vodă, care fără dreptate au lepădat pre sfîntul de la sine şi l-au gonit din țara sa. (Ia ascultaţi ce făcu Dumnezeu !)"

După ce am transcris frumos totul, i-am înmînat textele și, văzîndu-l mulţumit, mi-am zis în sinea mea, admirativ: Ia ascultați ce făcu ingeniosul meu prieten !

Pentru că un artist face multe lucruri, și de mirare...

Pe măsură ce timpul înaintează şi organismul îmi impune condiţii de neacceptat, restricţii şi reduceri de randament (un distins medic, considerînd starea de uzură a fiinţei mele, m-a și sfătuit să nu-mi propun să fac decît 33 la sută din cîte înfăptuiam la 20 de ani, mă conving tot mai mult cît sînt de inapt pentru serviciul cazon al bătrîneții. Cîteva manifestări ridicole, deplorabile, cărora, din păcate, le-au fost martori și prieteni apropiați, îmi arată că vîrsta senectuții şi maladiile ei — pe care alții le suportă cu înțelepciune —, pe mine mă îndeamnă la împotrivire, scandal, revoltă și gînduri fierbinţi de răfuială cu ordinea/dezordinea acestui imbecil anotimp al vieţii.

Dacă nici un accident nu-mi va lua viața fără multă pregătire, mă tem că sfîrșitul tîrziu va fi precedat de nemaivăzute, de neîngăduit porniri de adolescent nesupravegheat, pentru că, obișnuit de

timpuriu cu ideea morții, n-am considerat-o niciodată altfel decît ca o odioasă ofensă, cea mai mizerabilă din cîte se puteau pregăti omului.

Iar în ceasul fatal, cei din jur să știe că mă voi ridica încă o dată, să blestem mecanismul căruia îi refuz orice înțelegere.

Nici chiar netrebnicii nu merită moartea.

Printre defectele mele cele mai supărătoare, chiar dacă nu foarte vizibile, este înțelegerea sau îngăduința față de cel nepriceput și prost, păgubaș fără să știe, deși harnic și sîrguincios în mica lui cauză, relativ pierdută. Strădaniile lui prea sînt consecvente ca să nu fiu mișcat și să nu alerg să-l sprijin măcar cu un sfat.

A trebuit să mă încarc cu ciorchinii anilor ca să-mi dau seama că, acolo unde natura a fost econoamă și împrejurările nefolositoare, doar hărnicia și sîrguința nu sînt de ajuns. Din cei 10 000 de amici ce-mi ațin calea și mă vor din sinceră afecțiune sluga lor, mai bine de jumătate pun, în timpul lor liber, condeiul pe hîrtie și perseverează și umplu caiete întregi cu gîndirea lor nearticulată. Nu termin bine un caiet, că și dau fuga să-mi ceară părerea, să-i ajut să se publice, să-i încurajez să-l termine și pe următorul, astfel că nu trece săptămîna fără să fiu inundat de alte și alte noi și masive producții.

M-am purtat cu ele cum se cuvenea, avînd în minte proverbul vînătoresc că nu se știe de unde sare iepurele, dar pe de o parte slăbirea vederii și a puterilor, pe de alta credința, în mintea unora dintre autori, că treaba asta de mare răspundere ar fi o obligație a mea, gratuită în fond și imperativă în formă (interpretaseră căldura și prietenia drept o necesitate, *ei* făcîndu-mi mie un serviciu, nu eu lor), m-au deșteptat, m-au ridicat de pe scaun și m-au trimis la ușă, să le-o închid în nas.

N-aș fi făcut-o niciodată, dacă practica n-ar fi luat, în cîteva cazuri, înfățișarea unei ofense. Unul dintre amici, harnic și sîrguincios, s-a hotărît într-o zi să-și lase meseria lui și să devină scriitor. Cum vîrsta înaintată nu-i o piedică absolută, străduința și voința de-a învăța le-am luat drept un prag solid pentru intrarea în casa literelor. I-am citit scrierile, le-am garnisit cu semne îndrumătoare, cu pachete de sfaturi de meseriaș răscopt, i-am încărcat tolba cu învățături și învățăminte, l-am trimis la lecturi serioase, de alți meșteri, mai pricepuți decît mine, într-un cuvînt: l-am dădăcit ca pe un copil. Au fost momente cînd eram eu însumi convins că va reuși, în doi-trei ani de consum a stăruinței pe care o arăta. De unde

să știu că stăruința era limitată la un interes și diletantul un simplu speculant de împrejurări?

Au trecut cîteva săptămîni de la ultima lecție, bănuiam că fătul a crescut atît cît să meargă de-a bușilea, nu-mi făceam griji, știind că e nevoie de ani pînă la învățarea mersului pe propriile picioare... Cînd, într-o zi, m-a anunțat că și-a trimis cartea unei edituri, că scrierea a fost acceptată și că, pînă la sosirea corecturii, are de gînd să scrie şi un volum de versuri. Am rămas cu gura căscată, fără replică. Cum? Ceea ce în mod obişnuit solicită ani de experiență, de trudă, de suspendare deznădăjduită între speranță și moarte, să se poată obţine în cîteva săptămîni? Însemnează că lumea merge înainte fără ştirea mea, că eu, meșter bătrîn, am rămas la metode și credinţe de mult depășite și încălecate de noile ritmuri... Am fost descumpănit și, pînă una-alta, descalificat chiar de propriu-mi ucenic! Decepție universală!

Cartea numitului a apărut, nimeni n-a observat că a apărut, s-a reținut doar că eu îl recomandasem ca pe un harnic și sîrguincios. Garantasem o tentativă, acum îmi pierdusem creditul gustului și al opiniei. Pas să mă mai înfățișez lumii cu o opinie, cu o observație critică...

În momentele mele de neputință și de deznădejde în fața hîrtiei albe, tot mai frecvente în ultimul timp, sar de pe scaun, înciudat și adresîndu-mă celui care m-a tras pe sfoară și mi-a stricat firma, strig către umbra lui de pe perete: „Uite ce e, băiete: am citit în ultima vreme niște cărți atît de bune, scrise de tineri cum noi nu mai sîntem din păcate (și-i numesc, printre alții, pe Mircea Nedelciu și Gheorghe Crăciun), că nu ne rămîne decît să ne lăsăm de scris: eu pentru cîteva luni, tu pentru totdeauna!"

De cîteva zile, mama mă tot provoca să-i explic de ce sînt atît de nerăbdător să-l revăd:

— Îți înțeleg curiozitatea, a început ea, miercuri seara, descojind rînd pe rînd cuvintele, pe măsură ce spărgea nucile. Vrei să știi ce se-alege cu omul după ce... Nu ești primul măcinat de această curiozitate. Meleagurile exotice te-au interesat întotdeauna, nu pot să uit cum m-ai fiert în foc și pucioasă cînd îți intrase în cap să emigrezi în Australia... În această privință știu că s-au scris, în ultimii ani, cîteva cărți demne de toată încrederea, printre altele una semnată de un medic american. Marioara Ciuciuc mi-a povestit cîte ceva, cumnatul ei care călătorește mult a avut cartea în mînă şi, la Hamburg sau la Bombay, uite că nu-mi aduc bine aminte

unde, a răsfoit-o. De un interes major! Numai că celor ce s-au întors din moartea clinică, lumea de dincolo li s-a înfăţişat cam standardizată, cam simpluță, aproape că nu era nevoie să cheltuiască atîta energie și sînge pentru a o cunoaște...

— Crede-mă că subiectul nu mă interesează cîtuşi de puţin! am făcut eu, preocupat atunci de tăcerea complice în jurul nisetrului. (Acest pește, din carnea căruia gustasem în primăvara lui 1939, la Cercul Ofițeresc, în preziua operației de amigdale, cînd mama, înspăimîntată de apropiata mea suferință, a ținut să mă trateze cu tot ce e mai scump pe lista restaurantului, rămînea o problemă de nedezlegat, trecusem și eu și mama peste acest punct al meniului, cu toată ciuda și neputința de care eram capabili, în cele din urmă spuneam — în ce mă privește, dar nici mama nu cred că gîndea altfel — că-l vom sătura pe oaspete cu celelalte bucate, eventual dublîndu-i porţia de bulz, săţioasă, și-l vom îmbrobodi cum ne va tăia capul; acest pește nenorocit și, nu pot să zic, dumnezeesc de gustos și ușor, mai ales la grătar, cum îl dorise, nu mai apăruse în magazine de dinainte de război, rar mai apărea în filme, în farfuriile marilor vedete, o adevărată jale să te iei după gusturile răzvrătite ale unui bărbat în situaţia să-și dea sufletul!) Sînt destule chestiuni, mamă, asupra cărora prefer să păstrez tăcerea...

— Departe de-a fi de opinia ta! mi-a spus mama, și am simțit din felul cum mînuia bătrînul pisălog și nu izbutea să prindă sub ciuperca lui nucile alunecoase, iritarea și neliniștea. De ce să nu te intereseze? Sînt probleme care preocupă o mulțime de oameni și despre care gazetele scriu, iar radioul vorbește... Adu-ți aminte că tot așa de opac te arătai și față de conferințele lui Ion Simionescu, cele privitoare la efectele miraculoase ale plantelor medicinale... Şi cît de mult ţi-au folosit ceaiurile recomandate de el, mai cu seamă infuzia de podbal!... Nu faci bine că te izolezi de ceea ce se numește subiecte de largă circulaţie... Apari, mîine-poimîine, într-un salon sau pe micul ecran, tovarășii au ce povesti, tu rămîi mut ca un surdo-mut. Dimpotrivă, dacă ești informat cît de cît în cele mai diverse aspecte ale actualității, materialul acumulat îți vine într-ajutor, ai la tine o rezervă de date cu care poți susţine orice discuţie. Nu există promovare fără o garnitură variată de teme și preocupări...

— Ei bine! Şi cum arată lumea de dincolo, în viziunea celor care au văzut-o și s-au înapoiat?

— Cum îți spusei: cam simplă, întristătoare... Zice că unul din Philadelphia n-a văzut decît o uriașă sferă de cristal, iluminată puternic din interior de-un fel de soare strălucitor... Dar cei mai mulți sînt de acord că înainte-le se deschide un fel de tunel întunecos, la capătul căruia se zărește un zid alb, de-un alb ce îndurerează ochii... Ei afirmă că în acel zid, undeva lateral, s-ar afla o poartă de metal, înaltă și ferecată. Nu precizează felul încuietorii...

— Exact așa îmi închipui și eu trecerea, de vreme ce toate povestirile asemuie moartea cu o vamă. Țin să-ți repet că rămîn sceptic față de toată istoria asta! Am convingerea că odată cu încetarea vieții, simțurile noastre, pe cît de imperfecte pe atît de fragile, se dereglează și își încetează activitatea. Nu pot concepe trecerea în eternitate cu asemenea aparate... Dacă e să cred într-o lume de apoi, dă-mi voie să-mi imaginez lucrurile într-un mod mai subtil, mai spiritual...

— De pildă...

— Nu știu ce să-ți spun, n-am nici cea mai vagă idee despre. Elementele pe care mi le-a furnizat un vis, într-o noapte, sînt atît de contradictorii că... O dată, mașina în care mă aflam s-a prăbușit într-o vale, am văzut-o rostogolindu-se cu mine în adîncuri, s-a făcut zob de-o stîncă, și de sub tinichele abia a ieșit, scuturîndu-și blana, un cățeluș maroniu, cu zgardă. Cineva mi-a atras atenția că eu eram acela... Am dat fuga să-l ajung, cățelul a luat-o la sănătoasa și, în cele din urmă, l-am văzut cum se ridică în două picioare, cum deschide o poartă înaltă, albă, plină de jos pînă sus de lacăte, și, intrînd, cum o trîntește în nasul meu, ferecată. Am început să bat cu pumnii în tăblăraia ce făcea un vuiet asurzitor, am bătut apoi cu picioarele, aud și acum lacătele zornăind sub zgîlțîieli, a trebuit să mă resemnez într-un plîns cu hohote.

După o săptămînă de la acest vis nerod, am citit într-o carte despre unul dintre cunoscuții mei care își propusese să facă nu știu ce și a declarat (ziarele au scris despre hotărîrea lui) că intenționează să se autodepășească. Mi-am amintit visul cu cățelușul, am zîmbit motănește, am luat lucrurile ca pe-o bună idee de schiță și am scris o istorioară pe chestia asta... Istorioara s-a bucurat de bune aprecieri... Ți-o voi citi zilele acestea...

— M-am supărat, a spus dintr-odată mama, abandonîndu-și pisălogul și nucile. Eu îți vorbesc despre lucruri cît se poate de serioase, și tu... Ai inclus istorioara în *Breviar*, mi se pare că am citit-o, era o poveste tîmpită, ca multe altele...

— Întocmai. Dar n-are rost să te superi, doar știi bine că și cel mai grav subiect, ca să nu spun că înseși secretele cele mai adînci se transformă, în oala conștiinței mele, în literatură. . .

Au trecut cîteva minute, răgaz pe care mama l-a folosit spre a merge la doamna Predan, să-i ceară cîteva foi de dafin, după care întrebarea începută s-a articulat, mai firesc decît mi-aș fi putut imagina:

— Îți e dor de el, cum e și normal. . . Dar nu pot exclude că ai și anume interese să-l revezi. . . Niciodată sentimentele noastre, fie ele foarte nobile, nu-s lipsite de speranța unui ce profit. Ce vrei să afli de la tatăl tău? Spune-mi ca unei mame care n-a divulgat, niciodată și nimănui, gîndurile fiului ei. . .

M-am simțit, ca-n copilărie, descoperit, umilit, încredințat acum că mi-a parcurs deja lista întrebărilor. Nu face altceva decît să-mi încerce cinstea — mi-am spus. Ca de-atîtea ori, n-am mai amînat mărturisirea:

— De bună seamă, de-a lungul anilor s-au strîns destule întrebări esențiale, cărora nimeni nu se simte în stare să le dea un răspuns. Sînt într-adevăr dificile. . . Altfel. . .

— Să le văd ! a poruncit mama. Pe mine de ce nu m-ai consultat? Neîncrederea ta nu mă încîntă. . .

Rușinat, am scos din buzunarul de la piept hîrtia marilor mele nedumeriri și i-am arătat-o.

Mama a început s-o citească și s-o comenteze (comentariile se află între paranteze):

— Unu. Cum o cheamă pe sora mea? Unde s-a născut? Cine e mama ei? Unde trăiește ea? Ce vîrstă să aibă acum? (De unde să mai știe, săracul ! Accidentul s-a produs cu cinci-șase ani înainte de a-l cunoaște eu și-a ne căsători ! Odată l-am surprins ascunzînd fotografia acelei femei. Nu pot pretinde că nu era frumoasă, cu toate acestea chipul ei trăda o regretabilă vulgaritate, ceva de precupeață. . . Mie mi-a spus că e vorba despre logodnica unui locotenent din Oravița, dar spusele lui erau atît de copilărești, atît de stîngace. . . I-am interzis categoric să-i scrie, am trecut repede peste asta, el mi-a jurat că n-are nici o știre de la ea, și nici de la fructul legăturii lor, al cărui nume îl ignora. Fetița s-a născut la Bălți, unde fusese detașat. Era sigur că Claudia [pînă la urmă așa a numit-o] s-a căsătorit. . . Mi se pare că s-a aranjat foarte bine, parcă spunea într-o vreme că soțul ei stăpînea o fermă în Buceag — proprietar de herghelii. . . Așa ceva nu trebuie să te preocupe, destul sînge rău mi-a făcut mie. . . Viața este o mașinărie compli-

cată, nu fiecare rotiță care se învîrtește merită atenția noastră. Altele sînt problemele astăzi... Șalău nu găsești să dai cu tunul.)

Se gîndea desigur la nisetru. Greșise pur și simplu sau evita numele peștelui cu oarecare răutate?

— Treci peste asta, te rog. Urmează un text din Descartes. Vreau ca tata să mi-l comenteze.

— „Nu de astăzi mi-am dat seama că din primii mei ani am căpătat numeroase păreri false drept adevărate și că ceea ce am clădit de atunci pe aceste principii atît de puțin sigure, nu ar fi putut fi decît foarte îndoielnic și nesigur; și de atunci am judecat că va trebui, o dată în viață, să mă apuc serios de a mă dezbăra de toate opiniile pe care le primisem mai înainte, și de a reîncepe totul din nou, din temelii, dacă aș fi vrut să stabilesc ceva sigur și constant în știință. *Dar această sarcină părîndu-mi a fi foarte grea, am așteptat ca să ating o vîrstă atît de coaptă încît să nu pot spera o alta după ea în care să fiu mai capabil de a o realiza; ceea ce m-a făcut să amîn atît de mult încît de acum înainte aș crede că comit o greșeală dacă aș întrebuința încă, pentru a delibera, timpul care-mi rămîne pentru acțiune.* ((Subl. mea.)

Astăzi, deci, cînd — cum este mai potrivit pentru acest lucru — mi-am liberat sufletul de tot felul de griji și, din fericire, nu mă simt zguduit de nici o pasiune, fiindcă mi-am asigurat o odihnă într-o singurătate liniștită, mă voi sili serios și în libertate ca să distrug toate vechile mele păreri. Pentru acest scop nu va fi nevoie să arăt că toate sînt false, lucru pe care nu l-aș sfîrși niciodată... Dat fiindcă ruina temeliilor atrage necesar după sine tot restul edificiului, voi începe cu principiile pe care toate vechile mele păreri erau rezemate.

Tot ceea ce am acceptat pînă acum ca mai adevărat și mai sigur am învățat prin simțuri și de la simțuri. Am constatat însă cîteodată că aceste simțuri erau înșelătoare și este prudent de a nu te încrede niciodată cu totul acelora care ne-au înșelat vreodată.

Dar poate că, deși simțurile ne înșeală cîteodată cu privire la lucrurile greu de perceput sau foarte îndepărtate, se găsesc totuși multe altele de care, deși le cunoaștem prin mijlocirea lor, nu poți să te îndoiești în mod rațional: de exemplu că sînt aici, așezat lîngă foc, îmbrăcat într-o haină de casă, avînd această hîrtie în mînă și alte lucruri de natura aceasta. Și cum aș putea nega că aceste mîini și acest cap îmi aparțin mie, dacă nu ar fi poate să mă compar cu acei nebuni, al căror creier este așa de întunecat și turburat de vapoarea neagră a fierei, încît susțin tot timpul că sînt regi

atunci cînd ei sînt foarte săraci, că sînt îmbrăcaţi în aur şi purpură, cînd sînt goi, sau îşi închipuie că sînt nişte oale sau că au un corp de sticlă. Dar ce! aceştia sînt nebuni şi eu nu aş fi mai puţin extravagant dacă m-aş lua după exemplul lor.

Trebuie totuşi să mă gîndesc că sînt un om, că am obiceiul să dorm şi că-mi reprezint în visele mele aceleaşi lucruri şi cîteodată altele care sînt şi mai puţin probabile decît ce-şi reprezintă aceşti nebuni cînd sînt treji. De cîte ori nu mi s-a întîmplat de a visa noaptea că eram în locul acesta, că eram îmbrăcat, că eram lîngă foc, deşi eram gol, în patul meu. Mi se pare desigur acuma că eu nu privesc această hîrtie cu ochi adormiţi, că acest cap pe care-l mişc nu este aţipit şi că întind această mînă şi că o strîng cu intenţie şi cu conştiinţă; ceea ce se petrece în somn nu pare a fi aşa de clar şi de distinct ca toate acestea. Dar gîndindu-mă mai bine, îmi aduc aminte că am fost înşelat adesea în timpul somnului de asemenea iluzii şi, oprindu-mă la această gîndire, văd foarte clar că nu sînt indicii sigure prin care ai putea distinge în mod sigur starea de veghe de cea de somn încît eu sînt cu totul mirat şi mirarea mea este atît de mare încît ea poate aproape să mă convingă că dorm."

Mama obosise (citatul lung, tradus cam greoi). A respirat adînc, după care a continuat lectura listei:

— Trei. Există oare şi alte metode, evidenţiate de ultimele cercetări, pentru cunoaşterea în esenţă a realităţii? Care sînt acelea? A se enumera. În ce lucrări se află expuse? Cum pot fi procurate acele cărţi — contra cost, pe bază de schimb, cu împrumut etc.? Care este opinia oficială, în spaţiul pe care tata îl locuieşte, privitoare la ideile înnăscute? Există acolo rezerve majore privind raportul între imaginaţie şi intelect? Care sînt principalii autori de altă părere? (Asemena rafală de întrebări necruţătoare îl poate omorî încă o dată, dragul meu! Mă opun deci acestui punct. E inuman să înfăţişezi lista ochilor lui obosiţi, crede-mă. Te-ai descurcat singur în atîtea şi-atîtea împrejurări, îţi evoc doar felul inteligent în care-ai pus-o la punct, la proces, pe vipera aia de Matracuca: dovezile colecţionate cu lăudabilă răbdare, timp de doi ani, inclusiv imprimările pe bandă de magnetofon, te-au arătat întreprinzător şi capabil de-a lumina cel mai negru întuneric! Sînt sigură că şi-n aceste mărunte chestiuni te poţi descurca admirabil, să nu-mi spui că nu. . . Ştiu, e comod să obţii răspunsuri bine formulate din partea unuia care nu mai are nici un interes să ascundă sau să măsluiască adevărul, dar trebuie să te gîndeşti că unii dintre prietenii tăi,

Cornel sau Costache, pot să te-ndrume tot atît de bine. Vai, dar lung mai e pomelnicul ăsta !)

— Mă rog, dacă spui tu. . . Țin însă să-ți atrag atenția că, înaintînd așa, nu mai epuizăm problemele nici într-o săptămînă. . . Scurtează-ți, te implor, comentariile, parantezele. . .

— Zău? a tresărit, îngrijorată, mama, și a răsucit grăbită pagina. În cazul acesta. . . Patru. Cum se-ncarcă proiectilele și ce măsuri se iau pentru ca praful explozibil să nu ia foc intempestiv? Cinci. Cunoaște remediul polinozei? Unei femei căreia i-ai făcut o ofensă, darul împăcării trebuie să fie scump sau doar voluminos și de efect? Șase. A purtat vreodată Kutuzov mustață și ce l-a hotărît să și-o lase (să și-o radă)? Sînt stelele duble de aceeași origine? Care? Opt. Unde a pus tata ștergătoarea de lentile, care se afla în cutia binoclului, catifea originală? Nouă. În timpul unei recepții, dacă ești prezentat unui grad superior, se recomandă să rămîi tot timpul în poziție de drepți? Cîte rînduri de nasturi se cade să aibă uniforma de cîmp a infanteristului? Zece. . .

— Citește, mamă, mai rar, prea dai bice. . . Nu înțeleg nimic.

Mama a făcut un gest care dădea să înțeleagă că e tîrziu și treburile multe:

— Există o specie de cai amfibii? Care este, după părerea tatei, soarta insulelor necontinentale, în jurul cărora astăzi se poartă discuții diplomatice și reprezintă un pericol virtual și perpetuu de conflicte? Unsprezece. Pe ce bază — document — colonelul Gheorghiu l-a avansat în 1934? A văzut vreodată un african? Dar un sud-american? Unde? În ce împrejurare? L-a cunoscut pe Mozart? În ce măsură afirmația tatei: „Nu te-nsoți cu pungașii" și „Asanează-ți judecata" au un caracter imperativ, și în ce împrejurări pot fi ignorate aceste îndemnuri? De ce la un număr de ani, calendarul trebuie corectat spre a ține seama de realitatea astronomică? Cunoaște el vreun proiect de calendar variabil? E nevoie, într-adevăr, de calendar? De ce? Doisprezece. Cît costă în realitate (prețul de cost) o bătălie navală de tip mijlociu, cu arme moderne? Dar un spital? Are tata posibilitatea de a se întreține cu Guicciardini? Dar cu Foscolo? Dar cu căpitanul Stăncioiu? Cît măsura *Titanicul* în lungime și-n lățime? Treisprezece. Există un timp optim de punere a murăturilor? Care? Trebuie ținută seama de condițiile atmosferice? De unde știe jocul „Lăticica, pláticica"? Mai știe și altele? Să le enumere titlurile ! (Dacă le știe titlurile și ignoră cum se joacă, la ce-ți folosește asta? Părerea mea e să renunți la acest punct !) Ce meserii a sperat să îmbrățișeze băieții lui?

Crede că unele înclinaţii se moştenesc? Paisprezece. Ce este, după opinia lui, viaţa? Dar dragostea? . . . Ce părere are despre dragostea neîmpărtăşită? Dar despre personalitatea femeii iubite? Trebuie ţinută seama de această personalitate? Cincisprezece. În ce mod? (Te-ai întrecut cu gluma, fiule! Figurează în listă cel puţin zece puncte nerezonabile. Era suficient să mă întrebi pe mine ce însemnează viaţa, ce rol are infanteria în luptele contemporane. Alte întrebări îşi găsesc lesne un răspuns dacă ai lăsa încăpăţînarea deoparte şi te-ai decide, măcar în cel de-al doisprezecelea ceas, să faci conspecte. Lucrul acesta nu e deloc anevoios, e de ajuns să-ţi procuri un caiet tip „Monitor", pe care să treci, într-o ordine inteligibilă, diverse citate din cărţi şi reviste. Multe dintre răspunsurile dorite de tine se află explicit în reviste la rubricile „Răspundem cititorilor", „Sfaturi practice", „De vorbă cu corespondenţii" şi altele, e nevoie doar să-ţi exersezi puţin ochiul ca să le descoperi. Nu e de dispreţuit nici coloana deceselor, din ziare; Nestor, frate-meu, de-acolo a învăţat ce însemnează viaţa şi ce dragostea. Sînt persoane care îşi prelungesc dragostea peste morminte, pătimaşe sau recunoscătoare, aşa cum plopul îşi prelungeşte umbra tot peste morminte pătimaşe sau recunoscătoare şi nu numai. O linişte consistentă a conştiinţei ţi-o oferă titlurile, ele se pot scrie cu majuscule, iar punctele cu carioca. O chestiune de tehnică, nimic mai mult, nu e nici o filosofie să-ţi sistematizezi ideile şi, împreună cu ele, însăşi viaţa. Dar ce, ai oarecare dificultăţi în dragoste? Mie de ce-mi taci? Desigur, nu pot să nu remarc o lăudabilă, o certă nelinişte ştiinţifică în acest chestionar, se cunoaşte că eşti fiul tatălui tău! El a răspuns de mult întrebărilor pe care le pui tu astăzi, în această privinţă îţi pot fi de folos numeroasele lui caiete, exemplu viu de cum se face alegerea citatelor. Uitam: unele din întrebările la care nu găseşti răspuns se află în scrisoarea pe care tatăl tău ţi-a trimis-o acum un an. . .)

— O scrisoare de la tata? am tresărit, necrezîndu-mi urechilor. Poşta a funcţionat!

— Sosită înainte de călătoria ta în Franţa. Conţine indicaţii preţioase, două sau trei învăţăminte generale, de-un interes universal, o serie de jocuri puzzle, în practicarea cărora pretinde că a obţinut rezultate notabile, citez din memorie: „Cu aceste minunate jocuri, necunoscute pe cînd mă aflam încă între voi, am obţinut rezultate notabile". Am încheiat citatul. Pretinde că şi-a exersat formidabil inteligenţa, conform scrisorilor, citez: „Mi-am exersat, fiule, atît ochiul cît şi inteligenţa, într-un chip formidabil". Scri-

soarea nu ţi-am înmînat-o pentru că, spre sfîrşit, îţi dă sfatul să nu te abaţi niciodată de la convingerile tale de celibatar. Or, tu te-ai căsătorit ca un orb cu prima fetişcană întîlnită, ai nesocotit atît propriile convingeri, cît şi pe ale tatei. Acum, să-ţi fie de bine ! Am socotit că n-are rost să te mai necăjesc: am reţinut scrisoarea şi, memoria fiindu-mi restabilită, am învăţat-o pe dinafară.

— Să mi-o dai, mamă. Vreau să-i citesc scrisul, să-i văd. . .

— Nu te înfierbînta ! Scrisul e codificat, şiruri de cifre bătute la maşină, pagini reci, inexpresive. . . Mi-a trebuit o răbdare de înger să-i aflu cheia. În cele din urmă. . . Dar te rog din suflet să nu-i aminteşti lui de scrisoare. Dacă vine totuşi vorba, conţinutul îl cunoşti, nu?

— Mi-ai reprodus absolut toate ideile? Spune-mi sincer, mamă !

— Ei, sigur, ce-ţi închipui? Nu am lăsat deoparte decît un scurt pasaj despre stripptease, ambiguu după decodificare. . .

— Mai importantă este ştiuca ! am spus în încheiere, ca să mă plătesc în vreun fel.

— Ştiuca e-ntr-adevăr importantă ! a spus mama. Dar de unde s-o procuri?

E tulburător să afli, dintr-un inventar sumar, cîte prejudecăţi îţi încarcă mintea, fără voia ta, şi-ţi hotărăsc principalele demersuri şi înfăptuiri, ţie, om care te mîndreşti cu puterea de-a înlătura atîtea piedici şi atîtea habitudini eronate.

Multă vreme n-am putut avea nici o explicaţie de ce revin în viaţa mea, de-a lungul unui an, mereu aceleaşi perioade de activitate rodnică, bogate în bucurii şi speranţe, şi altele, de oboseală, lehamite şi anxietate, cînd nimic nu-mi iese bun din mînă. Strădaniile mele de-a rupe cercul de fier al mecanismului s-au dovedit zadarnice.

Observînd mai atent stările prin care treceam, luînd note zilnice asupra lor şi a primenirii anotimpurilor, coroborînd datele cu cele ale treptelor mereu mai îndepărtate ale amintirii, am descoperit într-un ungher aproape şters, pe un perete alb, un calendar (cred că tipărit la *Universul*) însoţind fiecare lună a anului cu cîte o imagine umană reprezentînd-o: Mai — o zînă încununată cu flori, Septembrie — un culegător de fructe, Februarie — un bătrîn suflînd crivăţ pe gură şi pe nări etc. Lunile personificate erau dispuse în cerc, ca orele unui ceasornic: decembrie se afla la 12, ianuarie la 11, martie la 10, aprilie la 9 ş.a.m.d. Înaintarea se făcea, deci, în sensul contrar

acelor ceasului. Înlăturînd praful, ce viu colorat a reapărut Calendarul !

Întotdeauna mi-a fost greu — și rău — de la 6 la 12, și cum să nu-mi fie cînd în acea perioadă soseau frigul, mizeria ploilor, grijile hainelor și ghetelor, lemnele ude sau pline de zăpadă, mîncarea fără verdețuri, școala cu plictiselile și constrîngerile ei? ! Dimpotrivă, în fiecare an, perioada de la 12 la 6 se arată favorabilă, fiindcă atunci ziua crește, trimestrele școlare, mai scurte parcă, aveau miros de vacanță, natura renăștea și mă chema la joacă în aer liber. *Coboram*, era mai ușor și mai confortabil, timpul mai larg și mai spornic.

De la o vreme aud vorbindu-se despre bioritmi. Iată !

Nu de la această istorie am învățat că niciodată nu trebuie să condamnăm fără apel prejudecățile, căci este foarte probabil ca unele dintre ele să anunțe descoperiri interesante.

Cum sînt convins că, dacă aș fi notat toate ipotezele mele privind cauzele unor maladii, cu totul extravagante la prima vedere, aș fi pus la treabă o mulțime de cercetători bătătorind căi obișnuite și poate că. . .

Dar îmi cunosc lungul nasului; nu sînt fantezist decît în scrierile mele și obișnuit să lucrez numai în laboratorul meu. . .

Se spune că un pămîntean ar fi izbutit să pătrundă în sufrageria zeilor din Olimp. Acolo se bea, se mînca, dar mai presus de toate se discuta aprins. Pămînteanul, care trecuse mai înainte pe lîngă o colină și-l văzuse pe unul, Sisif, trudind zadarnic la deplasarea unor bolovani, a îndrăznit să întrebe dacă informația despre nefericit ajunsese la urechile fericiților meseni. Se auzise ceva, știrea fusese dată cu embargo, se așteptau desigur confirmarea și unele detalii. ,,Și pînă le veți avea, spuneți-mi cu ce treburi importante vă petreceți clipele veșniciei?'' Atunci a ieșit în față Mercur, purtătorul de cuvînt *en titre* al stabilimentului și i-a răspuns: ,,Divagăm, prietene !''

Mi-am amintit această poveste, cînd mi-am dat seama că ea se-ntinde ca o știre fără confirmare. Una consum eu la banchetul răgazului olimpic, și cam altceva se-ntîmplă cu Sisiful meu pe planul înclinat al trudei lui inactuale.

(Cella: din însemnările ei pe-o foaie oarecare):

Mîngîierile lui au ceva dintr-un text bine stăpînit, care însă păstrează toate trăsăturile spontaneității: uneori îmi netezește cu

palma întinsă tîmpla stîngă, părul, trimițîndu-și degetul mare pe linia sprîncenei și purtîndu-l de cîteva ori, acum apăsat ca o subliniere, acum ca un șir de puncte puncte urmate de un nou început, altul, ca o majusculă. Știe să-mi cuprindă capul între palme, să mă privească de-aproape în ochi, să scrie nevăzut, în culoarul care se formează, o frază alcătuită dintr-o paranteză, pe care ochii lui verzi-cenușii așază a treia dimensiune și să încarce această latură, ca pe-un portativ, cu note și accente, cu fortissime și pauze...

Unele mîngîieri au ritmul și muzicalitatea hexametrilor, altele — cînd îl simt obosit, descumpănit, îngrijorat — mă copleșesc ca o rostogolire de consoane zăpăcite pe-o pagină fără chenar, fără titlu, plină de ștersături, încheiată cu o ploaie de semne de exclamație, nestăpînite.

De ce nu fac scenarii de film, piese de teatru, texte de oratorii? Pentru că nu mi-am pierdut nădejdea de-a descoperi, într-o zi, ceea ce visez încă de la 18 ani, *literatura-literatură*, trăind numai prin cuvînt și lipsindu-se de cîrjele oricărei alte arte. Unele probe de pînă acum m-au încurajat să perseverez. Apariția televiziunii, a videocasetelor, a spectacolelor totale are asupra literaturii înrîurirea benefică pe care, la vremea sa, a avut-o descoperirea fotografiei pentru pictură, obligînd-o, după o perioadă de mers împreună, să-și precizeze net limbajul.

Literaturii i se dă o șansă pe care n-a mai avut-o de mult.

Și-apoi, la drept vorbind, nu pot să-mi imaginez textele mele declamate, strigate, împinse în urechile unor săli și stadioane, cînd ele sînt scrise pentru a fi privite...

Zoon politicon prin structură, ca tot omul, cred că am știut să mă descurc în treburile politichiei ca un brav și sîrguincios amator. Faptele mele în cetate, pornite din cele mai bune intenții, le-am conceput ca o nobilă îndatorire față de oameni și de splendida moștenire pe care cei dinaintea mea mi-au transmis-o, începînd cu numele și limba și terminînd cu imensul depozit de frumuseți asupra cărora ochii mei, din momentul cînd au văzut lumina, în urbea Tîrgoviștei, Florență valahă, au luat convingătoare, de neuitat vreodată, probe. Datoria aceasta, cum nu se putea plăti cu litere și cuvinte, care, la vîrsta îmbrăcării togei virile, din cauze străine, n-aveau putere de circulație, am fost nevoit să cheltuiesc istovitoare energii în activități recunoscute ca utile. Mi-am trecut tinerețea pe

şpalturi şi scrisori, unele rău mirositoare, în nopţi fără ore, cu eforturi pe care alţii, mai amatori decît mine, dar precis îndrumaţi de interesele lor, nu le făceau, spre a identifica situaţii în care puteam fi — cu sfatul, cu grija, cu bunătatea, cu priceperea mea — de vreun oarecare ajutor şi folos. Modestia mă struneşte a nu face nici cea mai neînsemnată precizare, oamenii ştiu că nu vorbesc anapoda.

Am ajuns pînă acolo că, tot dînd brînciuri temperamentului meu greoi, de meditativ precaut, m-am pomenit pe la 30 de ani un automat, în stare să întreţină în acelaşi moment două convorbiri telefonice, să scrie între două şedinţe un articol, să alerge între două zile o noapte întreagă pînă în capătul celălalt al ţării şi să scrie, în răstimpuri, pentru sufletul lui, două pagini de carte.

Conştiinciozitatea aceasta a fost înţeleasă ca o ambiţie, s-au găsit oameni binevoitori (dar şi interesaţi), care să-mi întindă mîna (stîngă), convinşi că mă sprijină. Aşa se explică ,,întîmplarea'' că am fost mereu mai solicitat şi tot mai flagrant deturnat pe terenuri pe care n-avusesem de gînd să joc şi care au culminat cu o înaltă funcţie — director al Operei Române. Cineva din Operă — cuvînt greu şi autoritate artistică recunoscută — mă găsise potrivit: ştia că sînt ,,muzicolog'' pentru că scrisesem cronici muzicale (dar ignora că, în anii socotiţi de Marin Preda deceniu, trecusem la muzică fiindcă refuzasem să scriu împotriva lui Blaga şi Voiculescu şi a literaturii noi pe care eu însumi o cultivam). Am trăit ani de fascinante experienţe, nici o clipă nu mă îndoiesc că aş fi făcut treabă bună, aş fi continuat să-mi fac datoria pînă la capăt, dacă nepotriviri de stil nu mi-ar fi arătat că e timpul să mă retrag. Şi, apoi, timpul cel spornic trecuse, proiectele mele literare rămăseseră într-un colţ de început, vîrsta experimentelor se încheiase, litera şi cuvintele mele obţinuseră putere de circulaţie, datorită unui alt climat, unor noi perspective. Înaintasem prea mult într-un sens, ca să nu se zărească Mecca de carton.

În ziua înapoierii mele la masa de scris, o datorie fiind plătită, o alta pregătindu-mă a o plăti pînă la sfîrşitul zilelor, am afişat în camera mea de lucru următorul *écriteau*, scos din *Craii de Curtea-Veche*: ,,Pentru mine alternativa era deci simplă: trebuia să am ori energia de a sta pe poziţie ferm pînă la fine — şi înşelîndu-mă singur, să consimt astfel ca falimentul moral al vieţii mele să fie şi fraudulos — ori eleganţa de a-mi suna retragerea. Eleganţa aceasta am avut-o.''

Cîteva date şi coincidenţe mă îndeamnă să cercetez ce rol a jucat Femeia în viaţa şi scrierile mele. Faptul că unei femei, Mamei, i-am mărturisit, copil fiind, că mă voi face poet, apoi, tot ei i-am citit primele încercări, în adolescenţă, ca şi acela că, de două ori, la 18 şi la 33 de ani, prima vîrstă însemnînd schiţarea marilor mele proiecte (printre care şi scrierea unei cărţi despre *Femeia esenţială*, 1947), iar a doua, pregătirea scrierilor pentru tipar (care, pînă atunci nu mă interesa), mă invită la psihanaliză şi la motivarea celor două momente de răscruce. Într-adevăr, cele două date coincid cu momentele celor două pasiuni pustiitoare pe care le-am trăit. Curios mi se pare că nici una din iubitele mele nu semăna cu mama şi nu s-a identificat niciodată în vis cu persoana ei. Aşa cum reiese din *După 1900, pe la amiază*, dar şi din alte scrieri, în viaţa mea n-a existat decît o singură femeie, Helga, nume convenţional desemnînd *Femeia*, tip angelic amintind personajele unor Bellini, înaltă dar cu o anatomie sumară, cu trăsături dulce-anguloase, blondă cu ochi albaştri sau verzi, uşor atinşi de miopie, palidă, deci cu circulaţie sangvină discretă, cu purtări leneşe, pasivă şi tăcută, cu inteligenţă de animal mic şi iute, cu mersul uşor, cu vorbire insinuantă, britanică, glacială. La formarea tipului, după cum se vede în *Dicţionarul onomastic*, par a fi contribuit, foarte devreme, femeile (paradoxal inconsistente din punct de vedere erotic) ale lui Eminescu şi, vai, modelele hollywoodiene ale filmelor văzute în clasele primare, care, cum observam tot acolo, ne-au învăţat să iubim, să mîngîiem, să sărutăm altfel decît au făcut-o bunicii noştri, sub acest aspect profund analfabeţi.

În ciuda înfăţişării şi a pasivităţii presupuse, această Helga e o femeie cu o viaţă interioară complexă, cu o mare disponibilitate şi fantezie, egală sau chiar superioară bărbatului, de aceea niciodată n-a apărut în scrierile mele trivială, capabilă de înşelăciune, tulburată de gînduri frivole, rămînînd mereu într-un spaţiu albastru-auriu ceresc.

Iubirea şi pasiunea mea au avut cel puţin demnitate graţioasă, nu pot spune în nici un caz ca acel franţuz rafinat: „*J'aime l'homme mâle et les femmes femelles*"...

Puţine lucruri m-au decepţionat mai puternic decît absoluta lipsă de surpriză a unui cîine, născut în vara dinainte, la vederea pentru prima oară a zăpezii căzute peste noapte. Timp de un minut, după ce i-am deschis uşa să-l pun înaintea magnificului spectacol, n-a făcut altceva decît să caute o ieşire convenabilă,

o pîrtie. Am avut ocazia să repet de mai multe ori, de-a lungul vieții, această experiență; animalele s-au comportat la fel, tîmpe în fața noutății, insensibile la minunea revelată, atît de mizerabile că n-am găsit altceva mai bun de făcut decît să le împung în coastă, eu, iubitorul bestiilor de orice soi, un vîrf ascuțit de gheață și-o înjurătură.

Ce simț îi lipsește acestui animal înțelept, devotat, în stare să adulmece — la distanțe de sute de metri — o ființă răufăcătoare, o vietate abia tresărind într-un buzunar interior al dealului? Acest animal care, acum doi ani, a făcut un adevărat tapaj, timp de-o noapte întreagă, de nu știam ce l-a scos din minți și cum să-l mai potolesc, pînă ce, spre ziuă, am aflat de la posturile italiene de radio că în noaptea aceea fusese cutremur la Potenza, în Campania, în josul cizmei italice, un dezastru... Acest animal cu o vedere mult mai slabă decît auzul, dar destul de ascuțită de vreme ce a tresărit la apariția pe cer a unui satelit artificial și apoi l-a urmărit pînă s-a stins traiectoria lui, la zeci de mii de metri înălțime... Cum e posibil să distingă o pasăre de pe ramul copacului și să se repeadă s-o pîndească și poate s-o vîneze, de o cîrpă mișcătoare, cusută de mine ca o pasăre vie, față de care a rămas impasibil, iar grandioasa sosire a iernii să nu-i spună nimic, să nu-i smulgă din gîtlej măcar un scheunat?

N-am un răspuns, nici specialiștii pe care i-am consultat nu-l au. Pînă la luminarea chestiunii, avansez ipoteza că invalidului îi lipsește puterea de invenție, care la rîndu-i se întemeiază pe îndoială (dacă ceea ce văd nu-i adevărat?) și aceasta, la rîndul ei, pe privirea piezișă.

Cîinele nu are nici cea mai vagă idee de ce ar putea să fie metamorfoza.

Dacă îmi plac cele mai multe dintre mîncărurile ce mi s-au pus la masă, nefiind mofturos decît la băuturi, dintre care îmi plac prea puține, în schimb sînt foarte cusurgiu, și chiar înverșunat împotrivă, înaintea unor feluri de cărți, de filme, de spectacole și de tipuri omenești, fără să știu pînă azi cauza preferințelor. Cineva mi-a spus că nu sînt un rafinat, alții că acestea se-ntîmplă din pricina funcției ficatului și că nu trebuie să mă-ngrijorez, un filosof m-a învinuit că n-am dat o mai mare îngrijire cultivării gusturilor, pentru că nu ne putem mulțumi cu ce ne oferă organismul — destul de orb în vigilența lui.

Dar sînt anumite date înnăscute în fața cărora rămînem, orice am face, dezarmați.

Dar sînt anumite date înnăscute în fața cărora rămînem, avem putința, copii; și e foarte bine să cultivăm, cu măsură, aceste inestimabile daruri, așa cum ne-au fost oferite.

Prînzul! Cît l-am mai pregătit! Acum, din moment în moment, tata trebuia să apară pe alee, ne întrebam, eu și mama, dacă să-i ieșim înainte îndată ce va da colțul din strada principală, să-l îmbrățișăm acolo, în văzul vecinilor, dîndu-le un mortal bobîrnac pentru că, iată, nu ne-a lăsat singuri, cum ei tot insinuau, niciodată n-am rămas singuri, el a fost tot timpul pe-aici, pe-aproape, după gardul lui Cinta, sau ascuns în umbra mărului bătrîn al lui Drăguț Demetrescu, într-o vreme am știut, sigur că am știut, dar n-am vrut să spunem nimănui ceea ce trebuia păstrat doar pentru noi, că el ne supraveghează și ne proteguiește de pe casa lui Moldoveanu, o dată deghizat în coșar, altă dată ca simplă coțofană îngrijindu-și penajul, sau să-l lăsăm să...

— Nu, chestia asta nu-mi convine! a spus mama. Imaginea unui tată coțofană e total imbecilă! Te pretinzi literat și avansezi o imagine ca asta!... Nu, el ne-a supravegheat din înalt, poți face afirmația asta fără riscul de-a nu fi crezut, din leagănul unui nor... Eu l-am văzut stînd pe puful norului ca-ntr-un hamac, trăgînd alene din țigară și cu ochii ațintiți mereu asupra curții, asupra ocupațiilor noastre... Avea o privire atît de pătrunzătoare, că a băgat de seamă că nu ții rîndul drept la caligrafie și, amintește-ți, ți-a și ars una după ceafă, ca să te-nvețe minte să respecți regulile domnului profesor Blendea...

— Am scris întotdeauna drept, frumos și nu m-am abătut nici cu o linie de la regulile domnului Blendea! am replicat eu, atacat. De plesnit după ceafă m-a plesnit numai înainte de-a muri... Și, mereu mai supărat: Dacă ar fi îndrăznit să mă pedepsească și după plecarea lui, află că nu-l mai așteptam nici măcar un sfert de ceas, l-aș fi urît și l-aș fi lăsat să bată cîmpii pe-acolo pe unde l-a trimis moartea... Ei, drăcia dracului!...

— E tocmai momentul să pronunți asemenea cuvinte! m-a mustrat mama.

Sau să-l lăsăm să vină singur... Asta ca să ne convingem că, într-adevăr, ne-a avut întotdeauna în inimă și-n gînd și, ca atare, n-a uitat nici trotuarul, nici suișul aleii, nici portița de sub plopii săditi și îngrijiți de el. Am convenit amîndoi că așa trebuie să proce-

dăm, să-l lăsăm să pășească emoționat, de voie, pe drumul de-atîtea ori bătut de ghetele lui (o singură dată lipsit de-această plăcere, cînd l-au dus de tot. . .).

— Să refacă el, cu fiecare pas, amitirile tinereții și bucuriile trăite ! a fost de părere mama, și am văzut-o luminîndu-se la chip de ideea pe care o exprimase.

— Să înregistreze în tihnă, fără manifestările noastre de întîmpinare, modificările pe care le-a suferit peisajul între timp, am spus eu.

— Care modificări? Nu s-a schimbat nimic! Voi, tinerii, nu puteți fi mulțumiți dacă ceva nu se modifică și se distruge. . .

— Nucul de la stradă a fost tăiat sau nu? A fost! Brazii s-au uscat sau nu? S-au uscat! Magazia lui Petculescu s-a dus dracului? S-a dus! În grădina lui Drăguț s-au construit coșmeliile alea care sînt înregistrate la primărie ca imobile? S-au! Apoi gardurile de fier, apariția noii epoci a fierului. . . Apoi garajele înșirate de-a lungul gardului din stînga, apariții grotești ale unei epoci a automobilului staționar, de expoziție. . .

— Găman mai circulă încă uneori. . . Nu știu de unde își procură el benzină. . .

— Excepție. Oricum, tata trebuie să se pună la curent cu noile condiții. . .

Gîndeam că, de va vedea ultimele prefaceri, tata își va da seama ce greu ne-a fost să-i preparăm prînzul pe care l-a dorit și va aprecia mai bine eforturile noastre. . . Nu trebuie să rămînă cu impresia că noi ne-am înstrăinat și că am întîrziat cu invitația pentru că ne-am fi ocupat cu dansul, călătoriile și jocul la loto și pronosport. De ce să-l ținem departe de realitățile noastre? Să știe că am luptat, tovarășul. . .

— Să vadă, mamă, cum vecinii au tot mutat gardul și ne-au tot micșorat grădina. . . Să aibă o idee de raporturile dintre oameni în ziua de azi. . .

— Foarte înțelept! Crezi că ne-ar putea fi martor la un eventual proces? Întors de-acolo, e de presupus că se bucură de-o oarecare autoritate și mărturia lui ar fi, în acest caz, zdrobitoare. . .

— L-ar recunoaște madam Diaconescu a doua. . . L-ar contesta ca parte a familiei. . .

— Crezi? Cine să-l mai recunoască? Eu mă gîndesc că și nouă ne va fi greu. . . Dacă anii i s-au așezat pe umeri și i-au încrețit fața și i-au rărit părul, hai să zic că unele trăsături s-ar mai fi păstrat ca să ni-l reamintească. . . Dar dacă, și nu este exclus să fie așa,

dacă a rămas cu chipul de-atunci, și ni se va înfățișa ca un tînăr din cei ce se-arată atît de schimbători și de aiuriți pe la cinematografe și discoteci?

— Logica ta, mamă, e absurd zdrobitoare! Păi tocmai invers stau lucrurile: anii și schimbările lor îl fac pe om dintr-o ființă familiară o caricatură și-un dobitoc!...

— Vai cum poți să vorbești! Evenimentul ăsta nemaipomenit ți-a zăpăcit totalmente limbajul... Dacă vei vorbi așa și-n timpul mesei, tare mă tem că vom asista la un alt scandal dintre acelea care ne-au otrăvit tinerețele...

— Iartă-mă, mă refeream la procesele generale ale devenirii, cele legice, obiective...

Mama, după ce a rămas pe gînduri cîteva minute, parcă înspăimată de perspectiva unui scandal în nici un caz de dorit, și-a mărturisit adevărata ei temere:

— Ar fi groaznic dacă și-ar fi păstrat tinerețea... Un bărbat la patruzeci de ani, oricît ar vrea să-și respecte ținuta, ori devine curtenitor — și are, prin lege, toate drepturile să fie chiar îndrăzneț — și-atunci mă-ngrozesc ce se poate întîmpla, mă-nțelegi; ori devine critic și arogant cu noi, văzîndu-ne uzați și-mbătrîniți. Te poți aștepta la mitocănii... Spune-mi că n-am dreptate...

— De-asta nu-ți fie teamă, dragă mamă. Îl pun la punct cît ai zice pește, mă pricep să-nfrunt neobrăzarea, cu ce crezi că mă ocup eu de-un șir de ani încoace? Ei, lua-l-ar mămițica dracului de maimuțoi! Pe ce lume crede el că se află? La un caz îi amintesc că există norme limpezi de comportare civilizată...

— Într-un caz extrem, chemăm miliția. El nu știe că ne-am pus telefon... De cum se-amețește puțin și dă semne de obrăznicie, sunăm la...

— Foarte bine: chemăm miliția, am exclamat eu simțind cum se spulberă orice temere.

Dar, după alte cîteva momente de meditație, mama, din nou îngrijorată:

— Va demonstra că se află în casa lui și că își poate permite să se comporte cum dorește cu soția și băiatul lui... Are acest drept...

— Știi că-mi placi? După un număr de ani, acest drept se pierde de către persoanele care și-au abandonat familia... Legea e limpede și categorică.

— Numai că el nu și-a abandonat familia... Decesul se bucură de-un regim aparte.

— Nu mă interesează. Nu noi ne-am făcut vinovați de moartea lui. . .

— Asta e adevărat.

— Trebuia să ne gîndim mai din timp asupra tuturor acestor amănunte care, vezi, au importanța lor. . . Ne putem afla, fără să ne fi gîndit vreodată, în cele mai neplăcute situații. Îţi dai şi tu seama cît de imperfecte sînt legile și normele vieţii aşa-zis civilizate, dacă atîtea aspecte n-au fost nici într-un fel reglementate. . . Eu nu știu cu ce se ocupă juriştii, dacă nu s-au aplecat nici pe-o jumătate de pagină sau într-un nefericit de paragraf de cele ce se pot întîmpla în cazul că unul dintre membrii familiei se-napoiază din morţi. . .

— Bine că s-a-ncheiat recensămîntul, că intram în încurcături şi mai mari. . .

— Oricum, nedumerirea lui va fi destul de mare, va avea de întîlnit realităţi despre care va trebui să-i dăm explicații. Şi-n fond, de ce să ne gîndim la limitele legii și să nu prevenim eventualele abateri, infracţiuni sau atentate la morala publică (deşi în cadrul familiei) printr-o bună informare?

Cum tata întîrzia, sau ni se părea nouă că întîrzie, orarul de vară — de care uitaserăm — jucîndu-ne festa din fiecare an, ne-am aşezat amîndoi la masa de sub cireş şi ne-am aşternut la scris.

În mai puţin de douăzeci de minute, am redactat una dintre cele mai frumoase informări asupra situaţiei interne şi internaţionale din cîte scrisesem pînă atunci.

Eu şi Cella l-am încolţit şi nu l-am lăsat pînă ce nu ne-a povestit cum a scris *Întoarcerea fiului rătăcitor*. Istoria micului roman nu-i lipsită de interes: În 1953, la începutul lui martie, nu ştiu care mare demnitar al vremii şi-a dat obştescul sfîrşit. Ziarele au abordat doliul şi el, prietenul nostru, ştiind că gazeta la care lucra va fi plină de materiale oficiale, şi-a propus să rămînă acasă, nimeni neavînd nevoie de compasiunea lui. A scris în trei zile o carte, *Comentariul asupra lucrurilor particulare*, cuprinzînd vreo opt povestiri fantastice, printre care şi istoria gloriei şi decăderii farmacistului Felix Iacob, alias Iacobescu.

În vara aceluiaşi an, vrînd să împărtăşească scrierea unei prietene, a luat cu sine cartea (era un manuscris foarte îngrijit, ornamentat cu numeroase vignete), a citit-o aproape toată pe-o bancă din pădurea Băneasa, după care, cînd s-a-nserat, a vîrît-o în pieptii fulgarinului şi s-a urcat în troleibuzul 82, la Aeroport.

În Piața Scînteii, cartea nu se mai afla la el. Dispăruse în fundul pămîntului. A căutat-o peste tot unde credea că s-ar fi putut rătăci. Pînă azi, nimeni nu s-a arătat binevoitor să i-o aducă.

Din fericire, două piese din volum fuseseră transcrise de soția lui și trimise lui Radu Petrescu, în Transilvania. Prietenul i le-a înapoiat, ca să poată, la nevoie, să reconstituie ceva.

Au trecut exact treizeci de ani de la scrierea acelei cărți, cînd, fără să se mai uite pe manuscrisul parțial salvat, a reluat istoria lui Felix Iacob, a combinat-o cu cea de-a doua piesă supraviețuitoare și i-a dezvoltat cursul epic. Prima formă avea zece-douăsprezece pagini, era o povestioară; cea de acum se întindea pînă la 80 de pagini, era un mic roman. Dar ideea, tonul și mișcarea au rămas cele de acum trei decenii. . . E una, dacă nu singura elaborare cu un asemenea lung stagiu.

Ne-a mai spus, mie și Cellei, care îl ascultam cu destulă încîntare, că nu i s-a părut că poate găsi o scriere mai potrivită pentru a i-o înfățișa tatălui său, atunci cînd va veni să-și revadă familia, la prînzul pe care i-l pregăteau de mulți ani. În micul roman sînt multe scene ce aveau darul să-l impresioneze pe bătrîn și, după reacțiile lui, cititorul paginilor să afle care au fost motivele reale ale dispariției lui pretimpurii. Literatura poate fi obiect de testare, nu degeaba umblă el cu Freud în buzunar.

Se va vedea cît interes a produs iscusita scriere-cursă în sufletul tatălui, la revederea lor. . .

ÎNTOARCEREA FIULUI RĂTĂCITOR

(mic roman picaresc)

Există remedii pentru toate maladiile, și-a început povestea vieții lui Felix Iacob, farmacist principal din Vințu-de-Jos, cunoștință veche (nu-mi mai aduc aminte unde și cînd ne-am întîlnit). Bolile sînt niște erori ale activității ființei noastre, inventate de natură parcă spre a ne învăța să ne întoarcem privirea din cînd în cînd către interiorul cel plin de mistere al trupului, și nu numai al lui, să ne cunoaștem darurile înnăscute, putințele, limitele și, restituindu-ne vieții, să-i apreciem generozitatea. Dacă există în lume și sinucigași, eu aș fi ispitit să cred că aceștia se recrutează dintre cei care nu știu ce sînt boala și suferința. Vezi, sînt erori și erori, unele țin de întîmplare, chiar dacă, importante, vin să ne schimbe cursul vieții de nu-l mai putem cunoaște... Se pare că nu numai trupul și spiritul ce sălășluiește în el lucrează intens, alarmate de-o maladie oarecare, pentru tămăduirea destinului, dar și o mulțime de factori aparent neutri, aflați adesea la mare distanță de locul unde ne ducem traiul, între care bănuiesc că circulă un curent electric sau ceva asemănător, fapt cert e că aceștia conlucrează perfect în vederea salvării noastre...

(Astfel de introduceri lungi mă exasperează, mai ales cînd rîul de vorbe se prăbușește pe lespezi, în cataracte, fără nici o consistență, tot abstracțiuni și generalități. Și nu cred că sînt singurul. Așa că, la început neatent la povestirea lui, mi-am urmărit în voie gîndurile, din spusele lui Felix Iacob reținînd doar capetele de frază, pe care le subliniam, ca să nu-l dezamăgesc, cu înviorate aprobări din cap.)

...Îmi intrase în minte să fug de la facultatea din Cluj , unde tată-meu, colonel de jandarmi, scos la pensie îndată după război, mă trimisese. Farmacia nu mă pasiona, chimia, de care mă izbeam din nou, mă tortura cu formulele ei încurcate, ca și în anii de liceu

aveam colegi nesuferiţi, viaţa la cămin era urîtă. Altele erau gîndurile mele, visam să mă angajez pe-un vas comercial, matroz sau bucătar, să străbat mările şi oceanele, să cunosc tărîmuri minunate, ştiam cîte ceva despre viaţa altor continente şi m-aş fi descurcat ca nimeni altul ... Seara, cu lecţiile nefăcute, în patul rece şi cu mintea pe jumătate chinuită de cele ce se petreceau în dormitor, unde colegii pregăteau fel de fel de farse, unele mai tîmpite decît altele, mă scufundam în vise albastre, pe întinderi de mări albastre, mă vedeam îmbrăcat în costumul elegant al unui ofiţer de marină, primind pe punte raportul, apoi cînd vasul arunca ancora, coboram scara subţire şi treceam mîndru printre sutele de bărbaţi şi femei venite în port să ne întîmpine, salutînd generos cu mîna la chipiu pe amiralul care mă îmbrăţişa şi, trăgîndu-mă la masa unui restaurant luxos, mă îmbia să beau cele mai scumpe băuturi ale Caraibilor, şoptindu-mi că într-un sfert de ceas va sosi şi fiica lui, Hermiona, de a cărei frumuseţe mă voi îndrăgosti pe loc, lucru deloc nerecomandabil, ba dimpotrivă, el gîndind de mult la căsătoria noastră, dacă fata îmi place şi nu mă leagă vreun angajament acasă.

Splendida Hermiona sosea, purta o rochie albă, subţire, un colier de perle îi cuprindea grumazul, îi povesteam înflăcărat ce pasionantă e viaţa de medic pe-un crucişător ca *Aldebaran*, cîte pericole înfruntase minunata navă, amiralul întărea cu vorbele lui aventurile, faptele mele umanitare în jungla Mozambicului, îi solicitam un vas, pe terasa dominînd marea, sub cerul înstelat, briza parfumată ne înfiora sufletele, o asiguram de toată dragostea mea şi-i înfăţişam în linii mari ce venituri îmi aduc plantaţiile de cauciuc din Indochina de vest, tripourile din Singapore şi cele trei vase de pescuit sepia din mările răsăritului, nesperate atunci cînd le cumpărasem din micile mele economii, ea mă strîngea la pieptul ei, îmi cerea să nu mai amînăm nici o zi căsătoria, atunci ne întorceam la masă, îi spuneam amiralului că totul e perfectat, el plătea nota (exorbitantă), ne zorea să urcăm în Mercedesul familiei, cu şofer, să mai prindem deschisă primăria şi să ne legăm pe viaţă. Apărea nenorocitul de pedagog, la rondul de seară, îi cîrpea cu un ham, dracu ştie de unde-l avea, pe băieţii turbulenţi, eu am apucat facultatea cu pedagogi, oribilă amintire, lumina o stingea, dar nu stingea larma, unii se-apucau de fumat, la cărţi şi zaruri, eu păşeam maiestuos pe treptele primăriei din Rotterdam, fotograful ne orbea cu fulgerele lui, se deschidea alături un salon, eram primiţi triumfal, nu-mi putusem imagina vreodată să-mi stea în jur atîtea înalte personalităţi ale lumii civilizate, în afară de unul, Rică Ungureanu,

mai mare decît mine, care spunea cu voce înaltă, ca s-audă toată lumea, că e vremea să trec la bucătărie, să prepar racii și homarul, lăudîndu-mă, ca un porc ce era, că n-a cunoscut bucătar mai iscusit, Hermiona făcea haz înțelegînd gluma (în timp ce eu îi juram moarte acelui Ungureanu), după care, la masă eram fericit și nu mai puțin soția mea frumoasă și bogată. În local cînta îndrăcit însuși Glenn Miller, căruia mă grăbeam să-i dau un bacșiș gras . . .

(Felix Iacob a fost întotdeauna un băiat bun, l-au scrîntit cărțile, viața aventuroasă dusă în ultimii ani de liceu, la Dej, povestită de el cu altă ocazie. I-a plăcut întotdeauna să brodeze felurite, incredibile întîmplări, să le alăture unor fapte reale, să adauge, atunci cînd credea potrivit, istorii din visele lui bogate, legîndu-le toate într-un mănunchi înflorit ca o sorcovă, el însuși sfîrșind prin a crede tot ce inventează.)

. . .Alteori visam cu totul diferit, doar știi ce minunat visez, anume că plecam cu tînăra și frumoasa mea soție în insulele Danemarcei, unde amiralul cumpărase un castel pe marginea mării, plin de servitori și de tot felul de profesori, cu gîndul să-ntemeiem acolo un laborator de experiențe epocale, să descoperim apa vie, apa grea, apa fosforescentă, combustibilii ideali. Doream singurătatea și acum o aveam, căci mă retrăgeam în vastele saloane ale palatului, cu o carte în mînă, cu o ceașcă de cafea înainte, cu un patefon (nu se descoperiseră încă aparatele portative), cu un televizor în culori avînd ecranul cît jumătate din perete, ce transmitea meciul dintre Universitatea și Aston Vila, cu scor net favorabil fotbaliștilor noștri, și stăteam acolo pînă ce Virginia, admirabila, suava și în cele din urmă nefericita Virginia, soția mea, sosea de la călărie, se schimba în rochia ei de seară și deschidea recepția. Numai învățați, colaboratori ai mei din toată lumea, pășeau pragul singuratecului nostru cămin, luminile se-aprindeau magistral în candelabrele de cristal, domnii eleganți se-așezau în fotolii și-mi ascultau prelegerea: vorbeam liber și destins despre insecticidele viitorului, despre medicamentele împotriva bolilor necruțătoare ale secolului, dezvoltam la tablă formule care produceau în asistență entuziasmul și aplauzele, ziariștii așteptau în sufragerie rezultatul propunerilor mele, zadarnic insistam să rămînă la masă, de cum aflau adevărurile revelate, fugeau ca din pușcă la gazetele și agențiile lor, lumea se umplea într-o jumătate de oră de numele meu, era, cum să-ți spun, triumful inteligenței mele și încununarea atîtor strădanii, și chiar dacă se-ncingea o luptă în dormitor, unul Petrescu C. Ion zdrobindu-le buza de sus, în care se specializase, colegilor lui, întot-

deauna pentru motive puerile, ceea ce nu-l împiedica pe decan să meargă cu sancțiunile pînă la exmatricularea disciplinară din toate facultățile din țară, eu rețineam mulțimea de savanți la recepție, ridicam paharul în cinstea științei și învățămîntului, trimiteam saluturi grupurilor de invitați, ca răspuns aplauzelor, după care, lăsîndu-i să se bucure și ei, bieții dascăli, de o seară plăcută, mă retrăgeam în dormitorul de mătase să-mi strîng în brațe iubita și soția, să aflu ce-au mai făcut pe la colegiile lor cei trei copii, ce scriu, ce doresc, ce gînduri îi preocupă. Dragoste caldă, nebunie de cuvinte tandre, de mîngîieri, în sunetul muzicii de jos, ca-n vis, pînă-n zori, larmă demență pe coridoare, vine inspecție de la centrul universitar!...

(Parte din aceste întîmplări le mai auzisem, povestea nu aducea nou decît locul unde se petreceau lucrurile, data trecută își numea soția Isadora, nu mai era de mult fiică de amiral, ci de bogat anticar britanic, cu sucursale în India și Turcia — în această țară afacerile, spunea el, merg mai bine decît oriunde, turcii sînt mari amatori de pictură bună — însă, fie într-o cafenea italiană, fie pe-o vedetă rapidă în Pacific, amiralul, socrul lui, revenea să se intereseze de sănătatea tinerilor căsătoriți, de drăgălășeniile nepoților lui: Eric, Amilcar, Gonzalv, Etruria, Barbara, Magdalena și Melchior, întotdeauna trei la număr, dar cu fiecare povestire numindu-i altfel, doi băieți și-o fată, exemplare foarte reușite, fata chiar precoce, un mare talent la natație, pian de concert și canastă.)

...Cum visele mă năpădeau, mă copleșeau literalmente, iar condițiile de dormit deveneau mereu mai proaste, erau primii ani după război și tineretul clujean nu mai încăpea în cămine, mă refugiam la un prieten care, avînd bani, închiriase o cameră în oraș, pe lîngă gara Someșeni. Era cam departe, dar prietenul urma teologia, era adesea plecat la practică pe la mînăstirile din Moldova, și-mi convenea. Somnul nu-mi mai era deranjat de-alde Ungureanu și Petrescu, mă culcam, ca tata, odată cu găinile, visam pe săturate, fără întreruperi, vise mari și fastuoase, de nepovestit. Ancoram de-această dată într-un port arab, undeva pe lîngă Gibraltar, în port mă așteptau foștii mei colegi de liceu, turiști prin țara aceea, ce bucurie, ce îmbrățișări, ce poze minunate! Le ceream scuze că trebuie să-i părăsesc, mă așteptau regimentul meu de infanteriști marini, soția mea Eleonora, socrul meu amiralul, viața de leu al Saharei, al nisipurilor nesfîrșite și al secetei. Ziua dădeam lupte cu un inamic feroce, se lupta cu tunuri de bronz, ultima descope-

rire a unui neamț de la Veneția, infanteriștii înaintau călări, înzăuați, eu comandam cohortele și învingeam întotdeauna, iar seara mă-ntorceam acasă, în căminul nostru mic dar fericit, izbutisem să ne cumpărăm o mobilă confortabilă, un covor oriental, două lămpi cu picior și, desigur, televizor, frigider, mașină de spălat rufe. Eram fericiți. Eleonora îmi pansa rănile, îmi servea mici tartine cu icre și pateu de ficat, vinuri din Spania apropiată și fructe exotice de toate felurile, îmi șoptea, pe cînd ne drăgosteam, că ea visează să avem trei copii și că s-a și decis ce nume să le pună: Heinric, Sophie și Artimon Caius Sextus, dezvoltînd subiectul acesta, care-mi făcea o imensă plăcere, pînă-n zori. Nu pot să uit observația ei, de soție de infanterist marin trecut prin mari cavalcade, că nici nu se gîndește să nu utilizeze, în cazul cînd vom avea și alți copii, procedeul pragmaticilor noștri strămoși comuni, romanii, care dădeau progeniturilor nume derivate din numerale ordinale, lucru pe care îl supunea atenției mele și-mi mulțumea, de dimineață cînd trebuia să mă întorc în bătălii, pentru atenție și înțelegere. Plecam voios într-un jeep nărăvaș, abia la unitate schimbam vehicolul: victoria trebuia dobîndită călare, cu sulița și spada, n-am reținut dacă echipele de filmare înregistrau pe peliculă măreția evenimentelor sau studiourile se mulțumeau cu subiecte artificiale, scoase de prin cărți și reviste.

(Știu că Felix nu se-nțelegea deloc cu taică-su, fost colonel de jandarmi, acum în glorioasă retragere la mica lui gospodărie de la Vințu-de-Jos, care se distinsese în noua lui profesiune prin producții de dovleci uriași, expuși pe la concursurile raionale, și ouă de rață, mereu mai rare, deși gustoase, pe piețelor orășelelor Sebeș, Alba Iulia și Giurgiu. Bătrînul era neînduplecat, nici să audă de părăsirea facultății, despre care fiul îi scrisese de două ori, apoi în fiecare vacanță, pe-atunci se dădeau vacanțe dese, din lipsă de combustibil și chimicale facultățile își închideau pe neașteptate porțile, nu-și găsea locul în familia compusă doar din colonel și omul de curte, Septimiu, om la toate și, cu biberonul doică [fiindcă maică-sa, coana Marie-Joséphine, murise la nașterea lui], apoi guvernantă, profesor de germană și confident de încredere al micuțului crescînd într-un an cît alții în zece, foarte bun la învățătură, mare poznaș în jocurile cu colegii, precoce în multe privințe, incurabil fantezist. Neînțelegerile porniseră de mult, nu-și mai amintea pricina, ba și-o amintea perfect cu toate că era nelămurită: el, Felix, fusese asasinul mamei lui ! reieșea limpede din felul în care îl privea colonelul și cînd pleca la cimitir, duminica dimineața, și cînd se-ntorcea de-acolo,

băut criță, seara, adus în șareta cu un cal normand, mîndria fermei, căci așa îi plăcea domnului Benone Iacob să-și numească pămîntul, casa cu pridvor muscelean [de-acolo se trăgea], curtea largă cu coteţe pentru păsări, cu un mic heleșteu acoperit de stolurile raţelor prospere, neînțelegerile ascundeau o ură constantă care, pe măsură ce băiatul creştea, se transformase în ură ambiţioasă, se pare că tatăl vedea o cale de mîntuire a sufletului fiului său în studiul medicinei sau al farmaciei, în apostolatul spițeresc, în care să afle remedii ale accidentelor la naștere.)

... Tata îmi trimitea prin Septimiu, săptămînal, pachete cu alimente proaspete, printre care cantităţi apreciabile de ouă de raţă, mă-nțelesesem cu bucătăreasa căminului să le prepar în bucătăria ei din subsol, învăţasem să bat și cozonaci, uimisem lumea cu salata de ouă, cu maionezele, dar înţelegerea s-a stricat cînd soţul bucătăresei făcînd intoxicaţie şi, neţinînd seama de faptul că mă aflam abia în primul an, pretinsese să-i prepar antidotul, habar n-aveam de-așa ceva. De la farmacist lumea pretinde foarte mult, el trebuie să se pricească nu numai la prepararea cremelor, poţiunilor, decocturilor și supozitoarelor, de la el se-aşteaptă să fie și un bun medic, bun confesor, bun conferenţiar prin cămine culturale și excelent propagator al noului în problemele delicate ale vieţii internaţionale, tulburi după război ca o soluție cu substanţe în suspensie. În noua viață întemeiată în casa prietenului de la teologie, mă puteam lipsi de alimentele tatei, mă descurcam cu ce avea acela prin casă, avea, slavă Domnului, provizii substanţiale, ai lui trimiteau pachete și mai și, familia lucra într-o federală, furau pe rupte, produsele erau finisate de fabrici (de pildă marmelada), solicitau mai puţine pregătiri, se consumau îndată după deschiderea cutiilor, pericolul de intoxicație scăzînd corespunzător. Răgazul pentru somn și vise sporise apreciabil.

Mă numise nu ştiu cine ambasador itinerant, nu reieșea pentru ce cauză urma să-mi folosesc talentele, ştiam că trebuie să fac totul ca lumea încă iritată de război să revină la sentimente paşnice, să se-nţeleagă, să lase puşca, tancul şi tunurile cu tragere rapidă în favoarea discuţiilor la mese rotunde, la mese de mari şi luxoase restaurante, în fața televiziunii întotdeauna. Locuiam într-un pitoresc cartier rezidenţial de pe malul de vest al lacului Geneva, ocupam împreună cu Melania și copiii două apartamente cu terasă spre lac, pe ușa biroului meu, niciodată închisă, se-afla o firmă cu emblema ţării de unde veneam, prea bine nu ştiu nici azi dacă era Argentina sau Madagascarul, tot timpul cît mă aflam acasă

acea ușă se deschidea ca să lase să intre delegații din toate părțile globului, cu șefii de guverne și chiar suveranii țărilor interesate să mă consulte, să mă solicite, să mă invite la mese și conferințe, Melania nu mai pridìdea cu cafelele, cu ștersul parchetului, unii veneau din Țările-de-Jos, de pe meleaguri mlăștinoase, nu-nvățaseră în cei șapte ani de-acasă — reprezentantul francez număra șapte secole, așa e la ei ! — să-și șteargă, pe preșul așezat la intrare, picioarele încălțate cu pantofi de lac, picioarele cățeilor care-i însoțeau (pentru că în occident nu e diplomat serios cel care face vizite singur), murdăria acestor patrupezi și apa scursă sub cuier de pe umbrelă, de la căței. Cît a trebuit să umble prin lume amiralul, socrul meu, pînă să ne găsească în acest colț neînsemnat de țară, ce bucurie a fost pe el să ne revadă și să-și legene pe genunchi cei trei nepoți — Frederic, Mahatma și Clopoțel —, care acum umblau pe la înalte facultăți, Oxford, Cambridge, Heidelberg !

Datoriile mele erau mai importante decît aceste scene de familie, așa că o lăsam pe Melania să-i țină tatălui socru companie, să șteargă în continuare murdăriile vizitelor, să-și ia inima în dinți și să-ndrăznească să le spună deschis ălora că nu sînt acasă, că pot să revină după două săptămîni, deocamdată oficiul meu e-nchis, sînt plecat fără urmă în Africa, concediu legal de odihnă, misiune neoficială sau alt motiv, ținînd în ochii lumii mai abitir decît anunțul închis pentru inventar.

Frumoasa, sensibila și mereu tînăra mea soție se-nclina adînc în fața răspunderilor mele, îmi prepara ceva de-ale gurii, mă conducea în limuzina cu șofer pînă la aeroport și despărțirea noastră era de-o tandrețe ce depășea orice închipuire: ne îmbrățișam îndelung, ne sărutam ca-n prima zi, în taverna din acel aeroport necunoscut, îmi strecura în buzunar hîrtioara pe care notase cu scrisul ei fin ce să-i aduc din țările pe unde urma să călătoresc, de obicei în modestia ei trecea doar unu două articole pentru uzul personal, lista cuprindea obiecte necesare întregii familii: cuțit de schimb la mașina de tocat, furculițe și cuțitașe din plastic, branțuri, agățătoare de vase pentru bucătărie, pantaloni de doc și jachete pentru copii, rolfilme, bujii, soluții de scos pete și de spălat geamurile . . . De cum decola avionul, îi trimeteam pilotului, prin stewardesă, cartea mea de vizită, acela se și înființa la fotoliul meu, îi comandam pe moment altă rută decît cea trecută în program, pilotul îmi spunea că va avea discuții cu pasagerii, ce să facă ei în Norvegia cînd s-au îmbarcat pentru Roma?, eu mai scoteam o carte de vizită, indicînd calitatea în care zburam, nici nu se-ntorcea

în cabină aviatorul că avionul şi făcea stînga-mprejur, se-nscria pe ruta cerută de mine, pasagerii tăceau mîlc înaintea motivelor expuse prin difuzor, îmi zîmbeau sau mă salutau afectuos la cei zece mii de metri altitudine deasupra Germaniei. La Oslo, rezolvam treburile cît se poate de repede, mă înfundam într-un cinema cu filme prohibite, semnam cîteva declaraţii, tăiam panglica unei expoziţii de ciorapi şi a uneia de pictură non-figurativă, îmi burduşeam valizele cu amintiri, iar spre seară, condus de însăşi maiestatea-sa regele ţării, decolam spre Mexic. În Mexic eram cunoscut încă de cînd, licean, frecventam liceul din Dej, aşa că nici nu-mi despachetam bine geamantanele, că numeroasele societăţi de binefacere locale mă şi vizitau, solicitîndu-mi sprijinul, care consta, de regulă, din conferinţe pe teme libere, dizertaţii şi recepţii. Rezolvam pe loc numeroasele diferende dintre Mexic şi Paraguay, conferenţiam în germana lui Heine despre frumuseţile ţării aceleia (mexicanii mor după limba germană, unde verbul, cuvîntul acţiunii, se iveşte foarte tîrziu; pînă se precizează ce trebuie să facă omul, treaba au făcut-o alţii), despre diverse alifii pentru suferinzi şi bătrîni, alergam la poştă să pun ilustrate pentru ai mei, inclusiv tata, bătrînului îi scriam ceva mai înţepat, făcîndu-i reproşuri pentru monocultura mea, creaţie exclusivă a lui, îi enumeram felurile de medicamente pe care ştiinţa modernă le pune la dispoziţia bolnavilor, mai ales terapeutica intensivă a reumatismului, ca să-i dau indirect peste nas, lui, care îşi ungea genunchiul bolnav cu lichid de frînă, procurat contra ouă de la şoferii I.R.T.A. !, mă confruntam într-un *tête-à-tête* de pomină, într-un local folcloric, cu vechea mea prietenă Rosita Quintana, mare cîntăreaţă, tachinînd-o cavalereşte că nu mai apare în filme probabil pentru că s-a cam îngrăşat, mă vedeam cu cîţiva guvernatori şi le spuneam sincer, diplomatic, cum văd eu lucrurile, apoi mă duceam la culcare.

În privinţa viselor în clima caldă şi excesiv de umedă a golfului mexican, ce să-ţi spun, prietene? Ele sînt acolo cu totul altfel decît pe meridianele noastre ! Visam colorat, triburi de prin Asia, obiceiuri de prin Alaska, asistam la o cruciadă, urmăream ca la televizor o reconstituire a migraţiei popoarelor, apoi scene de desfrîu, urmăriri de bandiţi, spargeri de bănci şi de trenuri trezoriere britanice, scufundarea crucişătorului *Graf von Spee*, căderea Bastiliei. Cel mai tulburător dintre vise rămîne însă vizita într-un mare abator din Chicago, unde victimele nu erau vitele şi porcii, cum din eroare se spunea la şcoală, ci cîrdurile de raţe grase, de provenienţă cunoscută, pentru că am văzut cu ochii mei atîrnînd de picioarele bietelor

păsări eticheta exportatoare a tatălui meu... Ferma bătrînului prospera, în timp ce eu îmi toceam pingelele pe unde și-a-nțărcat dracul copiii...

(Monocultura la care Felix se referea într-unele din ilustratele trimise tatălui făcea aluzie la antipatia fostului colonel de jandarmi pentru cărți, între coperțile cărora el îl vedea ascuns pe însuși diavolul, cu care nu voia să aibă nicicînd de-a face, băiatul nu pomenise în casă decît un manual de organizare a jandarmeriei regale, carte interesantă dar prea subțire, prost tipărită și ajunsă, după lecturile repetate [o citise și bunul Septimiu, la ordin, tatăl lui Felix îl seminarizase], în cea mai jalnică stare de ferfenițire. O grea suferință pentru tînărul însetat de cunoștințe, care, cu riscul de-a fi bătut cu biciul de neghiobul său tată, împrumuta de pe unde putea romane de aventuri și de călătorii, cărți de bucate, almanahuri *Universul* din ultimele decenii, compendii de umor și cuvinte încrucișate. Setea de lectură, din cauza interdicțiilor, sporise pînă la a deveni bolnăvicioasă, Felix visa adesea că i se-ncredințează cheile unor biblioteci [liceul din Dej avea una minunată], că se-ngroapă în cărți și chiar că-și dă sufletul pe paginile lor.

Dar asta e o treabă care îl privește exclusiv, nu înțeleg cu ce mă fac eu vinovat să-i ascult povestirea asta, mai cu seamă că, nu știu dacă am mai spus-o, cele mai multe dintre visele lui le-am auzit povestite de cel puțin două ori, timpul trecea și ne consumasem în relatări peltea, nu vedeam înainte decît o mașină de zdrăngănit cuvinte, iar înapoia măștii de bunăvoință pe care i-o înfățișam povestitorului, marea întinsă și placidă a unei grozave plictiseli.)

... Văd că te pasionează întîmplările vieții mele, a continuat Felix Iacob, pe care colegii îl numeau adesea, venindu-le mai ușor, Iacobescu, așa că am să trec la formidabila eroare benignă a destinului meu. În anul doi de facultate, chiar la început, am luat hotărîrea eroică de-a părăsi, cu toate riscurile, tîmpita viață de student. Mă-napoiasem la cămin după o vacanță petrecută între rațe, pe domeniul părintesc, monotonă cu-atît mai mult cu cît tata mă trezea dimineața odată cu găinile, răpindu-mi posibilitatea de-a visa ca înainte, pentru că trebuie să știi, visele frumoase abia spre dimineață ne vizitează, citește în acest sens interesantele studii ale profesorului Popoviciu... La facultate nimic interesant, în cămin frig și aceleași bancuri proaste ale colegilor... Mi-am făcut un plan de evadare, am spart dulapul pedagogului Ungureanu, printre altele ca să-l pedepsesc, am furat de-acolo o haină militară și niște

cizme, m-am îmbrăcat în sala pustie de laborator, cu ieșire dublă, și-am fugit, înarmat doar cu o bocceluță, spre Argentina, spre Mozambic și porturile sudice, via Sebeș.

Mă apropiam ca un bolid de Sebeș, cînd la o barieră, blestemată și pînă la urmă binecuvîntată fie acea barieră!, o patrulă mă opri și-mi ceru actele. Actele mele erau în regulă, minus cele de studii, care de fapt nici nu mă interesau, fiindcă nu le vedeam utilitatea în noua, formidabila mea viață pe oceane și continente, dar sublocotenentul, un băiat de vîrsta mea, dar foarte al dracului, nu și nu că să mă aresteze, să mergem la comenduirea pieții, la șeful lui, că ceva în neregulă îl neliniștește și nu are de gînd să-mi dea drumul:

— Actele mătălică nu-s în regulă, vreau să zic că . . .

— Sînt bune, dom'sublocotenent, spuneam eu aproape jeluindu-mă, citindu-i ca unui analfabet fiecare rubrică, acolo în fața barierei lăsate. (Asta ar fi fost culmea, să fi scăpat de mizeriile vieții de student și de cumplita autoritate paternă, și să mă împotmolesc într-o chestie absolut neînsemnată !) Vedeți și dumneavoastră . . .

— De unde pînă unde aceste efecte militare? întreba cu o voce metalică ofițerul.

— Împrumutate, domnule ! spuneam eu pălind, studiindu-mi discret îmbrăcămintea.

— Ei și? Efectele sînt nereglementare, vestonul aparține vechii uniforme a honvezilor, cizmele poartă marca nemțească . . . Ce, ai dezbrăcat vreun mort căzut în Someș? Și cînd vorbești cu mine, individule, îți ordon să iei poziția de drepți. Că n-ai luptat cu mine la Mărășești ! . . .

— Eram în liceu . . ., m-am scuzat eu. Pe vremea aceea . . .

— Ei bine, patru ani mai mult sau mai puțin nu-ți dau dreptul să fii obraznic. Hai la comenduire ! Înainte, marș !

Nu m-am mișcat. Ba, amenințat de cine știe ce încurcături pe care mi le pregătea ofițerul, am devenit obraznic cu-adevărat:

— Ascultă, șefule ! i-am spus în limbajul nostru de studenți bășcălioși și m-am înfipt în pieptul lui, privindu-l de foarte aproape. Ești turc? Nu vezi că vestimentația mea e încropită? Cămașă de zefir pe puncte, pantaloni de doc, vai de culoarea lor, apoi aceste mizerii cumpărate pe-un pol de la un bătrîn veteran. Ce importanță are de unde și cum le-a cumpărat moșul? Dă-mi drumul și bună ziua . . .

Încăpățînatul de sublocotenent îmi reținea actele între degetele lui îngălbenite de tutun prost, că altfel aș fi luat-o la goană, pe dinaintea trenului care, apropiindu-se, făcea pămîntul să se cutremure. Eram sigur că n-ar fi tras după mine doar pentru o asemenea fugă, numai dacă nu era nebun.

În timp ce ne tocmeam, lîngă noi a oprit o elegantă trăsură lustruită, pe canapeaua căreia stătea tolănit un general, flancat de doi băiețași în haine de marinari, îngrijit pieptănați, numai ochi și mirare.

— Ce se-ntîmplă aici, domnule sublocotenent? a întrebat generalul, după ce patrula i-a dat cuvenitul onor.

— Permiteți-mi să raportez: acest individ poartă uniforma inamicului. Permiteți-mi să raportez că am ordin special să... E suspect.

— Băiatul e străin? l-a întrebat generalul.

— De-ai noștri, student la farmacie... Asta nu-l împiedică...

— Atunci se schimbă lucrurile! a făcut cel din trăsură. Și adresîndu-mi-se: Cum te cheamă, tinere? Încotro mergeai? Ia vino mai aproape!

M-am apropiat de elegantul vehicul, m-am descoperit (abia acum observam că pe cap purtasem o capelă veche, militară și ea, Dumnezeu știe cărei armate îi aparținuse), am luat poziția de drepți, foarte aproximativă, și, pe nerăsuflate, i-am spus generalului cum, părăsind facultatea, unde tata nu mă mai putea ține, m-am decis să merg la Constanța și să mă angajez marinar, să-mi aflu și eu un rost în viață.

— Păi dacă ai de gînd să te faci marinar, a spus generalul, n-ai decît să te-mbarci pe vasul nostru, că și noi navigăm, după cum vezi...

Și arătă spre cei doi băieți, mîndri de hainele lor marinărești.

Lucrurile s-au aranjat cît se poate de repede, patrula s-a mulțumit să reînnoiască onorul la general, eu m-am urcat pe capra trăsurii, lîngă vizitiu, sublocotenentul s-a umilit să-mi înmîneze personal actele și să mă salute cu două degete și cu un zîmbet tîmp. L-aș fi scuipat pe cozoroc pentru spaima pe care mi-o produsese. Armăsarii s-au smucit eroic în hățuri. Intram în Sebeș.

— Mi-ai spus tot adevărul? m-a întrebat într-un timp generalul.

— Chiar tot, nu! m-am întors eu și i-am zîmbit. Nu v-am spus că am luat această hotărîre importantă împotriva voinței tatălui meu.

— Cine e tatăl dumitale, cu ce se ocupă?

I-am povestit, cum îți povestesc eu acum, aproape toată viața mea, i-am vorbit despre visele care nu-mi mai dau pace cu chemările lor, despre nepotrivirea dintre năzuințele mele și viața mizerabilă ce mi se impusese. Farmacist n-aveam de gînd să mă fac niciodată, tata mă ura, în realitate eram singur pe lume și toate pînă acum îmi fuseseră ostile...

— Acasă nu mă-ntorc nici mort, vă rog să mă credeți!

La această mărturisire, desfășurată pe cînd dădeam ocol pieței, am devenit patetic, lacrimile mi-au venit în ochi, astfel că generalul, impresionat de cuvintele mele, a găsit potrivit să mă încurajeze:

— Sînt cît se poate de bucuros să întîlnesc un tînăr care știe ce vrea... Căci noile generații... În fine, trec la o chestiune mai delicată, pentru că se-apropie timpul să ne despărțim, noi ne încheiem plimbarea, și-n zece minute sîntem acasă: ce bani ai în buzunare?

— Sincer să fiu, domnule general, n-am un sfanț. Dar nădăjduiesc că voi găsi ceva de lucru în oraș ca să-mi pot procura un bilet de tren...

— Aaaa..., se schimbă lucrurile! a exclamat noul meu prieten, asta nu-mi mai place. Pleci la capătul lumii și n-ai un franc! Doar cu acea boccea în care sînt sigur că ai cărți...

— Exact. Sînt cărțile mele preferate, de care nu mă despart, *Gulliver* și *Iluminările* lui Rimbaud...

— Pe dracu! a exclamat generalul, de parcă i-aș fi declarat că ascund în traistă o bombă. Îți place literatura! Cunoști, desigur, o limbă străină...

— Franceza bine și puțină germană. Literatura e pentru mine precum trăsura dumneavoastră...

— Hm! a făcut noul meu prieten. Nu-i rău ce spui. Scrii cumva?

— Nici scrisori. Vă spusei: pasiunea mea sînt călătoriile.

Ajunsesem înaintea unei porți de fier, în spatele căreia se ascundea o grădină bine îngrijită, doi copaci uriași își revărsau frunzișul pe zidul ce împrejmuia domeniul, în capătul unei alei pietruite se zărea o casă de toată frumusețea. Copiii s-au grăbit să coboare, vizitiul le-a întins brațele.

— Îți propun să intri cu noi, să iei o cafea și să vedem ce pot face pentru dumneata...

Cuvintele acestea din urmă mi-au plăcut, se-nțelegea din ele că pot spera într-un mic ajutor bănesc. L-am sprijinit să coboare, atunci mi-am dat seama că bărbatul acela binevoitor, cu zîmbetul mereu pe buze, este destul de bătrîn și probabil suferind, pentru

că mișcările îi erau greoaie, pașii șovăitori și, cu toate că îl țineam de brațul stîng, de dreptul ocupîndu-se vizitiul, sta gata să se prăbușească.

— Copiii sînt nepoții dumneavoastră? am întrebat eu, mai bine nu deschideam gura.

— Sînt propriii mei copii. Nu mă supăr, nu ești primul... Asta mi-a fost soarta: să am copii la bătrînețe... M-am căsătorit tîrziu, după ce am făcut două războaie, vreau să zic două fronturi... Hai, intră!

O fată ne-a deschis ușa, în cîteva minute m-am înfundat într-un fotoliu moale dintr-un mic, dar elegant birou, generalul s-a retras să se schimbe, fata a adus cafeaua promisă, pe care m-am grăbit s-o beau. De cum m-am așezat, m-a cuprins o moleșeală dulce și un gust de bine și confort și viața mi s-a părut, cum nu mi se mai păruse de mult, un vis minunat.

În Constanța nu se putea pătrunde decît cu autorizație specială, trenul era oprit înainte de-a ajunge în gară de patrule în haine cenușii, care cereau actele tuturor călătorilor și efectuau un control riguros al vagoanelor. De bună seamă n-aveam acea autorizație, generalul uitase această condiție, că mi-ar fi procurat-o, așa că am fost debarcat în plin cîmp și condus într-o baracă de lemn, bătută în noaptea friguroasă de toate vînturile. Un ofițer, îmbrăcat într-un veston ponosit, cu niște nădragi de marinar ce semănau cu cei ai unei pijamale, m-a îmbrîncit într-un fel de boxă, mi-a cîrpit din senin o palmă și a strigat la mine că sînt spion. I-am întins sub nas actele, ca să vadă că sînt un simplu student cinstit, el mi-a smuls hîrtiile și, dintr-o mișcare, mi le-a rupt în bucăți, bucăți pe care mi le-a azvîrlit în față. Gestul era prea din cale-afară de m-a înfuriat, ochii mi s-au împăienjenit... M-am repezit la nemernic, i-am țintit marinărește mutra imbecilă și l-am lovit cu pumnul în falcă, așa cum văzusem prin filme. Individul s-a prăbușit pe podea. Am dat să ies, dar în spatele ușii se aflau mai mulți soldați care, fără nici o vorbă, m-au legat buștean, m-au tîrît într-o curte interioară (baraca se dovedea o cazarmă), m-au sprijinit de-un zid și, curînd, am auzit țăcănitul metalic al puștilor pregătindu-se să mă execute. Aventura sfîrșea într-un chip lamentabil, nu aveam nici puterea să strig, să plîng, să mă zbat. Mă părăsise orice speranță, cînd în acea blestemată curte intră, însoțit de o escortă strălucită, socrul meu amiralul, care ordonă soldaților să mă dezlege neîntîrziat, după care, întinzîndu-mi cu mîna lui o ceașcă cu cafea, îmi spuse:

— Așa se-ntîmplă cînd nu apelezi la serviciile mele ... Ai rămas tot copilul pe care îl știam. Hai, trezește-te din spaimă, că nu ți-a fost ușor ... Melinée te-așteaptă într-un restaurant al portului!

Era adevărat. Ce bucurie s-o revăd, să o strîng în brațe, să mă bucur de tinerețea și frumusețea ei senină, de orientală desăvîrșită!

— Mi-ai lipsit, dragule, mi-a mărturisit cu o voce de cristal minunata mea soție ... Vino să dansăm! Localul, transformat de nemți în vulgară cafenea tiroleză, n-avea decît un pian, la care tropăiau pe rînd ofițerii nemți. Tata a angajat pentru această reîntîlnire big-bandul lui Dinu Șerbănescu, i-a izgonit pe nemți și a invitat aici toată lumea bună a Constanței. Știi, ăsta e un fel de-a vorbi ca să nu ne-audă inamicul, în realitate nu ne aflăm în Constanța, ci la Tunis, dar asta rămîne între noi ... Dansezi sau nu? Tocmai se cîntă acel tango argentinian care ție îți plăcea atît ...

Nu puteam să refuz o asemenea invitație (oh, și cu ce voce insinuantă o făcuse!), așa că am trecut peste faptul că eram îmbrăcat cu hainele acelea mizerabile, de spion hăituit. Dar nici n-am înaintat cîțiva pași spre ring, și amiralul s-a înapoiat din cercul de prieteni unde întîrziase, desfigurat:

— S-a sunat alarma! N-ați auzit sirenele, îndrăgostiților? Nemții au anunțat că vor face praf orașul ... Mignon, Felix, nu zăboviți, ieșirea e pe-acolo. Hai, grăbiți-vă spre adăpost!

Îndată s-a pornit să toarne peste noi o ploaie de foc și oțel. Am văzut candelabrul restaurantului prăbușindu-se în țăndări, pe Mignon fugind spre ușă, o flacără ca un șarpe cuprinzîndu-mi hainele, orhestranții ieșind ca demenți printr-o fereastră ...

— Să te prezint soției mele ... Generalul îmi zîmbi prietenos, îmi ceru să-l ajut să trecem în sufragerie, sării din fotoliul unde adormisem și-i oferii brațul. Clementina pleacă la tenis, a ținut să-mi explice bătrînul, azi joacă pentru calificarea în lotul școlii teologice (sau poate că n-am înțeles eu bine). Și ea insistă să rămîi ... Rămîi cîteva zile, domnule Felix! ...

Nu fusese nici o clipă vorba să rămîn, urma doar să mă umilesc și să primesc un foarte modest ajutor bănesc, asta înțelesesem bine. Sufrageria era o încăpere mare, generoasă, tapisată pe trei pereți de-o bibliotecă uriașă, cum nu-mi putusem imagina nici în visele mele. O masă grea de stejar, nu de cel mai ales bun-gust, se-afla în mijloc, înconjurată de scaune cu rezemători înalte, căptușite cu piele. O atmosferă calmă, plăcută domnea în acea încăpere gîndită mai curînd ca un cabinet de studii decît ca o sufragerie, deși un bufet așezat spre fereastră nu lăsa să se-nfiripe nici o confuzie.

Doamna Clementina a coborît nişte scări ce se bănuiau în spatele glasvandului de pe cea de-a patra latură a sălii, mi-a întins o mînă caldă şi moale, m-a invitat să şed. Cît am vorbit toţi trei, în jurul mesei, nu mi-am putut lua ochii de la acea tînără şi frumoasă femeie, deşi aş fi vrut, din respect pentru soţul ei, să n-o privesc ca un bărbat. Dar prea semăna cu iubita (şi soţia) mea din atîtea, şi-atîtea vise: înaltă, suplă ca o trestie, cu părul negru şi ochi verzi, tenul de-o albeaţă strălucitoare, gesturile aci energice şi incitante, aci leneşe şi prudente, de pisică, iar cînd pentru trei minute mi-a prezentat pe copii, pe Remus şi Romulus, coapsa şi picioarele ei mi-au dat de-a dreptul ameţeli, am şi uitat să le-ntind copiilor mîna, să le spun o vorbă roză, a doua gafă pe care o făptuiam, dar mai puţin gravă decît prima, pentru că se-nţelegea că făcusem cunoştinţă deja pe drum, în trăsură ...

— Eu şi soţul meu, mi s-a adresat frumoasa doamnă general, ne-am sfătuit să vă oferim prieteneşte găzduire pentru cîteva zile ... Ştiu, nu trebuie să-mi spuneţi, urmăriţi să vă realizaţi un vis ... Dar nu puteţi păşi într-o aventură ca aceasta fără unele pregătiri ... (Se vedea că e stînjenită să numească sărăcia mea evidentă.) Mă voi ocupa personal de ceva potrivit ... Mă gîndesc la îmbrăcăminte şi la unele merinde pentru drum ...

— Vă mulţumesc ... E drept că am plecat cam ... Nu ştie niciodată omul cînd ... Dacă treceam pe-acasă ..., m-am bîlbîit eu, uluit de felul delicat în care îmi vorbea, de melodia glasului ei.

— Atunci nu-mi rămîne decît să vă urez bun venit, iar dumneavoastră să-mi întoarceţi urarea cu un *bonne chance*, pentru că mă aşteaptă o luptă grea ...

A plecat cît se poate de repede, aş fi vrut să o ajut să urce în trăsură, să-i fac urarea cuvenită, dar eram mai împiedicat decît bietul general ... Nu-mi amintesc dacă am bîiguit vreun cuvînt ...

(Lucrurile sînt de pe-acum limpezi, mă puteam lipsi de restul povestirii lui Felix Iacob, înţelegeam bine unde începe şi sfîrşeşte acea deturnare a destinului, pe care o anunţase: generalul bătrîn, doamna lui tînără, legaţi printr-o căsătorie reuşită şi, desigur, printr-o mulţime de interese, ca să nu mai punem la socoteală gemenii adoraţi, se-nţeleseseră să rezolve în modul cel mai înţelept cu putinţă singura problemă critică a căsniciei lor, despre asemenea rezolvări cunoşteam destule din cărţi şi din povestirile tatălui meu, care, ignorant în atîtea aspecte importante ale vieţii, era — ca orice jandarm — destul de experimentat în materie. Deci, tînărul

și deloc neînsemnatul [măcar dacă avem în vedere întinderea viselor lui] Felix Iacob se va-ndrăgosti de frumoasa generăleasă, va deveni, înrobindu-se farmecelor ei, profesorul sau îndrumătorul confundabililor gemeni, adevărat partener de conversații al marelui combatant de odinioară — generalul — și viața tînărului se va irosi într-un compromis pe cît de plăcut, pe-atîta de lamentabil.)

— Să facem din capul locului o convenție, și mă supăr foc dacă n-o accepți ! mi-a spus generalul, conducîndu-mă printr-un culoar spre camera în care voia să mă instaleze. Să ne spunem pe nume, nu-i nici o crimă că ignorăm diferența de vîrstă dintre noi, abia mă voi simți și eu mai tînăr . . . Îți spun Felix, spune-mi Dinu, așa cum mă strigă și nevastă-mea și copiii. Dacă puștilor le îngădui, cum să nu-mi facă plăcere să te-aud adresîndu-te astfel unuia care îți arată, după cum vezi, toată prietenia . . . Dinu vine de la Dionisie, numele meu întreg e general de brigadă Petrescu C. Dionisie, specialitatea transmisiuni. Dă-mi să-nțeleg că ai acceptat propunerea . . .

— *Parfaitement*, *mon général*, pardon: dragă Dinule !

Era un început bun, pentru că punînd înainte, din pură fantezie, acel *mon général*, găsisem spontan apelativul cel mai convenabil, de care am uzat și chiar abuzat pînă la plecarea mea dezastruoasă din casa în care am fost, ca niciodată altcînd, nefericit și fericit, rar alternîndu-l cu Dinu.

Mi s-a oferit o cameră destul de spațioasă, plină de lumină, mobilată cochet, lîngă care se afla o baie cum nu mai văzusem, avînd acces, printr-o ușă cu multă sticlă, la o terasă spre grădină. După baie, m-am îmbrăcat într-o pijama nou-nouță, călcată, spunea Dinu, chiar de mîna Clementinei, care e foarte pricepută în toate ale gospodăriei și nu lasă slugile să facă anumite treburi, considerate de ea importante. Am ieșit pe terasă, am admirat parcul pe care-l crezusem o simplă grădină, copacii înalți, rămuroși, rondurile cu flori, piscina, pitorescul pavilion în care, cum mi se spusese, se ascultă seara muzică și se bea uneori cafeaua . . . M-am culcat, am simțit cum mă inundă, ca o apă parfumată, bucuria simplă a curățeniei și lipsei de griji, și foarte repede am adormit. Lucrul extraordinar era că, dormind pînă a doua zi de dimineață (bunele mele gazde înțeleseseră că eram zdrobit și că nici de mîncat nu mai aveam chef), ei bine, prietene, în tot acest răstimp n-am mai visat nimic din ce în mod obișnuit visam, sau aproape nimic.

Debarcam într-un port sudic albastru-albastru. De pe transatlanticul care mă adusese, coboram pe-o punte demențial pavoazată, jos pe chei mă așteptau sute de copilași drăguți, rotofei, semănînd

cu Remus și Romulus, ca ei bucălați și vioi. Toți agitau stegulețe ale țării mele. Se cîntau cîntece vesele și se strigau urări cristaline de bun venit. Fetițe cu rochițe albe și roz îmi ofereau flori și-mi făceau ploaie de confetti, băiețași în pantalonași de catifea mă aclamau cu glasurile lor de îngeri. Păsărele mici zburau deasupra capetelor. Soarelui fierbinte cîțiva norișori drăgălași îi puneau perdeluțe de toată gingășia . . .

Eram emoționat, nu știam cum să răspund acestei primiri înduioșătoare, zîmbetelor și bucuriei sincere, cînd din mulțime a apărut un amiral de-o șchioapă, în *spielhosen* portocaliu, cu chipiu nostim și decorații, cu săbioară sclipitoare și un surîs delicios. L-am îmbrățișat, m-a întrebat cum am călătorit și dacă am avut dificultăți la trecerea tropicului și la vamă, după care, m-a invitat să urc într-o mașinuță roșie, decapotabilă, cu claxon și pedale, care, punîndu-se în mișcare, în timp ce trompeții dădeau onorul și gesturile de simpatie mă copleșeau, m-a condus printr-un orășel pitoresc, numai floare de cireș și parfum, într-un palat de cleștar. Am intrat într-un salonaș intim, cu lucrușoare cochete pe covorașe moi, de pluș. Acolo, am fost așezat la o măsuță pe care se aflau tot felul de bunătăți: bomboane, ciocolată, pahare cu limonadă, pomiere cu fructe exotice. Amiralul a rostit un mic discurs, după care s-a așezat lîngă mine, a desfăcut o portocală, mi-a dat două felioare din ea și mi-a spus că îndată vor sosi pisicuțele. Ceea ce, după numai un minut, s-a și adeverit: la un semn, au năvălit în salonaș pisicuțe de toate felurile, europene și siameze, pufoase și cu părul des și scurt, cu codițe frizate, înfoliate, parcă făcute la plăpumar, toate moi și mîngîioase, delicate și ușoare . . . Bucuria a electrizat întreaga încăpere. Undeva a început să cînte o muzică dulce de xilofoane, țambale și clavecine. Pisicuțele și-au lepădat fundițele de la gît și au început să danseze. Una, solista, mi-a oferit un pișcot. Amiralul a zîmbit lîngă mine cu înțeles, apoi mi-a șoptit că superba e fiica lui și că mi-o dă pe loc de soție. Am leșinat instantaneu. Am mai văzut baloane multicolore și mii de fluturași, ca un colț al paradisului, după care amiralul mi-a cerut să ne ridicăm și să mergem la poștă. Acolo — pretindea el — se oficiază căsătoriile. Mi-am luat pisicuța în brațe, fericit, și-am plecat.

(După descrierea făcută de Felix acelei splendide femei, parcă eu însumi mă îndrăgostisem de Clementina. De unde povestea, cam lungită pe măsură ce se-ncetiniseră pașii tînărului student spre Constanța, începuse să mă cam plictisească, acum ardeam de nerăbdare să știu ce a urmat și cum s-au înnodat firele neașteptatei

aventuri și bătăile inimii mele sporeau cu cît se apropia clipa revederii fascinantei generălese.)

Un ciocănit ușor în ușă m-a trezit a doua zi și, repetîndu-se cîteva minute mai tîrziu, am înțeles și cine bătuse:

— Sus, somnorosule! Pot să jur că ești lihnit de foame...

Îți închipui cum am auzit acele cuvinte ale zînei, eu, care mă trezeam întotdeauna în grohăiala morocănosului meu tată sau, la cămin, în strigătele și grosolăniile colegilor!

Micul dejun, primul în casa aceea căzută din rai, a fost... Dar iartă-mă, încep să amănunțesc amintirile, nădăjduind că astfel aș mai putea retrăi acele clipe în veci pierdute...

— Nu, nu, am sărit eu. Te rog, Felix, să-mi povestești totul... E-atît de interesant...

— Dar toate mesele din casa aceea au fost niște sărbători! a exclamat Felix. Gospodina, ajutată de-o bucătăreasă, se-ntrecea să ne servească cele mai gustoase bucate...

— Iartă-mă că te-ntrerup: cît timp ai rămas în casa generalului?

— Aproape un an de zile...

— Cred că și uitaseși pentru ce ai fugit de la facultate...

— Chiar așa... Îmi aminteam uneori, într-un moment de melancolie, cu toate că n-aveam timp să trăiesc asemenea stări, și rîdeam de unul singur de propria-mi sminteală... Oricum, continuă Felix, am s-o scurtez cît am să pot, sînt convins că ai să scrii istoria asta și, dacă tu nu te plictisești, să ne gîndim totuși și la cititor... Lui trebuie să-i oferim doar esențialul...

— Hai, nu mai cocheta cu cititorul meu, dă-i drumul înainte! Lasă-mi mie grija scurtărilor...

— Încă în ziua aceea, după micul dejun, bătrînul general mi-a prezentat biblioteca, pe care o zărisem ca o catedrală întinzîndu-și aripile pe toată întinderea sufrageriei, dar prelungindu-și-le și în alte încăperi. Nu mai văzusem decît la facultate atîtea cărți laolaltă. Asupra organizării ei, Dinu a insistat într-un mod cam pedant sau poate că a fost doar o părere a mea, fiindcă eu, nerecunoscătorul, nu mă gîndeam atunci decît la tulburătoarea Clementina, ai cărei pași îi tot auzeam apropiindu-se pe scară, dinspre culoar...

— Nu știu, dragule, dacă ești de părerea mea... O bibliotecă, mi-a explicat el, trebuie aranjată în așa chip încît să-ți ofere, în orice moment al zilei și-al nopților de studiu, o imagine limpede asupra frumuseții și bogăției geniului omenesc. Am preferat aranjamentul pe literaturi: aici, cum vezi, se află tezaurul Antichității,

cărțile vechi orientale, apoi cele ale Greciei nemuritoare, ale latinilor... Sper că îl cunoști pe Platon...

— Mărturisesc că numai din rezumate... În liceu...

— Nu se poate! a exclamat generalul. Și poți trăi așa?

N-am răspuns, supărat că-mi umblă cu chestii d-astea. (Mi s-a părut că vrea să mă umilească, nu era momentul, îmi apărea limpede că buna și spirituala Clementina gustase prea amar asemenea demonstrații de snobism și n-aveam poftă să-nghit și eu ceea ce ea...)

— Latinii sînt pasiunea mea, a continuat pedantul, și asta pentru că mă descurc în limba lor, în timp ce elina nu s-a prins deloc de mine, din cauza profesorului tîmpit... Mă mulțumesc cu bunele traduceri din *Belles lettres*... Oh, minunea minunilor! Uite un Catul, exemplarul ăsta are istoria lui sentimentală... Mă aflam odată la Timișoara, era imediat după război, bibliotecile grofilor, excelente biblioteci!, fuseseră devastate...

Clementina... Minunea minunilor, într-adevăr! Ochii ei verzi, adînci, cu subțiri irizări, și părul acela negru și ușor ondulat... Ce-o fi făcînd acum Clementina? Încercam să-i readuc ființa întreagă înaintea ochilor, să-i descifrez trăsăturile, să-i privesc... Dezastru: oricîte eforturi făceam ca să o revăd, chipul ei nu reușea să se alcătuiască așa cum promiteau umbrele, detaliile crezute certe, în realitate ireparabil evanescente... Ființa ei era în mine, îmi spuneam apăsîndu-mi cu palma inima, și totuși imposibil să o păstrez mai mult de-o clipă. Și generalul care mă tulbura cu spusele lui fără sens: vorbea de-un anticar bătrîn, urmărit de poliție pentru comerțul lui ilicit, dracu știe ce spunea...

— Apoi, continentul literaturilor romanice: între francezi și italieni, care ocupă acești pereți, se află literatura noastră, cea mai întinsă ca număr de volume... Abia alături, într-un spațiu pe care eu îl numesc al preferinței, italienii. Asta pentru că mama era născută la Cremona, fiică de zidar... De la ea cunosc limba lui Petrarca. Ai citit, sper, *Canțonierul* lui... Hei, Felix, unde îți umblă gîndurile?

Îmi arătase un interes ce nu putea fi confundat: mă privise de cîteva ori în ochi, cînd îmi întinsese prosopul și-mi ceruse să o scuz pentru că n-are niște papuci de casă, uite că așa ceva nu găsise necesar să cumpere pentru oaspeții lor... Fără îndoială că mă vedea un bărbat reușit, poate chiar fermecător, Clementina nu era o femeie care să nu aprecieze dintr-o ochire ce fel de animal sînt... Adevărul era că două dintre femeile pe care le iubisem

mă considerau un tip de tot interesul, vreau să zic ... Ce să zic despre Petrarca?

— L-am citit, desigur, eram încă în liceu cînd l-am citit! am strigat eu, dar teama că mă va întreba ceva despre poet m-a înghețat. Nu-mi mai aminteam nimic despre ...

— Vin apoi, pe rafturi compacte, literaturile anglo-saxone și cele așa-zis naționale ... Uite aici cît de masiv e sectorul rușilor ... E o literatură mare...

— Turgheniev, am aprobat eu.

— Acolo, la îndemînă, cărțile de referință, de istorie, geografie, atlasele, apoi dicționarele, manualele și ...

— Doamna Clementina are biblioteca ei? am întrebat, întrerupîndu-l.

— De ce-ar avea o bibliotecă a ei? m-a fulgerat generalul.

— Presupuneam. O femeie are alte lecturi, romanele sentimentale de pildă ...

— Nu vorbi prostii, băiete. Dacă vrei să știi, marea consumatoare de literatură din casa asta e ea. Ea știe bine latina, în care și-a luat și licența ... Romanele nu-i prea plac ... Deși n-aș putea afirma categoric că ...

În acest caz, aș fi preferat ca această lungă prezentare să mi-o fi făcut ea și nu generalul. Mi-o închipuiam mlădiindu-se în preajma mea, arătîndu-mi preferințele ei, luîndu-mă de mînă să-mi atragă luarea-aminte asupra unei rarități ... Simțeam că amețesc.

— Astea te vor interesa mai puțin, a spus generalul arătîndu-mi în verandă două mari biblioteci dulap, burdușite cu cărți cenușii, cărămizii, cele mai multe de o mărime ce se apropia de aceea a atlaselor și enciclopediilor. Astea sînt cărțile militare. O, nu face mutra unuia care înghite untură de pește ...

— Cer iertare, nu m-am strîmbat decît pentru că seamănă cu manualele mele de farmacologie ... Dealtfel, le cunosc ca pe-un cal breaz de la tata, căci și el are o grămadă ...

— Mă îndoiesc să le aibă ... Sînt alese cu cea mai mare grijă, unele cumpărate de la Paris ... Află de la mine, ca specialist, că sînt printre ele tratate de cel mai pasionant interes ... Istoria lumii se confundă cu istoria războaielor ... Luptele ...

Aerul războinic al Clementinei, pentru că orice femeie fulgerată de apropierea unui bărbat se-aprinde și se-nchide în sine ca-ntr-o cămașă de zale, se alarmează și presimte că sentimentul ce se ivește va trebui disputat ... Citisem ceva de acest fel într-o carte a unui profesor din Prundul Bîrgăului, despre care ulterior am aflat cu

bucurie că a devenit un mare scriitor, uite prietene, că nu-mi amintesc acum numele lui, dar nu de mult l-am recitit, chiar dacă taică-meu mi-a interzis să mă mai ocup cu literatura ... În vremea cînd ajunsesem eu însumi un scriitor de prima mînă, i-am și scris, rugîndu-l să ... Oh, dar nu vreau să anticipez ... Unde rămăsesem?

(Felix obosise, era evident, simțisem aceasta după faptul că amesteca în povestirea lui idei și impresii ulterioare, printre altele cele privind *Meteorologia lecturii*, minunatul eseu al prietenului meu Radu Petrescu, numele lui nu-i revenea acum în memorie; n-am vrut să-l ajut, fiindcă în acest fel, dilatînd paranteze, n-ar mai fi adus niciodată în scenă pe acea frumoasă, misterioasă Clementina, n-ar mai fi încheiat niciodată povestea lui, tot miezul evocării era acea persoană de care mă simțeam eu însumi îndrăgostit, ale cărei mișcări în relatare le așteptam cu dureroasă nerăbdare, fără să fi suferit de cea mai neînsemnată gelozie, cum ar fi fost firesc, deși la o anume turnantă a spuselor lui Felix m-am întrebat, ca să fiu sincer, ce găsise ea, superba, la acest destul de mediocru farmacist cu studiile neterminate din Vințu-de-Jos, chiar dacă pe atunci amicul meu se bucura de darurile tinereții ... Ocolea mereu ... Obosise.)

— Erai cu generalul în bibliotecă ... Îți prezenta literaturile ...

— Acolo, în alte rafturi, mai avea și colecții masive de reviste italiene și franțuzești, dintre cele mai importante, și pe mulți ani, apoi o discotecă ce-ți dădea amețeli. Am trecut în revistă toate sectoarele și domeniile, cărora atunci, preocupat unde e și ce face Clementina, nu le-am apreciat nici bogăția, nici rolul în viața mea ...

Excursia s-a încheiat cu o scurtă discuție alături, în salonul de care biblioteca era despărțită de-o ușă, sub trei tablouri ale lui Tonitza:

— Din păcate, viața mea de militar, răspunderile gradului m-au împiedicat de-a citi atît cît aș fi dorit ... O mare parte din cărți mi-a rămas necunoscută ... Aceasta și din cauză că, atunci cînd am găsit la vreun prieten o carte ce mi se părea interesantă, am preferat-o și, împrumutînd-o și citind-o, am amînat să-mi consum propria avere ... Acum vederea și atenția mi-au slăbit, răbdarea studiului a dispărut ... Sînt dezolat, dragă Felix, eu nu mai pot citi ... Soția mea ... (unde umblă femeia visurilor mele? strigam disperat în sinea mea, în timp ce generalul spunea ceva, dracu să-l ia de pisălog! ...) A sfîrșit prin a-mi face propunerea să-i alcătuiesc, în zilele în care voi rămîne la Sebeș, un inventar al acelei

bogății. E o treabă destul de obositoare, a continuat generalul, răsplătită însă de-o mulțime de satisfacții . . . Nu e rău să știi cîte ceva despre lumea pe care cărțile o ascund . . .

Și mi-a dat să înțeleg că răsplata va fi sporită și altfel, bănește.

— Cu cea mai mare plăcere, domnule general! am spus eu, apreciind rapid că o asemenea operațiune nu poate fi sfîrșită înainte de cîteva săptămîni. Nici nu puteam visa la o ședere atît de lungă . . .

— Îți repet că mă numesc Dinu și că așa doresc să mi te adresezi. Ce, vrei să-ți ordon să mă chemi astfel?

— Bine, *cher général*, Dinule . . . Mă voi strădui să-ți fac o treabă cît se poate de bună . . .

Mi-a dat instrucțiuni amănunțite, destul de plicticoase, cum să procedez, insistînd să nu cumva să nesocotesc criteriul cronologic din interiorul fiecărei literaturi, punîndu-mă la punct, atunci cînd îl văzusem pe Villon trăind după Corneille și mustrîndu-mă prietenește pentru neprecizia mea . . .

În mine conlocuiau în acea clipă, a angajamentului, două simțăminte la fel de puternice, deși antagonice: repulsia față de terfeloagele în praful cărora urma să-mi îngrop tinerețea, mai ales pornirile pentru aventură, și bucuria rămînerii, cu un fel de statut precizat, sub acoperișul ce adăpostea pe cea mai fermecătoare femeie a acestui (cu oceane cu tot) întins pămînt . . . Reținusem că delicatei generălese îi plac cărțile și nu mă îndoiam că, de-a lungul luptei mele cu ele, voi avea adesea asistența dacă nu chiar colaborarea ființei îndrăgite . . . Și, din nou îți spun, prietene, că nici una din acele cărți nu-mi făcea cu ochiul, de cărți îmi ardea mie? Așa cum vei vedea, lucrurile toate s-au răsturnat și s-au complicat . . . Incredibilă răsturnare!

(Felix Iacob e cel puțin idiot. Lasă că nu articulează ce se cade să fie spus, ca să înțelegem și eu și cititorul ce s-a-ntîmplat cu-adevărat, dar chiar întîrzie deliberat să aducă în față, la rampa povestirii lui, personajul care ne interesează pe amîndoi, care ne ține treaz interesul și se transformă, pe măsură ce el vorbește și eu ascult, într-o pasiune puternică pentru amîndoi. Și unde vrea să ajungă? Și de ce se-apropie cu-atîta prudență de ceea ce în chip necesar urmează să se arate aici: începutul dragostei lor, pericolele care îi pîndesc — nu generalul va provoca scandalul, despre înțelegerea unei anumite situații eram lămurit —, căderea fericirii fie prin consumare, fie prin amestecul lumii, în nenorocirea pe care, din nestăpînire, a anunțat-o?)

— Zilele gloriei mele se-apropiau . . ., a continuat Felix.

(În sfîrșit !)

— ... zile care mi-au luminat orbitor viața și m-au făcut să cunosc ce însemnează fericirea, puterea, triumful și-atîtea altele ...

M-am apucat de lucru chiar a doua zi, desfăcînd primul raft al bibliotecii, curățindu-l de praf și aruncîndu-mi, cam fără chef, ochii pe coperți și prin interiorul lor. Cărți bune, frumoase, unele în ediții elegante, despre ale căror autori știam cîte ceva, dar interesul meu era neînsemnat și, după strădania primei dimineți, m-am simțit obosit, iar însărcinarea mi-a apărut inutilă și absurdă, mai ales că, deși mă văzuse cocoțat pe scara pliantă, cu mînecile suflecate, harnic și preocupat, Clementina, care-mi adresase un amețitor bună dimineața, trecuse nepăsătoare la treburile ei, ieșise în oraș și se-napoiase fără să-mi aprecieze în nici un fel eroismul, iar cînd, după-masă, poposise cu băieții sub portalul catedralei mele în renovare, nu găsise altceva de spus decît să-mi atragă atenția că, dacă descopăr undeva, ascunse, două mape verzi cu însemnările ei despre Lucanus, să i le semnalez imediat, fiindcă intenționează să scrie într-o zi un studiu și să-l publice nu știu unde ... Drept cine mă lua, la urma urmei? Mă punea în rînd cu fata în casă, cu ordonanțele? Vorbele ei aveau ceva rece și batjocoritor, va să zică interesul ... M-am simțit umilit, îți spun sincer, iar seara, în pat, tot răsucind și-nvîrtind datele situației mele, m-am gîndit dacă n-ar fi fost mai înțelept să-l abordez pe Dinu, să-i spun că m-am răzgîndit și să plec neîntîrziat. Ori, să nu-i mai spun nimănui nimic, să-mi iau bocceluța și, îmbrăcîndu-mă cu hainele cu care venisem, să evadez și de-acolo, știam o fereastră care da în curte și-mi putea asigura fuga ...

Supărarea mi-a trecut a doua zi, cînd, lucrînd cu italienii, gentila Clementina a intrat în vîrful picioarelor și, apropiindu-se de mine, mi-a spus ca unui copil:

— Închide ochii și cască gura !

Am făcut ce mi-a cerut, și-atunci am simțit pe limbă un gust straniu, omorîtor de plăcut, însoțit de parfumul suav al cremei cu care își îngrijea ea mîinile.

— Îți dau orice îmi vei cere, dacă ghicești ..., a chicotit ea delicios.

În loc să caut să descopăr ce-mi vîrîse în gură, m-am grăbit să-mi imaginez ce să-i cer dacă ghicesc și am și simțit-o în brațele mele, strîngîndu-i nebun talia de regină, acoperindu-i brațele și umerii cu sărutări pătimașe, acoperindu-i respirația cu gura mea însetată, jurîndu-i iubire și plîngîndu-i în spuma părului despletit.

Dorința și fantezia m-au pierdut, pentru că n-am avut nici un răspuns la întrebarea ei.

— Tinere, m-a pedepsit ea, degeaba te chinuiești, sînt sigură că n-ai gustat niciodată asemenea fruct. Află că e avocado, un fruct exotic . . . Mi l-a adus de la Praga un prieten din București care ține enorm la mine . . . Așa-i că-i nemapomenit?

Am mestecat, tîmp, ceea ce semăna cu o pară stricată, sfîșiat de bucuria gestului ei și de noutatea că are la București un prieten în stare să-i facă asemenea surprize.

— E minunat! Vă mulțumesc.

— Hai, nu face mutrișoara asta, că la vîrsta ta . . ., mi-a spus și a chicotit din nou. Și-apoi, stimate domn, ce-i cu protocolul ăsta? Lui Dinu îi spui pe nume, mie mi te-adresezi cu doamnă . . . Îmi ești ca un frate, două zile au fost suficiente să ne-apropiem . . . Să nu-ți închipui că între noi stau prea mulți ani . . .

Știam asta. Ce însemnau zece ani diferență, pe care, dealtfel, nici nu-i arăta? Aș fi jurat că eu și Clementina ne născuserăm în același an și chiar în aceeași zi, poate de aceea mă și asemuise cu un frate, asemuire nu fără partea ei de neplăcere . . .

— Bine, Clementina, am îngăimat eu ca să-i fac pe plac . . . Și, am privit-o în ochi.

— Dacă ai ști ce bucuroasă sînt să te văd cu cărțile în mînă! La vîrsta noastră, studiul și strădania de-a atinge perfecțiunea sînt ocupații care . . .

— Dar cartea, literatura m-au pasionat de cînd eram copil, am mințit eu.

Mi-a cerut să-mi spăl mîinile, să-mi îngădui un răgaz și, așezați la o cafea, să ne cunoaștem mai de-aproape (întocmai așa s-a exprimat).

Fata din casă a adus cafelele, minunea vieții mele a turnat cu propria-i mînă cîte-un bun strop de rom în ceștile fine, străvezii, ne-am așternut îndată la taifas.

(Ultimul verb folosit de prietenul meu, pentru cel care știe să interpreteze psihanalitic vorbirea, indica apropierea de momentul care mă interesa; cine, ascultînd o poveste cu un tînăr aflat în preajma unei femei frumoase, nu așteaptă cu înfrigurare dezlegarea tuturor funiilor și clipele de înfocată patimă și infinită bucurie? Dar cititorul? El doar una știe: ca firele ușoare ale sentimentului să se toarcă, purtătorii lor să izbutească să-și dea bine seama că le au în mînă, toarse și chiar țesute, îndrăgostiții să-și numească [direct sau perifrastic] starea și dispoziția și, cu toate

datele problemei etalate, să purceadă a se îmbrățișa și-a se săruta pe săturate . . . Fără asemenea rezolvare, ce rost mai au atîtea împrejurări, unele potrivnice, atîtea vorbe învîrtite ca o suveică prin urzeala întinsă și pregătită? E vremea să acționezi, bătrîne, dă-i drumul, nu vezi că femeia, turnînd cafea, tocmai acest lucru îl așteaptă?

Mi-am dat drumul cam ca un licean, nu ignor că puțină „vulgăriță" s-a țesut în aceste cuvinte păstrate în capul meu, dar asta nu însemnează că nu eram deloc gelos de ce urma să se-ntîmple, nu ascund că inima îmi ardea în piept ca o torță . . .)

— Fericirea nu se află în cine știe ce colț îndepărtat de continent, a început Clementina. Îți respect visele, poate că le și înțeleg . . . Dar să cauți, mai ales în aceste vremuri vitrege, s-o obții la capătul pămîntului, mi se pare, nu te supăra, o nesăbuință . . .

— Îmi plac călătoriile, Clementina . . . Încă de pe cînd eram copil . . .

— Cui nu-i plac călătoriile? Dar a străbate mări și țări, cum vrei, e o treabă care cere multe și serioase pregătiri: trebuie să știi ce să vezi, nu poți pleca așa, la întîmplare. Or, pe cît pot să-mi dau seama, în afară de cunoștințe vagi de geografie și farmacie, nu ai un bagaj pe măsură . . .

— Crezi? M-a preocupat în școală istoria, am spus eu ca să nu-i replic jignit, pentru că, vorbind de bagaj, se referea desigur la bocceaua mea modestă și mă umilea. De unde ai scos-o că nu sînt pregătit? Deși am scăpat de mizerabilele alea de examene, mă supun bucuros unuia instituit de tine. Examinează-mă!

— Nu mai e nevoie, ai căzut pînă acum la cîteva. . .

Și, nelăsînd ca nedumerirea mea să se prelungească, mi-a reproșat că am trecut cîțiva autori, printre care pe Jean Jacques Rousseau, la raftul nemților . . .

— A trăit în Elveția! am protestat.

— Și Elveția nu-i țară nemțească! Sau numai nemțească! Hai, s-o lăsăm moartă!

— Ba să n-o lăsăm deloc. Ce altă lacună mi-ai mai găsit? La ce materie m-ai mai trîntit? Spune-mi, nu umbla cu mănuși . . .

— Dacă ții . . . Ai pus acel in-folio cu hărți cromolitografiate în sertarul cu material geografic. Ei bine, albumul e o operă de artă, necum o colecție de hărți. Țările desenate și colorate atît de frumos sînt pure fantezii . . .

Făcusem, într-adevăr, acea eroare, dar nu voiam nici în ruptul capului să mă las învins, și încă de-o femeie . . . Spre norocul

meu, mi-am amintit o istorie relatată de tata și, bravînd, i-am servit-o drept răspuns și plată. Dacă nu era convingătoare, în schimb se-nfățișa captivantă și avea darul să mă salveze:

— Aici te înșeli. O hartă fantezistă e, oricum ar lucra-o autorul ei, o lucrare de geografie și se încadrează la sertarul respectiv, acolo unde stau și alte hărți, în fond toate sînt întrucîtva opere de artă. Tata, cînd era în serviciul regelui, prin 36—37, a primit misiunea de-a face percheziție în casele celor bănuiți a fi spioni. Printre lucrurile confiscate se afla o mulțime de hărți ale României de-atunci, tipărite ca niște gravuri, pe o hîrtie fină și foarte rezistentă, pe suport textil, colorate amețitor, numele locurilor fiind scrise mare, iar acolo unde existau variante într-o altă limbă, cu acele variante în paranteză. Una dintre hîrtii, pe care mi-a și arătat-o (o păstra printre documentele lui de preț, printre brevetele de decorații) fusese găsită asupra unui austriac, în timp ce acela călătorea în trenul ce duce de la Cluj la Vatra Dornei, unde nefericitul spion căuta nici mai mult nici mai puțin decît . . . Ploieștiul. Pe hartă Ploieștiul era notat cam pe unde știm că se află Iașul; puțin mai jos, în apropierea Siretului, era înscris Bacăul! Luat de scurt, austriacul, care încă nu-și dădea seama de eroarea în care se găsește, a înfățișat itinerariul: urma să treacă (de la Cluj la Vatra Dornei!) prin Valea Jiului, să se lase pînă la Craiova, de-acolo să treacă prin Timișoara, notată pe harta aceea pe Olt, să lase pe mîna stîngă Deva, Călărașii, Buzăul, Slobozia. Ajuns la Ploiești, în inima Moldovei, urma să fotografieze instalațiile petrolifere, să recruteze agenți pentru interesele Puterilor Centrale, să transmită informații serviciului secret care îl angajase. La anumită dată, un avion de noapte trebuia să-l ia de la Satu Mare, figurînd pe harta aceea cam pe unde se găsesc în realitate Roșiorii-de-Vede, să-l readucă în Austria . . .

— Inventezi, prietene Felix! m-a întrerupt Clementina, neoprindu-se de-a face haz de geografia haotică prin care mă rătăcisem.

— Nu inventez nimic, totul e adevărat . . . Și nici tata n-avea obiceiul să fantazeze . . . Ce se întîmplase? Serviciul român de contraspionaj comandase unor pictori și gravori de prima mînă niște hărți cu totul aiurite, dar din punct de vedere al tipăriturii adevărate capodopere cartografice, și le pusese în vînzare la tarabele turistice din Viena și Salzburg, încredințat că spionajul austriac se va servi de ele . . . Tata s-a prins repede că tipul din tren, întrebînd cît mai are de mers pînă la Ploiești, era un spion! . . .

— Interesant, foarte interesant! a exclamat Clementina și a cerut fetei să mai aducă puțină cafea. Oricum, a continuat ea, după ce povestirea și-a sleit efectul, trebuie să știi, dragul meu, că numai oamenii slabi, neînstare să înfrunte viața bărbătește, își fac iluzii că își vor descoperi rostul vieții în Insula Paștelui sau în Antile...

Cu aceste cuvinte a încheiat. S-a ridicat grăbit, spunînd că trebuie să meargă la un notar public, bun cunoscător al clasicilor latini, să împrumute cîteva reviste de specialitate aduse de la Paris. În ușă, sfătuindu-mă să-i scot din bibliotecă opera lui Vergiliu și tot ce se găsește separat în legătură cu marele poet, mi-a aruncat o vorbă tulburătoare:

— Ești liber să procedezi cum crezi... În ce mă privește, eu aș fi fericită să rămîi un an-doi aici, să te consideri secretarul și colaboratorul meu (alege titulatura care îți convine), să-ți pui ordine în bagajul de cunoștințe de care vorbeam... Gîndește-te bine, la prînz aș dori să am un răspuns... Salve!

După propunerea generalului, acum venea frontal propunerea ei! Soarta îmi era pecetluită, dar pecetluită ușor, cît se poate de ademenitor, la acest popas de un an mă gîndisem și, poate mă repet, îmi surîdea. Aveam răgazul să-i cuceresc Clementinei inima și grațiile...

(Acest Felix Iacob, zis Iacobescu, devenea fastidios, începeam să cred că povestea lui nu are sfîrșit, lungile meandre începuseră să-mi strîngă, ca o funie, gîtul ce mi se uscase, comparația mea știu că nu e exactă, lucrurile așa păreau, astfel că am lăsat-o să-și facă treaba stilistică. Dar mă fierbea al dracului, în toate apele... Apele lui cît oceanul, care însă acum se resemnau a bălti pe loc, în acea vilă din strada Timotei Cipariu 8, din Sebeșul tinereții lui... Că făcea ocolișuri, la urma urmei mă interesa mai puțin, deși aveam treburile mele, urma să caut un avocat care să mă sfătuiască cum trebuie să procedez pentru lichidarea unei succesiuni, enervant era că bărbatul agreabil care se prezentase în casa generalului nu se hotăra să dea atacul, să-i mărturisească Clementinei iubirea lui și să procedeze așa cum viața ne îndeamnă, iar povestirile o cer...)

Ca să nu mai lungesc povestea, cu toate că, pe cuvîntul meu, aș lungi-o cît mai mult, fiindcă amintirile retrăite îmi fac bine, îmi evocă anii mei cei mai frumoși, am să-ți relatez de îndată cum i-am declarat Clementinei dragoste pătimașă...

Trecuseră cîteva săptămîni de la instalarea mea în Timotei Cipariu 8, terminasem de aranjat biblioteca, mă împrietenisem cu gemenii, cărora le ofeream ore de lectură din *Micul lord*, *Cuore* și *Prinț și cerșetor*, făceam dese partide de șah cu bătrînul, proaspătul meu prieten generalul, o însoțeam uneori pe Clementina în oraș, ajutînd-o la tîrguieli, după care ordonanța se-ntorcea acasă împovărată, cînd, într-o zi, aflîndu-ne doar eu cu ea în casă, am îndrăznit. Mă aflam pe scara bibliotecii, cu creștetul capului atingeam tavanul și ea, intrînd, în loc de bună dimineața, ironic:

— Gînditu-te-ai, domnule Felix, că la ora aceasta întinsul mărilor este străbătut de sute și mii de vase, sub toate pavilioanele țărilor lumii, iar noi, bietii, nu putem înainta nici cu un pas în *Georgicele* amicului Vergiliu? (În ajun începuserăm să scandăm și să traducem împreună, mă descurcasem foarte greu, mai exact mă făcusem de rușine.)

— Îl dau dracului de Vergiliu! am strigat de sus, cătrănit de-atîtea insuccese.

— Nu-ți dau voie să vorbești în casa mea în acești termeni barbari! a făcut ea, supărată. Te avertizez că . . .

Am coborît grabnic din plafon și, negăsind un singur cuvînt cu care să-i retez pofta de rîs (se pusese pe-un rîs diabolic), m-am repezit la Clementina, i-am prins umerii în palmele mele de fier și, cu gura, am căutat să o pedepsesc, să-i acopăr rezistența, s-o fac să înceteze.

— Hei, nebunule! mi-a strigat ea, retrăgîndu-se printr-o fentă, asemenea purtări îți trădează slăbiciunea . . . Fii bărbat, *mon ami*! . . . Nu ești primul care se opintește la scandare . . .

Nu scandarea mă înfuriase, ci tăișul de oțel al spuselor ei. Am prins-o cleşte de încheietura mîinii, sub durere s-a lăsat moale, ca și învinsă, atunci i-am cuprins talia și am tras-o puternic la pieptul meu. Mi-am apropiat obrazul de obrazul ei fierbinte, i-am sărutat ca un sălbatic părul ce se desfăcuse bogat pe umeri, i-am căutat buzele ce continuau să spună ceva, i-am simțit vibrația întregii ființe tinere și fermecate reverberînd în inima mea, i-am mușcat, în sfîrșit, fructul dulce al gurii . . .

— Te iubesc, Clementina, te iubesc ca un disperat și tu nu faci decît să-ți bați joc de mine . . . Lasă-mă să mă prăbușesc (n-am găsit un cuvînt mai poetic) în apele adînci ale ochilor tăi verzi, îngăduie-mi să te consider minunea zilelor mele de dor și de deznădejde . . . (spuneam cuvinte fără șir, nu le alegeam, cred că săvîrșeam mai puține gafe decît în prezența lui Vergiliu). Te

iubesc, Clementina, sufăr din pricina frumuseții tale... Spune-mi că nu mă disprețuiești!...

Am vorbit mult atunci, ea parcă voia să-mi spună sentimentele ei, dar eu continuam să mă jeluiesc și să-i cer să nu mă respingă.

M-a privit tot timpul cu ochii ei mari și senini, mi-a părut surprinsă și nedumerită, și-a strîns printr-un gest de-o imensă cochetărie părul și, netezindu-și bluza, s-a așezat, cu cel mai firesc calm, pe sofaua cu perne, chemîndu-mă dulce lîngă ea:

— Vino, alături de mine, urîciosule! Și, după ce, sfios și temperat, i-am fost alături, a continuat: Nu mă supăr pentru mica ta scenă de îndrăgostit, ba dimpotrivă, găsesc că, atîta timp cît nu mă cunoști, ea este justificată. Un tînăr ca tine nu poate avea altă purtare în fața frumuseții... Dar acum este momentul să te liniștești și să mă asculți...

Mi-a vorbit mai întîi despre copilăria ei, minunată copilărie!, în sînul unei familii ce nu știa cum să-i mai satisfacă dorințele, cum s-o mai răsfețe. Apoi, despre o scurtă perioadă de pension, plicticoasă plicticoasă. Femeia din ea s-a deșteptat de timpuriu, pe la 15—16 ani, cînd, în casa de la moșie, a avut prilejul să cunoască un ofițer de aviație... Bietul, după ce au petrecut împreună o vacanță ca-n povești — fermecătoare plimbări în pădure, partide de călărie, escapade pe la nunțile țărănești din satele învecinate, — Alfred, căci așa se numea acel băiat fără seamăn, se-mbolnăvise de tuberculoză și murise într-un sanatoriu din Elveția. A fost zdrobită, viața i s-a-ntunecat pentru totdeauna. Ca să nu se sinucidă, a acceptat propunerea părinților de-a face o călătorie în Italia, unde a cunoscut pe unul Giorgio, din Parma, care se dădea drept student la Sorbona, dar nu era decît un escroc sentimental. Două luni, cît a durat legătura lor, ea a trăit în neștire, condusă doar de plăcerea simțurilor, îmbătată de lumina sudului și de spuma cuvintelor lui mereu amețitoare. Nu știe bine cum s-au schimbat lucrurile, dar îndată după moartea mătușii ei, în grija căreia fusese dată, s-a trezit în brațele unui destul de în vîrstă văr, italian debusolat, catolic fanatic și, pe cît și-a putut da seama, pederast. Căzuse pe panta compromisurilor, își spunea că, dacă n-a avut fericierea de-a fi iubită de îngerul Alfred, grațiile ei și le poate împărți cu oricine, îi era indiferent. Întîrzia să se trezească, se complăcea să stea în casa vărului, să-i asculte predicile ipocrite, să-l îngrijească, ba, de la un timp, să-i accepte extravaganțele politice: individul, prieten intim al lui Mussolini, dădea banchete în cinstea puternicilor zilei, cu care ocazie organiza, cu

complicitatea Clementinei, adevărate farse grotești împotriva intelectualilor orașului, ea prefera să nu intre în amănunte ... A fugit din Italia într-un camion ce ducea muniții pe frontul din Moldova, s-a stabilit la Turnu-Severin, unde i se evacuase familia, acolo i-a fost prezentat un profesor, și el cam trecut, cu care, după o conviețuire de cîteva luni, s-a căsătorit.

Profesorul nu mai era bărbat de mult, soția lui dintîi „îl legase", cum se spune în popor, așa că traiul le era plictiseală curată, numai că răbdarea și priceperea lui au trezit în sufletul încă neistovit o dorință nebună de-a învăța. Și a învățat, vreo cinci ani, latina, germana, filologia romanică, o mulțime de lucruri. Abia după ce s-a căsătorit cu Dinu, întîlnit la o serată a ofițerilor, și-a putut termina studiile. Nu i-a fost ușor, pentru că au avut copiii, era nevoită să învețe și să-i crească ... Dinu era un om nemaipomenit, se acoperise de glorie pe frontul din Cehoslovacia, se prezenta ca un intelectual rasat, cîte nu știa acest om în stare să înfrîngă furtunile ! Într-o zi, era încă război, ea a avut impresia că-l revede într-un convoi de prizonieri nemți pe Alfred în ființa prăpădită a unui tînăr bărbos tîrîndu-și piciorul. L-a implorat pe Dinu să facă tot ce-o ști și să-l scoată din captivitate. Tînărul, organist într-un orășel din Westfalia, nu numai că semăna izbitor cu primul ei iubit, dar vorbea întocmai ca acela, se comporta ca acela, avea cunoștințe asemănătoare aceluia, printre care și stăpînirea perfectă a filosofiei indiene ... S-a îndrăgostit nebunește de Erich, lucru înțeles cu rară bunătate de general, căruia îi mărturisise tragedia vieții ei ... Dar s-a făcut pace, Erich a vrut să se-ntoarcă acasă, însă cum statutul său era neclar, toți știindu-l prizonier la Marea de Azov, nepriceputul s-a îmbarcat clandestin pe-un vas de pe Dunăre și vasul a întîlnit un buchet de mine la Drencova, unde a sărit catastrofal în aer ... Ea a aflat vestea printre ultimii, dar, în chiar clipa cînd vasul a sărit în aer, simțise în piept un fel de gheară, ceva asemănător pătrunderii unui cuțit și, cînd, bolnavă, i s-a spus ce se-ntîmplase, a trăit ceva ciudat, ca un fel de miracol: s-a înseninat pînă în fundul inimii, s-a înviorat, și-a recunoscut în suflet, iarăși puternică, dorința de-a se instrui. Efect, de bună seamă paradoxal, însă binevenit și salutar ... A înțeles că nu întîmplarea, nici vrerea oamenilor decisese ca ea să nu se bucure niciodată de dragoste. Ochii, deschiși pînă atunci pe chipurile înșelătoare ale lumii, s-au deschis în interior, descoperind frumusețea nepieritoare a spiritului, nelimitatele lui perspective. Acum, a încheiat Clementina, dragostea nu-mi mai

spune nimic, e o mascaradă, o tristă joacă menită să-ncenușeze adevărata vedere, cea a esențelor . . .

— Tu crezi ceea ce spui? am intervenit eu. Dragostea curată, pe care n-ai cunoscut-o încă, este un dar ceresc, nu poate fi concepută viața fără dulceața ei divină . . .

— Prostii ! a pufnit Clementina. E-o pierdere de vreme . . . Te pot încredința, eu care am trăit mai mult și mai intens, că dragostea nu folosește decît spre a ne întîrzia acel moment definitoriu al adevărului, cînd trebuie să ne privim ființa în față . . .

— O femeie frumoasă, dar ce spun: superbă, cum ești tu, încă plină de viață, bucurîndu-se de tot ce e minunat, n-are dreptul să gîndească astfel . . .

— Ba, dimpotrivă, acestea sînt argumente pentru a-mi consolida convingerile, pentru că încă sînt ispite și numai în fața ispitelor lupta devine mărcată . . . Vă plîng pe voi, cei orbi, că vă consumați cele mai prețioase energii în bătălii dinainte pierdute, în jocuri de-un absurd absolut . . .

Clementina vorbea cu o convingere fanatică, declarațiile mele de mai înainte îmi apăreau stupide, mă gîndeam că am procedat pripit, ca un adolescent, o surprinsesem, pierdusem tocmai ce speram . . . Îmi venea să plîng, aș fi dat orice numai să nu fi fost adevărat ce făptuisem ca un caraghios . . . Am continuat totuși să lupt, cuvintele vorbeau însă fără mine:

— Trăiești încă decepțiile trăite, ești încă bolnavă . . . Te vei vindeca, viața e mai puternică . . . Altfel vei vedea lucrurile după un timp . . . Decepția să nu te deziluzioneze pe vecie . . . (Vorbeam anapoda, ca să-i inspir compasiunea.)

— O, nici nu-ți închipui, Felix dragă, ce nestrămutată sînt ! Ajunge să trăiești întîmplări de felul celor cunoscute de mine, pentru a fi edificat deplin asupra cursei . . . Cursă murdară !

— Ce cursă?

— Această cursă a instinctului imbecil . . . Hai, dă-mi să înțeleg că ai priceput măcar că dragostea îmi este indiferentă . . . E puțin spus, pentru că ea, dacă e să fiu sinceră, îmi apare cu chipul tîmp și perfid al unui dușman.

Ne-am despărțit camaraderește, i-am dat să înțeleagă că îi respect părerile și hotărîrea, dar de îndată ce m-am aflat din nou în camera mea, pe cînd mă strîngea la tîmple o cruntă durere de cap, am simțit cum toată ființa se răzvrătește împotriva opiniilor acelea stupide și-a invincibilității ei declarate în atîtea reci și mizerabile cuvinte . . . Sigur, mi-am spus, n-am fost înțelept: nu așa se

declară dragostea la vîrsta noastră, la vîrsta ei coaptă şi încercată de-atîtea ori. Mai liniştit, mai prudent, mai răbdător, prietene!, mi-am spus și, scandînd din Vergiliu, m-am înfundat în leagănele calde ale somnului compensator.

Vittorio Palmira și oamenii lui mă prinseseră într-o pădure din apropierea Padului, pe cînd încercam să-mi construiesc, în desișul pe care-l credeam sigur, un biet adăpost. S-au furișat pas cu pas pe după copacii bătrîni, nu-i auzeam din cauza mulțimii de vreascuri pe care le călcam și cu care îngrădeam locul ales. M-au legat burduf cu funia, de nu mai puteam respira, mi-au aruncat cîțiva pumni în ceafă, apoi m-au urcat într-un car tras de cai iuți, un fel de colivie din nuiele de alun, ca pe-un porc mistreț, ca pe-o hienă, escortat pe de lături de ostași călări, învîrtind deasupra capetelor lor, în chiuituri, lăncii lungi și ascuțite, halebarde înfiorătoare. Am călătorit așa o zi întreagă, hurducăit de mizerabilul vehicul, într-o vreme am leșinat din cauza căldurii și setei, spre seară am intrat într-un castel cu ziduri triste, după ce am trecut un podeț pe lanțuri. Numai unul dintre ostași vorbea italiana, ceilalţi bolboroseau ceva ce părea o înjurătură nesfîrşită, mereu reînnodată, mereu mai răstită.

— Vei fi judecat chiar în noaptea asta! m-a anunțat individul, trîntind grătarele unor porți din fier în urma căruței. Vei plăti cu viața ofensa adusă marelui senior Bonaventura di Ferrara cel Şchiop! Şi, către bărboşii care mă păzeau: Aruncați-l în beciul cu guzgani!

Mă-nfiorasem degeaba de acea temniță cu nume înfricoșător, căci abia mă așezasem pe-o buturugă, și un zdrahon a venit să mă ia și să mă ducă în sala mare a consiliului. Îmi pare nespus de rău că, din cauza durerii de cap și-a uruitului căruţei ce mă adusese în cetate, nu am putut reține mare lucru din întortocheatul drum prin castel, știu doar că, pretutindeni, lungile culoare pe unde am trecut erau ornamentate cu arme grosolane semănînd cu ale celților — barde și toporiști de fier negru, platoșe și cămăși de zale, sulițe, furci, crampoane, ghioage, halebarde, coifuri, cizme ferecate, cnuturi, pieptare ghintuite, pelerine de sîrmă, roţi și butuci de cazně, berbece de surpat zidurile, cîteva bombarde primitive și-o mulțime de arcuri cu săgeți... Era ca-ntr-un muzeu...

Am pășit mîndru în sala luminată de torțe fumegoase, hotărît să mă apăr, să-i înfrunt pe bădăranii aceia și să sfîrșesc, dacă e să sfîrșesc aici, cu fruntea sus, ca un ardelean ce nu suferă umi-

linţa... Ardelenii, precum ştii, sînt pregătiţi în orice clipă să răspundă limpede şi demn oricărei încercări de a-i îngenunchea, ei văd în orice contact cu necunoscuţii un fericit prilej de a-şi afirma legitimitatea romană şi tăria de neînfrînt, de origină dacă. Am fost împins să mă aşez pe-o bancă, doi soldaţi mustăcioşi m-au încadrat, proferau mereu aceleaşi cuvinte-înjurături (cred că nici nu le erau cuvintele altceva decît grosolănii de ultima speţă), un individ îmbrăcat într-o robă purpurie mi-a cerut, purtînd o carte în mînă, să jur că voi spune numai adevărul curat. Lăsat în pace pînă ce judecata avea să înceapă, am putut reţine cîte ceva din cele ce se petreceau acolo, din păcate nu atît cît aş fi dorit, din cauză că tulburarea îmi înceţoşa ochii şi mintea, era limpede că Vittorio Palmira mă-nfundase şi că spusele celui ce-mi vorbise în italieneşte se adevereau. Nu mai era nici o îndoială că sălbaticii ăia îmi voiau moartea. Rămînea o singură problemă: ce fel de moarte îmi pregăteau? Nu-mi era deloc egal să fiu executat cu arcurile, ca sfîntul Sebastian, sau zdrobit de roată, ars pe rug, spînzurat sau electrocutat pe scaunul... Dar despre această din urmă posibilitate nu putea fi nicidecum vorba, ne aflam la începutul evului de mijloc, feudalismul nu se desprinsese încă de sclavagism, aşa cum se-arată prin cărţi, vai de capul lor de troglodiţi, păreau abia ieşiţi din epoca fierului...

Sala era vastă ca un grajd, tavanul înalt, traversat de bîrne, ici colo stîlpi groşi de stejar închipuiau un fel de coloane, de-o parte şi de alta, pe toată lungimea ei, se aflau bănci din trunchiuri de copaci, despicate şi cioplite cum se nimerise, pe care tocmai se aşezau bărbaţi vînjoşi, matahale, cu faţa aproape în întregime acoperită de bărbi, mustăţi şi sprîncene stufoase şi încurcate, îmbrăcaţi în costumele lor de război, ca la comedie... Lumina era destul de slabă, torţele înfipte în pereţii de paiantă pîlpîiau în nori de fum acru, cu toate astea am putut să văd că, la mijloc, aşezaţi în jurul unei mese, stăteau şapte civili, judecătorii. Păreau oameni de-nţeles, aşa că, prinzînd puţin curaj, am strigat, de cum s-a făcut linişte:

— Sînt nevinovat!... Am impresia că mă aflu în faţa domnilor-voastre ca urmare a unei confuzii... Daţi-mi drumul!

Cel care ştia italieneşte şi-mi vorbise s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

— Strigi de pomană. Nimeni nu te înţelege. Sînt longobarzi, cel mult pot să-şi dea seama că eşti slab şi-atunci...

— Domnule...

— Salvatore M. (pronunțat Em) Barkukis mă numesc...
— Domnule Barkukis, poți fi atît de amabil să le traduci acestor seniori cele ce-ți voi spune? Fii bun...
— Atît mi-ar mai trebui! a făcut individul, scuturîndu-se.
Am înțeles că, neavînd nici un mijloc de-a comunica, judecata este absolut formală și, nici n-am clipit de două ori, că înalții magistrați s-au ridicat în picioare (ca să vezi, prietene, ce vechi e obiceiul!) și, într-un mod solemn, au pronunțat sentința, pe care grecul s-a grăbit să mi-o tălmăcească (de această dată cu mare amabilitate):
— Luînd în considerare probele aflate la dosar, cuvîntul procurorului general și cel al apărării, îl aflăm pe Felix Iacob, de profesiune călător, vinovat. Pedeapsa, care urmează să fie executată imediat, este sfîșierea vinovatului de haita de cîini a domnului... La execuție va lua parte seniorul Bonaventura di Ferrara cel Șchiop, personal, împreună cu suita. Vinovatului i se acordă ultimul cuvînt la locul execuției, în piața din fața palatului.
Bonaventura di Ferrara cel Șchiop era un tip insignifiant, cu toate acestea cînd s-a apropiat să mă fulgere din ochi și să hohotească cîteva ocări în urechile mele uluite de cele ce se-ntîmplau, am simțit cum mă străpunge în inimă fiorul forței lui demente, a puterii lui nelimitate. Semăna cu nu știu cine, nu puteam apela la nici un fel de amintiri, indignarea și spaima îmi neteziseră în minte totul, trecutul meu era ca un teren de tenis: numai zgură și pustiu. I-am zîmbit, așa din fantezie, el s-a încruntat și-apoi a scos limba la mine, ca un măgar. Depărtîndu-se, l-am văzut cum își suflă nasul cu mîna, ca un mitocan. În dreptul ușii, unde s-a oprit ca să împartă niște instrucțiuni de ultimă oră, l-a pălmuit pe-un ostaș ce părea a-i fi aghiotant, ca un derbedeu din Joseni. Așa a procedat și mai tîrziu, în piața castelului, unde a răspuns cu un formidabil șut în spate la raportul pe care i-l da un ofițer, ca un plutonier major. În timpul cuvîntării mele cerînd îndurare, înainte de-a se da drumul cîinilor să mă sfîșie, l-am văzut scărpinîndu-se nerușinat, de parcă toți păduchii pămîntului l-ar fi chinuit, întocmai ca un zlătar de la corturi. Întreaga lui înfățișare, purtarea lui în fiece moment erau ori nesăbuite, ca ale unui bețiv, ori grosolane și violente, ca ale bătăușilor de prin gările micilor orașe de provincie... L-am urît ca pe un criminal lombrosian, a trebuit să-i vorbesc însă cu multă îngrijire, ca unui academician sau parlamentar, deși știam că nu înțelege o boabă din ce spun... L-aș fi sugrumat pe loc, dacă aș fi fost cu mîinile dezlegate, ca pe un

cîine, ca pe-o curcă, întocmai ca pe-o viperă . . . Ar fi murit ca un șobolan, ca ultimul dintre oameni . . .

De unde să știu eu, atunci cînd ura îmi fierbea în vine, că salvarea mea trebuia să vină de la acest Bonaventura di Ferrara? A acestui Ferrara care, contrar poreclei, se servea minunat de ambele picioare, izbutind să răspîndească în jur lovituri de cizmă dintre cele mai puternice și nu numai în fundul slujitorilor lui, dar și în umăr și-n piept, ba unuia chiar în tîmplă, deasupra urechii, ca un . . .

(Prietenul meu nu mai găsea încă o comparație, era evident că datora această neputință spaimei lui, grijilor apropiatei execuții, cu toate simțămintele ce însoțesc o asemenea așteptare.)

— Ca un cangur ! a spus, fericit că găsise ce căuta, condamnatul la moarte Felix Iacob. Acum să-ți închei acest coșmar, că prea am întins istoria . . . Am fost uns pe tot corpul cu grăsime de bivoliță, al cărei miros ațîță pofta cîinilor, am fost dus în piață, în urletele mulțimii care așteptase cam mult spectacolul și era nerăbdătoare să mă vadă descărnat, mîinile mi-au fost dezlegate, bestia și minunatul Bonaventura s-a așezat în jilț, înconjurat de oamenii lui de încredere, de fruntașii longobarzilor, de sulițele și topoarele gărzii sale. Îl aveam în față, la numai cîțiva metri, îmi venea să-l scuip și să refuz cuvîntul, dar tocmai atunci grecul Barkukis mi s-a adresat astfel:

— Porc de cîine, mizerabile condamnat la moarte, înălțimea sa Bonaventura Etcetera îți acordă ultimul cuvînt. Spusele tale nu mai pot schimba cu nimic soarta pe care singur ți-ai pecetluit-o, dar ferarezul, stăpînul meu, vrea să știe, pentru eternitatea gloriei sale, cam ce fel de om a fost acela care l-a ofensat, ce avea el în cap, cît de josnice i-au fost gîndurile, pentru a se făli în cronici cu fapta uciderii lui . . . Dă-i drumul ! Ai grijă, tipule, (chiar așa mi-a spus) să nu te-ntinzi prea mult la vorbă, precum ți-e obiceiul, că înaltul Șchiop nu suportă divagațiile, parantezele, introducerile amînînd miezul, concluziile optimiste. În mîna dreaptă el poartă sfoara cuștii cu cîini, n-are decît să tragă de ea ca haita să se năpustească și să te sfîrtece . . . Poți începe, stafie !

Mi-am înghițit nodul ce-mi stătuse în gît și-am început (citez din memorie):

— Sublime prinț, străluciți curteni, ostași, oameni ai luptei și speranței, mă aflu înaintea domniilor-voastre spre a vă aduce din partea locuitorilor de pe plaiurile transilvane, din municipiul Sebeș, ca și din partea studenților în farmacie din orașul universitar unde

am învăţat, un cald şi prietenesc salut şi ... În condiţiile actuale, ale desfăşurării în ştiinţă şi tehnică a ...

— Mai scurt! mi-a strigat grecul care ştia italieneşte, într-o italiană peltică.

— (Îmi este peste putinţă !) am răspuns eu, într-o paranteză a cuvîntului din urmă.

— Te implor, dacă mă iubeşti ...

Dialogul aparte mi-a creat un mic spaţiu pentru a respira şi a vedea dacă începutul făcuse vreo impresie. Bonaventura, încruntat, bătea cu degetele în sprijinitoarea de lemn a jilţului său, semn că răbdarea lui nu era ilimitată.

— ... August Treboniu Laurian, într-o alocuţiune care a rămas celebră, spunea că omul este o fiinţă creată spre a face binele ... Dar ce înţelegem, noi sau străbunii noştri, printre care vă prenumăraţi şi voi, dragi longobarzi, prin bine? A nu ucide, răspundea marele cărturar ...

Bonaventura, după un căscat lung, cu răcnet adecvat, păru că moţăie.

— ... Orice muritor pare a fi ..., spusei eu îngrozindu-mă la vederea chipului de mort al binefăcătorului meu.

— E cazul s-o scurtezi, Felix Iacob, am spus eu, visul tău se lungeşte, povestea devine, pe cuvîntul meu, neinteresantă. Mă interesa cum ai îmbunat-o pe frumoasa Clementina, istoria asta mă plictiseşte, întoarce-te, dacă mă iubeşti, la chestiune ...

— Visul meu, ca toate visele, are semnificaţia lui, a protestat Iacob. Ai să te convingi că n-am visat fără un ce profit ...

... Am pălit văzîndu-l pe prinţ din ce în ce mai plictisit, gata să tragă sfoara ucigaşă, înţelegeam că nu-mi rămîne timp decît pentru a cere îndurare, cîinii se auzeau în cuşti lătrînd, ei înşişi enervaţi ... Am căzut în genunchi şi am spus: sînt un biet student din Carpaţi, singur la un tată neajutorat, mama a murit dîndu-mi viaţă, întreaga familie e bolnavă de tuberculoză şi alte mizerabile unelte ale diavolului, antibioticele încă n-au fost descoperite ... Viaţa nu mi-a surîs, în dragoste n-am avut noroc, marea mea iubire secretă a fost o farmacistă mioapă din Duia, a fugit în lume cu un propagandist, m-am îndrăgostit nebun de Clementina, dar nedreapta, pe lîngă că era căsătorită, nu aprecia dragostea nici cît eu încercările domniilor voastre de-a vă stăpîni mînia şi plictiseala ...

— Destul! a strigat Barkukis, ai pălăvrăgit destul! (Observaţie perfect întemeiată, am găsit eu, care mă săturasem de vorba lui Felix Iacob pentru încă un sfert de veac.)

— Atunci, febra urcîndu-mi în vine, capul uruindu-mi, ochii umplîndu-mi-se de vedenii îngrozitoare, atunci îți implor, iubite prinț, iertare. Nu mai am alte cuvinte . . .

(Rar am întîlnit un om mai urmărit de nenoroc ca acest Felix Iacob ! îmi spuneam ascultîndu-l, îngrozit eu însumi de primejdia care-l pîndea, de colții cîinilor ce abia așteptau să-l sfîșie . . . Dar și el, nesăbuitul: să nu aibă cît de cît prevederea de-a se uita în jur, în pădurea ce-i oferise ospitalitatea, de-a cerceta locurile și, urcîndu-se într-un copac, să-și afle acolo adăpost, două scînduri înțepenite între crengi l-ar fi scutit de toată această aventură ! Îmi era milă de el, situația se înfățișa, într-adevăr, cît se poate de disperată, de vreme ce imbecilul, bestia și trogloditul de Bonaventura di Ferrara cel Șchiop rămînea impasibil la strigătele de iertare ale nefericitului, ce speranțe să-și mai facă condamnatul la moarte? Eu, să fi fost în locul lui, dacă am văzut și am văzut că implorările mele se adresează unui surd sau unui butuc, sau unuia căruia nu-i iese din cap să mă sfîrtece orice aș spune, aș fi făcut una din două: ori aș fi sărit de pe eșafodul unde mi se pregătea pieirea, la picioarele tiranului și, îmbrățișîndu-i picioarele, sărutîndu-i labele și prăbușindu-mi fruntea în țărînă [limbaj universal, cu încărcătură semantică ușor de citit chiar de-un cretin ca Bonaventura Etcetera], l-aș fi înduplecat, aș fi obținut măcar un răgaz; ori m-aș fi aruncat în golul străduței care se afla în spatele podiumului, unde căruțele cu butoaie, baloturi și cîte altele se-nșirau pînă departe, și unde se afla puțină lume și exista posibilitatea de-a mă strecura, să caut a mă ascunde și, în cele din urmă, a mă face nevăzut. Felix trecuse prin multe în viață, probabil că panica și disperarea îl împiedicau să vadă o ieșire situației limită în care se afla. El întîrzia cu vorbe goale, care nu impresionau pe nimeni, sfîrșitul iminent și crud, masacrul. Tocmai mă pregăteam să-i sugerez unele soluții, cînd a reluat firul povestirii lui, dramatica lui zbatere dinaintea morții):

— Sînt convins, prietene, că n-ai trecut niciodată prin asemenea oribile momente, și nici nu-ți doresc să le cunoști vreodată, deși anumite aspecte nu-s lipsite de interes, de învățăminte, constituie oricum o experiență pozitivă în viața unui om . . . Mă aflam, așadar, ca-ntr-un glob de sticlă, și plînsul și jalea și zbaterea mea nu aveau nici un ecou în inima de piatră a celui ce mi-ar fi putut reda viața și libertatea, a celui, Dumnezeu să-l aibă sub paza sa, care pînă la urmă mi le-a redat, căci așa a fost să fie . . .

Urlam și mă zbăteam, nu știu dacă ăsta se mai putea numi cuvînt din urmă al unui condamnat, vreau să spun că chestiunea

stilului nu mă mai preocupa, mă convinsesem cît de neimportante sînt, în multe situaţii, părţile elocuţiunii — introducerea sau expoziția, tratarea și dezvoltarea, combaterea învinuirii, argumentarea contra probelor, încheierea şi invocaţia a doua, indirectă, după care se sfîrşeşte cu încheierea directă, cu (eventual) o metaforă, litotă sau metonimie, după caz, și cu trecerea la butuc, roată, eșafod, rug sau cîini turbaţi, apoteotic (plutonul de execuție sosind mai tîrziu, după ce uneltele acestea și-au făcut cu prisosință datoria, istoria ne dă suficiente informaţii . . .). Nu-mi mai rămînea decît să-mi trăiesc ultimele clipe în stilul (aici merge !) meu autentic, cel al condamnaților cărora li s-au luat și ultimele speranţe: stil deloc mîndru și demn — asta e o născocire a biografilor și moraliştilor —, stil al nestilului, dacă vrei, adică ceva ce seamănă cu haosul şi nebunia. Eu, care am trecut prin acea stare, pot sta împotriva a zece mii de specialişti, că momentul, încărcătura lui de groază, nu mai garantează nici o coerență și nici ceea ce numim conduită, acum te jeluieşti să ți se redea viața, acum te scarpini în fund, abia adresezi mărimii de la care aștepți îndurare cele mai fierbinţi cuvinte din cîte s-au spus vreodată, și-ndată vomiţi ca un bețiv de rînd pe cizmele soldatului care te păzește. Îmi amintesc că toată ființa mă ustura ca şi cum aş fi fost bătut cu urzici, dar situaţia generală a organismului mi se părea excelentă, fiindcă am reținut că în piață, cu ochii ţintiți la mine, cu chipul umbrit de plînsul compasiunii, se aflau trei-patru femei de tot interesul, m-a şi fulgerat gîndul să cobor eșafodul și, abordîndu-le, să le fac propuneri, să le ciupesc ca arvună părţile rotunjoare . . .

Un efort supraomenesc, și bîlbîiala şi debandada sufletească m-ar fi redat ca-n poze, înalt și mîndru, sfidînd moartea și uneltele ei. De unde să-ți procuri energia de-a începe o asemenea treabă, cînd abia te mai țin picioarele şi-ţi vine să . . .

Bonaventura di Ferrara cel Şchiop, posomorît în jilțul lui, înjura ceva în barbă, spectacolul îl plictisea în chip vădit. Sfoara din mîna dreaptă se-ntinsese, cîinii de la capătul ei se-auziră mîrîind, lătrînd, sforăind ca lupii, zbătîndu-se. Acu-i-acu', mi-am zis . . .

Din străfundurile memoriei a ieşit, ca un șarpe din adîncul pămîntului, o spusă, căreia i-am dat glas de strigăt, ca să audă toată mulțimea din piață:

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo.

Cujus ebur nitidum fastigia summa tenebat;
Argenti bifores radiabant lumine valvae . . .

Nici nu știu cum de ieșiseră atît de întregi și-atît de bine săltate în șaua silabelor aceste versuri învățate cîndva în liceul din Dej, fapt era că, aruncîndu-mi ochii injectați spre seniorul Bonaventura, l-am văzut cum tresare din ceea ce părea o somnolență prevestind dezastrul, cum ridică privirea spre mine . . . Sfoara din mîna lui s-a destins. Am urlat, pe deasupra capetelor, fără o clipă de întîrziere, delirul lui Ino, al lui Milicerte și al servitorilor lor, tot din *Metamorfozele* cu care îmi salvasem corijența. Ruga lui Venus către unchi-su Neptun:

. . . O numen aquarum,
Proxima cui coelo cersit, Neptune, potestas,
Magna quidem fosco; sed tu miserere meornon,
Jactari quod cernis in Ionio immenso,
Et Dis adde tuis: aliqua et mihi gratia ponto est . . .

— Dă-i-nainte! mi-a șoptit Barkukis în italiana lui Dante (cam vetustă, cam conceptuală, nepotrivită acelui moment, n-avea alta, și-așa era o italiană ce devansase veacul, în fine . . .). Ține-o așa, că înălțimii-sale îi place . . . Apoi, către cer: Oh, mărite Braximandracubabăduce, dumnezeule mare al marelui nostru popor, de cînd nu l-am mai văzut pe senior îmbujorîndu-se de plăcere! Să știi că ne mărește soldele . . .

Din Ovidiu nu mai știam. Mi-am amintit ceva din *Georgicele* vergiliene. Am dat-o pe Vergiliu, fie ce-o fi:

Hic ver assiduum, atque alienis mensibus aestas;
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.
At rabidae tigres absunt, et saeva lenum
Semina; nec miseros fallunt aconita legentes . . .

Dracu să mă ia! mi-am spus între distihuri, cînd am respirat să iau forță, puteam să memorez mai mult . . . Lenea, elev mediocru! De frica examenului din toamnă, reexaminare ultimativă . . . Dacă eram un element bun, premiant să zicem, puteam prevedea că versurile astea încîlcite îmi vor fi o dată de folos, așa cum lădița modestă a fetei din poveste; depozitul meu se sleise . . .

Marele senior făcuse un semn unuia din slujitorii lui, îi ordonase ceva, apoi sluga urcase pe eșafodul meu. Barkukis mi-a tradus:

— Te roagă să continui, îți promite libertatea...

Am continuat, numai Dumnezeu din cer știe unde am mai găsit două nefericite versuri:

Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis,
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectae...

De-aici, pustiul... Memoria mea nu mai reținuse nimic...

Îți închipui, dragul meu, să ți se ofere o șansă, tu să nu poți folosi portița!... Cum, prin semne de bunăvoință, Bonaventura îmi trimitea îndemnuri cu ambele mîini (lăsase dracului sfoara cîinilor) și cum gustul de-a vorbi îmi revenise, simțind proprietatea cuvintelor, am început să improvizez, ca firul să nu se rupă:

Parcă-mi stau și plop și mosorele
Dinam trifazic, gemeni, o parte din lucrușoarele mele
Din bocceaua pierdută, unde-s amiralul și Clementina?
Mi se stingea și s-aprindea lumina,
Ca un giuvaer de sînge.
Aș spune că-i destul și că-i ajunge...
Cavou de nuntă și palat...

Apoi, efectul fiind formidabil, cu amplu curaj, cu dicție, magnific și pătrunzător:

Cacodilat de sodiu, iodură, bromhexin,
Tetraciclină, calciu, nitrazepam și sare,
Peptocolin, tablete, de cinci ori trei pe zi,
Și mexaform sau poate o baie la picioare...

Bonaventura sărise din jilțul lui, tropăia ca un țap înjunghiat, vesel și bătînd din palme, din cînd în cînd repezea cîte un pumn în chipul nedumerit al vreunui înalt slujitor, dădea ordine și spunea o mulțime de chestii.

— Ce se-ntîmplă? l-am întrebat pe interpretul meu.

— Tipul (se referea la Bonaventura, firește) e-n culmea fericirii; spune că n-a mai avut de mult asemenea sărbătoare, că versurile astea îi amintesc de marea lui dragoste pentru romana Porcia, dragoste pustiitoare... Uite, îți mulțumește...

— Cum s-a încheiat dragostea cu acea Porcia? am fost curios să știu.

— Ca toate iubirile, a răspuns Barkukis: într-o seară, întorcîndu-se de la vînătoare, a lovit-o în cap cu ghioaga, de i-a ofilit pe loc frumusețea ...

M-am mai înfiorat o dată, mi-am luat îndrăzneala să cobor treptele podiumului, să mă apropii de amiralul Bonaventura și să-i întind studențește mîna:

— Salve, meștere! Mă fericești, bădie, era să mă scap în nădragi ...

Barkukis i-a tradus în termeni princiari spusele mele, seniorul s-a înclinat după obiceiul curții franceze, apoi, dîndu-mi un zdravăn pumn în burtă, tradus îndată ca un semn de prietenie, m-a rugat să-i mai recit una, numai una, pe care toți slujitorii lui s-o învețe pe de rost, alături de celelalte, spuse mai înainte. Nu-l puteam refuza, era salvatorul meu, așa că mi-am amintit ceva din Bolintineanu: Am făcut un pas, și-am strigat, cu voce de supraviețuitor:

Clavecinul (poezie)

Cum sub vise d-aur frageda junețe
Pare la vederea minții omenești
A părut în sală, dulcea frumusețe,
Sub grații cerești.
Adunarea toată repede-ntorcea
Ochii, cu plăcere, către dulcea mea ...

N-am putut continua, bucuria îmi inunda obrazul cu lacrimi abundente, asistența se spărgea ca la sosirea ploii, însuși Bonaventura devenise neatent ... Am înțeles că se petrecea ceva dincolo, în castel, așa că am întrebat dacă să mai spun și alte poezii, că eu mai aveam destule ...

— Las-o baltă! mi-a spus interptetul. Nu vezi că palatul arde? Între timp, cît seniorul a fost ocupat cu cele știute, ne-au atacat ostrogoții, cinci din cele opt doamne ale neînfricatului Bonaventura au fost rușinate, superioritatea numerică a inamicului ... S-a terminat cu noi ... Cum se-ntoarce, domnule, roata destinului!

Am citit pe chipul lui Barkukis deznădejdea, mi-a fost milă de bietul interpret.

M-am trezit bine dispus, cu capul plin de idei frumoase.

În visul acesta foarte periculos nu-mi pusesem mari nădejdi; iată că tocmai el venise să-mi dea ideea cea bună! Clementina

trebuia să fie a mea, nici o piedică nu mă va opri din hotărîrea pe care, abia dacă mă trezisem bine, o luasem . . . Judecata era simplă: ea m-ar fi vrut, dar idealul ei de bărbat nu mai putea fi, după Alfred și învățătura cu care își umpluse frumosul cap, decît un poet studios, aproape un savant, singurul în fața căruia s-ar fi predat neînfricată . . .

Destinul (ca să mai susţinem că nu există destin !) mi-a venit în ajutor cu iuțeala fulgerului, ferice de cel care ştie, ca mine, să-i lase poarta deschisă: în acea zi fericită, de dezlegare și iluminare (spune-i cum vrei), am căzut grandios de pe scară.

Iată cum s-au petrecut lucrurile: încă buimac de somn, mulțumit de mine că ieșisem cu bine din încurcătura în care mă băgaseră oamenii lui Bonaventura di Ferrara, entuziasmat de ideea de care am pomenit, felicitîndu-mă că n-am mai amînat, ca altă dată, o hotărîre de care depindea viitorul meu, m-am repezit la scara bibliotecii, am urcat în grabă treptele ei și m-am întins să scot de la latini cărţile ce mă salvaseră, spre a verifica dacă memoria îmi fusese fidelă, dacă nu cumva sărisem vreun vers sau stîlcisem vreun cuvînt în declamaţia mea precipitată, păcălindu-l pe Bonaventura, lucru pe care nu-l merita, căci avea gusturi bune, te-ai convins și tu . . . Nu știu cum m-am întins, nu știu cum a șchiopătat scara, că m-am pomenit pierzînd plafon. În clipa următoare am auzit un vuiet sinistru, însoțit de imaginea apocaliptică a răsturnării întregului pămînt, cu toate literaturile lui . . . Lovitura a fost zdravănă, înfundată, senzația că un munte s-a surpat pe creştetul meu.

Clementina și Dinu m-au dus în patul meu, au trimis imediat după doctor, doctorul mi-a cercetat coloana vertebrală, baza craniului, mi-a palpat pîntecul şi mi-a verificat articulațiile. Din fericire, nu se produsese nimic grav, în afară de-o formidabilă poftă de citit, resimțită la un sfert de ceas după accident, un fel de nerăbdare de-a cunoaşte ce au scris marii oameni ai planetei, ce au gîndit luminatele minți ce au trăit înaintea noastră. Toți preluăm de la strămoşi anumite înclinații, pofte, obiceiuri, chiar ticuri ordinare, numai cei febrili şi neastîmpăraţi, ca mine, adună totul, cei leneși, tînjitori sau prudenţi abia ciugulesc de ici de colo, se aleg cu cîteva trăsături şi un rest de daruri. Am simțit deșteptîndu-se în mine, cu o forță titanică, o foame universală, teribilă ca un uragan, de adevăr şi frumos, de literă tipărită și de confesiune. Nici urmă din alergia pe care mi-o provocau cărțile şi terfeloagele, cum — ca un imbecil — numisem tezaurul de frumuseți

aflat sub nasul meu . . . Era ca o prelungire şi o augmentare a hotărîrii de-a învăța, luată înainte de căderea de pe scară, dar avea chipul noutății, pentru că acum în joc nu mai era Clementina, ci studiul în sine, creația, gloria — cu Clementina sau fără Clementina (iată ce teribil adevăr sînt în stare să-ţi mărturisesc !). Trebuia să devin ceea ce am întrevăzut într-o singură clipă definitorie: un om întreg, puternic, secretar al înțelepciunii universale . . . (am întîlnit undeva expresia asta, am inventat-o eu?).

De cum m-am ridicat din pat, după două zile de cataplasme, sedative și infinit de gingașele cuvinte ale gazdelor și prietenilor mei, m-am pus pe studiu. Ar fi să te plictisesc să-ţi înșir cum am înaintat, desferecînd poartă cu poartă, în marile secrete ale științei, ale literaturii și artei. Dimineața studiam fascinanta literatură greacă, filosofia acestui neîntrecut popor, continuam cu autorii germani, foarte apropiaţi sufleteşte de cei din Arhipelag, învăţam geografie (cît de prost fusesem cînd crezusem că o stăpînesc !), astronomie, fizică, logică, istoriile literaturii şi gîndirii ţărilor mediteraneene de după greci, paralel luam lecţii cu Dinu de balistică, strategie militară și economie politică; după masa, consumam ca un nebun literatură franceză, treceam Pirineii la spaniolii producători de amețeală, la rușii care, ca și spaniolii, stau pe-o margine de continent, între viață și moarte, și strigă nebunește la fiecare pagină . . . Noaptea îmi făceam temele la latină (mă examina, la prima oră, Clementina, uimită de progresele uluitoare pe care le făceam — *„tu est fou, mon ami, j'ai pas vu un miracle pareil, mon Dieu !"* —), studiam teoria numerelor, pe pitagoreici şi muzica, exersam desenul și rupeam cărțile de artă, albumele . . . A doua zi răscoleam claviatura pianului, să verific cele învăţate, ascultam cîteva ore Vivaldi, Mozart, Beethoven, Schubert, treceam fără pauză la topografie, cartografie, ştiinţele juridice şi, din nou, mă afundam în literatură, de-a lungul, de-a latul, cruciş şi curmeziş, neocolind istoria și sociologia . . . De la un timp, simțind că nu poţi înainta pe teren ferm decît confruntîndu-ți experiențele, îi convocam pe Dinu și pe Clementina în bibliotecă, purtam împreună lungi discuții despre înțelepciune, religie, fericirea și nefericirea omului şi a popoarelor, ne certam adesea pe marginea unei opere sau doar a unei etimologii . . .

— Vorbeam aseară cu Clementina, mi-a spus Dinu într-o zi, că îți distrugi sănătatea; ea a ţinut o oarecare evidenţă a orelor tale de studiu și a conchis că în ultima săptămînă n-ai dormit nici cinci

ore . . . nu e bine, dragă Felix, ai să plătești mai tîrziu scump această nebunie. . .

— Nu-i nici o nebunie, *mon général*, pe cuvîntul meu: nu fac decît ce trebuia să fac cînd m-am înscris la nefericita aia de facultate . . . N-am somn nici pentru un capăt de vis, eu care altădată do meam toată ziua, bașca nopțile. Poate că mi-am luat porția de odihnă pentru douăzeci de ani și-acum sînt scutit de pauza somnului . . .

— Vorbești prostii ! a intervenit, îngrijorată, Clementina. Tu vrei să-nveți într-o săptămînă ceea ce alții nu reușesc nici într-un an . . . *C'est dangereux, ma parole !* Și ce mă minunează e că tot ce înveți reușești să pătrunzi și să-ți însușești, ești formidabil ! Am uitat să-ți spun, Dinule, că ieri, cînd am intrat să-i aduc cafeaua, domnul declama un cînt din Dante, în original și cu o excelentă dicție, pe de rost . . . *Georgicele* le știe *par mémoire*, în întregime; nici n-auzise de ele cînd a venit . . .

— Exagerezi, Clementina. Nu fac decît modeste exerciții . . . Cerute de creierul meu, prea îndelung rămas în inactivitate . . . Spune-mi, Dinule, găsesc eu în orașul ăsta ceva cărți de dialectologie, caracterologie și criminalistică? Văd că Freud și Lombroso îți lipsesc din rafturi . . .

— Din pămînt din iarbă verde, îți voi scoate autorii rîvniți.

— Pune atunci peste ei și-un Wundt, un Bergson și, Doamne ajută, un Kierkegaard. . .

— S-a luat comanda, *mon cher*, a exclamat bunul general și s-a și dus la telefon să se intereseze.

În săptămîna următoare, casa noastră, care nu prea cunoștea vizitele, a fost invadată de musafiri din București. Nu mi-a scăpat amănuntul că cei mai mulți oaspeți, printre care profesorul Stratulat, de care auzisem încă de pe cînd eram student, făceau abia atunci cunoștință cu familia generalului. Asta mi s-a părut ciudat, explicația am avut-o mai tîrziu, cînd unul dintre distinșii intelectuali ce ne călcaseră pragul s-a trădat fără să-și dea seama că venirea lor fusese aranjată printr-un schimb de scrisori: așadar veniseră să vadă cu ochii lor fenomenul, iar fenomenul acela eram eu ! La masă am purtat discuții vii, le-am înfățișat noilor prieteni, mai cu seamă ilustrului Nicolai Colentina, ce cred eu despre cărțile vagabonde și limitele teoriei relativității, am abordat apoi chestiuni de genetică, mineralogie (elogiindu-l pe Goethe), originile barocului și ultimele metode privitoare la stabilirea vechimii unor tablouri din Quattrocento, cu ajutorul radiologiei fracționate. Din cînd în

cînd, ochii îmi cădeau întîmplător pe chipul unuia sau altuia dintre comeseni, pe care citeam surpriza unui răspuns precis sau a unei ipoteze înaintate de mine. Asta mă cam supăra, pentru că nu-mi plăcea să joc rolul unui tînăr minune, voiam sincer să schimb opinii cu nişte oameni avizaţi, nu să mă expun unei examinări. Le-am spus, într-un tîrziu, cînd s-au mai dezlegat limbile şi buna dispoziţie ne adunase în jurul pianului, unde Clementina tocmai terminase recitalul său cu Scarlatti şi Beethoven, că situaţia în care mă aflam nu era dintre cele mai confortabile.

— Vă rugăm să ne iertaţi, stimate domn, dar nici o clipă nu ne-a trecut prin minte să vă suspectăm de precocitate, fenomen nu întotdeauna măgulitor, pentru că, accentuînd aportul eredităţii, scade meritele personale. Nu cred că e vorba decît despre — de ce să ocolim un adevăr? — despre descoperirea tîrzie a unei vocaţii... Meritul dumneavoastră este că aţi recuperat foarte repede timpul pierdut.

— Vă mulţumesc. Dacă n-aş fi din fire un om sincer, aş ocoli abil o mărturisire: poate că prietenii mei, doamna şi domnul general, nu v-au informat că această vocaţie, necunoscută atîţia ani, mi s-a revelat odată cu un accident...

Am dezbătut multe minute acest aspect, s-a ajuns la concluzia că accidentul n-a avut nici un rol, unul dintre invitaţi, doctorul Hamilcar Theodorescu, fiind de părere că mai curînd schimbarea mediului ar fi putut constitui un factor favorizant etc.

În după-amiaza aceleiaşi zile, după o plăcută plimbare prin grădină, ocazie fericită pentru Dinu de a derula filmul campaniei sale pînă la Viena, ne-am reîntîlnit în salon, i-am ascultat pe Remus şi Romulus jucînd o scenetă cu doi gemeni, Mario Suk din Mozambic şi Mario Puck din Danemarca, scenetă delicioasă a unui scriitor bucureştean, i-am uitat numele, mi-l voi aminti, am trecut din mînă-n mînă un mare album Dali, legătură aurie de-un prost-gust deliberat, ne-am împărtăşit proiectele.

Într-o vreme, Dragoş Bunescu, profesorul de estetică de la Universitatea din Bucureşti, mîngîindu-mi braţul prieteneşte, m-a întors spre el şi m-a întrebat:

— Domnule Iacobescu, spuneţi-mi, nu scrieţi?

— Ce să scriu, iubite domn?

— Literatură, de bună seamă. Mi-am pus întrebarea aceasta de cîteva ori, azi, în grădină, şi n-am ştiut ce să răspund, cu toate că înclinam, drept să fiu, spre un răspuns afirmativ. Mi-am dat seama că aveţi un talent de povestitor cu totul neobişnuit, dublat

de-o aplecare evidentă pentru insolit și originalitate. M-a frapat, de pildă, ideea dumneavoastră că, odată cu înaintarea în vîrstă, omul urcă scara durerilor și a disfuncțiilor.

— Eu am coborît-o, domnule, și încă vertiginos. . .

— Nu glumesc, domnule, a făcut iritat Dragoş Bunescu, nelăsîndu-se întrerupt. Urcînd scara durerilor și a disfuncțiilor, omul se obişnuiește cu ele și, pe măsură ce îmbătrînește, le perfecționează și le amplifică. . . E tulburătoare întrebarea cu care încheiați: oare moartea însăși, perfecțiune atinsă sub acest aspect, nu trebuie și ea trăită, ca tot ce a fost înainte? Ideea e poetică, are dreptate Nicolai Colentina, cu care am discutat chestiunea. . .

— O, cu asemenea idei nu se poate face nimic, stimate domn, am spus eu și mi-am arătat pe față regretul.

De cum am încheiat această convorbire, gîndul de-a scrie nu mi-a mai lăsat o clipă de liniște și restul zilei, pînă la plecarea oaspeților la Cluj, n-am mai fost atent la nimic din cele ce se-ntîmplau. Să scriu, să scriu, să scriu. . ., îmi spuneam la fiece pas, pe terasa martoră a insomniei mele absolute.

Eforturilor studiului, le-am adăugat în zilele şi nopţile următoare pe cele ale scrisului. Erau momente cînd credeam că voi înnebuni de neliniște, entuziasm, presiune și avalanşă a ideilor. La început am scris, dintr-o suflare, o *Metafizică la îndemîna bicicliştilor*, operă în hexametru (îl frecventasem îndeajuns !), în care poezia lucrurilor mărunte, a ustensilelor de toaletă, de bucătărie și scris (le-am evitat, scîrbit, pe cele de farmacie !), se împletea discret cu fiorul ideilor generale, grave și lapidare. Cinci capitole, precedate de o *Invocație* (tot în hexametru), au fost gata în doar trei zile. După încheierea cărții, am simțit nevoia de-a începe, cam în același timp, un *Tratat de muzică nesonoră*, în două volume — care să dezvolte ideea că sunetul nu este decît o parte neînsemnată din ceea ce este și numim Muzica, ideea e atît de la îndemîna oricui, încît nu văd rostul unei argumentări aici, o *Tactică generală*, o *Istorie a îngerilor*, un *Manual pentru cultivarea psihopatiilor productive* (cu metoda de decelare timpurie şi pregătire a performanțelor artistice), un volum de poezii și un altul de povestiri. . . Nevoii i-am dat frîu liber și, în mai puţin de două săptămîni de muncă istovitoare (dar cît de fericite !), cărțile erau gata.

Ocupat în felul acesta, foarte rar mă mai vedeam cu Clementina și Dinu, care, nemaiîncetînd să se minuneze, îmi arătau cu o discreție emoționantă prietenia şi stima lor, tot sprijinul. Îmi făceau unele reproşuri că îi neglijez, poate că mă aduseseră în casa

lor spre a le însenina în vreun fel viaţa destul de monotonă, dar îmi vedeam de treburi cu un fanatism de care nu mă crezusem niciodată capabil. Într-o zi, umblînd bezmetic în căutarea unui plic cu bicarbonat care să-mi neutralizeze hiperaciditatea, m-am lovit piept în piept cu Clementina, în uşa bucătăriei:

— Domnule, ţii cu tot dinadinsul să-ţi experimentezi tactica generală cu mine?

— Deci cunoşti cartea. . ., am spus eu printre scuze.

— O cunosc, fireşte. Dinu mi-a citit-o aproape în întregime, punctată de exclamaţiile lui de nereţinută admiraţie: „Băiatul ăsta e genial! Mă cutremur ce intuiţii are în privinţa învăluirii în teren. . ." I-ai dat manuscrisul să-şi exprime opinia şi rezervele. Mi-a mărturisit că n-are nici o rezervă. . . L-ai uluit.

— Nu ştii, Clementina, dacă a avut răgazul să se uite şi pe *Metafizică*?

— N-a citit-o, doar ştii că a avut neplăceri cu dantura . . . În schimb, am citit-o eu, fără să-ţi cer permisiunea. . . Te superi?

— Cum ţi s-a părut? E *ceva* acolo? (Am apăsat, prudent, pe ceva.)

— Tot ce pot să-ţi spun e că mă depăşeşte în toate privinţele. E însă o lectură fermecătoare, n-am putut s-o las din mînă. . . Felicitări, iubitule. . .

Scăpase vorba aceea sau o spusese cu obişnuita ei grijă pentru proprietatea cuvintelor? M-am uitat la ea ca şi cum o vedeam pentru prima oară: era frumoasă, cu acel păr negru şi cu ochii verzi şi adînci ca două lacuri montane, umerii înalţi şi talia de trestie îmi aminteau de foarte departe un fir de sentiment pentru acea femeie încă tînără, spirituală, plină de chemări, dar mă întrebam dacă asemenea frumuseţe nu e o amăgire sau o mască bine folosită, îndelung folosită spre a ascunde un om obişnuit, nici prea reuşit, nici prea atrăgător. . . Mă atrăsese, cu-adevărat, vreodată? Fusesem desigur foarte sălbăticit de viaţa de student amărît şi de privaţiunile pe care le suferisem, ca să mă-ndrăgostesc de-o fiinţă atît de banală şi-atît de mîndră de bruma de cunoştinţe de care tot făcea caz. . . Da, învăţase latina cu sîrguinţă, ştia ceva franceză şi vreo cîteva procedee de etalare la timpul potrivit, dar ce departe era de imaginea pe care eu o aveam acum despre intelectual!. . . Adolescentă, Clementina trebuia să fi inspirat unele sentimente crude, la oameni lipsiţi de ceea ce se numeşte rafinament, dar anii stricaseră în ea şi prospeţimea, şi ingenuitatea; acum, această femeie calculată, mamă a doi gemeni aşa şi-aşa, sportmenă de

ochii lumii, gospodină de ocazie și prietenă în limita bunei creșteri, învățată după manualele școlilor de menaj, abia de putea atrage sufletul ordonanței, la urma urmei tînăr deloc vulgar... Îmi aminteam cum, într-o zi, orbit de viața fără griji, lipsit de multă vreme de mîngîierile unei femei, am crezut că văd în ea o amantă, i-am luat atunci afecțiunea prietenească drept altceva decît era și am dat s-o strîng în brațe și s-o sărut. Vai, orbirea celui ce, după ani de întuneric, își aruncă ochii pe albul unei spălăcite zile de iarnă: zăpada îl năucește!

Cu generalul se-ntîmpla contrariul: pe măsură ce mă împrieteneam cu el și-i dezvoltam planurile și intențiile, se dovedea mai devotat și mai priceput decît mi se păruse atunci, la începutul conviețuirii noastre. Era un taciturn, de aceea ținea doar pentru sine, sub douăsprezece lacăte, vastele lui cunoștințe. Îi cunoștea temeinic pe Seneca, Rabelais, Montaigne, Descartes, Voltaire, Flaubert, Proust, se pricepea în mulțime de domenii. Mare mi-a fost surpriza să-l surprind, într-o noapte, pe terasă, însemnîndu-și cu siglele grecești cele mai mărunte stele ale constelațiilor, indicînd anii lumină care ne despart de fiecare dintre componentele Pleiadelor... Ce să mai spun de precizia cu care mi-a înșirat odată rîurile și fluviile Chinei, înălțimile vîrfurilor din Alpi sau caracteristicile reliefului brazilian! De neuitat rămîne descrierea Greciei, a insulelor, a monumentelor presărate pe-ntinsul acelui pămînt binecuvîntat, toate informațiile deținîndu-le din cărți și atlase, din memoriale de călătorie și corespondență: puteai jura că a fost acolo și că a străbătut arhipelagul cu piciorul lui de militar neînvins!... Multor probleme care îmi dădeau de furcă la început, el le-a găsit soluția: avea un cap de enciclopedist și o inteligență cum rar se poate închipui... „Dinule, ești un intelectual complet, bun să te ia omul în călătorie!" îl complimentam adesea.

Ne petreceam multe ore în discuții, ne înțelegeam ca și cum ne-am fi cunoscut de cînd lumea și parcă eram de-o vîrstă; tare mă tem că retragerile noastre și înțelegerea deplină au jignit-o pe Clemennina, izolînd-o, n-aveam însă ce face, timpul ne era dureros de limitat amîndurora, chestiunile de rezolvat imense, prezența gîsculiței aceleia n-ar fi făcut decît să ne-ncurce, căci ce putea ea pricepe din ce făceam noi?

La capătul celei de-a șasea săptămîni, i-am dat generalului spre consultare *Geografia paradisului*, un eseu-roman, o culegere amplă de *Ode și Epode*, o *Schiță pentru o istorie secretă a umanității* și cîteva studii răzlețe, a căror culegere în volum nu fusese încă decisă.

— Ai avea ceva împotrivă să trimitem *Metafizica* unei edituri pariziene? m-a întrebat Dinu, cînd ne-am revăzut. Se află în țară un fost ofițer francez, prieten vechi, care lucrează la „Flammarion"...

— Știu eu? Parcă aș mai păstra-o, n-am revăzut-o cu un ochi critic... Mă gîndesc că...

— Ocazia e rarisimă, ce să te mai gîndești?

Nu știam, la acea oră, că domnul François Lebon se află deja în posesia manuscrisului și că, de-aș fi cerut să-mi mai revăd cartea, ar fi trebuit să iau trenul de Paris ca să-l ajung pe editor...

— N-am putut să nu i-o încredințez, mi-a spus generalul după ce a mărturisit ce făptuise. I-a plăcut enorm, n-a stat pe gînduri s-o rețină pentru publicare. Om de cuvînt, militar, are să trimită chiar săptămîna viitoare contractul de editare... Mă cerți? Ceartă-mă, dacă crezi că am greșit!...

— E-n regulă, *mon général*, am spus și l-am îmbrățișat. Ești un înger!

Nu era singurul aranjament fericit, parcă mi-ar fi ghicit gîndurile.

— Miercurea viitoare, oaspeții noștri de zilele trecute se vor înturna, m-a anunțat generalul. Am organizat o seară de lecturi; vei citi alături de Nicolai Colentina, Petre Pandrea și Comarnescu... Sînt curios ce te vei decide să ne împărtășești...

— Nu-s obișnuit cu lecturile publice... Dar prilejul e fericit pentru a verifica, la primă audiție, cum sună paginile abia încheiatei mele *Istoria pedantismului european*, nici mai mult nici mai puțin decît o colosală glumă intelectuală... E o scriere de-o factură neobișnuită...

— Ne-o citești în întregime! a exclamat Dinu fericit.

— O, ar fi fastidios: cartea are peste șase sute de pagini! Fragmente, cu plăcere...

În așteptarea revederii cu distinșii oaspeți, am călătorit cu generalul, timp de două zile, la Cluj, unde fuseserăm invitați de rectorul Universității la inaugurarea laboratorului de dialectologie de-acolo. Primire caldă, cunoștințe interesante, schimburi de opinii, daruri nesperate. Rectorul, un om de o imensă amabilitate, mi-a pus la dispoziție, cu împrumut, șase colete cu cărți și reviste apărute în ultimele luni, mi-a prezentat pe colaboratorii săi, în cele din urmă m-a rugat să iau cuvîntul la reuniunea științifică din seara primei zile. Am încercat, mulțumind, să refuz asemenea ofertă, insistențele însă m-au înduplecat. Am vorbit o oră și jumătate despre trăsă-

turile gîndirii artistice a Şcolii de la Tîrgovişte, cu accent pe proiectul de bibliotecă universală al lui Ioan Heliade Rădulescu, şi raportul dintre valoarea naţională şi împrumutul de valori din alte literaturi. Nu mai vorbisem niciodată înaintea unei asistenţe atît de selecte, primele cuvinte cred că au fost colorate de oarecare emoţie, mai ales cînd am întîlnit, într-o latură a amfiteatrului, figurile unor foşti profesori de la Farmacie, amatori în ,,umanioare", oameni destul de insignifianţi, timiditatea s-a risipit îndată ce am pătruns în miezul temei, cînd efectul spuselor mele se putea citi pe chipul auditorilor. . . Aplauzele finale mi-au împrăştiat orice urmă de timorare. . .

Comunicarea mea a fost stenografiată şi, în timpul recepţiei academice care a urmat la Casa Universitarilor, m-am pomenit cu un domn din Bucureşti, care pretindea a mă fi cunoscut cîndva la Vinţu-de-Jos, în casa părintească. Fusese tuşat de fineţea observaţiilor mele, de precizia cu care stabilisem trăsăturile ce-i uneau pe tîrgovişteni — de la Coresi, nu mai puţin decît un editor, şi Anonimul cantacuzinesc pînă la Caragiale, impregnat de la revere pînă la panglica pălăriei de spiritul acid al ilustrei urbe (mă parafraza !) —, fusese entuziasmat de liniile de forţă pe care le schiţasem pentru dezvoltarea literaturii noastre în viitor, pretinzînd (domnul se chema Ionescu şi lucra la Editura de Stat, atunci înfiinţată) că face cunoştinţă cu prima încercare de stabilire a adevăratelor, adîncilor legături organice dintre spiritul umanist al Transilvaniei cu cel, colorat şi îndrăzneţ, al Ţării Româneşti. Îi plăcuse în special descrierea porţilor prin care se întreţinuseră aceste legături, culoarul Cîmpulung—Bran—Braşov—Sibiu, pagină de antologie, spunea încîntat Ionescu. Propunerea lui era ca, încă în acea noapte, să-mi facă o vizită la hotel şi, împreună, să revedem textul în vederea publicării în caietele editurii lui.

I-am dat întîlnire la miezul nopţii, mai înainte nici el nu credea să aibă transcrierea stenogramei, în fond n-aveam nici un motiv să ţin pentru mine acel text care plăcuse. . .

Recepţia a fost minunată, toată lumea intelectuală a Clujului ţinînd să devin punctul de atracţie al serii. S-au rostit cuvinte măgulitoare la adresa activităţii mele, am stabilit contacte dintre cele mai promiţătoare, spre încheiere rectorul a ţinut o scurtă alocuţiune plină de amicale elogii şi numeroase cuvinte de spirit la adresa preocupărilor mele. . . Seară de neuitat. . .

Din cauza îmbolnăvirii lui Comarnescu şi a indisponibilităţii lui Vianu, pe care prietenii bucureşteni ţineau să-i aducă la seara (sau poate serile de lectură) anunţate pentru miercurea următoare,

am fost nevoiţi să amînăm pentru toamnă reuniunea din casa generalului. Amînarea era, în ce mă priveşte, binevenită, aveam nevoie de puţină odihnă, de reluarea cercetărilor mele de caracterologie. Am profitat de acest răgaz ca să fac o excursie de documentare la Tîrgovişte. Cunoşteam atîtea despre trecutul oraşului, despre cultura lui, dar nu avusesem ocazia să-l vizitez pînă atunci. Dinu, mereu mai greu de scos din casă, şi-a cerut scuze că nu mă poate însoţi, ar fi făcut-o cu plăcere, dar sănătatea. . . Mi-a propus (stranie idee) s-o iau în călătorie pe Clementina. . . N-am avut tăria şi nedelicateţea să resping propunerea. Fie ce-o fi, mi-am spus, generăleasa îşi va întîlni o mulţime de prietene, foste colege de şcoală, eu îmi voi vedea de treburile mele. . .

Am regretat acest moment de slăbiciune, pentru că viaţa la Tîrgovişte nu mi-a fost deloc agreabilă. Am locuit amîndoi în casa generalului Cheruvim, cunoştinţă apropiată a lui Dinu, în plin centru, lîngă Mitropolie şi la o bătaie de puşcă de Palatul Domnesc. Gazdele, oameni fermecători, au deschis cu mare bucurie saloanele spre a ne putea întîlni acolo cu intelectualii oraşului, totul ar fi fost minunat dacă acea diabolică femeie, Clementina, n-ar fi avut proasta inspiraţie de-a relua bătălia pe care n-o încheiase, aşa cum eu, naivul, aş fi crezut. . .

Încă din prima zi, pe cînd vizitam Mănăstirea Dealu şi mă simţeam admirabil, ea mi-a şoptit, ca să nu audă prietenii ce ne-nconjurau, că ea nu-şi mai găseşte liniştea de cînd mă ştie sub acelaşi acoperiş (?), că se gîndeşte la sinucidere ca la singura soluţie a mîntuirii (?), că speranţa pe care şi-o pusese în mine (!) şi în metoda indiană de autoperfecţionare spirituală s-a spulberat. Tocmai admiram panorama Tîrgoviştei de pe promontoriul dealului şi mă gîndeam la spusele, mai înainte, ale unui tînăr licean — om simpatic — precum că aşa trebuie să se vadă Florenţa de pe dealurile înconjurătoare, de la Fiesole sau San Miniato, cînd ea venea cu asemenea prostii de fată de pension. . . I-am răspuns printr-o privire tăioasă, am văzut-o pălind şi îndepărtîndu-se abătută. Seara, abia mă aşezasem la scris, în faţa caietului meu de însemnări zilnice, că am auzit în faţa uşii un scîrţîit de podele şi-apoi ceva ce semăna cu un geamăt. Am deschis. Ea se afla îngenunchiată, cu capul sprijinit de cadrul uşii, cu părul despletit (şi-l smulsese?) şi chipul ud de lacrimi. Am invitat-o să intre, să n-o surprindă careva în cămaşa subţire de noapte la uşa mea. . . Am mîngîiat-o părinteşte pe păr, în timp ce intra şi se prăbuşea pe divanul meu.

Arăta îngrozitor: cearcăne vineții îi subliniau ochii verzi, spălăciți, părul negru părea, așa cum fusese despletit, un caier de mătasea broaștei putrezită și răscoaptă, umerii îi căzuseră, sub cămașa de noapte se bănuiau sînii consumați și șoldurile căzute. Continua să smiorcăie.

— Ce s-a-ntîmplat, Clementina? De ce nu dormi? Ce e cu tine?

A ridicat din umeri ca un băiat surprins asupra unei fapte rușinoase, a fixat un punct în tavan și a rămas așa un timp, cu privirea pierdută.

— Te-am întrebat de ce nu dormi...

— Pentru că... Somnul nu mă odihnește... Mi-e frică..., a îngăimat ea.

Credeam că n-am să pot scoate de la ea nici un cuvînt în plus, cînd, ca o fiară, a sărit de pe divanul pe care se ghemuise și, lipindu-se de mine, m-a acoperit cu sărutări. Încercam să mă desprind, ea mă strîngea tot mai puternic, mai disperat, ai fi crezut că lumea urmează să se rupă în bucăți în clipa următoare.

— Nu-nțeleg nimic! am strigat eu respingînd-o. Ce sînt purtările astea? Ești nebună?

Ea s-a lăsat din nou în genunchi, mi-a cuprins picioarele, m-a plantat în mijlocul camerei, hohotind neistovită:

— Te iubesc, Felix, cum de nu izbutești să pricepi? s-a jeluit ea, cu o voce grețoasă, de fumătoare împătimită. Nu pot trăi fără tine, iubitul meu...

— E o noutate cu-adevărat tulburătoare! am exclamat eu ironic.

— Nu mă trata astfel... Tu nu ești Dinu...

— Ce vrei să spui?

— Dinu, la doar doi ani după ce ne-am căsătorit, și-a dezvăluit chipul de tiran sadic și pervers. Îi făcusem, nesăbuita de mine, mărturisiri complete despre trecutul meu, aventurile din Italia și tu le cunoști... A început prin a mă chinui, a sfîrșit prin a mă trata ca pe-o servitoare necinstită... Purtarea lui e de-o perfidie cum rar se-ntîlnește, știe să păstreze aparențele de om afabil și îndatoritor. E o bestie... Tu nu cunoști cum și-a creat faima de erou al războiului... Află că n-a fost niciodată pe front, totul e scorneala unei fantezii prodigioase... Toți anii războiului i-a petrecut în afaceri necurate, în desfrîu... Nu căsătoria l-a domolit, ci acea arterită de care suferă și-i dă avertisment după avertisment... De ochii lumii, mi-a îngăduit să-mi continui studiile, nu m-a ajutat nici cu o mișcare a degetului mic... A trebuit să mă prostituez

ca să-mi pot plăti taxele și să-mi procur cursurile. . . Oh, de ți-ai putea imagina josnicia acestui om ! . . .

— Dă-mi voie să mă-ndoiesc de afirmațiile tale. . . Imaginea mea despre el este cît se poate de curată. . . Or, tu îmi descrii acum un diavol, spurcat din tălpi pînă-n creștet. . . Nu cumva ești nevropată și habar n-ai că interpretările tale sînt deformate?

A tăcut, am simțit că neîncrederea cu care o întîmpin o ucide. Apoi, luîndu-și aer în plămîni și reîncepînd asaltul rușinos de mai înainte:

— Iubitule, îți jur că nu spun decît adevărul ! Aici mi-e inima !

Îmi era milă de ea, milei i se asocia disprețul.

— Ce dorești de la mine? am spus înciudat că îmi mănîncă timpul și paginile cu fasoane de cucoană isterică.

— O vorbă bună, o mîngîiere. . . Nimic mai mult decît să mă ierți. . .

M-am așezat cu fața în mîini, la masa de scris, tulburat și scîrbit de revelațiile ce nu-și mai epuizau curgerea absurdă. Mi-a venit să plîng, plînsul l-am găsit deplasat și dezonorant, așa că l-am reprimat bărbătește. Căutam febril o ieșire din această situație de teatru prost, imposibil să găsesc o idee potrivită. Ea s-a apropiat, mi-a cuprins capul în brațele ei, căldura sînilor mi-a învăluit spiritul pînă atunci vigilent și nu știu cînd m-am trezit tras lîngă ea, pe divanul larg și adînc. . .

— Iubește-mă năpraznic, iubitule, minunea vieții mele ! îmi șoptea Melanie strîngîndu-mă în brațe, acoperindu-mi gura cu sărutările ei. Mîine lumea se va prăbuși sub foc și pucioasă, războiul ăsta nu ne va cruța tinerețea. . . Dă-mi, să-l sorb, sufletul tău dumnezeiesc. . .

Apoi, după ce ne-am iubit, cu aceeași poftă de cuvinte:

— Tata a fost împușcat azi, la Amiralitate. Un anarhist. . . Sau poate un spion german. . . Trebuia să se-aștepte la un asemenea sfîrșit. . . Nu ne rămîne, iubitule, decît să părăsim Tangerul încă în noaptea asta. Un marinar rămas credincios tatei ne-așteaptă la miezul nopții în portul pescăresc, cu o șalupă. . . .

Ne-am îmbrăcat repede, ne-am aruncat în valize cele cîteva lucrușoare pe care le aveam cu noi, am sărit pe fereastră pe-o terasă străjuită de leandri și tufe de tuia, am coborît în portul indicat. Acolo, nici țipenie de om. Doar un ostaș în armură de oțel, cu halebardă, făcîndu-și rondul pe creasta unui dig. De cum ne-a văzut, și-a tras viziera pe față și, cu arma spre noi, ne-a somat într-o limbă necunoscută. Melanie a leșinat lîngă mine.

Aveam pistol, nu eram sigur că îl încărcasem, rezerva de gloanțe o lăsasem la hotel. Am scos rapid pistolul, i-am tras piedica, în clipa următoare m-am convins că era neîncărcat, eu descoperit. Bestia înainta cu pași de cruciat spre noi.

— *Ante*, *apud*, *ad*, *adversum*,
Circa, *circa*, *circa*... *cis*...

— Aici nu-ți merge, șefule! mi-a spus în italiană ostașul. Noi ăștia sîntem școliți... Altceva, mă rog!...

Altceva nu știam. Matahala a hohotit bestial, a ridicat halebarda și...

— Iubițelule! am auzit lîngă mine. Îți cer prea mult dacă te rog să nu mă disprețuiești?

Era vocea Clementinei. Mîna ei impregnantă de-un parfum strident îmi netezea fruntea.

— De ce nu dormi? Mi-ai stricat noaptea, acum îmi strici și visele, am spus eu morocănos.

— Ți-am spus că nu pot dormi. Voi dormi curînd pentru totdeauna.

— Lasă vorbele astea tîmpite! am sărit eu. Faci din ele un mijloc de șantaj sentimental și e lucrul cel mai puțin convingător... Hai, ridică-te, mergi la culcare. Mîine ne-napoiem la Sebeș...

— Am promis prietenilor că mai rămînem...

A doua zi, pretextînd că am uitat de vizita a doi editori străini, am luat trenul și ne-am înapoiat acasă. Tot timpul drumului plictisitor pe valea Oltului, Clementina mi-a împuiat capul cu vorbe dulci de cea mai proastă speță... Despre sinucidere n-a mai vorbit. Am crezut-o vindecată.

Toamna a sosit în acel an mai devreme. Ne-am întors toți trei la treburile noastre, gemenii au intrat în primul lor an de școală. Generalul mi-a amintit că rămăseserăm datori prietenilor bucureșteni cu o seară de lectură.

— Acum, *mon général*, timpul nu-mi mai îngăduie mondenități. Tocmai am încheiat un roman, nu vreau să fac nici o zi de pauză și să încep imediat *Enciclopedia sentimentelor*, adevărata operă a vieții mele... Lecturile, la iarnă. Vom găsi timp și pentru ele...

— Rămăsese stabilit să ne revedem înainte de redeschiderea cursurilor universitare, și Vianu și Ionescu sînt universitari. Zău că ne facem de rîs!...

A trebuit să scriem degrabă invitațiile și să pregătim reuniunea. În prima duminică a lui septembrie, reuniunea s-a ținut. O întîlnire de neuitat, sărbătoare a spiritualității românești, dar și dezas-

truoasă încheiere a vieţii mele de creator. Iată cum s-au petrecut lucrurile:

Casa din Timotei Cipariu 8 strălucea de curăţenie şi lumină. Nu trecea o oră, că alte maşini şi trăsuri debarcau la peron oaspeţi dintre cei mai aleşi. Dinu şi Clementina nu mai pridideau cu onorurile. Printre invitaţi (surpriza ne-a făcut-o Vianu), ne-am pomenit cu marele Lucian Blaga, cu ilustrul Iorgu Iordan, cu istoricul Oţetea... George Călinescu, reţinut de revizuirile *Istoriei literaturii*, ne-a trimis un mesaj — cuvinte calde şi deloc protocolare, ca-ntre colegi. Încăperile casei gemeau de lume, nu era încă ora şase şi toată lumea sosise.

Întîrziasem în camera mea cu exerciţii de dicţie, ştiindu-mi partea slabă (oarecari bîlbîieli la frazele lungi), încurcat de alegerea pe care trebuia s-o fac, fiindcă mă atrăgea să citesc din *Poezia ca ştiinţă fatal inexactă şi ocazională*, te minată în ajun, dar nu mă înduram să las tratatul intitulat *Curenţii simpatiei şi Estetica*, mai ales după ce aflasem că în salon sosise însuşi Blaga... Cînd, pe uşă a intrat, fără să ciocăne, Clementina:

— Tu ştii că sîntem suspectaţi? Un individ cu şapcă de piele tot dă tîrcoale casei.

— Nu-ţi face griji. Curioşi s-au aflat întotdeauna... Lumina îi atrage ca pe fluturi... Dinu ştie?

— Am ezitat să-i spun. Cum e impetuos, e-n stare să scoată puşca şi să ne strice seara...

— Părerea mea e să nu ne sinchisim. Nu complotăm împotriva nimănui... S-a strecurat cumva printre invitaţi vreun dezertor, vreun austriac?

— Să nu glumim! Încă sînt vremuri tulburi.

Clementina cu grijile ei a ieşit. Putea să-şi ţină pentru ea noutatea!...

Am coborît exact cînd pendulul din hol bătea şase ceasuri. M-am dus întins la oaspeţii cei mai de vază, pe Blaga şi pe Vianu i-am îmbrăţişat cu afectuoasă căldură, i-am salutat pe ceilalţi, bucuros că-i revăd sau că le fac cunoştinţa, m-am întreţinut cu doi gazetari din Iaşi şi Timişoara (de ce nici Dinu, nici Clementina nu mă preveniseră?), indivizii se făceau purtătorii de cuvînt ai universităţilor din Bucureşti şi Zagreb — nu ştiu ce raporturi existau între ei — cerîndu-mi să întreprind, cînd timpul îmi va permite, un turneu de conferinţe despre literatură (temă liberă), în oraşele de pe Dunăre şi-n Croaţia... Le-am răspuns că tocmai primisem o invitaţie să călătoresc la Paris — voi medita şi vom

vedea după ce voi şti în ce perioadă a anului viitor (oricum în anul viitor, toamna aceasta urmează să-mi termin al cincilea volum din seria de *Critice*!) în ce perioadă, deci, vor fi dispuși parizienii să mă întîmpine...

Serata a-nceput cu oarecare întîrziere. După cîteva cuvinte de bun sosit, am anunțat din ce voi citi, am făcut o introducere, explicînd de ce nu m-am hotărît încă să tipăresc cele peste douăzeci de volume terminate (doar unul a scăpat acestei blocade — cel ce luase drumul Parisului, cu amabila complicitate a generalului!), ce proiecte apropiate îmi acaparează atenția... Intr-o liniște că nu se-auzea nici musca (era una în încăpere), am început să citesc. Am simțit fizic, de la primele cuvinte, cum un curent de înaltă tensiune trece de la mine spre auditoriu, paralizînd de admirație pe cei de față...

Dar vai! N-am izbutit să-ntorc prima pagină, că lectura mi-a fost întreruptă de un monstruos scandal în holul de la intrare. Fata și ordonanța, care-i venise în ajutor, se luptau cu derbedeul cu șapcă de piele, care intrase și își făcea loc spre salon. Am cerut scuze oaspeților pentru întrerupere, m-am îndreptat și eu spre ușă, să aplanez disputa, dar în momentul următor l-am recunoscut pe turbulent, să-mi vină rău cînd l-am recunoscut! Era tatăl meu, colonelul de jandarmi în retragere Benone Iacob, îmbrăcat în costumul lui de vînătoare, peste care trecuse o pelerină de camuflaj, înarmat cu sabia lui de parăzi, scoasă din teacă, agitînd-o pe deasupra capetelor, vociferînd asurzitor și amenințînd ca un birjar:

— Ticălosule! Haimana ordinară! Ai fugit de la facultate să te-nhăitezi cu derbedeii și pierde-vară!... Dumnezeii tăi de... (Cuvintele mi se adresau, se-nțelege.)

— Tată! am strigat din rărunchi, tată drag, calmează-te! Te afli într-o casă onorabilă, de intelectuali aleși, din fericire ai nimerit într-o zi mare, cînd și alți intelectuali...

— Tacă-ți fleanca, boule! Fac nu știu ce pe domnișorii ăștia! răcnea tata, învîrtind pe deasupra capetelor mele și ale ordonanței sabia lui sclipitoare. Acasă, lichea patentată!

— Nici nu-mi trece prin gînd, i-am răspuns. Și mai supraveghează-ți vorbirea... Ai în fața ta nu un om de rînd, ci pe însuși domnul... (Am vrut să-mi spun numele: Felix Iacobescu, așa cum trecusem pe coperta manuscriselor, dar...)

În momentul următor nu știu bine ce s-a-ntîmplat, am reținut doar că tata și-a trecut sabia în mîna stîngă, iar cu dreapta mi-a dat un zdravăn pumn în plex, la lingurică, ca-n vremurile lui bune...

Am simţit o imensă greaţă, parcă o ființă enormă dar fără contur, un fel de elefant expandat în atmosferă ca un abur, mi-ar fi deşertat respiraţia lui în respiraţia mea, după care am văzut pe-o punte urcînd amiralul, în haine albe, cu cordon şi diagonală de aur, cu chipiu înalt şi sclipitor, şi-n urma lui mergînd mărunt, mai mult tîrîndu-se, o pisică mare, albă, cu ochii verzi, şi doi şobolani scîrboşi, cu breton, în şorţuleţe de şcolari. . . Amiralul m-a salutat, apoi m-a îndemnat să mă grăbesc că începe şedinţa Academiei Franceze, unde trebuie să citesc discursul de recepţie. . . Pisica şi şobolanii au chicotit, eu am rămas pe loc. Şi, în sfîrşit, după un timp, am auzit măcăit de raţe, un scurt grohăit de porc şi o voce cunoscută.

M-am trezit pe prispa casei părinteşti, pe-o saltea de paie, înconjurat de-o mulţime de sticluţe rău mirositoare, de prişniţe şi farfurioare cu unsori. Vocea cunoscută s-a apropiat:

— Bine te-ai trezit, domnişorule ! mi-a adresat Septimiu, bunul meu Septimiu, deschizînd portiţa prispei de casă musceleană. Mă temeam că n-ai să-ţi mai revii. Dumnezeule, al dracului pumn are dom' colonel !

— Ce caut aici? am întrebat fără nici un chef.

— Eşti acasă, ce, nu-ţi mai recunoşti leagănul? Dar ştiu că ai dormit ! De cinci zile te tot freacă baba Lucreţia cu oţet, amoniac şi diferite săruri. . . Dormeai ca duşii de pe lume, Doamne iartă-mă.

Am sărit în picioare, înfierbîntat de ură:

— Unde-i tata?

— E plecat la Blaj, zicea că se reîntîlneşte cu promoţia. . . Vine diseară. . .

Septimiu s-a aşezat lîngă mine pe bancă şi mi-a povestit ce a urmat cumplitei lovituri. . . Am fost urcat imediat în şareta care se afla după colţ, şareta s-a pus pe fugă, în strigătele de alarmă a celor care asistau neputincioşi la răpire. El, Septimiu, a cerut iertare cucoanei ăleia brunete, frumoasă femeie !, pentru deranj, dar primise ordin de la dom' colonel, cu care nu te joci. . . Mă legaseră burduf la codîrlă, pe-o mînă de fîn, tata a mînat ca un nebun pînă acasă. . . La barieră era s-o păţească, o patrulă militară aflată întîmplător pe-acolo se prinsese că în şaretă se află un om legat. Colonelul a dat însă bice. . . Tata mă trîntise pe prispă, la aer curat, zăcusem în neştire acolo, îngrijit de-o bătrînă. . . Îşi revine, e soiul dracului ! spusese tata.

— Casa aia era minunea pămîntului ! a exclamat Septimiu. Palat, domnişorule !

— Acolo am locuit și-am fost fericit, bătrîne... Dar spune-mi, rogu-te, despre lucrușoarele mele știi ceva? Au rămas acolo? Mă interesează mașina de ras în primul rînd...

— Cum să nu știu, domnișorule?... Dom' colonel fusese recunoscut de nu știu cine din Sebeș, care a chemat poliția... Ne-am dus din nou la oraș, acolo discuții cu procurorul, cu poliția, cu toată lumea. Da' dom' colonel, care era înfuriat, le-a-ntors planurile pe dos... Le-a spus ălora c-ai fost atras de general pe căile pierzării, că așa tînăr cum erai nu te-ai priceput să te aperi. Abia a scăpat generalul de dandana, plătind pe loc daune, atît cît îi ceruse dom' colonel...

— Săracu Dinu!

— Lasă, nu-i plînge pe-alde ăștia, au ei parale... Nu văzuși ce casă? Palat! Cînd a fost cu ancheta, cum spuneam, ne-au dat și lucrurile matale... Bine că ne dusesem cu căruța, șareta nu ar fi făcut față... Coana aia frumoasă ne-a ajutat să încărcăm bocceaua, hainele de țivilie, halatul, două perechi de pantofi, o grămadă de dosare și caiete. Cînd le aruncam și pe-astea claie peste grămadă, generăleasa a început să plîngă... Plîngea și tencuia hîrțogăria... Ea a venit cu ideea să ne dea și scara...

— Care scară?

— Aia de sta sprijinită de rafturi... Dom' colonel a acceptat s-o luăm...

Scara bibliotecii! O urcasem de-atîtea ori, pînă la grecii și latinii care-mi ținuseră, nopți de-a rîndul, tovărășie... Pe treptele ei urcasem pînă în cerul lui Rafael și tot pe-acele trepte coborîsem în infernul marelui florentin! Cîte ore și zile plutisem pe aripile acelei scări peste continentele și oceanele cunoașterii!

— Am adus-o cu noi, dom' colonel zicea că e despăgubire de război, captură, destul ne păgubiseră geambașii... Coana, înainte de a i-o smulge, a strîns-o în brațe cu o-mbrățișare...

— Să fie sănătoasă cucoana! am zis. Dar scrierile, caietele acelea?

— Păi din cauza scării, că era din țeavă grea, a trebuit să le coborîm din căruță de cum am ieșit din oraș... Dom' colonel a-ntors cîteva pagini dintr-unul, s-a strîmbat de parcă lua sare-amară și-a strigat:

— Pline de spurcăciuni, Septimiu băiete! La foc cu ele, să nu-mpuțim Vințul cu erezii!... Am făcut un foc mare, le-am răsucit toate cu furca pînă n-a rămas decît scrum... Un scrum negru-negru și tare lipicios... Avusese dreptate dom' colonel că-n

hîrţoagele alea se-ascunde molima... Am muncit ceva, domnişorule, ca să le mistuim pe toate...

Am simţit cum pămîntul Vinţului-de-Jos se cască sub mine, durerea aprigă din stomac m-a crispat iarăşi, şi parcă iarăşi mi-a venit să cad într-un somn de moarte. Scrierile mele, cărţile minunate cu care mă pregăteam să uluiesc lumea nu mai erau. Scrum! În acea clipă a deznădejdii aş fi făcut crimă de om. Dar ce vină îi puteam face acelui nefericit Septimiu, ignorant şi, în fond, nu mai mult decît un instrument docil în mîna tatei? I-am aruncat nefericitului, printre lacrimi, şi abia bîiguind din pricina tremurului bărbii:

— Aţi procedat înţelept, bătrîne. Cînd voi avea banii mei, am să-ţi dau un pol pentru oboseala ta...

Înţelept? Aşa spusesem? Desigur, gura mă luase pe dinainte, fiindcă simţămintele mele erau de nemaipomenită, turbată indignare... Dar pronunţasem acele cuvinte şi, ca prin minune, vrînd să-mi pun simţămintele de acord cu vorbele, chiar dacă fuseseră nesăbuite, m-am pomenit dintr-o dată alt om: o linişte cuminte mi-a inundat fiinţa, un gînd eliberator mi-a fulgerat luminos în minte, sîngele care-mi fierbea s-a potolit, ochii conştiinţei s-au limpezit ca bolta cerului după furtună... Mă desprindeam de cel care fusesem cu o oră mai înainte asemenea unui vapor alb de cheiul agitat unde ancorase... Dulceaţa luminii acelei după-amieze calde de septembrie, promisiunea revederii, seara, a tatălui rămas atîta vreme fără dragostea filială, informaţia lui Septimiu că a doua zi ne va găti ciuperci, culese chiar de el din pădure, mi-au umplut cupa sufletului cu o bucurie consistentă, încă necunoscută... Acea bucurie calmă a dăinuit şi-n zilele următoare, cînd viaţa noastră a reintrat în normal, chiar dacă, pentru o clipă-două, unele veşti mai încercau să ne tulbure.

Astfel, din paginile *Universului* am aflat că Clementina se sinucisese (faptul divers nu spunea din ce motive), dintr-o scrisoare a generalului se înţelegea că Romulus şi Remus fac certe progrese la învăţătură, că tata, în ciuda impulsivităţii lui, lăsase la Sebeş o bună impresie, impulsivitatea fiind marca sincerităţii, în sfîrşit, că domnul Ionescu, de la editura bucureşteană, fusese închis pentru colaborare cu nemţii, în timpul războiului, manuscrisul pe care i-l încredinţasem rătăcit...

Împăcarea cu tata a încununat piramida noutăţilor acelor zile. Bătrînul s-a dovedit de-o bunătate excepţională, întrecută doar de energia cu care se zbătuse să-mi afle un rost în preajma casei

părintești: la 2 octombrie în acel an, bravul colonel m-a anunțat că, datorită relațiilor și luptei sale, obținuse pentru mine nu numai postul de responsabil al farmaciei din Vințu-de-Jos, post solicitat de doi foști colegi de-ai mei de la Cluj, dar și jumătate de normă la farmacia din Vințu-de-Sus, localitate vecină, probabil mai selectă decît a noastră, cu clientelă bogată și darnică, unde sînt infinite posibilități de petrecere plăcută a timpului — căci poți bate acolo un biliard cu intelectualii locali, poți servi o palincă cinstită și, curentul electric neavînd întreruperi, poți urmări după plac, la radio, toate meciurile săptămînii... E pe cale, acolo, de-a se înfiripa o frumoasă tradiție culturală... Toate aceste prevederi s-au adeverit de-a lungul anilor...

Nu pot, prietene, decît să-i mulțumesc bunului meu tată și să-i fiu recunoscător tot restul vieții pentru marea lui înțelegere față de rătăcirile tinereții mele, — a încheiat povestirea lui Felix Iacob, alias Iacobescu, farmacist de-aproape 40 de ani în Vințurile gemene...

(Sfîrșit)

Convenirăm să vorbim din nou despre Cella, femeia nevăzută din fresca marelui Piero della Francesca. Nu încetasem să mă felicit pentru că avusesem ideea de-a întreba despre lucruri ce, la început, mi se păruseră inaccesibile.

— O privesc adesea cu coada ochiului, în timp ce mă prefac că scriu. Întinsă pe divan, dormind sau visînd cu ochii întredeschiși, minunea aceasta ar merita să fie văzută de ochiul unui pictor, nu de biata mea vedere parazitată de tot felul de închipuiri... *Maja desnuda* nu poate fi cuprinsă nici de cuvintele unui poet. Nu știu, uneori îmi trec prin cap gînduri stranii, mă întreb dacă un administrator de frumuseți n-ar ști să facă o treabă mai bună, nelăsînd să-i scape din inventarul lui nici cea mai modestă înzestrare. Un administrator de anatomii, ca să mă exprim exact, dar care să se priceapă să înregistreze și curentul fin al respirației, și farmecul aburului ce se desprinde de pe un chip somnoros...

Această femeie are cei mai frumoși sîni din cîți am avut privilegiul să cunosc, și precizez că am în vedere și o seamă de picturi cu modele exemplare. Aș spune că văzîndu-i această podoabă neasemuită, tot ce-i aparține rămîne complementar și exorbitant, dar mă corectez îndată, fiindcă picioarele ei lungi, de-o lungime și cu o linie neobișnuite, au călcat dalele de faianță ale paradisului, pentru cinstea de a fi mîngîiate astfel. Statuie, îmi vine să spun,

Lehmbruck poate; evit, pentru că aglomerarea de referințe artistice stinge prospețimea percepției și obscurizează strălucirea imaginii. Or, frumusețea și incredibila bucurie pe care le oferă privirii sînii și picioarele de zeiță nu pot fi înțelese fără calitatea amețitoare a pielii: o spumă răzvrătită și reîntoarsă în tiparele ei calme, liniștită ca o lumină ce refuză risipa și se-ncheagă la punctul în care aerul se pregătește să devină marmură...

Mă tem că pot apărea în ochii tăi un exaltat... N-aș vrea să crezi că vorbesc despre o ființă perfectă, că elogiile mele se multiplică fără opreliștile spiritului critic. Anume ascuțimi, în anume împrejurări, zdruncină armonia și pun accente de surdă stridență pe trupul ei, însuși chipul — în general cu trăsături minunate — se deregleaza și lasă să se reverse din adîncuri necunoscute unele fire nepotrivite, ce contrariază. Îmi displac unele începuturi de grimasă și poate anume mișcări precipitate, ca ale unei ființe avertizate de ofense, apărîndu-se și cînd nu e cazul. Se-nțelege că acestea țin de istoria vieții ei, nu de structura eminamente armonioasă. Ceea ce este extraordinar la Cella mi se pare formidabila putere a acestui trup de-a se regăsi repede după anumite trădări și rătăciri pielea se liniștește ca apa unui lac meridional după un trecător fior al Scandinavului, stridențele și asimetriile se topesc văzînd cu ochii în suma de linii și contururi ale chipului și senzaționalului relief de continent carstic al trupului ce se destinde. De aceea o prefer în starea de grație a somnolenței, cînd vigilența ei redutabilă o părăsește și somnul încă n-a prăvălit-o în neștire; îmi place ca, de undeva de departe, ea să știe că este admirată și iubită, știința aceasta să i se pară vis.

Dar nu numai somnul sau veghea o trec prin repetate metamorfoze: dacă o privesc de la masa de scris, o văd într-un fel și-o cuprind într-o imagine ce poate, atunci, nu este reală. Mă apropii de ea, îmi îngrop fața în acel căuș cald pe care îl face gîtul lîngă umărul foarte apropiat, de-acolo întorcîndu-mă încet o privesc parcă prin sitele respirației, întreaga făptură se transformă dintr-odată și, de la profilul de regină pînă la tălpile pe care piciorul meu le simte ca un nisip rece, marmura vie și cuminte se aurește și se-nfioară, ca un cîntec de clavecin cîntat în fundul unei ape, iau comparația din Arghezi și o strecor aici cum mă pricep...

Nu știu cît de exact pot să fiu, și bănuiala că aș putea rămîne departe de imaginea pe care o urmăresc, iar tu, prietene, și mai departe, neputînd de două ori ajunge din urmă cuvintele și imaginea, renunț. Cînd un bărbat, acumulînd bîlbîieli în descrierea femeii

iubite, nu renunță ușor la discursul său, e semn că dragostea lui se află departe de-a se risipi. Îndrăgostitul din literatură traduce în cuvinte inteligibile ceea ce e haos desăvîrșit; vine vremea ca poetul să se exprime mai potrivit, în chiar expresia haosului; voi încerca eu însumi să desăvîrșesc în acest sens bîlbîiala și discontinuul, să le dau o formă de exclamație pură, de geamăt. Aș vrea doar atît: să reții că, privită calificat, Cella e un triumf al materiei. . .

(În ziua cînd mi-a oferit acest recital, Cella era plecată la Sinaia. Am putut să mă conving că spusele lui au puterea de-a evoca ființa ei întreagă, am simțit că ea poate apărea în orice clipă să ne-aducă sărbătoarea ființei ei și să ne dispenseze de-a mai chema notele disparate ca să se unească sub ochii noștri. Pusesem la îndoială afirmația lui că nu reușise o vreme s-o readucă pe retină; n-am motive să-mi mai nutresc îndoiala, acum cînd chemarea funcționează. Deduc că și evocarea are nevoie, ca toate lucrurile de pe pămînt, de un lung exercițiu: el a făcut acel exercițiu și n-o mai putea pierde pe Cella niciodată.)

La cererea dvs. expresă nr. 68, vă comunicăm că institutul nostru a fost încunoștiințat de același corespondent (profesorul de desen Alfred Moșoiu, din str. Galați 280) despre zborul „efectuat fără propulsie și planuri portante în ziua de 13 august crt., în jurul cupolei Ateneului Român, timp de trei minute".

Din cercetările întreprinse și luîndu-se mărturii de la cîțiva trecători (printre care și inginerul de betoane Filip Filip, de la Construcții, domiciliat în strada Rachetei 5), rezultă că zborul a fost întreprins de un particular, în condiții rudimentare și fără a fi în prealabil anunțat, ca urmare comisia de omologare de pe lîngă institutul nostru n-a putut trage nici o concluzie. Asemenea fenomene sînt pe deplin posibile, deși încă foarte rare. Din datele pe care le deținem, știm că în țara noastră s-au înregistrat zboruri similare încă din timpuri străvechi, inclusiv pe teritoriul capitalei.

Zborul în cauză a beneficiat de-o zi cu puternici curenți ascendenți, formați la intersecția străzilor Esarcu și Golescu, îndată după răsăritul soarelui, circulația rutieră fiind neînsemnată, ca duminica. Persoana în cauză înainta dinspre bulevard spre strada Știrbei Vodă, se pare că fără intenția de-a decola chiar la acea oră, cînd o pală de vînt l-a ridicat de pe trotuar și l-a săltat pe deasupra pomilor și a unui autobuz 368, în cursă regulată, imprimîndu-i o viteză de cel mult 70 kilometri/oră și obligîndu-l să-și păstreze echilibrul prin bătăi instinctive din brațe (aripi), persoana fiind

special şi nativ înzestrată cu o asemenea vocație (aparatură). Observînd că aceste mişcări neconcordante îl împiedică totuşi de a realiza o frumoasă și demnă demonstrație, a continuat să bată aerul cu energie sporită, mai coordonat, şi cum poseda o bună experiență de înotător, şi-a reglat repede atît frecvența bătăilor cît și, după puțina lui pricepere, direcția. Rămîne ca un fapt sigur că, fie din cauza spaimei, fie din aceea a necunoaşterii legilor de bază ale aerodinamicii, pilotul a evoluat anarhic, fiind văzut de trecători ba cu capul în jos, cu obrajii congestionați, trădînd panica și amatorismul, ba cu picioarele chircite, ceea ce este absolut nerecomandabil, știindu-se că rezistența la zbor creşte şi, în plus, favorizează vria.

Acelaşi instinct (în treacăt vă informăm că institutul nostru are înscrisă în plan tema inhibării, la om, a acestui instinct) l-a făcut pe pilot să-și destindă întregul aparat, astfel că în ultimele douăzeci de secunde şi-a redobîndit poziția corectă şi, cu brațele desfăcute şi picioarele întinse, a reuşit să planeze cît se poate de lin, în rotocoale, avînd ca centru de rotire axul imaginar al cupolei numitului Ateneu, cu fresca lui Grigorescu în interior, în plan uşor înclinat, avînd apogeul 12 metri, iar perigeul de maximum 8 (şi nu cum din eroare ați fost informați, de 10). În ultima din rotații (a 25-a), zburătorul s-a lovit de antena de televiziune a restaurantului „Cina", s-a descumpănit vizibil şi a căzut printre crengile unui castan, pe trotuar, dobîndind uşoare contuzii. Inginerul Filip Filip, mai sus-amintit, afirmă că, la viteza cunoscută, date fiind masa corporală a pilotului şi structura Ateneului Român (construit în 1888), impactul cu frumoasa cupolă ar fi echivalat cu explozia unei bombe, or acest edificiu şi-a plătit bombardamentelor trecute întreaga cotă de tribut.

Pilotul, după ce a declarat unui spectator că se simte bine şi, în sufletul lui, mulțumit de performanță, a spus că se grăbeşte să plece la Pietroşița, că și-a făcut toate treburile în București, acest zbor fiind ultimul pe listă. A lăsat să se-nțeleagă că va continua să experimenteze ceea ce atît de încurajator a început, fapt pentru care n-am dat curs sesizării corespondentului voluntar.

Menționăm că nu putem acorda pilotului titlul de întîietate, înaintea lui șoferul Ilie Paraschivescu, din Telega, zburînd și mai sus, şi mai ordonat, și mai mult, pierind chiar în cădere. I-am reținut numitului un premiu de consolare, materializat în cărți.

Pentru strîmbarea antenei restaurantului, temerarul zburător a fost chemat în judecată de respectivul local şi a fost obligat şi

să plătească fotografiile făcute de un particular, în care este înfățișat planînd periculos deasupra cupolei, fotografii care îi pot rămîne...

— Micul roman al lui Felix Iacob îmi amintește, n-aș putea spune de ce, de *Don Quijote*, a spus Cella.

— Apropierea mă fericește, a spus el. Și nici nu ești departe de adevărul că ideea istorioarei de la Cervantes a pornit...

Una dintre temele (uneori, doar leimotiv) ale cărților mele — alături de căutarea tatălui dispărut în plină tinerețe, de declanșarea unei întîmplări cosmice dintr-un detaliu neglijat, de lumea ca bibliotecă sau ca invenție a unui oarecare inginer, tip nu de cea mai bună credință, procesul de prefabricarea informațiilor și opiniei, de nostalgia copilăriei etc. — este cea a călătoriei în căutarea dublului de peste mări, care, odată găsit, ar putea oferi o explicație cuprinzătoare, de-o nemaipomenită importanță, a lumii și înfățișărilor ei. Tema, a cărei fertilitate poetică mi se pare încă, după treizeci de ani de la descoperirea ei, inepuizabilă, mi-a condus bătaia inimii și a pașilor și la Roma, și la Paris, și la Moscova, și sub turlele catedralelor din Strasbourg sau Köln, dar și în Mangalia, Prundul Bîrgăului sau Pietroșița, fiecare nouă investigație, în ciuda oboselii și a condițiilor grele (descrise în *Răpirea lui Ganymede*) sporindu-mi rîvna și speranțele de a-mi întîlni semenul identic.

În 1981, la Bled, în Slovenia, am crezut că visul mi s-a împlinit, cînd am întîlnit, la o reuniune de scriitori, un poet luxembourghez, pe nume Lambert Schlechter. O discuție începută pe înserat și încheiată în zori mi-a umplut sufletul de bucurie, pentru că aveam exact aceleași gusturi și preferințe, citiserăm aceleași cărți și ascultaserăm aceeași muzică, aveam idei și proiecte identice, iubiserăm la fel, suferiserăm la fel, ne legau aceleași idealuri și nemulțumiri... Ne priveam în ochi și nu ne venea să credem: gestul lui de mai înainte era chiar gestul meu de-acum, grimasa la auzul unui nume se desena pe chipurile noastre exact în același fel, beam, mîncam, fumam cu aceleași mărunte detalii ce dau note inconfundabile unei personalități, și rîdeam, vorbeam și exclamam în același stil, ca și cum n-am fi fost decît niște ecrane ale aceluiași programator. Tulburător, confirmare a întregului examen, ne-am ridicat în aceeași clipă de la masă, spunînd aceleași cuvinte: „*Allons, mon brave, le soleil doit se lever !*"

După cîțiva pași făcuți împreună pe marginea lacului, temîndu-ne să mai întoarcem capul unul spre celălalt în lumina puternică

a răsăritului, ideea lui a fost să privim în limpezimea apei jocul matinal al peştilor. Dezastru: din oglinda apei ne priveau două chipuri străine, nici unul semănînd cît de puțin măcar cu unul din cei care eram! Ne-am despărțit precipitat, ca să nu ne mai vedem niciodată.

Uneori, în timpul din urmă, mi-am privit cei cîțiva buni prieteni — Costache Olăreanu, Timotei Constantinescu, Tudor Țopa, Petru Creția, Alexandru George — cu ochii din noaptea aceea înșelătoare și, regăsind în chipul lor o bună parte din trăsăturile poetului luxembourghez, mă întreb dacă dublul de peste mări nu se află, ca în fațetele primelor imagini cinematografice urmînd a fi învîrtite repede, în imediata mea apropiere. . .

„Nu numai vîntul întîmplărilor mă clatină după îndemnul său; dar mă mai clatin și mă tulbur eu însumi din neîntemeierea stării mele; și, cine ia bine seamă, nu se găsește de două ori în aceeaşi stare. Eu dau sufletului meu cînd o înfățișare, cînd alta, după cum și încotro îl îndrept. Dacă vorbesc în mai multe feluri despre mine, este fiindcă mă privesc felurit. În mine se află toate potrivniciile. . ."

„Vanitatea este atît de înrădăcinată în inima omului, încît un soldat, un bădăran, un bucătar, un hamal se laudă și dorește să-și aibă admiratorii; dar și filosofii doresc asta; dar și scriitorii vor să obțină gloria pentru scrisul lor frumos; dar și cei care citesc vor să primească laude pentru a-i fi citit; și eu care scriu acestea am probabil aceeași dorință; și se prea poate ca și cei care le vor citi. . ." „Poeții n-au pudoarea aventurilor lor; le exploatează." „Gîndul sinuciderii e o consolare apreciabilă, el ne ajută să depășim o noapte inconfortabilă". . .

Şi mai deschid o carte și încă una. . . Cine sînt acești indivizi care-mi umblă prin hîrtii și, furîndu-mi trăirile, cuvintele, le publică în cărțile lor, semnîndu-le Montaigne, Pascal, Nietzsche?

Galben-ruginiul cărţilor lui! Vara lui 1942. Pe mica terasă a casei din Calea Domnească, 171, din Tîrgoviște, stăm alături la o măsuță și ne scriem caietele, revistele. Radu utilizează cu atîta precizie și delicatețe tocurile cu peniță, liniile lui ies pure și au ceva definitiv, că mîna mea, distrasă mereu de frumuseţe, strică un chenar și întinează o margine. Mă privește cu ascuțime, mustrarea întîrzie, se decide în sfîrșit să așeze el rigla pe foaia mea, să-mi arate cum se face. Pagina, sub degetele lui frumoase, se-n-

gălbenește dintr-o dată, în timp ce teiul de la stradă se-ncarcă de toată rugina apusului de soare.

Trei ani mai tîrziu, mergem pe jos, prin Teiș, Șotînga, Brănești, la Vulcana. Îmi vorbește tot timpul (ne afundăm, tîrziu, într-o deasă pădure galbenă) despre convingerea lui că drumeagul pe care pășim își are capătul undeva la începutul începuturilor (eu mi-l închipui desprinzîndu-se din galbenul-arămiu al pădurii) și duce departe înainte (îmi arată dealurile rîpoase, parcă le îmbrățișează, ca să nu determine în vreun fel neștiutul), înserarea ne închide într-o sferă de sticlă și, în amintire, totul e surd, doar un galben străveziu pretutindeni.

După cîteva alte veri și toamne cu luciu de fotografii în sepia (o plimbare „în Alei", sub cer fulguit parcă de Van Gogh, despre care ne vorbeam dealtfel, o înserare în sufrageria din aceeași Tîrgoviște, lîngă masa lustruită la care a scris pînă în ultima zi a vieții lui), de astă dată la București, în 1948: Radu îmi arată două caiete confecționate de el, semănînd cu cărțile moi, abia tăiate, ale vechilor francezi, paginile sînt scrise mărunt, elegant, bărbătește, de-un caligraf eminent, chenarele generoase deja îngălbenite (galben-aur consumat), totul e galben și greu în mansarda din strada C.A. Rosetti. Trecuserăm prin incendiile avangardismului, încercaserăm împreună alte cîteva experiențe, părea să se fi făcut foarte tîrziu. Cînd am ieșit în bulevard, soarele punea pe blocul Scala, din stînga noastră, ample, adînci pete de rugină și nu ne-am mai putut auzi, în lichidul gros care ne-a înghițit. Întors acasă, mi-am făcut un caiet ca acelea, îl păstrez și azi: foaia lui a rămas albă.

1978 (sau 79). Pe străduțele ce leagă Calea Dorobanți de strada Polonă, dialogul nostru, ca o sonată beethoveniană, cu momente avîntate, cu răgazuri, cu ezitări înaintea unei noi fraze, cu un fir de oboseală, apoi cu un alt moment de exaltare. Un apus de soare magnific, pe la Poșta din Ștefan cel Mare. Îi amintesc călătoriile de odinioară, zîmbește înțelept, îi evoc jocurile noastre cu tocurile, penițele și cerneala. El îmi răspunde (fără nici o tresărire pe chip) că acele jocuri au devenit, pe nebăgate de seamă, istorie. Că el nu le-a trăit atunci altfel decît cum se trăiește istoria.

Cînd am terminat lectura superbului roman *Ce se vede*, catalog al armiilor lui neînvinse, entuziasmat de cutezanța viziunii și procedeelor, i-am mărturisit (ne aflam acum în piațeta ce desparte Grădina Ioanid de străzile unde se desfășoară acțiunea romanului) că, încă de la lectura lui *Matei Iliescu*, cu zece ani în urmă, mi-am dat seama că marea lui artă constă în a ști unde să așeze galbenul

vechi; nu pe lucrurile înfăţişate, ci între ele şi ochiul cititorului, în spaţiul acela consistent. E ca o armură pe care timpul n-o poate niciodată rugini. Secret al marilor artişti, care previn măcinişul Timpului, conducînd ei înşişi, de la început, procesul devenirii.

A fost (atent şi grav) fericit că se poate defini, oricît de neprecise îmi fuseseră cuvintele, una din descoperirile lui importante.

L-am condus acasă, printre lungile pînze ale unui apus de soare providenţial, cu sentimentul că, de această dată, nu-i furasem din timpul lui, pe care, avîndu-l în fiece clipă întreg, îl drămuia cu straşnică energie.

Ieri, la o partidă de convorbiri pe terasă:

— Cum, n-ai citit romanul meu *Nesfîrşitele primejdii*? m-a întrebat.

— E singura carte pe care n-am citit-o, îmi pare sincer rău, am spus eu. Dar o voi înghiţi în noaptea următoare, pentru că am văzut-o în raftul din camera lui Costache.

— Ştiu eu dacă să te-ndemn s-o faci? Acum, după un număr de ani de la scrierea ei, să-ţi spun sincer: nu-mi mai place. Nu zic că n-are pagini frumoase, sînt acolo cîteva, dar le însoţeşte şi multă plictiseală.

— Parcă şi asta ai dorit! Am citit undeva un articol despre roman şi plictiseala intra în formula romanului.

— Nu ştiu la ce articol te referi. Dar dacă e vorba despre elementul plictiseală, el trebuie să facă parte din inventarul unei cărţi, dar să nu poată fi însuşit de cititor... Cînd îl plictiseşti pe cititor, te poţi considera pierdut... Or, mie îmi face impresia că, din paginile cărţii, elementul ăsta primejdios iese şi pune stăpînire pe cititor...

— Atunci de ce ai scris-o?

— Am făcut un simplu exerciţiu... Mai mulţi prieteni mă sfătuiseră spunînd că romanul nu mi se potriveşte, că eu scriu altfel decît cere acest gen. Şi totuşi m-am încăpăţînat şi am purces la această aventură...

— De ce încăpăţînarea asta?

— Pentru că întotdeauna cînd este vorba despre exerciţii, fac lucrurile nu numai împotriva voinţei altora, dar şi în răspăr cu gusturile şi dorinţele mele...

Atunci, pe terasa care ne găzduia, n-am avut la îndemînă articolul despre care îi vorbisem. Acum, după ce şi lectura romanului

mi-e încheiată, adaug aici acele rînduri, scrise de el tocmai cînd termina de scris cartea. Părerile lui sînt utile.

„De curînd am terminat primul meu roman. *Nesfîrşitele primejdii* este cea de-a şasea carte a mea care ia drumul tiparului. Eroul romanului, George Pelimon, tip pragmatic, cu o profesiune (inginer energetician) ce îi oferă toate satisfacţiile, minus bucuria orgolioasă a nemuririi, îşi redescoperă la un moment dat vocaţia de scriitor, pierdută încă în anii adolescenţei, cînd viaţa i-a impus să se dedice unei cariere sigure. Reconsiderîndu-şi biografia la cheia ficţiunii romaneşti, eroul începe să-şi înţeleagă altfel faptele şi demersurile; ceea ce era confuz, discontinuu, întîmplător şi anecdotic capătă treptat un sens, trăirile şi simţirile lui, traduse în limbaj artistic, dobîndesc semnificaţii nebănuite. George Pelimon îşi scrie romanul, romanul propriei vieţi, trăind altfel decît pînă la începerea lui şi, pe măsură ce înaintează în dezvoltarea naraţiunii, meditează nu numai asupra materiei investigate, dar şi asupra perenităţii scrisului. Cum se scrie şi ce este de fapt romanul? se întreabă el fără odihnă. Răspunsurile fiind, cred, interesante, voi încerca să le schiţez în rîndurile ce urmează, să le rezum şi, atunci cînd aceasta nu e cu putinţă, să le înfăţişez direct, prin citate. Adevărate sau nu, părerile lui George Pelimon — nu întotdeauna împărtăşite de mine —, reprezintă o experienţă. Aşadar, ce crede George Pelimon despre geneza şi destinul romanului?

Literatura ca artă este una şi indivizibilă, astfel că împărţirile în genuri şi specii, segmentările didactice, ca şi regulile constrîngătoare, date îndeobşte drept forma obligatorie pentru exprimarea unui anume tip de simţire şi ideaţie, n-au pentru artist importanţa ce li s-a atribuit. Artistul exprimă pe rînd aceeaşi viziune în diverse genuri, distribuind materia ce-l încarcă, astăzi într-o nuvelă, mîine într-o lucrare dramatică, altă dată într-un roman sau odă. Această substanţă poate fi asemuită clorofilei: miracolul vieţii se află în fotosinteză; că seva verde urcă în slăvi coroana înaltă a stejarului sau se prelinge în fibrele suave ale iederii şi muşchiului sîrmos, este o chestiune secundară, interesînd mai curînd pe genetician şi anatomist decît pe artistul în căutare de esenţe. Flaubert trimite aceeaşi clorofilă şi în *Educaţia sentimentală* şi în scrisorile sale, şi în *Ispitirea sfîntului Anton* şi în povestirile scurte. Interesează coerenţa şi frumuseţea plăsmuirii, calitatea materiei, rezultatul fantasticei rafinări a forţei şi prea puţin gospodărirea resurselor, croiala hainei în care înveşmîntează făptura operei spre a fi văzută, înţeleasă şi salutată de oameni.

« Bănuiala că romanul ar fi un succedaneu sau chiar un reziduu al epopeii și al poveștilor, spune George Pelimon, trebuie să mă fi încercat foarte de timpuriu, dacă în momentul în care, deprinzînd gustul cititului, cărțile masive purtînd sub titlu notația roman mi-au apărut dezagreabile. Auzisem pînă la acea vîrstă sute de povești: întîmplările și personajele lor, conflictele și deznodămintele, cu toată stereotipia situațiilor, cu tot previzibilul faptelor, aveau ceva extraordinar; puteam spune cu certitudine că sînt nemaivăzute și nemaiîntîlnite, meritau atenția, trăirea, lacrimile — de rîs sau de întristare. Felul în care îmi erau desfășurate, în ritmuri ce țineau seama de climatul momentului sufletesc, legîndu-mi proiectele de idei eroice, aparatul actoricesc manevrat de povestitor (prin onomatopee, gestică, mimică, uneori scandare muzicală), îmi dădeau sentimentul că lumea ce se deschidea înainte-mi este exemplară și poate fi descifrată, are o cheie și un înțeles, pentru că privită din afara ei, fără interes și fără tendință, ca visul în care imediat după aceea mă scufundam, descoperea și punea în mișcare energii și idei aflate în mine adînc, ignorate. Acum, lectura primelor romane, cu toate că unele mă purtau prin spații exotice, fantastice, însemnate de întîmplări neobișnuite, îmi oferea categoric mai puțin: las la o parte lipsa sceneriei, dar obiectele și situațiile erau supărător posibile în perimetrul curții din fața ferestrei, la îndemîna oricui, personajele înaintau și se mișcau greoaie, fără demnitate, supuse legilor mecanicii și gravitației, spăimoase de judecata primei cumetre, conflictele și problemele semănau izbitor cu cîrîiala și banalitățile cunoscute din familie și de pe stradă. Apoi, modul cum erau prezentate și urmărite toate acestea vădea că lucrurile nu sînt așa decît din voința naratorului, că acest narator nu se minunează niciodată în fața minunii (dacă minunea se arăta), ba dimpotrivă, prin lungi și obositoare ocolișuri, autorul mă trăgea printr-o galerie mobilată cu oglinzi paralele, printr-un labirint de bîlci, unde civilul care eram se reproducea la infinit în chipuri deloc măgulitoare. Simțeam intenția de a fi condus într-un boschet sau la o răspîntie, necunoscute mie, perfect cunoscute de autor, unde să mi se ofere sfîrșitul. Măreția decăzuse în onoare sau stimă, vitejia devenise act meritoriu, forța se convertise în inteligență sau chiar în șiretenie, bunătatea și adevărul — în scopuri demne a fi atinse, cunună pentru premianți tîmpiți. Doamne-Dumnezeule, ce împuținare, ce tristă simplificare a zborului de care omul era capabil, ce îngustare a orizontului ce chemase la

zbor, ce cheltuială imensă de vorbe pentru nişte întîmplări pe deplin comensurabile!

Cînd Achile lupta, explicaţiile erau de prisos, cînd Zmeul sau Sfînta Vineri se anunţau cu o adevărată uvertură eroică ce îndoia copacii şi seca rîurile, motivaţiei nu-i rămînea nici un loc, prăpădul trebuia să urmeze, aşa cum şi pedeapsa pentru acel prăpăd. Mînia, spaima, bucuria, triumful, tristeţea, moartea se înfăţişau nemijlocit, întreg, şi se descopereau într-un fel de vid istoric, aureolat, ce asigura limpiditatea faptei, necesitatea şi definitivul gestului. Acum, în romane, totul se distribuia fragmentar, bucuriile şi tristeţile se administrau în strict regim de raţionalizare, adevărul fiind la început ascuns, pentru ca, descoperit sau confecţionat cu abilitate în final, el să se înfăţişeze nu ca un adevăr asemănător Adevărului, ci ca unul special, cu paternitate pe cît de certă, pe atît de îndoielnică: paternitatea autorului! Atît de vie a devenit goana după acel adevăr încropit, că el, adevărul, a început să nu mai captiveze, slujind doar ca pretext pentru căutări şi peripeţii ocolite. Invenţia tehnică cea mai importantă a fost înregistrată: *suspensul*.

De timpuriu am înţeles că romanul e un produs al decepţiei.»

Mai departe, George Pelimon descoperă că între suspens şi curiozitatea burghezului de-a şti în ce fel de lume trăieşte şi activează nu e o diferenţă notabilă. Romanul nu e altceva decît un ziar comentat şi adnotat, desfăcînd viaţa în părţile ei componente, indicîndu-i articulaţiile, în vederea. . . Dar să-i urmărim demonstraţia:

«Cunoscîndu-şi destul de superficial statura, mijloacele şi idealurile, omul ce întorsese privirea dinspre Olimp spre alte privelişti, familiare, s-a considerat incapabil să reia aventura mitologiei şi basmului, mulţumindu-se să se arunce într-o aventură deplorabilă: să împodobească şi să consacre măruntul, cotidianul, particularul, cazul clinic, excepţia. Burghezul are nevoie de modele spre a reforma existenţa. Conferind semnificaţii nesemnificativului, lăbărţînd deşănţat naraţiunea pe sute şi chiar mii de pagini, supunînd Timpul masacrului foarfecei, aureolînd detaliul şi clipa, şi-a închipuit că înţelege afundurile fiinţei. Explicarea comportamentului a devenit obsesivă. Prin succesive împrumuturi de metode şi instrumente ale ştiinţelor în progres, romancierul a reuşit să-şi procure bisturiul. Bisturiul este unealta analizei, a criticii şi (cum spune Ortega y Gasset) a comicului. De la Petroniu la Cervantes şi de la Fielding la Zola, achiziţiile tuturor disciplinelor — geo-

grafie, medicină, psihologie, astronomie, sociologie, economie politică etc. — îngrămădirea lor, asezonarea faptelor cu adjective și interjecții au consolidat caracterul de magazin universal al romanului.

Romanul este, nu mai încape nici o îndoială, un produs al viziunii burgheze asupra lumii, chiar dacă evoluția socială a burgheziei se înscrie între alte coordonate istorice. »

O mulțime de prejudecăți și de paraziți au deturnat romanul de la misiunea lui artistică — arată în continuare George Pelimon. Reconsiderarea genezei lui e elocventă. Cele mai multe din materialele din care se confecționează un roman izbutit, în secolele XVII—XIX, sînt împrumutate din prăvălia și comptoarul burghezului: plictisul confortabil, ordinea și raționalitatea, confesiunea și colportarea noutății provinciale, declarația *à mi-voix* a convingerilor, prefabricarea și ambalajul șic (marile evenimente și micile nerozii se bucură de aceeași discretă considerație), buna-cuviință, moderația, pudoarea, cordialitatea, respectul contractelor și al onoarei, viziunea compartimentală, distributivă și cazonă a lumii, eternizarea instituțiilor și ierarhiilor, învățătura prin exemple, evaluarea cu cotul, ocaua și stînjenul se instalează suveran în roman, decretează incapacitatea autorului de-a atinge sinteza. Lumea — inventariată și asigurată — poate să prospere, să dureze și să fie lăsată moștenire. Liberalismul burghez — prevăzător și răbdător — a statuat speciei o singură regulă: aceea de-a crește și a se extinde fără limite oriunde piața permite aceasta, cu respectul, solicitudinea și prevențiunea cuvenite onoratei clientele.

« Aceasta apare limpede și din dependența romanului de gustul zilei, afirmă undeva George Pelimon. Nici o specie literară nu e influențată mai evident de mișcările modei. În realitate, nu există un roman romantic, altul naturalist: aproape toate romanele adevărate sînt realiste și aparțin deceniului, anului sau chiar momentului cutare. . . În complicata mașinărie a vieții moderne, individul nu mai are sentimentul că transfo mă lumea (cum făceau eroii epopeii), ci că i se supune, sau cel mult că i se opune. Goethe a decelat și a numit perfect această maladie. Ordinea lumii e dreaptă sau nedreaptă, n-o să schimbăm noi Firea; ne interesează cum se descurcă în ea eroul și, de aici, marea, neostoita curiozitate: cum trăiește eroul, cum își mîntuie existența, cum sfîrșește? Mai ales: cum sfîrșește. O capodoperă ca *Bouvard et Pécuchet* trece în ochii multora drept un eșec, din pricină că autorul n-a apucat să-și conducă eroii la pierzanie. Temător și de umbra lui, cititorul de roman, participant îndrăzneț sau complice la crime, delațiuni, măsluiri,

compromisuri, se teme în realitate de adevăr, bine, frumos, prefăcîndu-se minunat că le serveşte. Moartea îl înspăimîntă peste fire, romanul e o şcoală care îl învaţă, prin acumulări cazuistice enorme, prin acumulare derutantă, cum să ne nemurim. Complicarea îi creează iluzia sistematizării, reducţiei la esenţă. Uluitoarea carieră a romanului s-ar putea explica prin pretenţia lui de a realiza, celulă cu celulă, sector cu sector, inventarul complet al tuturor situaţiilor şi obiectelor universului, al tuturor primejdiilor sale. Şi s-ar putea închipui chiar alcătuirea, cu vremea, a unui repertoriu, un fel de carte de telefon tematică, în stare să ne prevină şi să ne ofere remedii pentru toate primejdiile, pentru fiecare în parte...

Dar poate fi acceptată ca specie a artei o producţie ce se perpetuează îndeosebi pe sentimentul spaimei de moarte şi, în fond, al spaimei de viaţă?

Romanul, dacă ne-am obişnuit cu el, dacă ne-a făcut să întrezărim unele adevăruri şi, mai ales, dacă ne e limpede cum s-a născut şi ce putea să fie, trebuie readus neîntîrziat în aria artei. »

George Pelimon, trăindu-şi şi scriindu-şi romanul, compară specia cu o balastieră selectoare de informaţii, cu un paşaport pentru evadări confortabile, ca un medicament în stare să-i procure paradisuri artificiale prin calitatea lui de a drena setea omului modern pentru acţiune. E o satisfacere prin ricoşeu: a face toate cîte se pot face în lume, fără a te angaja, cu simpla acceptare a identificării cu eroul, este într-adevăr o soluţie pentru astîmpărul nevoii de acţiune.

Scriindu-şi altfel romanul, George Pelimon observă că specia, ca şi norii, se dezvoltă din interior, după legi ascunse, ca produsele metamorfozei. Fiecare romancier îşi construieşte plăsmuirea pe ruina uneia de dinaintea ei. Oricare roman este polemic, este o replică. De la Flaubert la Robbe-Grillet şi de la Proust la Kafka şi Virginia Woolf, toate încercările de recondiţionare a romanului ţin seama de originea şi istoria lui. Filiaţia acţionează terorist. Se pare că substanţa noului roman se recunoaşte tocmai în instabilitatea formulei, noutatea iscîndu-se mai curînd din ineditul expresiei decît din materia naraţiunii. Anti-literatura nu e, ca urmare, spargerea formulei, necesară şi obligatorie, ci tocmai cantonarea într-una previzibilă, a romanului înţepenit într-o schemă ce a făcut carieră.

« Născut asemenea oricărei confecţii, evoluînd în ample serii, ca o industrie, romanul nu are altă cale de a cuprinde într-adevăr viaţa, realitatea, decît părăsind decis unghiul de vedere burghez,

viziunea meşteşugărească, analitică, maniera îngust documentară, de gazetă scăpată de sub controlul paginatorului, orgoliul de a informa (citeşte: in-forma), pretenţia de a dăscăli. Încărcătura de cazuri şi obiecte, teza, modelul, insinuarea opiniilor ocazionale şi multe alte resturi ale unui inventar moştenit nu se mai potrivesc cu dorinţa spiritului modern de a cuprinde sintetic, în profunzime, spectacolul derutant altfel al realităţii de azi. Expresia artistică se încheagă numai după o cercetare filosofică adîncă a realităţii. Romanul modern poate învinge numai prin idei, mişcare, verb, lectură a esenţelor, alegorie, sens final».

Tristeţea lui George Pelimon intervine în momentul în care, încheindu-şi paginile, meditaţiile, constată 1) că în afara naraţiei lui rămîn fapte şi idei ce ar fi putut să conducă oriunde în altă parte, 2) că romanul nu poate fi altceva decît o parodie a unui alt roman, decăzut din moda lui şi 3) că romanul scris de el a devenit, fără voia şi ştiinţa sa, o altă reţetă de roman, ce urmează a fi distrusă îndată după încheierea ultimei pagini.

El ştie prea bine că romanul suferă orice, în afară de impunerea unei conduite. « Romanul este specia cea mai liberă; singur autorul îi alcătuieşte legile, după care restul e tăcere, împănată (dar cui îi este de folos !?) de o sumă de cuvinte mai mult sau mai puţin adevărate. . . »"

Mi-a vorbit despre o scenă petrecută de curînd acasă, la Bucureşti:

Tocmai primise o scrisoare din Belgia, în care cunoscuta editură a dicţionarelor *Who's Who in Europe* îl anunţa că biografia lui a fost trecută şi în ediţia din 1983. A alergat la bucătărie să-i anunţe soţiei vestea:

— După ăştia, s-ar părea că nu sînt chiar un terchea-berchea.

— A spus cineva că eşti? a făcut mirată soţia.

A intervenit mama-soacră:

— Ce părere ai, dragă, să mai cumpăr o pîine sau ne ajung cele două? . . .

— Pîine este. Poate iei o cutie cu detergenţi.

— . . . Reiese că şi alte enciclopedii mă consemnează, a mai spus el. De pildă. . .

— Dacă afli în piaţă mărar, ia două legături.

S-a retras în camera lui şi a şoptit numai pentru sufletul lui:

— E de crezut că *Who's Who* nu are informaţii prea serioase; cei din preajma mea n-au fost consultaţi, or aceştia ştiu mai bine cîte parale fac eu şi fanteziile mele. . .

Zicînd acestea, a azvîrlit cît colo hîrtia belgiană.

Cella și prietenii fac mai mult haz la scrieri aiurite, ca următoarea, decît înaintea celor despre care criticii și ceilalți cititori se înclină cu considerație:

„Între spațiul în care trăim și cel al amintirii se află o pisică. Pisica e de lemn dur, cu coadă patrată, cu alte pisici în preajmă, diferite ca structură, dar torpilate de indiferență. E un adevăr de care nu trebuie să ne fie rușine. Pisicii, de pildă, nu-i este niciodată frică. Dar te întrebi: din ce lemn se strunjește sentimentul rușinii? Din lemn de fag, firește. Se poate mulțumi pisica de care fu vorba cu un lemn ordinar? De lemn și de rușine nimeni nu moare, spune un vechi proverb. Înțelepciunea trece printr-o oglindă și, dincolo de luciul ei, pisica trece nepăsătoare precum un ceas de bucătărie, la oră fixă.

Dintre sute de pisici, cîte oare ne vor trece prin casă și prin oglinzi? E o întrebare ca un răspuns, firească în măsura în care o bibliotecă așezată în sufragerie tresare la aburii aromați de cafea. Pisicului mic nu-i pasă de rugăciuni, pisicii mature, de săpun. Să scriem, deci, atunci cînd avem ceas, despre impenetrabilitatea legendară a pisicii, a lemnului de esență tare și despre Mexic.

Între spațiul în care trăim și cel în care dorim să trăim se află două pisici, amîndouă din lemn — și antagonice."

— Cum îți vin asemenea idei, prietene? l-am întrebat.

— Foarte ușor și îți mărturisesc că mă amuză și pe mine. Sînt lungi perioade cînd nu pot întocmi ca lumea nici măcar o propozițiune. Atunci las dicteul automat să-mi aducă din copilărie un joc gratuit ca acel înainte reprodus, și blocajul cedează.

— Dacă-i așa, de ce lași să treacă lungi răstimpuri și nu recurgi la știuta metodă mai des?

— Sînt plin de prejudecăți, ți-am mai spus. Nu vreau să se creadă că prelungesc și acum, la o vîrstă serioasă, experiențele copilăriei.

După un sfert de oră:

— Am multe asemenea texte și, dacă se citesc cu plăcere, mă gîndesc să le adun într-o mapă și să le ofer amicilor. Le-am găsit și un titlu: *Exerciții de început lucrarea*.

(Adevăratele texte de gen, superbe, te rog să mă crezi, și care au fost făcute fără acest scop de-a pregăti lucrul, le găsești însă la fratele meu, Tityre, poet de o inventivitate uluitoare. El le-ar putea numi *Exerciții de început, sfîrșite*. Te asigur că n-au concurență.)

Cînd, pe la cincizeci de ani, m-am plîns că mă simt înjumătățit, că din tot ce mă străduiesc să realizez nu mai izbutesc să duc la capăt decît o parte neînsemnată, cineva, unul care își dădea aere de înțelept, m-a combătut înverșunat, m-a acuzat că mă las învins de închipuiri și mi-a vîrît sub ochi exemplul lui: ca și înainte, ca-ntotdeauna, își ținea în ordine hîrtiile de la birou, în dosare pe coperta cărora scria cu litere ronde ce acte cuprind și cîte sînt, de unde au venit și-ncotro ar trebui să meargă, își lua — exact cum se obișnuise — prînzul mic la zece, iar pauza principală la ora apelor Dunării, staționare, își făcea plimbarea de rutină cu același entuziasm pe la magazine și prin parcul de lîngă casă, se uita pînă tîrziu la televizor și, în pat, după ora închiderii, pe gazetă și, deloc înjumătățit, ci, ca la armată și-n primii ani de căsnicie, măcar că acum era văduv și civil, absolut întreg, dormea neîntors pînă la țipătul de veghe al ceasului deșteptător. Dacă știi să te ferești de ideile bîzîitoare, insistente ca muștele, dar vulnerabile în cele din urmă ca și ele, energiile și entuziasmele se păstrează pînă la adînci bătrînețí, ba ele se și reduplică odată cu ieșirea la pensie, cînd viața se despovărează de sarcinile de serviciu și rămîn de îndeplinit numai obiective lejere, o întîlnire cu colegii supraviețuitori, simțitor mai puțini, o partidă de tabinet în Cișmigiu, o vizită agreabilă la cimitir, un pahar de bere caldă la o masă de grădină răcoroasă, seara, apoi din nou ispititorul program de televizor și de gazetă, eventual sub sedativ. Viața este frumoasă, teoretic minunată, forțele tinereții intacte, somnul și bucuria pline de cele mai mari speranțe pentru viitor, cei ce se plîng că nu au timp sînt tîmpi, cei ce acuză nepotriviri cu ei și cu lumea sînt demni de-a fi acuzați, principala bucurie — nu de azi, ci de totdeauna — a omului ca și a oricărei ființe este de-a respira și de-a se mișca, de-a face aceste două treburi cu tot sufletul și-ntreg piciorul, pînă cînd respirația și mișcarea se evaporă și ele, într-un tîrziu, întregi, netranșate, nediminuate, totul e să ne prezentăm în fața judecății de apoi cu inventarul neatins, neciobit, fracțiunile sînt inventate doar pentru netrebnici.

— Cine e tipul care se-nfățișează Înaltului Juriu atît de bine întreținut, atît de îngrijit, ca și cum nu ar fi trecut prin tăvălelile vieții?

— E unul Ionescu I. Ion, din Pantelimon, fost de toate. Așa-i că e prezentabil? A știut să trăiască, domnule!

— Făcu ceva în cei o sută de ani pe care i-a petrecut pe pămînt, în Pantelimonul lui?

— Păi...

— Vreau să zic: lasă el ceva bine întocmit în lumea care-l găzdui? Se bucură careva de-o floare lăsată de el să-nflorească sau de-o scîndură șlefuită pe care se poate călca o batistă? Îl plînge vreun căluț?

— Am înțeles. De ce să lase ce poate lua cu sine? Tot ce-a fost se află acum cu el, s-a conservat și n-a lăsat și nici pierdut ca alții. . . E întreg cît se vede, ca la-nceput. . .

— Bravo. Ăsta om! Păcat că nu mai avem rețetele egiptene, că l-am fi preparat mumie, ca să rămînă așa încă vreo cincizeci de mii de ani. . .

— Nici nu-i nevoie. Dacă-ntr-o sută de ani nu s-a împuținat nici cu un gram, e de sperat că va putea înfrunta veșnicia și fără balsam. Dă-i drumul la iarbă verde, asemenea organisme sînt nepieritoare. . .

Îl luară de mîini și de picioare, îl aruncară în iarbă și, după ce se rostogoli de două ori, se ridică în picioare pe-un tăpșan, ca o statuie, și-acolo rămase precum fusese, întreg.

— Altădată, cînd îi preparați, din ce Dumnezeu îi preparați, faceți-i din capul locului maturi și nu-i mai chinuiți cu scurta, chinuitoarea perioadă de creștere.

Petre luă notă și trimise atelierelor instrucțiuni în acest sens.

Despre memorabilul prînz să nu mai vorbim! A fost unul dintre marile noastre eșecuri. Mama și cu mine am regretat (și vom regreta tot restul vieții) ideea de a-l fi pregătit. El ne-a tulburat și ne-a aruncat în confuzie și vor mai trece ani pînă ce, rememorînd, vom găsi o explicație celor întîmplate.

La ora fixată, pe alee și-apoi la ușa din față au apărut trei indivizi eleganți, de-o eleganță oarecum suspectă, țipătoare — costume noi nouțe, cămăși roz, cu guler prins cu năsturași, ca prin Banat, pantofi cu talpă groasă, ciorapi cadrilați, ca și cravatele —, vorbind toți trei deodată, suflîndu-și des nasul în batiste puternic (și prost) parfumate, supraveghindu-și prea atent, supărător de atent, ținuta și lustrul pantofilor. Unul dintre ei își consulta mereu ceasul-brățară, fără să înregistreze ora, mai mult ca să-și facă văzut aparatul scump, un Omega de aur. . .

Le-am ieșit înainte, eu și mama, emoționați și neștiind cum să ne manifestăm bucuria:

— Tata? am întrebat într-un glas ce trebuie să fi fost teatral.

— Chiar el, dragilor! au răspuns toți trei. Bine v-am găsit.

— O, ce bucurie copleșitoare! a exclamat mama, dar n-a știut

în brațele cui să se arunce, așa că a continuat să rămînă înțepenită în prag. . .

— De cînd te așteptăm, tată ! am îngăimat eu, absolut neconvingător, pentru că adresîndu-mă unuia eram aproape sigur că tata era cel din stînga lui.

— Trecurăm pe-aici. . . , spuse unul din noii-veniți.

— Ca omul. . . , spuse cel de-al doilea.

— Arătați bine, O.K. !, spuse cel de-al treilea consultîndu-și ceasul-brățară.

— Multe s-au schimbat în lipsa ta ! am îndrăznit eu, adresîndu-mă peretelui din spate, pentru ca ricoșeul să arunce cuvintele în urechile celui care le aștepta.

Ne-am așezat în salonaș, tinerii au preferat scaunele din jurul mesei, nu fotoliile de pe margine, cele de la tanti Negoescu, acum desfundate.

— Bine că mă revăd din nou acasă ! Cît am mai umblat ! a spus unul din tineri, o umbră de șobolan surprins în lada de gunoi. De-aș fi știut din timp ce mi se pregătește, mă-narmam cu încălțăminte austriacă, moale și flexibilă. Exclus să faci bătături.

— Să-ți dau papucii tăi ! a sărit mama de pe scaun. I-am păstrat. . .

Cel cu ceasul scump a fost de părere că nu-i frumos să intri în casa oamenilor, chiar dacă îi cunoști de multă vreme, și să te descalți:

— Nu se face, Robert ! Lăsați, stimată doamnă !

Era un indiciu: însemnează că, oricum, nu cel cu ceasul de aur era tata.

— Și ce mai e pe la voi pe la întreprindere, fiule? mi-a adresat dintr-odată cel de-al treilea.

— Bine, tată. Productivitatea muncii crescu în luna asta cu opt la sută ! i-am răspuns eu, întorcîndu-mă spre tinerelul cu întrebarea. Mi-a fost rușine de promptitudinea cu care îi răspunsesem, dar mai ales de informația pe care i-o oferisem. . . O putea afla din gazetă. . .

— Ăsta e un procent dubios, observă cel ce se plînsese de bătături și mutra de șobolan opărit i se ascuți ca o peniță „Klaps". Noi, la regiment, făceam la trageri un calcul mult mai științific. . . Adresîndu-se mamei, cu o familiaritate ce mi s-a părut obrăznicie curată: Mai ai, nevastă, tabelele mele de calcul, cele liniate cu creion subțire?

Deci șobolanul era tatăl meu ! M-am cutremurat în sinea mea și mi s-a făcut silă.

— Ştiu eu, dragul meu, unde le-am pus? Trecură atîţia ani... (Şi mama, să-i spună rozătorului ,,dragul meu" !)

— Să lăsăm asta, fu de părere cel cu ceasul, privindu-şi brăţara. Trecurăm pe-aici chemaţi de mirosul îmbietor al fripturii de iepure... Ce zici, Robert, de farfuria aia de pe perete? Din Boemia, desigur. Ca ieri ne-o aduse Gabrielescu ...

— Care Gabrielescu? întrebă Robert.

— Locotenentul din Brăila, cel care şi-a ucis nevasta..., spuse şobolanul.

Robert îşi aminti. Eu pălisem, abia acum îmi dădeam seama că cei trei au aceleaşi amintiri şi bănuiala că toţi trei nu alcătuiau decît o singură persoană mă cutremură din nou. Mama încă nu presupunea nimic, preocupată să aducă cinci păhărele şi-o sticlă cu lichior.

— Eu nu beau, doar ştii bine că sufăr de gastrită, spuse Robert.

— Oh, dragul meu, făcu mama plină de-o sinceră suferinţă, la vîrsta ta gastrita nu mai înseamnează nimic. (Era aproape o gafă, voise să spună că, după ce decedase ciuruit de tuberculoză, nu mai conta o gastrită...)

— Dă-i lui Marcel, el apreciază alcoolul... Bei, Marcele, şi pentru noi... Nu fi pudic cu nevasta ta. Dar tu bei, Clement dragă? Cînd am plecat nu puteai vedea înainte nici un pahar cu bere... Ha, ha !...

— Beau, domnule, dar numai la masă, vreau să zic cînd mănînc...

— Mănîncă, fiule. Dă-i, dragă, o tartină cu icre. Vezi că ţi-am adus icre în pachetul de colo...

— Preparate? a întrebat mama descoperind pe măsuţa cu fotografii un pachet învelit grosolan în ziar.

— Unde dracu să le prepar! Dar le freci tu repede, ori ţi-ai pierdut dexteritatea?

După primele păhărele, spiritele s-au dezlegat. Robert, dintre toţi, făcea o figură mai aleasă, era ceva mai retras, mai fin în mişcări, nu se tutuia cu mama, nu-şi sufla nasul cu zgomot de fanfară, aş fi preferat să fie singurul meu tată.

— Cum mai stai cu cartea? Cît luaşi la aritmetică pe ultimul trimestru?

— Am părăsit realul, ta..., domnule, m-a chinuit destul materia aia...

— Ultimele note au fost bune, s-a grăbit mama să-l informeze pe şobolan.

— Să nu mă faci de rîs, fiule... Eu îți spun încă o dată...
— Ne scuzați puțin, a cerut mama, aș vrea să-i cer lui Clement să aducă nişte sifoane... Vino, Clement.
M-am dus după mama. De îndată ce ne-am aflat în bucătărie, biata de ea m-a întrebat înspăimîntată:
— Care dintre ei crezi că e?
— Cum, nici acum nu te-ai lămurit cum stau lucrurile? Toți trei sînt tatăl meu şi bunii tăi soți! Nu mai e nici o îndoială!
Mama s-a așezat pe-un scaun, i se tăiaseră picioarele:
— Nu mă-nnebuni! Dumnezeule mare! Ești sigur?
— Cum mă vezi și cum te văd. Robert îmi făcu o impresie ceva mai bună. Nu și ceilalți...
Mama nu era de părerea mea:
— Ești neatent: Robert are un tic nervos, își suge buza de jos. Eu îl agreez pe Scarlat, pare un om binecrescut...
— Scarlat? E prima oară cînd aud de numele ăsta...
— El și-l spuse, cînd mi-a sărutat mîna...
— Dar ce zici, mamă, de cel de-al treilea, cel cu figură de șobolan căzut în smîntînă?...
— Oh, nu-mi inspiră decît teamă și silă, îți spun sincer, mă poți judeca rău, că e tatăl tău... Nu vreau să te mint nici cu un cuvînt...
— Așa-i? Oricum, mamă, la o asemenea surpriză nu m-am așteptat, vreau să spun că nici prin gînd nu mi-ar fi trecut...
— Ce face moartea din om! a oftat mama, și i-am văzut lacrimile cum îi izbucnesc în ochi. E îngrozitor!
— Asta e! am spus eu. Tot ce ne rămîne de făcut e să punem neîntîrziat masa, să-i tratăm cu prietenie și să-i expediem cît se poate de repede... Nu vreau să leg nici o amiciție cu asemenea indivizi... Îi văzuși cu ce impertinență ți se adresară?
— Să punem masa, desigur.
Era singura soluție înțeleaptă, pregătirile ne-ar fi scutit să lungim vorba, să atingem cine ştie ce subiecte delicate, să ne aflăm în situații fără ieşire.
— Poftiți la masă! spuse mama, reintrînd după un timp în salonaș, după ce, rămas singur cu cei trei, nu mai izbutisem să mai scot nici o vorbă.
S-au adunat de prin camerele vecine salonaşului, unde admiraseră cîteva obiecte pe care păreau să nu le fi recunoscut, au cerut într-un glas să se spele pe mîini, ne-am așezat repede la masă, nu fără un mic incident:

— Locul dinspre fereastră a fost întotdeauna al meu, îmi pare rău că nu-ți mai amintești, a spus Scarlat.

— Nu fi idiot, Robert, acest loc îmi aparține din prima zi. Cînd ne-am mutat aici, amintește-ți, Marcele, am și spus: cu spatele la fereastră sînt apărat de lumina prea aspră... Cînd mănînc, nu-mi place să...

— Cuvintele astea le-am rostit eu, te rog să nu-ncurci lucrurile..., a spus Marcel, și s-a și așezat pe scaunul al cărui spătar îl strîngea Robert.

— Eu nu mă mai joc! a făcut Scarlat. Pe cinstea mea că eu plec; cu chestii d-astea nu glumesc.

I-am șoptit mamei soluția ce mi-a trecut fulgerător prin cap: să aduc din debara pătura de camuflaj din timpul războiului, s-o fixez în cuișoarele ferestrei și să aprindem lumina. Mama m-a felicitat pentru idee. Îndată ce-am instalat perdeaua și-am aprins lampa, spiritele s-au potolit și locul preferat le-a devenit indiferent.

— Mi-e o foame de lup! a exclamat cel cu ceasul, după ce a observat că trecuse destul timp peste ora obișnuită a mesei.

— Mie nu! au spus ceilalți doi într-un glas.

— Pofta vine mîncînd, a spus mama și a-nceput să-mpartă bulzul în farfurii. (Era vorba ei de totdeauna și oaspeții, tata în chip de treime, dădură din cap satisfăcuți, semn că recunoscură vremurile bune de odinioară.)

Am mîncat tăcuți, cu ochii în farfurie, mama bucuroasă că programul nu suferă alte zdruncinături, eu aruncînd priviri furișe spre cei trei, cărora le descopeream mereu alte trăsături dezagreabile, nici una care să-mi dea indicii despre paternitatea adîncă și necunoscută ca o nebuloasă.

— Tu nu mănînci, fiule? Vrei să rămîi un dop? Ai luat untura de pește? m-a întrebat Scarlat plescăind ca un mîrlan.

— Mănînc, doar că... Mă gîndesc emoționat la fericirea de-a ne revedea împreună..., am spus ca un nerușinat. Mi-era cald și....

— Păi mănîncă, nu te gîndi la tot felul de prostii!.. La masă omul trebuie să-i mulțumească lui Dumnezeu că i-a dat...

Marcel interveni:

— Pe noi, cînd făceam mofturi, ne pocnea tata pe negîndite, nu accepta fasoane... Poc-poc, două după ceafă...

Mi s-a urcat sîngele în cap: individul, în fond băietanul ăsta, putea să-mi fie el fiu. Nu m-am putut stăpîni, era prea de tot:

— Ascultă, tipule, îți interzic să-mi vorbești astfel, chiar dacă te afli la masa noastră în calitate de... Indignarea mă îneca.

— Nu vorbi obraznic cu tatăl tău că te trimit la baie, tu știi pedeapsa..., m-a pus mama la punct. (Am rămas încremenit.) Ai uitat?

— A uitat, dragă... Tu vezi ce-nsemnează lipsa unuia dintre părinți? spuse Marcel. Oh, copiii din ziua de astăzi!...

Am tăcut, nu m-am mai atins de mîncare, bulzul nu era reușit, mama îl făcuse ca un mortar.

— Aduc friptura de iepure, a anunțat mama.

— Iepure nu mănînc, a spus Robert. Nu-l suport.

— Nici eu, a spus cel de sub icoană, consultîndu-și ceasul. Dealtfel, pauza se-apropie de sfîrșit. Trebuie să ne grăbim, să ne-ntoarcem la regiment în cel puțin un sfert de oră...

— Asta-i bună! a exclamat mama.

— Disciplina, dragă! a spus Robert și l-am auzit rîgîind.

— Disciplina liber consimțită, a spus Scarlat.

— O bucățică, de gust! a insistat mama.

Am rămas iarăși singur cu ei, știrea că se vor retrage repede m-a încurajat. Mi-am fixat ochii pe piticul cu sacii de sare-n spate, mi-am dres vocea și-am spus:

— Cum e pe la voi pe-acolo? Povestiți-mi ceva...

— Secret absolut, fiule! a spus Scarlat. În linii mari e bine, n-am de ce să mă plîng, verile sînt însă cam călduroase... Comandantul...

— Gura, Scarlat! Intri în detalii și calci consemnul.

— Dar nu e secret, neicuțule, despre comandant numai vorbe bune, conform dictonului... Comandant ne este colonelul Dumitriu, cel de la Cavalerie... Om de-o exigență nemțească... Dar te poți înțelege cu el, nu e deloc tîmpit...

Robert, mai răbdător, interveni:

— Ca să-i poți înțelege stilul și metodele de muncă, am să-ți spun că seamănă leit cu generalul Tănăsel... Irascibil, dar drept. La cîte-o petrecere, cînd are chef, cîntă splendid romanțe... Apropo, nevastă, mai cînți la mandolină?

Am crezut că-i dau una peste gură nefericitului. Mama n-a cîntat niciodată la mandolină. La pian da.

— Să vezi, iubitule, ocupată cum am fost cu creșterea băieților, n-am mai pus mîna pe... Mai încerc uneori la pian... Nu mai merge.

— Rău, regret din suflet. La mandolină...

— E ora ! a făcut Marcel și s-a ridicat brusc în picioare, netezindu-și haina și aranjîndu-și jalnica lui cravată. Hai, băieți, ne fu de-ajuns. Mîncarăm pentru o săptămînă.

Unul dintre ceilalți doi rîgîi oribil. Apoi:

— Să vă vedeți de treabă, ăsta mi-e îndemnul. Tu, iubito, să-mi dai la curățat hainele de paradă. Ți-am și scris în sensul ăsta... Îmi spuse fiu-tău că ai neglijat.

Nu-i spusesem nimic, lucrurile însă așa stăteau, ceea ce m-a îndemnat să cred că bătrînul, adică tînărul meu tată, deținea toate informațiile... Se trădase.

— Ți le dau chiar mîine.

Erau grăbiți, se-apropia ora plecării. Nu aveam nici o idee despre statutul lor, nimic despre viața de dincolo. Și cîte întrebări aveam de pus ! M-am repezit cu disperare, în timp ce ei gustau cu destulă reținere, ca și cum le-am fi oferit ceva împuțit, din carnea iepurelui:

— Tată, iubite părinte, spune-ne măcar ce este viața?

Cei trei au lăsat furculițele în farfurie, m-au privit cu răutate și, scoțîndu-și cu gesturi scurte, paralele, șervetele de la gît:

— Ce-ți veni? Ce sînt întrebările astea imbecile? Cine te-a îndemnat să umbli cu asemenea întrebări și în ce scop?

— Mă interesează de mai mulți ani..., m-am scuzat eu, simțind că am încurcat-o. Dacă te supără, dacă vă indispune, renunț.

— Să renunți, altfel întorc foaia... Viața, ca și doctoria, nu se-ntreabă... Ce zicea doctorul Voiculescu? Mai trăiește, dragă?

Mama era neatentă, ea se gîndea să aducă baclavalele.

— Nu umbla cu prostii ! a oprit-o Robert. Nu servim !

— Dar era plăcerea ta, am preparat-o după rețeta surorii tale...

— Baclavaua face arsuri la stomac. E ora ! Nu mai putem rămîne nici un minut. Gata, dragă ! Luați-vă rămas bun de la nevastă și de la...

M-a privit cu ură inconfundabilă, ceilalți doi m-au privit și ei la fel, neîntîrziat.

— Spune-mi, nevastă, a adăugat Marcel în șoaptă, cum stai cu banii?

— Ne descurcăm, facem economii... Băiatul cîștigă ceva bănișori...

— Dă-mi un pol, să fie de sufletul Paraschivei...

— Și mie, a intervenit precipitat Robert.

M-am grăbit să scot eu două sute de lei din portofel, i-am întins șobolanului, fără un cuvînt.

— Banii ăștia nu merg acolo... D-ăi cu Carol nu mai aveți?

Mama i-a adus cîțiva bănuți dintr-o geantă veche, păstrată parcă pentru o asemenea împrejurare, i-a dat unuia din ei, cu sfatul să nu se certe la împărțeală.

— Aș fi vrut să vă citesc o poveste, un mic roman, am mai spus eu, știind limpede că nu mai rămăsese timp nici să ne îmbrățișăm...

— Vezi și tu că ne presează timpul, a zis Robert. N-ai vrea să ni-l împrumuți, că ți-l înapoiem. Adevărul e că în cazarmă ducem o cumplită lipsă de literatură beletristică...

— Ceva cu femei? a întrebat Scarlat.

— Și cu femei!

— Adă-l încoace. Mersi!

Nu știu cînd ne-am strîns mîinile, cînd au sărutat-o pe mama, cînd au coborît treptele și aleea, cînd au dispărut. Mi-a făcut impresia că s-au pierdut într-un nor de abur, la capătul dinspre stradă al trotuarului.

— Ne descurcarăm admirabil! a exclamat mama cînd ne-am văzut singuri. Trebuia să ne-achităm și de obligația asta! Așa se cuvine, așa e creștinește bine...

— Ne descurcarăm pe dracu! am urlat eu, și nu m-am putut reține de-a da un picior zdravăn măsuței pe care mama așezase platoul cu nisetrul, rămas neatins.

— Vai! ai răsturnat știuca prăjită! Avură dreptate domnii să te considere...

Mi-am făcut precipitat bagajul, am trîntit ușa și m-am repezit la gară să prind primul tren de București.

A doua zi, era-ntr-o marți, mama a căzut la pat, fără vorbire și nemairecunoscînd pe nimeni, și așa a rămas pînă în ultima ei zi de viață, anul trecut.

De două zile îl preocupă unele aspecte ale viitorului:

Din partea cunoașterii nu trebuie să ne așteptăm numai la avantaje, mi-a spus, nu fără oarecare melancolie. Faptul că astăzi îmi cunosc mai bine funcțiunile organismului nu mă face mai eficient, nici mai fericit decît străbunii mei, care știau prea puține lucruri despre aceste funcțiuni. O indispoziție, o stîngăcie prelungită, lipsa succesului minim, ce de obicei îmi dădea motive să perseverez, mi le explic azi — cînd cunosc o mulțime de taine ale biologicului și ale spiritului —, prin neajunsurile mecanismului metabolismelor, prin nepotrivirile de bioritmi, prin tulburările meteorologice sau buchetele de stresuri adunate la un moment dat.

Încerc să rup o stare de inerție, să făptuiesc ceva important, să întreprind o acțiune de mult plănuită și, cu toate strădaniile mele, văd că nimic nu se-nfiripă și nu realizez nimic. Atunci, ca om luminat, caut cauzele și descopăr că perioada mi-e potrivnică din punct de vedere al bioritmilor, al presiunii atmosferice, al dozei de vitamine din organism etc. Și, cunoscîndu-le, renunț pe dată a mai încerca, pentru că e cuminte să nu te-nverșunezi să lupți cu împotriviri mult superioare mijloacelor tale... Renunț și amîn; rămîn în așteptarea unor împrejurări și stări favorabile.

Ignoranța mea de azi — din pricină că știința nu a ajuns să-mi explice multe — e preferabilă cunoașterii de care „se va bucura" unul ca mine trăind peste două secole: acela va avea de o sută de ori mai multe explicații; e de presupus că nefericitul acela va fi de o sută de ori mai precaut cu îndrăznelile lui, fiindcă el, apucîndu-se de-o treabă și întîmpinînd o oarecare rezistență sau inadecvare, va ști imediat că nu se cădea să înceapă treaba lui cînd soarele se află la mai mult de 35 de grade deasupra orizontului, cînd cantitatea de apă eliminată din organism n-a atins cota prevăzută de tabelele electronice, cînd zgomotul mediului a urcat peste limita permisă de decibeli, cînd numărul și intensitatea informațiilor primite în ultima zi a depășit norma prescrisă etc. El, a-multeștiutorul, se va feri să-și întîlnească iubita sau prietenul în ziua în care calculele îi vor indica o prea vie activitate a suprarenalei sau o scădere de tensiune arterială, cînd iubita, după un conflict cu șeful ei, a făcut un blocaj al vezicii biliare, cînd prietenul a acumulat prea multe noutăți și a avut, din motive alimentare, un prurit alergic. Pentru ca întîlnirea să poată fi agreabilă și utilă, el va trebui să se asigure, prin sondaje numeroase și repetate testări, unde, pe ce pantă și în ce vale a devenirii sale biospirituale se află iubita sau prietenul lui, dar și să le ofere acestora datele complete ale ființei lui (analizele, examenele și testele realizîndu-se încă de pe acum instantaneu).

Toate aceste aspecte noi le ignorăm astăzi și le nesocotim rolul și importanța, și mergem la treabă și la întîlniri ca niște bezmetici, cu șanse puține, dar și lipsiți de truda depozitării și sortării unui atît de mare număr de informații, scutiți de gravele conflicte cu instituțiile care vor fi obligate să solicite munca, contribuția și entuziasmul salariaților numai în anumite zile, jumătăți de zi sau chiar sferturi de oră... Sîntem foarte proști încă, dar liberi să mai întreprindem cîte ceva, să mai plantăm un pom sau să facem o scurtă plimbare în jurul casei, oricum încă plini de speranță, ceea ce nu

este de subapreciat. Ne bucurăm de un nepreţuit avantaj al ignoranţei: printre ochiurile interdicţiilor, mai putem cuteza să mişcăm neştiinţific un deget.

Şi, cum cele mai multe dintre treburile noastre au un caracter de urgenţă, ne aflăm în situaţia pădurarului care, descoperind un început de foc în dumbravă, sare cu hîrleţul să localizeze incendiul şi nu se aşează ca un specialist să calculeze direcţia vîntului, viteza de înaintare a focului, unde se află cele mai inflamabile esenţe ale pădurii, care sînt mijloacele cele mai eficace pentru alarmarea satelor din jur, care cele mai potrivite unelte pentru cele mai mici pagube, cîte speranţe mai sînt ca ploaia să stingă focul fără pic de trudă. Ignorantul (vizavi de pădurarul de peste două secole) are mai puţine şanse de-a cădea pe soluţia optimă, dar el izbuteşte adeseori să stingă la timp pălălaia şi să fie, după aceea, mulţumit de (încă) ignoranta lui intervenţie. . .

Dacă, în aceste clipe cînd însemnez cele de faţă, aş avea informaţii certe că suma împrejurărilor mă va face, peste o lună sau peste un an, inapt de-a mă mai bucura de viaţă (totul este posibil !), cine se îndoieşte că aş lăsa imediat condeiul jos, aş renunţa decis la orice strădanie de-a mai cerceta cum se prezintă lucrurile, şi m-aş tolăni pe fotoliu ca un netrebnic, nemaiîncercînd nici măcar să aprind o ţigară?. . .

Din însemnările Cellei: Stătea nepăsător pe spate, la soare, aproape că nu-i auzeam cuvintele, parcă nimic nu mai era viu în fiinţa lui inertă, şoaptele se desprindeau ca un abur, ceea ce spunea contrasta cu starea lui de amorţire:

Artist fără o viaţă zbuciumată, fără ieşire sau chiar pe marginile disperării, greu poate fi conceput, spunea. Un artist e sortit să aibă în fiece minut preocupări şi ultimatumuri de care alţii n-au parte nici în cincizeci de ani.

Puţine din problemele vieţii lui au soluţii, iar traiul nu-i poate fi ordonat niciodată, pentru că pînă şi o întîmplare modestă, o noutate de doi bani îi împing tresărirea inimii pînă în pragul exploziei. Statornicia obiectelor din jur şi a simţămintelor se dereglează necontenit, rămînerea timp de mai multe ore în aceeaşi dispoziţie îi pune în primejdie curăţenia vederii: ochiul lui trebuie să se-nvîrte în jurul nucleului său, orice întîrziere producîndu-i orbirea sau necuprinderea întreagă. Ca să fie adevărată, viaţa lui calcă apăsat pe àcele fiecărei secunde.

Sfîrşit

Lector: Magdalena Bedrosian. Tehnoredactor: Constanţa Vulcănescu
Apărut: 1983. Bun de tipar: 21 XI 1983.
Coli tipo: 18,25. Format: 16/61×86

Tiparul executat la I. P. Arta Grafică

